

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΦΛΟΣ

(Α.Μ:68)

ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΔΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

*«Ομοσεξουαλικότητα και ανδρισμοί στην πόλη των Ιωαννίνων (1980-2020):
ταυτότητες, αναπαραστάσεις, αφηγήματα»*

ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΑ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ,
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ»

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ:

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΒΕΝΕΤΙΑ ΚΑΝΤΣΑ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2025

Στις Ηλιαχτίδες μου,

Έλενα

Ευθυμία

Έφη

Κατερίνα

και Πολίνα

οι οποίες έκαναν αυτό το ταξίδι

πολύχρωμο και αξιοβίωτο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες...σελίδα 3

Εισαγωγή...σελίδα 6

1^ο Κεφάλαιο: Αναπαραστάσεις της ομοσεξουαλικότητας στις εφημερίδες των
Ιωαννίνων...σελίδα 14

2^ο Κεφάλαιο: Εννοιολογήσεις της ομοσεξουαλικότητας στην πόλη των Ιωαννίνων
...σελίδα 53

3^ο Κεφάλαιο: Σχέσεις (δημόσιου) χώρου και (ομο)σεξουαλικότητας στην πόλη των
Ιωαννίνων και την ευρύτερη περιοχή...σελίδα 77

4^ο Κεφάλαιο: Το «κοινό μυστικό» της ελληνικής περιφέρειας: οι πολιτικές της
σιωπής...σελίδα 114

5^ο Κεφάλαιο: Το 2^ο και 3^ο αυτοοργανωμένο Pride των Ιωαννίνων: εθνογραφικά
παραδείγματα της ΛΟΑΤΚΙ ακτιβιστικής δράσης στα Ιωάννινα...σελίδα 140

Επίλογος...σελίδα 157

Βιβλιογραφία - Πηγές...σελίδα 161

Παράρτημα...σελίδα 171

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Νιώθω περίεργα έχοντας να γράψω τον πρόλογο μιας εργασίας, στην οποία έχω αφιερώσει ένα μεγάλο χρονικό διάστημα από την ζωή μου τα τελευταία δύο χρόνια. Τα λόγια είναι φτωχά να εκφράσουν αυτή τη μοναδική εμπειρία. Για αυτό τον λόγο θα προσπαθήσω περισσότερο να αποδώσω ευχαριστίες στα άτομα χωρίς τη βοήθεια των οποίων αυτό το κείμενο δεν θα είχε ολοκληρωθεί ποτέ καθώς και σε όσες και όσους με ενέπνευσαν και με βοήθησαν στο υπέροχο ταξίδι που ήταν η φοίτηση στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία, Λαογραφία, Ανθρωπολογία», στην κατεύθυνση της Λαογραφίας και της Ανθρωπολογίας.

Θέλω να ευχαριστήσω από καρδιάς τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριές μου, που με θάρρος συμμετείχαν σε αυτή την εθνογραφική έρευνα και αγκάλιασαν από την πρώτη στιγμή την ερευνητική μου προσπάθεια. Έχοντας υπόψη ότι το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας δηλαδή, η ομοσεξουαλικότητα σε μία περιφερειακή πόλη όπως τα Ιωάννινα, όπου εν πολλοίς ακόμη θεωρείται ως ένα θέμα-ταμπού, οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριές μου υπερκέρασαν τα όποια εμπόδια και μου αφηγήθηκαν έναν τεράστιο πλούτο πληροφοριών σχετικά με το υπό εξέταση φαινόμενο. Αυτές οι βιωματικές πληροφορίες, ήταν πολλές φορές ιδιαίτερα ιδιωτικής φύσης ενώ άλλοτε ανακαλούσαν τραύματα και πληγές του παρελθόντος. Σε κάθε περίπτωση εκτιμώ απεριόριστα την εμπιστοσύνη που έδειξαν στο πρόσωπό μου και εύχομαι η καταγραφή της «φωνής» τους να βοηθήσει στην διάνοιξη ερευνητικών και ακτιβιστικών δρόμων με σκοπό τόσο την περαιτέρω έρευνα του φαινομένου της ομοσεξουαλικότητας στις περιφερειακές πόλεις της Ελλάδας όσο και το «σπάσιμο» της σιωπής που επιβάλλεται και αναπαράγεται γύρω από αυτή, ιδιαίτερα στην ελληνική περιφέρεια.

Θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα αυτής της εργασίας, την καθηγήτριά μου, Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, η οποία από την πρώτη στιγμή που πρότεινα το συγκεκριμένο θέμα με στήριξε και με καθοδήγησε σε ό,τι χρειαζόμουν. Να εκφράσω ευχαριστίες για την διορατικότητά της, την συνέπεια και το ισχυρό ακαδημαϊκό, εργασιακό της ήθος το οποίο αποτέλεσε παράδειγμα για μένα στα πρώτα δειλά, επιστημονικά μου βήματα. Για τα μεταπτυχιακά σεμινάρια που μας παρέδωσε το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022, τα οποία μετατράπηκαν σε ουσιαστικά εργαστήρια

απόκτησης θεωρητικής και πρακτικής γνώσης για την Λαογραφία και την Κοινωνική Ανθρωπολογία.

Τον καθηγητή μου, Βασίλη Νιτσιάκο, που χωρίς την έμπνευση που μου παρείχε με την ακαδημαϊκή του παρουσία, ίσως να μην είχα ακολουθήσει τον μαγικό κόσμο της Λαογραφίας και της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας. Τον ευχαριστώ για την αγάπη του, την ακαδημαϊκή του ακεραιότητα, την συνολική στάση ζωής που αποτελεί συνεχές παράδειγμα για μένα, τις γνώσεις που απλόχερα μου πρόσφερε και συνεχίζει να μου προσφέρει και για όλα αυτά τα μικρά και τα μεγάλα που τα λόγια είναι φτωχά να εκφράσουν.

Θερμές ευχαριστίες στον καθηγητή Κώστα Γιαννακόπουλο, το επιστημονικό έργο του οποίου αποτέλεσε για μένα πολύτιμη πυξίδα στο εν πολλοίς επιστημονικά αχαρτογράφητο θέμα της σύγχρονης ανδρικής ομοσεξουαλικότητας στην Ελλάδα και το οποίο μου έδωσε εξαιρετικά χρήσιμες θεωρητικές και μεθοδολογικές κατευθύνσεις καθώς και για την τιμή που μου έκανε να είναι μέλος της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής μαζί με την καθηγήτρια Βενετία Καντσά, την οποία ευχαριστώ επίσης από καρδιάς για την τιμή αυτή.

Ακόμη, ευχαριστίες προς τον αναπληρωτή καθηγητή Λάμπρο Φλιτούρη, για τους ανοιχτούς ακαδημαϊκούς και πνευματικούς ορίζοντες που μας πρόσφερε στα μαθήματά του, τον αναπληρωτή καθηγητή Γιώργο Κοκκώνη, για την γλυκύτητά του και τον σύγχρονο τρόπο με τον οποίο μας εισήγαγε στον κόσμο του «δημοτικού» τραγουδιού καθώς και την επίκουρη καθηγήτρια Άννα Αποστολίδου για την έμπνευση που μου έδωσε με τα εθνογραφικά της κείμενα σχετικά με την ανδρική ομοσεξουαλικότητα στην Ελλάδα και την όμορφη επικοινωνία που είχαμε.

Ευχαριστώ πολύ την Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών και ιδιαίτερα τον υπεύθυνο της Βιβλιοθήκης και του Αρχείου της Εταιρείας, Κωνσταντίνο Μπίλλη για την απλόχερη βοήθεια που μου παρείχε κατά την διάρκεια της αρχειακής έρευνας που πραγματοποίησα.

Τις φίλες μου Αγνή Δασκάλου, Κωνσταντίνα Τσέβη και Αγγελική Οικονόμου που με ανέχθηκαν τα τελευταία δύο χρόνια να γκρινιάζω, κάθε φορά που βρισκόμασταν, για την πρόοδο (ή μη τις περισσότερες φορές) της διπλωματικής εργασίας. Τις ευχαριστώ για την υπομονή, τη βοήθεια και την αγάπη τους.

Τις «Ηλιαχτίδες μου», Έλενα Ζιάβρα, Κατερίνα Κούρου, Πωλίνα Κρεμαστά, Ευθυμία Μπορνόβα και Έφη Πυρπύλη, οι οποίες ήταν οι καλύτερες συμφοιτήτριες που θα μπορούσα να ζητήσω. Τις ευχαριστώ για τους «κόσμους» που δημιουργήσαμε και μοιραστήκαμε.

Τέλος, αλλά πιο σημαντικό από όλα, ευχαριστώ τους γονείς μου. Τον μπαμπά μου, τον Χαρούλη μου και την μαμά μου, το Τζενάκι μου για την διαρκή τους αγάπη, την υποστήριξη και την έγνοια να είμαι ουσιαστικά ελεύθερος και χαρούμενος. Τους ευχαριστώ για όλα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με ποιους τρόπους εκμαιεύεις το άφατο; Αυτή η ερώτηση μου τριβελίζει το μυαλό από την πρώτη στιγμή που άρχισα να ασχολούμαι με το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας. Με ποιους τρόπους φέρνεις στην επιφάνεια κρυμμένες, πολύ καλά φυλαγμένες όψεις ενός φαινομένου για το οποίο σχεδόν όλοι γνωρίζουν κάτι αλλά ελάχιστοι είναι διατεθειμένοι να μιλήσουν ανοιχτά; Αυτή ήταν η γενική, μεγάλη ερώτηση που υπήρχε εντός μου όταν ένιωσα για πρώτη φορά την επιθυμία να ερευνήσω το φαινόμενο της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας στην πόλη μου, τα Ιωάννινα.

Η βασική υπόθεση εργασίας της παρούσας διπλωματικής είναι η διερεύνηση των ορατών όψεων της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας στην πόλη των Ιωαννίνων σε ένα χρονικό εύρος από το 1980 μέχρι σήμερα. Οι άτακτα ερριμμένες σκέψεις μου άρχισαν να μπαίνουν σε μια πιο στέρεη μορφή, αυτή των επιμέρους ερευνητικών ερωτημάτων πάνω στα οποία θα δομηθεί η εργασία. Αρχικά, υπήρχαν αναπαραστάσεις της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας στο κυρίαρχο μέσο των προηγούμενων δεκαετιών που ήταν οι εφημερίδες και δη οι τοπικές εφημερίδες; Αν ναι ποιες ήταν αυτές και τι μορφή έπαιρναν;

Ακόμη, ένα πολύ σημαντικό ερευνητικό ερώτημα ήταν οι εννοιολογήσεις της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας στην πόλη των Ιωαννίνων, τόσο από τους ίδιους τους ομοφυλόφιλους όσο κυρίως από τους ετεροφυλόφιλους οι οποίοι ως πλειοψηφία επέβαλαν με κανονιστικό, συχνά αν όχι πάντα, τρόπο τις κυρίαρχες αντιλήψεις και νόρμες. Υπήρχε κάποια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στον δημόσιο χώρο των Ιωαννίνων και τους άνδρες ομοφυλόφιλους; Υπήρχαν δηλαδή μέρη στα οποία γνώριζαν ότι γινόταν ανώνυμες, υπαίθριες σεξουαλικές συνενυρέσεις (*cruising* ή κατά το ελληνικότερο, «ψωνιστήρι»); Υπήρχαν μαγαζιά ή δημόσιοι χώροι με έναν χαρακτήρα πιο φιλικό στους ομοφυλόφιλους άνδρες; Ποιες είναι οι πολιτικές εκείνες που επιβάλλουν και αναπαράγουν την σιωπή γύρω από την (ομο)σεξουαλικότητα; Υπάρχει ακτιβιστική δράση για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στα Ιωάννινα σε συγχρονικό επίπεδο;

Το ιστορικό βάθος που επέλεξα να δώσω στην παρούσα έρευνα εκκινεί από το 1980 και φτάνει μέχρι το 2020. Επέλεξα το συγκεκριμένο έτος (1980), δηλαδή το πρώτο έτος της δεκαετίας του 1980 ως έτος έναρξης της ιστορικής περιόδου που προσπάθησα να διερευνήσω τόσο για επιστημονικούς όσο και πρακτικούς λόγους. Στους επιστημονικούς λόγους, συγκαταλέγεται το γεγονός ότι η δεκαετία αυτή ταυτίστηκε σε παγκόσμιο επίπεδο με την έξαρση της επιδημίας του AIDS, ασθένεια η οποία στην τότε συλλογική συνείδηση της κοινωνίας ταξινομήθηκε ως μια ασθένεια που αφορά μόνο τους ομοφυλόφιλους και πυροδότησε ένα ακόμη κύμα ομοφοβίας. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η δεκαετία αυτή έπεται των πρώτων χρόνων της Μεταπολίτευσης όπου εκτός των άλλων, ιδρύεται και το πρώτο ακτιβιστικό κίνημα διεκδίκησης δικαιωμάτων για τους ομοφυλόφιλους, το ΑΚΟΕ το 1976 και το πρώτο αποκλειστικά και ανοιχτά ομοφυλόφιλο περιοδικό, το ΑΜΦΙ, που ήταν άτυπα το θεωρητικό όργανο του ΑΚΟΕ. Ακόμη, η δεκαετία αυτή είναι ένα χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια του οποίου στην Ελλάδα, μετά την κυβερνητική αλλαγή του 1981 γίνονται βήματα προόδου σε κοινωνικά θέματα όπως είναι η νομική διεύρυνση των δικαιωμάτων των γυναικών και η νομική κατάργηση αναχρονιστικών ανδροκρατικών θεσμών (π.χ. ο θεσμός της προίκας) μέσα από την αναθεώρηση του οικογενειακού δικαίου.

Στην πορεία της έρευνας διαπίστωσα ότι παρά τις αρχικές αυτές σκέψεις τα θέματα αυτά δεν απασχόλησαν τόσο την πόλη -τουλάχιστον- στον βαθμό που μπορώ να ανασυστήσω το παρελθόν μέσα από θραυσματικά τεκμήρια όπως είναι οι αφηγήσεις ζωής. Όταν ρώτησα έναν από τους πληροφορητές να μου αφηγηθεί τον τρόπο με τον οποίο προσέλαβαν την επιδημία του AIDS οι κάτοικοι της πόλης, ο Μανόλης μου απάντησε χαρακτηριστικά ότι «δεν άγγιζε την ευρεία κοινή γνώμη, όχι».¹ Το AIDS δεν απασχόλησε την πλειονότητα της ελληνικής κοινωνίας ούτε μετά την έξαρση των δεκαετιών του 1980 και 1990 (Γιαννακόπουλος 1998) Ιδιαίτερα αυτό το θέμα, δηλαδή ο τρόπος που επηρέασε τα Ιωάννινα η επιδημία του AIDS θα αποτελούσε ένα ενδιαφέρον θέμα μιας ξεχωριστής επιστημονικής εργασίας.

Στους πρακτικούς λόγους της επιλογής του συγκεκριμένου ιστορικού βάθους κυριάρχησε η πρόθεση να βρω όσο το δυνατόν περισσότερους πληροφορητές και πληροφορήτριες μέσης ηλικίας που έζησαν ως έφηβοι ή νεαροί ενήλικες στην πόλη

¹ Μανόλης, 62 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

των Ιωαννίνων από την δεκαετία του 1980 και έπειτα. Επίσης, ήθελα να διερευνήσω τις τυχόν αναπαραστάσεις που λάμβανε το φαινόμενο της ομοσεξουαλικότητας στις εφημερίδες των Ιωαννίνων σε μια περίοδο έντονων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών μετασχηματισμών για την Ελλάδα όπως ήταν η δεκαετία του 1980.

Το υλικό της παρούσας διπλωματικής εργασίας με τίτλο *Ομοσεξουαλικότητα και ανδρισμοί στην πόλη των Ιωαννίνων (1980-2020) : ταυτότητες, αναπαραστάσεις, αφηγήματα* υπό την επίβλεψη της καθηγήτριας Μαριλένας Παπαχριστοφόρου είναι αποτέλεσμα αρχειακής και επιτόπιας εθνογραφικής έρευνας που διήρκεσε -με ενδιάμεσες παύσεις- από το Νοέμβριο του 2022 μέχρι τον Ιούλιο του 2024. Πιο συγκεκριμένα, η αρχειακή έρευνα διήρκεσε από τα τέλη του Μαρτίου 2023 μέχρι τις αρχές Ιουλίου του 2023. Πραγματοποιήθηκαν 15 τρίωρες επισκέψεις στο αρχείο εφημερίδων που διαθέτει η Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών. Αντλήθηκαν δεκάδες άρθρα, ειδήσεις, ρεπορτάζ και διάφορα άλλα κείμενα με έμμεσες ή άμεσες αναφορές στην ομοσεξουαλικότητα από τις δύο πιο εμπορικές εφημερίδες της πόλης των Ιωαννίνων, τον *Ηπειρωτικό Αγώνα* και τον *Πρωϊνό Λόγο*.

Η επιτόπια εθνογραφική έρευνα διεξήχθη καθ' όλο αυτό το διάστημα με την πιο έντονη ερευνητική δραστηριότητα να αναπτύσσεται από τον Ιανουάριο του 2024 μέχρι τις πρώτες μέρες του Ιουλίου του 2024. Συνολικά, πραγματοποίησα 16 μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις με 18 πληροφορητές και πληροφορήτριες από τις οποίες οι 14 συνεντεύξεις ήταν ατομικές και 2 ομαδικές. Η κατανομή των πληροφορητών και πληροφορητριών είναι η εξής: 7 cis² ομοφυλόφιλοι άνδρες, 6 cis ετεροφυλόφιλες γυναίκες, 3 cis ετεροφυλόφιλοι άνδρες, 1 trans ομοφυλόφιλος άνδρας και 1 trans αμφιφυλόφιλη γυναίκα. Η ηλικία των πληροφορητών και πληροφορητριών κυμαίνεται από τα 24 μέχρι τα 65 έτη. Όλοι οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριες έχουν σχέση με την πόλη των Ιωαννίνων καθώς είτε έχουν γεννηθεί και μένουν ακόμη στην πόλη είτε έχουν ζήσει για κάποια χρόνια εδώ λόγω διαφόρων παραγόντων (σπουδές, δουλειά κ.α.) είτε έχουν καταγωγή από την ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων. Για να προστατεύσω την ιδιωτικότητα των ανθρώπων που συμμετείχαν με θάρρος σε αυτή την έρευνα χρησιμοποιώ ψευδώνυμα σε όλους και όλες τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριες καθώς και στους χώρους εστίασης οι οποίοι αναφέρθηκαν στις συνεντεύξεις που διεξήγαγα. Ακόμη, σε κάποιες περιπτώσεις γίνεται

² Cisgender ή cis: όρος που δηλώνει ότι η ταυτότητα φύλου κάποιου είναι η ίδια με αυτή που του αποδόθηκε κατά την γέννησή του.

απόκρυψη στοιχείων πληροφορητών ή χώρων με σκοπό να προστατευτούν οι ταυτότητές τους και ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Κατέβαλα σκληρή προσπάθεια ώστε να προστατεύσω με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ιδιωτικότητα των ατόμων που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα.

Παράλληλα, με τις συνεντεύξεις πραγματοποίησα καταγραφές στο εθνογραφικό μου ημερολόγιο, συνέλεξα φωτογραφίες από μέρη που μου υπέδειξαν οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριες καθώς και γκραφίτι ή στένσιλς που βρήκα σε διάφορα σημεία της πόλης με άμεσες ή έμμεσες αναφορές στην ομοσεξουαλικότητα, κατέγραψα ιστορίες που μου αφηγήθηκαν γνωστοί και γνωστές μου εκτός ηχογράφησης σχετιζόμενες με το θέμα της εργασίας όταν τους ανέφερα το θέμα της διπλωματικής καθώς και μικρές, σκόρπιες εθνογραφικές σημειώσεις αναφορικά με το υπό εξέταση φαινόμενο.

Κύριος στόχος μου είναι αυτή η εργασία να γίνει ένα πολυφωνικό μωσαϊκό ανθρώπων και λόγων (discourses). Η παρουσία μου ως ερευνητή μέσα στο κείμενο προσπαθώ να είναι όσο πιο διακριτική γίνεται χωρίς βέβαια να έχω την ψευδαίσθηση ότι το πολιτισμικά διαμεσολαβημένο βλέμμα μου πάνω στα υπό εξέταση πράγματα όπως και οι δικές μου αναπαραστάσεις και τα δικά μου νοήματα δεν συμβάλλουν σε έναν βαθμό στο τελικό αποτέλεσμα αφού έχω μεγαλώσει μέσα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό χρόνο (πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα) και τόπο (μια μεγάλη, περιφερειακή πόλη της χώρας). Έχω γνώση της δυνατότητας που έχει ένας ερευνητής να εκλέγει τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις που θεωρεί ότι αποτελούν την «κατάλληλη» τεκμηρίωση των θέσεων που προσπαθεί να αποδείξει καθώς και το γεγονός της υποκειμενικότητας αυτής της εκλογής και προσπάθησα να την περιορίσω μέσα από την παρουσίαση και ερμηνεία αποσπασμάτων συνεντεύξεων από όλες τις πληροφορήτριες και τους πληροφορητές που συμμετείχαν στην έρευνα χωρίς όμως, αυτό να σημαίνει ότι το πέτυχα σε απόλυτο βαθμό.

Κεντρικός άξονας της εργασίας είναι η αφηγηματικότητα και κατά συνέπεια, θα παρουσιαστούν μέσα στον κορμό του κειμένου αφηγήσεις πληροφορητών και πληροφορητριών είτε αυτούσιες είτε σε πλάγιο λόγο όπου κρίνεται αναγκαίο, ως τεκμήρια. Οι αφηγήσεις αυτές, στις περισσότερες περιπτώσεις είναι προσωπικές ιστορίες ζωής, οι οποίες κατά τον Plummer είναι «ο ακρογωνιαίος λίθος της κοινωνιολογικής έρευνας των τεκμηρίων ζωής» (Plummer 2000:37)

Οι μεθοδολογικές κατευθύνσεις της εργασίας είναι κοινές για τα περισσότερα από τα κεφάλαια που αποτελούν την εργασία, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά σε κάποιο κεφάλαιο. Όπως ήδη αναφέρθηκε η κύρια μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η εθνογραφική μέθοδος, δηλαδή η επιτόπια έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση (Λυδάκη 2010). Σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκαν εργαλεία που απορρέουν από την μέθοδο της προφορικής ιστορίας (Thompson 2002) καθώς λόγω του θέματος της παρούσας εργασίας, οι αρχειακές πηγές πέρα από το γεγονός ότι είναι περιορισμένες, δεν περιείχαν την «φωνή» των ανθρώπων που βίωσαν τις καταστάσεις που διερευνώ.

Ο Plummer παρουσιάζοντας τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις θεωρητικές και μεθοδολογικές κατευθύνσεις της κοινωνιολογικής Σχολής του Σικάγο, ανάμεσα σε άλλα αναφέρεται στην προτίμηση της εστίασης της συγκεκριμένης σχολής σκέψης στην αντιμετώπιση της ζωής ως συγκεκριμένης εμπειρίας έναντι των αφηρημένων εννοιών όπως η «κοινωνία» ή τα «άτομα» (Plummer 2000:101) Πιο συγκεκριμένα, ο Plummer υποστηρίζει ότι «απόρροια της συγκεκριμένης εικόνας της ζωής, ήταν η σταθερή πίστη στη διαλεκτική σύνθεση εαυτού και κοινωνίας και στην οργανική μήτρα σώματος και νου: σε κάθε μελέτη, πρέπει ν' αναγνωρίζουμε ότι τα άτομα στις εμπειρίες τους δεν μπορούν ποτέ ν' απομονωθούν απ' τα σώματά τους και τον περιοριστικό κόσμο που τους περιβάλλει – δεν υπάρχει χώρος για κάποιον ασώματο ιδεαλισμό ή έναν άνοο υλισμό. Το σώμα, ο νους, το πλαίσιο αναφοράς, η κοινωνία -*όλα τούτα*- βρίσκονται σε διαρκή αλληλεπίδραση μεταξύ τους και *όλα* πρέπει να ληφθούν υπόψη. [...] Η ορθή προσέγγιση πρέπει να τείνει προς μια διαλεκτική σύνθεση αλληλεπιδρώντων σωμάτων και δομών, νοημάτων και κινήτρων» (Plummer 2000:102)

Η κύρια τεχνική που χρησιμοποίησα είναι αυτή της ημι-δομημένης ποιοτικής συνέντευξης (σε βάθος) κατά την οποία είχα έναν κορμό ερωτήσεων που ανταποκρίνονταν στα βασικά ερωτήματα της εργασίας που εκπονούσα αλλά η συνέντευξη διεξάγονταν με ευελιξία και προσαρμοζόταν πάνω στην συζήτηση που είχα με τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριές μου (Ιωσηφίδης 2008)

Σε όλα τα κεφάλαια που αποτελούν τον κύριο κορμό της εργασίας (εκτός από το κεφάλαιο 1) συγκεκριμένα αποσπάσματα συνεντεύξεων (που παρατίθενται είτε αυτούσια είτε σε πλάγιο λόγο) γίνονται αντικείμενα αφηγηματικής ανάλυσης προκειμένου να τεκμηριώσουν τις απαντήσεις στα ερωτήματα που τίθενται. Οι

συνεντεύξεις που διεξήχθησαν είχαν την μορφή βιογραφικών αφηγήσεων καθώς οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριες είτε είχαν άμεση είτε έμμεση σχέση με το υπό εξέταση θέμα, κατέθεσαν τις βιωματικές τους εμπειρίες σε σχέση με αυτό. «Η αφηγηματική ανάλυση στην κοινωνική έρευνα αφορά κατά κανόνα τη συστηματική ερμηνευτική επεξεργασία κειμένων που παράγονται στο πλαίσιο βιογραφικών αφηγηματικών συνεντεύξεων. Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη αποτελεί ένα οργανωμένο 'γλωσσικό συμβάν' (Mishler 1991/1996), όπου ο συνεντευκτής ζητά από το συμμετέχοντα στην έρευνα να του αφηγηθεί απροσχεδίαστα την ιστορία της ζωής του ή μέρος αυτής. Οι προκύπτουσες αφηγήσεις ζωής (ή βιογραφικές αφηγήσεις) λογίζονται στις κοινωνικές επιστήμες ως προνομιακός «τόπος» για τη διερεύνηση της ανθρώπινης βιωμένης εμπειρίας, της διαλεκτικής σχέσης του ατομικού με το κοινωνικό, της συγκρότησης της ταυτότητας.» (Τσιώλης 2014: 197)

Μια άλλη μεθοδολογική επισήμανση που θα ήθελα να κάνω είναι αυτή που η Μαριλένα Παπαχριστοφόρου στο βιβλίο της *Ο εαυτός ως εργαλείο έρευνας: Εθνογραφία και επιτέλεση* αναδεικνύει μεθοδολογικά ως «ενδιάμεση ταυτότητα» του ερευνητή που διεξάγει μια εθνογραφική έρευνα πεδίου. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ότι «το «παράλληλο» σύμπαν του πεδίου σταδιακά καταλαμβάνει όλο και περισσότερο χώρο στη ζωή του ερευνητή, καθώς η ενδιάμεση ταυτότητα επιτέλεσης ενός κοινωνικού ρόλου μπορεί τελικά να κυριαρχήσει στην έκφραση της προσωπικότητάς του, ακόμη και όταν η έρευνα έχει ολοκληρωθεί. Όπως είναι σαφές, η αντίληψη του εαυτού για το άτομο είναι πολιτισμικά και κοινωνικά προσδιοριζόμενη (Triandis 1989), και από αυτή την άποψη ο εθνογράφος, μπορεί να χρησιμοποιήσει ακριβώς την επίγνωση όσων του συμβαίνουν λίγο λίγο κατά την προσαρμογή του στο πεδίο: δηλαδή τον 'εαυτό' του, ως γνωσιακό και μεθοδολογικό εργαλείο της έρευνάς του» (Παπαχριστοφόρου 2022: 108).

Αυτή η αίσθηση του «ενδιάμεσου» ήταν κυρίαρχη καθ' όλη την διάρκεια της έρευνας πεδίου που διεξήγαγα καθώς μέσα από αυτή την διαδικασία σταδιακά «βυθιζόμουν» μέσα σε ένα παράλληλο «σύμπαν», αυτό των εμπειριών που μου αφηγήθηκαν οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριές μου αλλά και μέσα από την συμμετοχή και έκθεσή μου σε δραστηριότητες (όπως η συμμετοχή στις πορείες των αυτοοργανωμένων Pride των Ιωαννίνων ανάμεσα σε άλλα) στις οποίες υπό διαφορετικές συνθήκες κατά πάσα πιθανότητα δεν θα είχα συμμετάσχει. Σε προσωπικό επίπεδο, χρησιμοποίησα τα οφέλη αυτού του μεθοδολογικού εργαλείου το οποίο με

βοήθησε σιγά σιγά να «εγκλιματιστώ» όλο περισσότερο στο πεδίο αλλά και εξαιτίας του οποίου δυσκολεύτηκα σε μεγάλο βαθμό να αποστασιοποιηθώ από το πεδίο μετά την ολοκλήρωση της εθνογραφικής έρευνας.

Η εργασία δομείται σε πέντε κεφάλαια.

Στο 1^ο κεφάλαιο ασχολούμαι με τις αναπαραστάσεις της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας και ευρύτερα της «διαφορετικής» σεξουαλικότητας στην πόλη των Ιωαννίνων όπως αυτές αναδεικνύονται μέσα από αποσπάσματα ειδήσεων, άρθρων και ρεπορτάζ καθημερινών εφημερίδων της πόλης και συγκεκριμένα των πιο δημοφιλών εφημερίδων, του *Ηπειρωτικού Αγώνα* και του *Πρωϊνού Λόγου* που συνέλεξα κατά την αρχειακή έρευνα.

Στο 2^ο κεφάλαιο διερευνώ την κατασκευή και ύπαρξη (ομο)σεξουαλικών ταυτοτήτων στην πόλη των Ιωαννίνων. Παρουσιάζω και αναλύω τους διάφορους τρόπους με τους οποίους ετεροφυλόφιλοι και ομοφυλόφιλοι εννοιολογούν και ταξινομούν την ανδρική ομοσεξουαλικότητα τις τελευταίες δεκαετίες με επίκεντρο την πόλη των Ιωαννίνων καθώς και τους τρόπους με τους οποίους επηρεάζεται η επιτέλεση των ανδρικών, ομόφυλων σεξουαλικών πρακτικών από αυτές τις αντιλήψεις και εννοιολογήσεις.

Στο 3^ο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστούν με συνοπτικό τρόπο οι σχέσεις του δημόσιου χώρου των Ιωαννίνων με την (ομο)σεξουαλικότητα όπως αυτή αναδεικνύεται μέσα από τις αφηγήσεις των πληροφορητών και των πληροφορητριών. Στο πρώτο μέρος του 3^{ου} κεφαλαίου ασχολούμαι με τις ανδρικές ομοφυλόφιλες κοινωνικότητες στην πόλη των Ιωαννίνων και στο δεύτερο μέρος με την πρακτική του ανδρικού, ομόφυλου, δημόσιου σεξ.

Στο 4^ο κεφάλαιο διερευνώνται τρόποι με τους οποίους επιβάλλεται η σιωπή γύρω από το φαινόμενο της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας μέσα από τις συνέπειες που απορρέουν από το στίγμα που απορρέει από την ομοφυλοφιλία και τα αισθήματα ντροπής και ενοχών που συνοδεύουν την βίωσή της.

Τέλος, στο 5^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται ένα εθνογραφικό παράδειγμα της ακτιβιστικής πλευράς της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας (;) των Ιωαννίνων, το 2^ο και 3^ο

αυτοργανωμένο Pride³ των Ιωαννίνων που διεξήχθησαν τον Ιούνιο του 2023 και 2024 αντίστοιχα. Το κεφάλαιο αυτό βασίζεται κυρίως στις εκτενείς εθνογραφικές σημειώσεις που κράτησα αφού συμμετείχα σε αυτό με την διττή ιδιότητα του ερευνητή και του διαδηλωτή.

Επιθυμώ να κλείσω την εισαγωγή σε έναν πιο προσωπικό τόνο. Αρχικά, πρέπει να δηλώσω ότι, «εθνογραφική αδεία», σε κάποια σημεία της παρούσας εργασίας μεταφέρονται πιστά λέξεις οι οποίες μπορεί να θεωρηθούν δυσφημιστικές ή/και υβριστικές (εντός άλλων συμφραζομένων από εκείνων της εθνογραφίας). Αν και το θεωρώ αυτονόητο, δηλώνω ότι τις αναπαράγω για λόγους εθνογραφικής εγκυρότητας ως λέξεις που αντικατοπτρίζουν τις κοινωνικά, ιστορικά και πολιτισμικά προσδιορισμένες αντιλήψεις της υπό εξέτασης εποχής για το θέμα το οποίο ερευνώ. Ακόμη, θα ήθελα να αναφέρω ότι συνάντησα μεγάλες δυσκολίες στο πεδίο και κατ' επέκταση στην συνολική ερευνητική διαδικασία ακριβώς εξαιτίας του θέματος το οποίο πραγματεύεται η παρούσα εργασία. Πλέον, μπορώ να πω ότι η είσοδός μου στο πεδίο και την έρευνα έγινε με μια ρομαντική αφέλεια που ίσως αναπόφευκτα έχει ένας φέρελπις ερευνητής χωρίς να είμαι προετοιμασμένος για την ιδιότυπη σιωπή με το πέπλο της οποίας είναι καλυμμένες οι περισσότερες όψεις του φαινομένου που ήθελα να διερευνήσω. Τα εμπόδια στην ευόδωση αυτής της προσπάθειας ήταν ποικίλα και αφορούσαν μεθοδολογικές, δεοντολογικές, ηθικές και εν τέλει και θεωρητικές δυσκολίες που συνάντησα στο πεδίο και μετέπειτα στην επεξεργασία των ερευνητικών δεδομένων. Έχοντας πλήρη επίγνωση των ορίων αυτής της έρευνας, μπορώ να πω ότι κατέβαλα κάθε προσπάθεια προκειμένου να παρουσιάσω ένα αποτέλεσμα το οποίο να είναι όσο το δυνατόν πιο άρτιο σε επίπεδο μεταπτυχιακών σπουδών. Ευχαριστώ για μία ακόμη φορά τους ανθρώπους που με θάρρος συμμετείχαν σε αυτή την έρευνα, και των οποίων έχω δεσμευτεί να διατηρήσω την ανωνυμία.

³ Pride: στο συγκεκριμένο σημείο αναφέρομαι στην διοργάνωση διαδηλώσεων και εκδηλώσεων μνήμης που πραγματοποιούνται σε πολλά μέρη του κόσμου κατά τον μήνα Ιούνιο μνημονεύοντας της εξέγερση που έγινε στο gay bar Stonewall της Νέας Υόρκης εναντίον της αστυνομικής βίας εναντίον των ομοφυλόφιλων. Αυτό το γεγονός πυροδότησε την ίδρυση και δράση ομοφυλοφιλικών ακτιβιστικών οργανώσεων στις Η.Π.Α και την Δυτική Ευρώπη τις δεκαετίες που ακολούθησαν. Στην Ελλάδα, το πρώτο θεσμικό Pride οργανώθηκε στην Αθήνα τον Ιούνιο του 2005. Στην περίπτωση της πόλης των Ιωαννίνων όπως θα δούμε στο οικείο κεφάλαιο, το πρώτο μαζικό Pride διεξήχθη τον Ιούνιο του 2022 και συνεχίστηκε και τον Ιούνιο του 2023 και του 2024. Το Pride στην πόλη των Ιωαννίνων είναι αυτοργανωμένο καθώς δεν διοργανώνεται από κάποιον θεσμικό φορέα αλλά από την *Ανοιχτή Συνέλευση για το Αυτοργανωμένο Pride στα Γιάννενα*.

1^Ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Αναπαραστάσεις της ομοσεξουαλικότητας στις εφημερίδες των Ιωαννίνων

Σε αυτό το κεφάλαιο εξετάζω τις διάφορες όψεις με τις οποίες αναπαρίστατο το φαινόμενο της ανδρικής, κατά κύριο λόγο, ομοσεξουαλικότητας μέσα από κείμενα που δημοσιεύτηκαν σε καθημερινές εφημερίδες της πόλης των Ιωαννίνων. Πιο συγκεκριμένα, αντλήθηκαν κείμενα (ειδήσεις, ρεπορτάζ, άρθρα κ.α.) από τις δύο εμπορικότερες εφημερίδες που κυκλοφορούν επί δεκαετίες στην πόλη, τον *Ηπειρωτικό Αγώνα* και τον *Πρωϊνό Λόγο*. Η αρχειακή έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως στο έτος 1980 καθώς είναι η χρονολογία από την οποία ξεκινάει το ιστορικό βάθος που έδωσα στην εργασία. Σε αυτό το σημείο να τονίσω ότι θα παρουσιαστούν γεγονότα και λίγο πριν από το συγκεκριμένο έτος και πιο συγκεκριμένα από το έτος 1976.

Οι λόγοι για τους οποίους επέλεξα τις δύο συγκεκριμένες εφημερίδες ανάμεσα σε αρκετές εφημερίδες που κυκλοφορούσαν εκείνη την περίοδο και μετέπειτα στην πόλη των Ιωαννίνων, ποικίλουν. Αρχικά, κατά γενική ομολογία είναι οι δύο πιο εμπορικές εφημερίδες των Ιωαννίνων. Ακόμη, ένα εξαιρετικά σημαντικό κριτήριο για την επιλογή τους ήταν το γεγονός ότι εκπροσωπούν διαφορετικές πολιτικές παραδόσεις υπό το πρίσμα των οποίων αναλύουν τις ειδήσεις που δημοσιεύουν. Ο *Ηπειρωτικός Αγών* ήταν και εξακολουθεί να είναι πιο κεντρώας-κεντροαριστερής πολιτικής προσέγγισης ενώ ο *Πρωϊνός Λόγος* από ιδρύσεώς του έχει μια κεντροδεξιά-δεξιά πολιτική προσέγγιση. Τέλος, είναι δύο εφημερίδες οι οποίες έχουν συνεχή, καθημερινή παρουσία για δεκαετίες στην πόλη των Ιωαννίνων. Ο *Ηπειρωτικός Αγών* εκδίδεται σχεδόν ανελλιπώς από το 1924 (με μία διακοπή κατά την διάρκεια της κατοχής στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και το διάστημα 1973-1974 όπου αναστάλη η λειτουργία της εφημερίδας λόγω αντικαθεστωτικών δημοσιευμάτων)(Λάζου 2014) Από την άλλη πλευρά, ο *Πρωϊνός Λόγος* ιδρύθηκε το 1957 και από τότε εκδίδεται ανελλιπώς

καθημερινά.⁴ Εντελώς συνοπτικά, αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκαν οι συγκεκριμένες εφημερίδες.

Η αρχική ερευνητική μου πρόθεση ήταν να αποδελτιώσω τις άμεσες ή έμμεσες αναφορές στην ομοσεξουαλικότητα που υπάρχουν και στις δύο εφημερίδες από το 1980 μέχρι το 2020. Στην πορεία ανακάλυψα ότι ένα τέτοιο εγχείρημα είναι σχεδόν ουτοπικό να επιτευχθεί γενικά, πολλώ δε μάλλον στα πλαίσια μιας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας. Έτσι, επικεντρώθηκα στο εναρκτήριο έτος της έρευνας που είναι το 1980 και αποδελτίωσα όλες τις αναφορές στην ομοσεξουαλικότητα που κατάφερα να βρω στον *Ηπειρωτικό Αγώνα* και στον *Πρωϊνό Λόγο*. Ακριβώς λόγω αυτού του «ιδιαίτερου» χαρακτήρα του φαινομένου που μελετώ δεν μπορούσα να ακολουθήσω μία ορισμένη από πριν μέθοδο δειγματοληψίας για την εύρεση αναφορών στον Τύπο καθώς οι όποιες αναφορές στην ομοσεξουαλικότητα ήταν άναρχα διάσπαρτες μέσα στο σώμα των φύλλων των εφημερίδων και λόγω αυτού προτίμησα την αποδελτίωση όλων των φύλλων του *Ηπειρωτικού Αγώνα* και του *Πρωϊνού Λόγου* του έτους 1980.

Η αρχειακή έρευνα πραγματοποιήθηκε με 15 τρίωρες επισκέψεις στο αρχείο εφημερίδων της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών στα Γιάννενα από τις 27 Μαρτίου 2023 έως τις 4 Ιουλίου του 2023. Αντλήθηκαν δεκάδες κείμενα και από τις δύο εφημερίδες τα οποία είχαν άμεση ή έμμεση σχέση με το υπό εξέταση φαινόμενο. Η εμπειρία της «καταβύθισης» στον κόσμο του αρχείου της ΕΗΜ υπήρξε για μένα μια πολύτιμη και πολύμορφη, ως προς τα αισθήματα που μου προκάλεσε, εμπειρία. Στην αρχή ένιωσα αγωνία για τον αν θα καταφέρω να βρω έστω μία αναφορά στο θέμα το οποίο ερευνώ λόγω της «ιδιαίτερης» φύσης του. Δεν ήταν δεδομένο εξαρχής ότι θα έβρισκα αναφορές για ένα θέμα που εν πολλοίς θεωρείται ταμπού ακόμα και σήμερα στην Ελλάδα και ιδιαίτερα σε μια περιφερειακή πόλη όπως τα Ιωάννινα. Όταν άρχισα να ανακαλύπτω κείμενα σχετικά με την ομοσεξουαλικότητα η αγωνία έδωσε την θέση της στον ενθουσιασμό και όταν πάλι περνούσαν οι μέρες στο αρχείο χωρίς να βρω απολύτως τίποτα η απογοήτευση έπαιρνε τη θέση του ενθουσιασμού. Ακόμα και τις πιο δύσκολες ώρες όμως, εκείνες κατά τις οποίες δεν έβρισκα απολύτως τίποτα για το θέμα μου, με συνόδευε η μυρωδιά του παλιού χαρτιού που έχει αιχμαλωτίσει μέσα του τον χρόνο, το υπέροχο χαμόγελο και η στοργική φιγούρα του κύριου Κώστα που είναι η «ψυχή» της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών και η υπέροχη θεά από τον 4^ο όροφο

⁴ <https://www.proinoslogos.gr/i-efimerida>

του κτιρίου της EHM, εκεί όπου στεγάζεται το αναγνωστήριο, η βιβλιοθήκη και το αρχείο της Εταιρείας.

Κοσμολογίες, αναπαραστάσεις⁵ και κριτική ανάλυση λόγου

Η Joy Hendry ορίζει την έννοια κοσμολογία, ως αυτό που οι ανθρωπολόγοι αποκαλούν τις γενικές ιδέες και εξηγήσεις τις οποίες έχουν οι υπό εξέταση άνθρωποι για τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν καθώς και την θέση τους μέσα σε αυτόν τον κόσμο. Αυτές περιλαμβάνουν ιδέες για την δημιουργία του κόσμου ή τον ερχομό των υπό έρευνα ανθρώπων σε αυτόν τον κόσμο. Εμπερικλείουν αντιλήψεις άλλων κόσμων, κόσμους από τους οποίους μπορεί να πιστεύουν ότι έχουν προέλθει και στους οποίους πηγαίνουν μετά τον θάνατό τους, ή ακόμη και μέσα από υπερβατικές εμπειρίες που έχουν στον δικό τους κόσμο. (Hendry 1999:115)

Ο Emile Durkheim στην εισαγωγή του θεμελιώδους έργου του, *Στοιχειώδεις μορφές της θρησκευτικής ζωής*⁶ (Durkheim 1964) υποστηρίζει ότι για ένα μεγάλο διάστημα ήταν γνωστό ότι τα πρώτα συστήματα αναπαραστάσεων με τα οποία οι άνθρωποι απεικόνιζαν τον κόσμο στους εαυτούς τους ήταν θρησκευτικής προέλευσης. Δεν υπάρχει θρησκεία που να μην είναι κοσμολογία και ταυτόχρονα μια εικασία για την κατάσταση των «θείων» πραγμάτων. Για τον Γάλλο κοινωνιολόγο στις ρίζες όλων των απόψεών μας υπάρχει ένας συγκεκριμένος αριθμός βασικών ιδεών που κυριαρχούν στην πνευματική μας ζωή, είναι αυτό που οι φιλόσοφοι από την εποχή του Αριστοτέλη αποκαλούν τις κατηγορίες της κατανόησης: ιδέες του χρόνου, του χώρου, της τάξης, των αριθμών, των αιτιών, της ουσίας, της προσωπικότητας. Αυτές αντιστοιχούν στις πιο καθολικές ιδιότητες των πραγμάτων. Είναι σαν ένα στέρεο πλαίσιο το οποίο περικλείει όλη την σκέψη (1964:9)

Σύμφωνα με τον συγγραφέα του έργου *Στοιχειώδεις μορφές της θρησκευτικής ζωής*, το γενικό συμπέρασμα που εξάγεται από το συγκεκριμένο βιβλίο είναι ότι η θρησκεία είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο. Οι θρησκευτικές αναπαραστάσεις είναι συλλογικές αναπαραστάσεις μέσω των οποίων εκφράζονται οι συλλογικές

⁵ Η έμπνευση για αυτό το κεφάλαιο προήλθε από τις θεωρητικές και μεθοδολογικές γνώσεις που αποκόμισα από το μεταπτυχιακό σεμινάριο «Κοσμολογίες και συλλογικές αναπαραστάσεις» που παρέδωσε κατά το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2021-2022, η καθηγήτρια Μαριλένα Παπαχριστοφόρου στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία, Λαογραφία, Ανθρωπολογία» του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

⁶ Durkheim, Emile. (1912), *Les formes elementaires de la vie religieuse. Le systeme totemique en Australie*. Librairie Felix Alcan

πραγματικότητες. Οι τελετουργίες είναι ένας τρόπος δράσης που συμβαίνει ανάμεσα σε συγκεντρωμένες ομάδες και οι οποίες έχουν ως στόχο να εξάψουν τον ενθουσιασμό, να διατηρήσουν ή να αναδημιουργήσουν συγκεκριμένες πνευματικές καταστάσεις σε αυτές τις ομάδες. Έτσι, αν οι κατηγορίες έχουν θρησκευτική προέλευση, πρέπει να συμμετάσχουν σε αυτό που είναι κοινός τόπος για όλα τα θρησκευτικά γεγονότα δηλαδή ότι είναι κι αυτές κοινωνικά ζητήματα και προϊόντα της συλλογικής σκέψης (1964:10)

Τέλος, ο Durkheim γράφει ότι εάν όντως οι κατηγορίες είναι, όπως πιστεύουμε, κατά κύριο λόγο συλλογικές αναπαραστάσεις, τότε πρέπει να παρουσιάζουν σε ένα πρωταρχικό επίπεδο τις νοητικές καταστάσεις της ομάδας και να είναι εξαρτώμενες από τον τρόπο με τον οποίο αυτή ιδρύθηκε και οργανώθηκε, από την μορφολογία της καθώς και από τους θρησκευτικούς, ηθικούς και οικονομικούς θεσμούς της (1964:16)

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αφορούν διαδικασίες συλλογικής παραγωγής νοήματος που έχουν ως αποτέλεσμα κοινές νοηματοδοτήσεις που παράγουν κοινωνικούς δεσμούς, οι οποίοι ενώνουν κοινωνίες, οργανισμούς και ομάδες. Επικεντρώνονται σε φαινόμενα τα οποία είναι υποκείμενα σε διάλογο, δυνατά συναισθήματα, συγκρούσεις, ιδεολογική πάλη και αλλάζουν την συλλογική σκέψη της κοινωνίας. Ως μία θεωρία της επικοινωνίας συνδέει την κοινωνία με το άτομο, τα μέσα με το κοινό. Η θεωρία είναι σχετική με την έρευνα των μέσων και της επικοινωνίας με διάφορους τρόπους. Προσδιορίζει έναν αριθμό επικοινωνιακών μηχανισμών που εξηγούν πως οι ιδέες επικοινωνούνται και μεταμορφώνονται σε αυτό που γίνεται αντιληπτό ως κοινή λογική. Αυτό αγγίζει την καρδιά της διαμεσολαβημένης επικοινωνίας, μέσα από τους τρόπους με τους οποίους τα μέσα φυσικοποιούν την κοινωνική σκέψη και παράγουν συλλογικά νοήματα. (Hoijer 2011:3)

Υπάρχει ένας συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων και στη ντυρκεμιανή έννοια των «συλλογικών αναπαραστάσεων» οι οποίες αναφέρονται στους κοινούς τρόπους με τους οποίους γίνεται αντιληπτή, σκεφτόμαστε και αξιολογούμε την κοινωνική πραγματικότητα. Σύμφωνα με τον Moscovici (2000) αυτή η έννοια του Durkheim, είναι ωστόσο, εξαιρετικά στατική σε σχέση με το πως πρέπει να κατανοούμε την σύγχρονη κοινωνία. Ισχυρίζεται ότι δεν αποτυπώνει ούτε τη δυναμική και τον μεταβλητό χαρακτήρα ούτε την ποικιλομορφία και την πληθώρα των κοινωνικών νοημάτων της εποχής στην οποία ζούμε. Για να

συμπεριλάβει λοιπόν, όλα αυτά ο Moscovici προτείνει τη νέα έννοια «κοινωνική αναπαράσταση» (2011:4)

Σύμφωνα με τον Moscovici (2000), και τα άτομα συμβάλλουν στον σχηματισμό κοινωνικών αναπαραστάσεων στην αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών δομών και του ατόμου. Στις σύγχρονες κοινωνίες τα άτομα έχουν κάποια αυτονομία και η αφομοίωση των κοινωνικών αναπαραστάσεων μπορεί ταυτόχρονα να τις τροποποιεί. Με τη χρήση του επιθέτου «κοινωνικές» ο Moscovici επιθυμεί να δώσει έμφαση στο πως οι αναπαραστάσεις προκύπτουν μέσω της κοινωνικής διάδρασης και επικοινωνίας μεταξύ ατόμων και ομάδων. Το «κοινωνικές» επίσης, σημειώνει ότι τα περιεχόμενα των αναπαραστάσεων είναι κοινωνικά. Αντικατοπτρίζουν με διαφορετικούς τρόπους ιστορικά, πολιτιστικά, και οικονομικά συγκείμενα, περιστατικά και πρακτικές. (2011:4)

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αφορούν διαφορετικούς τύπους συλλογικών νοημάτων, κοινής λογικής ή συστημάτων σκέψης των κοινωνιών ή ομάδων ατόμων. Σχετίζονται πάντα με κοινωνικά, πολιτιστικά και/ή συμβολικά αντικείμενα, είναι αναπαραστάσεις κάποιου πράγματος. Ένας από τους ορισμούς που δίνει ο Moscovici είναι ο εξής:

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις [...] αφορούν τα περιεχόμενα της καθημερινής σκέψης, το απόθεμα των ιδεών που δίνουν συνοχή στις θρησκευτικές μας πεποιθήσεις, τις πολιτικές μας απόψεις και τις συνδέσεις που κάνουμε τόσο αυθόρμητα όσο όπως όταν αναπνέουμε, καθιστούν δυνατή για εμάς την ταξινόμηση ανθρώπων και αντικειμένων, το να συγκρίνουμε και να εξηγούμε συμπεριφορές και να τις αντικειμενοποιούμε ως μέρος του κοινωνικού μας περιβάλλοντος. Ενώ οι αναπαραστάσεις βρίσκονται συχνά στα μυαλά των ανδρών και των γυναικών, μπορούν εξίσου συχνά να βρεθούν «στον κόσμο» και ως τέτοιες να εξεταστούν χωριστά (Moscovici 1988:214 στο Hoijer 2011:4-5)

Η Κριτική Ανάλυση Λόγου είναι αναλυτική έρευνα λόγου, η οποία μελετά πρωταρχικά τον τρόπο με τον οποίο θεσπίζεται, αναπαράγεται, νομιμοποιείται η κοινωνική-εξουσιαστική κατάχρηση και ανισότητα μέσα από το κείμενο και τον λόγο στο πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο. Με αυτόν τον τρόπο έρευνας, οι κριτικοί αναλυτές λόγου παίρνουν μια σαφή θέση και συνεπώς, θέλουν να κατανοήσουν, να εκθέσουν, και εν τέλει να αμφισβητήσουν την κοινωνική ανισότητα. Αυτή είναι και η

αιτία που η Κριτική Ανάλυση Λόγου έχει χαρακτηριστεί ως κοινωνικό κίνημα πολιτικά δεσμευμένων αναλυτών λόγου (Van Dijk 2015:466)

Η κριτική έρευνα πάνω στον λόγο έχει, ανάμεσα σε άλλες, τις εξής ιδιότητες. Επικεντρώνεται περισσότερο στα κοινωνικά προβλήματα και τα πολιτικά ζητήματα παρά στην απλή μελέτη δομών λόγου έξω από τα κοινωνικά και πολιτικά τους συγκείμενα. Η κριτική ανάλυση των κοινωνικών προβλημάτων συνήθως εμπλέκει πολλές επιστημονικές πειθαρχίες. Επίσης, από το να περιγράφει απλά δομές λόγων, προσπαθεί να τις εξηγήσει με όρους ιδιοτήτων της κοινωνικής διάδρασης και ιδιαίτερα της κοινωνικής δομής. Πιο συγκεκριμένα, η Κριτική Ανάλυση Λόγου επικεντρώνει την προσοχή της στους τρόπους με τους οποίους οι δομές των λόγων ενεργοποιούν, επικυρώνουν, νομιμοποιούν, αναπαράγουν και προκαλούν σχέσεις κατάχρησης εξουσίας (κυριαρχία) στην κοινωνία. (2015:467)

Οι Fairclough και Wodak (1997) συνοψίζουν τα κύρια αξιώματα της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου ως εξής: i) η Κριτική Ανάλυση Λόγου θέτει επί τάπητος κοινωνικά προβλήματα ii) οι σχέσεις εξουσίας σχετίζονται με τον Λόγο iii) ο Λόγος συγκροτεί την κοινωνία και τον πολιτισμό (κουλτούρα) iv) ο Λόγος επιτελεί ιδεολογική εργασία v) ο Λόγος είναι ιστορικά προσδιορισμένος vi) η σύνδεση μεταξύ του κειμένου και της κοινωνίας είναι διαμεσολαβημένη vii) η ανάλυση Λόγου είναι ερμηνευτική και επεξηγηματική και viii) ο Λόγος είναι μια μορφή κοινωνική δράσης. (1997)

Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη η «ανάλυση περιεχομένου (content analysis) είναι μια μέθοδος δευτερογενούς ανάλυσης ποιοτικού υλικού το οποίο μπορεί να έχει διάφορες μορφές: κείμενα, συνεντεύξεις, εικόνες, φιλμ κ.τ.λ. Συνήθως, η ανάλυση περιεχομένου εφαρμόζεται σε υλικό προερχόμενο από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, κινηματογράφος, ραδιόφωνο)» (Κυριαζή 1999 σε Ιωσηφίδη 2008)

Κατηγοριοποίηση των αναπαραστάσεων της ομοσεξουαλικότητας

Στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσω την κατηγοριοποίηση των αναπαραστάσεων του φαινομένου της ανδρικής (κατά κύριο λόγο) ομοσεξουαλικότητας όπως αυτές παρουσιάστηκαν στις καθημερινές εφημερίδες της πόλης των Ιωαννίνων και συγκεκριμένα στις εφημερίδες *Ηπειρωτικός Αγών* (στο εξής «*Η.Α.*» για λόγους συντομίας) και *Πρωϊνός Λόγος* (στο εξής «*Π.Λ.*»). Κάθε κατηγορία θα πλαισιώνεται από ανάλυση κειμένων που ανακάλυψα κατά την διάρκεια της αρχειακής έρευνας σχετικά με το υπό εξέταση θέμα. Για λόγους που εξηγήθηκαν στην εισαγωγή του κεφαλαίου τα κείμενα από τις εφημερίδες αφορούν κυρίως το έτος 1980 εκτός από την *υπόθεση των δύο ναυτών* που θα αναλυθεί στην πρώτη κατηγορία (εγκλήματα) και συνέβη το 1976.

Για λόγους οικονομίας της έκτασης του κειμένου δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστούν και να αναλυθούν στο κυρίως μέρος της εργασίας όλα τα ερευνητικά δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά την αρχειακή έρευνα. Για αυτό το λόγο θα γίνει παρουσίαση, ανάλυση και ερμηνεία ορισμένων περιπτώσεων-παραδειγμάτων σε κάθε κατηγορία στο κυρίως κείμενο του 1^{ου} κεφαλαίου και τα υπόλοιπα κείμενα που ανακτήθηκαν κατά την αρχειακή έρευνα θα παρατεθούν στο Παράρτημα ταξινομημένα στις ανάλογες κατηγορίες.

Εγκλήματα

Η κατηγορία με τα περισσότερα δείγματα στο σύνολο των ερευνητικών δεδομένων που συλλέχθηκαν ήταν αυτή που ονόμασα «εγκλήματα». Κατά κύριο λόγο, αναφέρεται σε ανθρωποκτονίες που διαπράχθηκαν κατά την περίοδο που εξετάζουμε (δηλαδή το έτος 1980 καθώς και ένα έγκλημα που συνέβη το 1976) και έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με την (ανδρική) ομοσεξουαλικότητα. Τα εγκλήματα κατέλαβαν σχεδόν το μισό από το συνολικό υλικό των ερευνητικών δεδομένων που ανακτήθηκε κατά την αρχειακή έρευνα, γεγονός που δείχνει ότι η σύνδεση της ομοσεξουαλικότητας με την

εγκληματικότητα ήταν η κυρίαρχη αναπαράσταση του φαινομένου -τουλάχιστον- στην αρχειακή έρευνα που πραγματοποιήσα. Επειδή όπως προαναφέρθηκε δεν ήταν δυνατή η παρουσίαση και ανάλυση του συνόλου των δεδομένων αυτής της κατηγορίας αποφάσισα να παρουσιάσω και να αναλύσω ως ενδεικτικό παράδειγμα της συγκεκριμένης κατηγορίας αναπαράστασης της ομοσεξουαλικότητας στις εφημερίδες των Ιωαννίνων, ένα ομοσεξουαλικό έγκλημα το οποίο έλαβε χώρα στην Αθήνα το 1976 και απασχόλησε τόσο τον αθηναϊκό όσο και τον περιφερειακό Τύπο της εποχής. Θα παρουσιαστεί και θα αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο προβλήθηκε το εν λόγω έγκλημα στον *Η.Α.* και τον *Π.Α.* σε αντιπαράβολή με τον τρόπο που προβλήθηκε σε μία από τις μεγαλύτερες εφημερίδες της Θεσσαλονίκης, την εφημερίδα *Μακεδονία*. Η επιλογή της εφημερίδας *Μακεδονία* έγινε για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, επιθυμώ την αντιπαράβολή της παρουσίασης του συγκεκριμένου γεγονότος από μία άλλη εφημερίδα που δεν είναι αθηναϊκή, δηλαδή εφημερίδα της πρωτεύουσας. Δεύτερον, η εφημερίδα *Μακεδονία* είναι μία από τις αρχαιότερες και εμπορικότερες εφημερίδες της Θεσσαλονίκης.

Η υπόθεση των δύο ναυτών⁷

Στις 7 Απριλίου του 1976, ο 20χρονος ναύτης του Πολεμικού Ναυτικού, Άρης Πλατής δολοφόνησε τον εραστή του Βαγγέλη Πριοβόλου⁸, 22 χρονών, επίσης, ναύτη του Πολεμικού Ναυτικού εξαιτίας μίας κρίσης που είχαν στην ερωτική τους σχέση. Η υπόθεση της δολοφονίας του Πριοβόλου έγινε πρώτη είδηση τις ημέρες που ακολούθησαν την τέλεσή της σε όλες τις εφημερίδες, τόσο τις αθηναϊκές όσο και τις εφημερίδες της επαρχίας.

Η είδηση αναφέρεται την ακριβώς επόμενη ημέρα και στον τοπικό Τύπο των Ιωαννίνων. Πιο συγκεκριμένα, στον *Η.Α* βρίσκεται στην 4^η σελίδα του φύλλου της 8^{ης} Απριλίου 1976 όπου παρουσιάζεται μαζί με μία άλλη δολοφονία.⁹ Από την πρώτη κιάλας παράγραφο το έγκλημα παρουσιάζεται ως ομοσεξουαλικό καθώς το ρεπορτάζ

⁷ Η έμπνευση για την παρουσίαση, ανάλυση και διάταξη των ερευνητικών δεδομένων αυτής της ενότητας προήλθε από την ανάγνωση του επιστημονικού άρθρου του καθηγητή Κώστα Γιαννακόπουλου *Γνώση και εξουσία*, το οποίο αναφέρεται σε ένα (ομο)σεξουαλικό έγκλημα που έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 1957 στον Κολωνό. *Γνώση και εξουσία* στο Γιαννακόπουλος, Κώστας. (2024), *Ανδρικές ομοερωτικές σχέσεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Ψηφίδες, σ. 99-129.

⁸ Παρά το γεγονός ότι η υπόθεση των δύο ναυτών είναι γνωστή σε όλη την Ελλάδα και τα ονόματα των προσώπων αναφέρονται κανονικά σε όλες τις εφημερίδες της εποχής αλλά και σε μεταγενέστερες αναφορές σε αυτό το έγκλημα, χρησιμοποίηψ ψευδώνυμα για την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων.

⁹ *Ηπειρωτικός Αγών*, Πέμπτη 8 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 13215

ανέφερε «ΑΘΗΝΑΙ 7- Σφαγμένος κυριολεκτικά βρέθηκε μέσα στην υπόγειο γκαρσονιέρα του [...] ο ναύτης [...], 22 ετών, που υπηρετούσε στο πολεμικό πλοίο [...]. Μέσα σε μια λίμνη αίματος και ανάμεσα σε φωτογραφίες γυμνών γυναικών και ομοφυλοφίλων ήταν κατακρεουργημένο το πτώμα του ναύτη.»¹⁰ Το ρεπορτάζ συνεχίζει να περιγράφει την σκηνή του εγκλήματος με κινηματογραφικό τρόπο προσπαθώντας να δώσει στοιχεία θρίλερ στην δολοφονία. Αναφέρεται ότι μετά από την ιατροδικαστική εξέταση του πτώματος διαπιστώθηκε «ότι ο άγνωστος, μέχρι στιγμής δράστης, προσπάθησε κατ' αρχήν να στραγγαλίση με σχοινένιο βρόγχο το θύμα του. Και στη συνέχεια του έκοψε ολόκληρο το δεξιό μέρος του λαιμού με μαχαίρι μέχρι τον αυχένα. Το θύμα φορούσε μόνον ένα σλιπ. Το πτώμα ήταν ανάσκελα στο πάτωμα. Στο λαιμό του (στην αριστερή μεριά) υπήρχε βρόγχος ενώ δίπλα του, στο πτώμα, βρέθηκε και άλλος βρόγχος από κορδόνι, που δεν εκρησιμοποίησε ο δράστης»¹¹

Το γεγονός ότι αναφέρεται ότι το θύμα κατά την εύρεση του φορούσε μόνο το εσώρουχό του υπονοεί ευθέως ότι το έγκλημα ήταν σεξουαλικής φύσης. Ακόμη, αναφέρεται ότι ο δράστης του εγκλήματος (σχεδόν, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο δράστης ήταν άνδρας) δεν είχε γίνει γνωστός και ως εκ τούτου παρέμενε ασύλληπτος. Ο έμμεσος -πλην κατηγορηματικός τρόπος με τον οποίο δηλώνεται ότι ο δράστης ήταν άνδρας ίσως να συνδέεται με τον τρόπο τέλεσης του φόνου (προσπάθεια στραγγαλισμού-αποκεφαλισμός του θύματος με μαχαίρι) καθώς στην συλλογική συνείδηση της κοινωνίας μόνο ένας άνδρας (και όχι μια γυναίκα) θα είχε τη δύναμη να σκοτώσει έναν άλλον άνδρα με τέτοιον «ενεργητικό» τρόπο. Με την ανδροκρατική αυτή αντίληψη που φαίνεται ότι ήταν κυρίαρχη τότε, οι γυναίκες θεωρούνταν ότι επέλεγαν πιο «παθητικούς» τρόπους για να δολοφονήσουν έναν άνδρα (π. χ. δηλητήριο). Αυτή η αντιπαράθεση των δύο εξουσιαστικών ιεραρχικών δίπολων απέρρεε από έναν γενικότερο βιολογικό ντετερμινισμό, οποίος αναπαρήγαγε την πατριαρχία και σύμφωνα με τον οποίο ο άνδρας ανήκε στην φυσικοποιημένη κατηγορία του «πολιτισμού», της «δημόσιας σφαίρας» αλλά και της «φυσικής δύναμης», σε αντίθεση με την γυναίκα η οποία ανήκε στην κατηγορία της «φύσης», της «ιδιωτικής σφαίρας» αλλά και της «φυσικής αδυναμίας» (Γκότση κ.ά. 2015:14-15)

¹⁰ στο ίδιο ό. π.

¹¹ στο ίδιο, ό. π..

Στη συνέχεια, πάλι με τον ίδιο κινηματογραφικό τρόπο παρουσιάστηκε η διάταξη των χώρων του διαμερίσματος του Πριοβόλου καθώς και τα αντικείμενα τα οποία βρέθηκαν από την αστυνομία μαζί με το πτώμα του 22χρονου ναύτη. Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος ότι *«Το πρώτο δωμάτιο είχε ένα ντιβάνι και δύο πολυθρόνες, καθώς και ένα κλομπ, της ναυτικής αστυνομίας, κρεμασμένο στον τοίχο. Πάνω σε μία πολυθρόνα ήσαν τα ναυτικά του ρούχα και μία γυναικεία περούκα με μακρυνά καστανά μαλλιά. Στη μεσαία συρταρωτή πόρτα είχε φθάσει λίγο αίμα από το διπλανό δωμάτιο. Στο συνεχόμενο δωμάτιο όπου βρέθηκε και το πτώμα, υπήρχεν ένα διπλό κρεβάτι, δύο κουβέρτες και στους τοίχους του ήταν κρεμασμένες ή κολλημένες πολλές φωτογραφίες τραγουδιστριών, ηθοποιών, γυναικών γυμνών και σκηνές ομοφυλοφιλίας. Δύο μαξιλάρια ήσαν πεσμένα στο πάτωμα ενώ μέσα σε μια μισάνοιχτη ντουλάπα βρέθηκαν χάπια «κόνταζ» που είναι ναρκωτικά και χρησιμοποιούνται για το βήχα.»*¹² Εδώ, πέρα από την αναφορά στα έπιπλα και ιδίως στο διπλό κρεβάτι (άρα, πρόκειται για ομόφυλο ζευγάρι) έχουμε ακόμα δύο στοιχεία τα οποία υποδεικνύουν ότι μάλλον το έγκλημα ήταν σεξουαλικής φύσης και δη ομοσεξουαλικής. Το πρώτο είναι η αναφορά στην περούκα που υπόρρητα δηλώνει ότι κάποιος από τους δύο άνδρες, είτε το θύμα είτε ο θύτης παρίστανε την γυναίκα κατά την τέλεση της σεξουαλικής συνεύρεσης. Το δεύτερο στοιχείο είναι η αναφορά ότι στους τοίχους του διαμερίσματος υπήρχαν ουσιαστικά πορνογραφικές εικόνες τόσο με γυναίκες όσο και με άνδρες.

Στο ρεπορτάζ αναφέρεται ότι ένας άγνωστος τηλεφώνησε στην οικογένεια του θύματος και τους ειδοποίησε ότι κάτι κακό συνέβη στον γιο τους και τους προέτρεψε να πάνε στο διαμέρισμά του για να δουν αν ήταν καλά και ότι το κλειδί του διαμερίσματος βρισκόταν στην πόρτα. Στη συνέχεια, περιγράφεται η ανεύρεση του πτώματος από φίλο της οικογένειας του θύματος. Στην τελευταία παράγραφο αναφέρεται ότι ο δράστης παραδόθηκε στην αστυνομία και ότι *«Ο δράστης, που είναι ναύτης και αυτός, και υπηρετούσε στο πολεμικό πλοίο [...], ονομάζεται [...], είναι 20 ετών και ως πολίτης έμενε εις [...] και ήτο χρυσοχόος.»*¹³

Την ίδια ακριβώς ημέρα, η είδηση της δολοφονίας του Πριοβόλου αναφέρεται στο πρωτοσέλιδο του Π.Α.¹⁴ Το ρεπορτάζ που φιλοξενεί η πρώτη σελίδα του Π.Α. είναι σχεδόν αυτολεξεί το ίδιο ρεπορτάζ που είχε και ο Η.Α φανερώνοντάς μας ότι πρόκειται

¹² στο ίδιο, ό. π..

¹³ στο ίδιο, ό. π..

¹⁴ *Πρωϊνός Λόγος*, Πέμπτη 8 Απριλίου 1976, σελίδα 1, τεύχος 3074

για είδηση που αντλήθηκε έτοιμη από πρακτορείο ειδήσεων. Στο ρεπορτάζ του *Π.Α* όμως, παραλείπονται αρκετά σημεία σε σχέση με αυτό του *Η.Α* Συγκεκριμένα, παραλείπεται το κομμάτι που αναφερόταν στην ανεύρεση του πτώματος από την αστυνομία και τον φίλο της οικογένειας του 22χρονου ναύτη καθώς και η παράδοση και σύλληψη του δράστη, Άρη Πλατή.

Σε αντιπαραβολή με τις δύο εφημερίδες των Ιωαννίνων, η εφημερίδα *Μακεδονία* της Θεσσαλονίκης την ίδια μέρα (8 Απριλίου 1976)¹⁵ είχε πλούσιο ρεπορτάζ σχετικά με την υπόθεση των δύο ναυτών. Αυτό είναι λογικό και αιτιολογημένο καθώς πρόκειται για μια εφημερίδα της δεύτερης μεγαλύτερης πόλης της χώρας η οποία είχε τα μέσα να πραγματοποιήσει δικό της, πιο πλούσιο ρεπορτάζ σε σχέση με τις εφημερίδες της περιφέρειας. Αυτό που έχει ενδιαφέρον σε αυτή την περίπτωση είναι να δούμε τους τρόπους με τους οποίους πρόβαλε η εφημερίδα *Μακεδονία* τα στοιχεία της υπόθεσης (πάντα με την προσοχή μας στραμμένη στο υπό εξέταση φαινόμενο, δηλαδή την ανδρική ομοσεξουαλικότητα) τα οποία ήταν γνωστά και στις εφημερίδες των Ιωαννίνων και μέσα από αυτή την αντιπαραβολή να εξετάσουμε τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους επέλεξαν να παρουσιάσουν το ίδιο (ομο)σεξουαλικό έγκλημα δύο εφημερίδες της περιφέρειας και μία εφημερίδα της δεύτερης μεγαλύτερης πόλης της Ελλάδας.

Αρχής γενομένης από τον τίτλο του ρεπορτάζ για το φόνο που αναφέρει «*Ανώμαλος ναύτης κατέσφαξε ανώμαλο συνάδελφό του*»¹⁶. Η εφημερίδα *Μακεδονία* ανέφερε και τους δύο ναύτες ως «ανώμαλους» τόσο το θύμα όσο και τον θύτη και ξεκάθαρα κατηγοριοποίησε ήδη από τον τίτλο το έγκλημα ως «ανώμαλο», δηλαδή ομοσεξουαλικό. Ο Γιαννακόπουλος (2024) υποστηρίζει ότι η «μεταπολεμική ελληνική κοινωνία στον επίσημο, κυρίως ιατρικό, λόγο περί σεξουαλικότητας προβάλλει την ετεροφυλοφιλία ως πρωταρχική μορφή «φυσιολογικών» σεξουαλικών σχέσεων και απορρίπτει την ομοφυλοφιλία ως ανώμαλη, εκφυλισμένη σεξουαλικότητα» (Γιαννακόπουλος 2024:32) Ο συντάκτης του ρεπορτάζ συνεχίζει παραθέτοντας πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο ο Πλατής σκότωσε τον Πριοβόλου. Οι πληροφορίες αναπτύσσονται και εδώ με τον ίδιο, ίσως πιο σκανδαλοθηρικό, κινηματογραφικό τρόπο από αυτό που είδαμε στις εφημερίδες των Ιωαννίνων. Στην περίπτωση της *Μακεδονίας* όμως, αναφέρεται ότι «*Δράστης και θύμα ήταν*

¹⁵ *Μακεδονία*, Πέμπτη 8 Απριλίου 1976, σελίδες 1,3, τεύχος 19041

¹⁶ στο ίδιο, ό. π..

ομοφυλόφιλοι «ενεργητικοί» και «παθητικοί», και συζούσαν στην γκαρσονιέρα, αποτελώντας ένα παράνομο ζευγάρι, που στις ανώμαλες σχέσεις τους άλλαζαν ρόλο και έτσι ήταν και οι δύο ικανοποιημένοι και συζούσαν αρμονικά»¹⁷ Ίσως η εναλλαγή στους σεξουαλικούς ρόλους που επιτελούσαν οι δύο άνδρες, να ήταν ο λόγος για τον οποίο χαρακτηρίζονταν και οι δύο ως «ανώμαλοι» καθώς όπως θα δούμε παρακάτω στην τότε συλλογική συνείδηση κυρίως, ο «παθητικός» μιας ομόφυλης σεξουαλικής σχέσης στιγματιζόταν ως ομοφυλόφιλος (Γιαννακόπουλος 2019) Παρά το γεγονός ότι στον επίσημο λόγο (ιατροδικαστικό και δημοσιογραφικό) της εποχής τόσο ο δράστης όσο και το θύμα θεωρούνται ομοφυλόφιλοι («ανώμαλοι»), το στίγμα κατευθύνεται σαφώς περισσότερο προς τον δράστη ο οποίος ήταν ο «παθητικός» της συγκεκριμένης ερωτικής σχέσης. Ακόμη, στο φύλλο εκείνης της ημέρας υποστηρίζεται ότι αυτός ήταν και ένας από τους λόγους που ο Πλατής σκότωσε τον Πριοβόλου. Στο ρεπορτάζ της Μακεδονίας γράφει ότι *«Αφορμή της φοβερής σφαγής, κατά τον δράστη, πάντοτε, ήταν το ότι το βράδυ της Τρίτης, αφού ο [...] «έκανε το κέφι του», δεν δέχθηκε μετά να κάνει και αυτός το δικό του. Αυτό το θεώρησε σαν παραβίαση της μακρόχρονης συμφωνίας τους και προσβολή»*.¹⁸

Ο άλλος λόγος -σύμφωνα πάντα με το ρεπορτάζ της εφημερίδας της Θεσσαλονίκης- ήταν ότι ο Πριοβόλου *«Του δήλωσε [...] πως η ιστορία μεταξύ τους πρέπει να πάρη τέρμα και τούτο όχι γιατί τον βαρέθηκε, αλλά γιατί υπηρετούσε στο ναυτικό τρία χρόνια και επρόκειτο αυτές τις ημέρες να απολυθή και φυσικά δεν μπορούσε πια να μένη στην Αθήνα. Θα γύριζε [...], κοντά στους δικούς του, για να βοηθήση τον πατέρα του, που όπως ήξερε, είχε εκεί ένα καφεπαντοπωλείο. Η άρνησή του και η δήλωση πως θα τον άφηνε, τον αναστάτωσε και τον έκανε να πάρη την απόφαση να τον σκοτώση»*.¹⁹

Στο ρεπορτάζ αναφέρεται ότι ο Πλατής κατά την ομολογία του αναφέρει ότι γνώρισε τον Πριοβόλου στην Αθήνα και από τότε ζούσαν μαζί στην γκαρσονιέρα ως ζευγάρι και ότι *«Ήσαν και οι δύο ομοφυλόφιλοι και αλληλοϊκανοποιούσαν τις διαστροφές τους»*.²⁰

9 Απριλίου 1976

¹⁷ στο ίδιο, ό. π..

¹⁸ στο ίδιο, ό. π..

¹⁹ στο ίδιο, ό. π..

²⁰ στο ίδιο, ό. π..

Την επόμενη ημέρα, την Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, η υπόθεση των δύο ναυτών απασχόλησε πάλι τις δύο γιαννιώτικες εφημερίδες που εξετάζουμε. Σε αυτό το σημείο, είναι άξιο αναφοράς ότι παρά το γεγονός ότι στον γιαννιώτικό Τύπο δεν μαθαίνουμε με ακρίβεια τους ρόλους που είχαν κατά την διάρκεια της σεξουαλικής πράξης («ενεργητικός»-«παθητικός») ο Πριοβόλου και ο Πλατής, στην εφημερίδα *Μακεδονία* γίνεται σαφής αναφορά σε αυτό όπως θα δούμε στη συνέχεια. Έγινε γνωστό εκείνη την ημέρα ότι ο Πλατής ήταν ο «παθητικός» της σχέσης και ο Πριοβόλου ο «ενεργητικός». Υπό αυτό το πρίσμα έχει ενδιαφέρον να δούμε τους επιθετικούς προσδιορισμούς με τους οποίους ο γιαννιώτικος Τύπος χαρακτήρισε ή όχι τόσο τον Πριοβόλου όσο και τον Πλατή.

Πριν ξεκινήσω την εξέταση των φύλλων της 9^{ης} Απριλίου του 1976, θα ήθελα να παραθέσω συνοπτικά ένα θεωρητικό υπόδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο η ελληνική κοινωνία των μεταπολεμικών δεκαετιών εννοιολογούσε την ομοσεξουαλικότητα. Σύμφωνα με τον Γιαννακόπουλο (2019) στις δεκαετίες 1950 – 1970 η σεξουαλική συμπεριφορά και ταυτότητα ενός άνδρα αλλά και μιας γυναίκας εννοιολογούνταν σύμφωνα με το φύλο που αυτός κατηγοριοποιούνταν ότι ανήκει. Κατά αυτόν τον τρόπο οι άνδρες διακρίνονταν σε «αρρενωπούς», άρα «άνδρες», και σε «θηλυπρεπείς», άρα «πούστηδες» και «αδερφές». Ο «αρρενωπός» μπορεί να είχε σεξουαλικές σχέσεις (πέρα από γυναίκες) είτε με άλλους «αρρενωπούς» είτε με «θηλυπρεπείς» δηλαδή «πούστηδες» ή «αδερφές» χωρίς να αυτοπροσδιορίζοταν ως ομοφυλόφιλος ή η κοινωνία να τον στιγματίζε ως ομοφυλόφιλο. Σεξουαλικές θεωρούνταν μόνο οι σχέσεις που αναπτύσσονταν ανάμεσα σε έναν «αρρενωπό», «άνδρα» και σε έναν «θηλυπρεπή», «πούστη» ή «αδερφή». Οι σχέσεις ανάμεσα σε δύο «αρρενωπούς», «άνδρες» ακόμα και αν εμπεριείχαν σεξουαλικές πρακτικές δεν θεωρούνταν ως σεξουαλικές αλλά ως φιλικές (Γιαννακόπουλος, 2019:155) Ο Γιαννακόπουλος υποστηρίζει ότι αυτή η αντίληψη αρχίζει να μεταβάλλεται από την δεκαετία του 1970 και έπειτα, όταν στην ελληνική κοινωνία αρχίζουν να διαχέονται πιο μοντέρνες, δυτικές εννοιολογήσεις σύμφωνα με τις οποίες η σεξουαλική συμπεριφορά και ταυτότητα ενός ατόμου καθορίζεται με βάση το φύλο του ατόμου που επιλέγει να συνάψει σεξουαλικές σχέσεις. Έτσι, έχουμε πλέον την διάκριση ανάμεσα σε «ομοφυλόφιλους» και «ετεροφυλόφιλους» (2019:154-155)

Θα ξεκινήσω την εξέταση των φύλλων των γιαννιώτικων εφημερίδων της 9^{ης} Απριλίου 1976 με την διαπίστωση ότι εκείνη την ημέρα έγινε σαφές και τις εφημερίδες

των Ιωαννίνων ότι το συγκεκριμένο έγκλημα ήταν ομοσεξουαλικό. Ο *H.A.* στην 4^η σελίδα του φύλλου εκείνης της ημέρας παραθέτει ρεπορτάζ σχετικά με την εξέλιξη των ερευνών γύρω από το φόνο του 22χρονου ναύτη, Βαγγέλη Πριοβόλου.²¹ Ο τίτλος του ρεπορτάζ με κεφαλαία γράμματα γράφει ότι «*ΑΠΕΛΟΓΗΘΗ ΧΘΕΣ Ο «ΑΝΩΜΑΛΟΣ» ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΗ*» και καθ' όλη την έκταση που καταλαμβάνει το ρεπορτάζ, «ανώμαλος» χαρακτηρίζεται μόνο ο δράστης του εγκλήματος ενώ ο Πριοβόλου παρουσιάζεται ως «ο φίλος» του Πλατή και όχι ως εξίσου «ανώμαλος», δηλαδή ομοφυλόφιλος. Είναι ευδιάκριτος ο τρόπος και οι επιθετικοί προσδιορισμοί με τους οποίους χαρακτηρίζαν τους ομοφυλόφιλους στο συγκεκριμένο κοινωνικό και ιστορικό συγκείμενο. Οι ομοφυλόφιλοι ήταν «ανώμαλοι». Να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο ότι στον τίτλο του *H.A.* το επίθετο *ανώμαλος* είναι μέσα σε εισαγωγικά. Το πιο ενδιαφέρον στην υπόθεση των δύο ναυτών όμως, είναι να εξετάσουμε ποιος εννοιολογείται ως ομοφυλόφιλος στην συγκεκριμένη περίπτωση, τουλάχιστον με βάση τα γραφόμενα στα ρεπορτάζ των εφημερίδων που έχουμε στην διάθεσή μας. Το ρεπορτάζ μας πληροφορεί ότι κατά την απολογία του ο 20χρονος Πλατής, ομολόγησε ότι στραγγάλισε και μαχαίρωσε τον «φίλο» του αλλά δεν αποκάλυψε το μέρος που έκρυψε το όργανο του φόνου, δηλαδή το μαχαίρι με το οποίο έκοψε τον λαιμό του Πριοβόλου.

Στο ρεπορτάζ του *H.A.* επισημαίνεται ότι ο Πλατής «*Επιμένει, με την αρρωστημένη νοοτροπία του, ότι «το μαχαίρι ανήκει μόνο σ' αυτούς τους δύο και ότι δεν πρέπει να το αγγίξει τρίτο χέρι...»*. Το φονικόν όμως μαχαίρι είναι πειστήριον του εγκλήματος και οι αστυνομικοί επιμένουν και αυτοί με την σειρά τους για να το βρουν. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο δράστης ενθυμείται ημέρες και ώρες ακόμη από την ζωήν του με τον[...]. Ο φονιάς ειργάζετο ως χρυσοχόος μέχρι τον περασμένο Μάρτιο οπότε εστρατεύθη και αυτός στο Ναυτικό. Για τα αίτια του φόνου [...] επανέλαβε τους τρεις λόγους. Τον απασχολούσε κυρίως το γεγονός ότι ο [...] θα απεστρατεύετο και θα έφευγε και έτσι θα τον έχανε. Και δεν μπορούσε να ανθέξει στην ιδέα ότι ο [...] θα επήγαινε μ' «άλλους»²². Η επιμονή του Πλατή ότι το μαχαίρι του φόνου άνηκε μόνο σε αυτόν και τον εραστή του και ότι δεν έπρεπε να το αγγίξει κάποιος άλλος, ίσως, να μπορεί να ερμηνευθεί με έναν τρόπο που έχει ψυχαναλυτικές προεκτάσεις. Το μαχαίρι θεωρείται από τον Freud ως ένα από τα σύμβολα τα οποία αναπαριστούν τον φαλλό,

²¹ *Ηπειρωτικός Αγών*, Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 13216

²² στο ίδιο, ό. π.

τα οποία όπως αναφέρει «σαν το συμβολιζόμενο, έχουν την ιδιότητα να εισχωρούν και να τραυματίζουν το σώμα» (Freud 2010:150)

Τονίζεται ότι ο Πλατής είχε «αρρωστημένη νοοτροπία»²³ και ότι θυμόταν «ημέρες και ώρες ακόμη από την ζωή του με τον...»²⁴ Πριοβόλου. Σύμφωνα με το ρεπορτάζ τα αίτια που οδήγησαν τον 20χρονο ναύτη να σκοτώσει τον εραστή του ήταν ότι ο δεύτερος θα αποστρατευόταν και θα γυρνούσε στην πατρίδα του στην επαρχία αλλά και ότι δεν μπορούσε να αντέξει ότι ο Πριοβόλου «θα επήγαινε μ' «άλλους»».²⁵ Η χρήση του επιθέτου «άλλους» μας φέρνει στο μυαλό το τρίτο πρόσωπο σε μία σχέση, καθώς αυτή ήταν μία από τις πιο συνηθισμένες λέξεις που χρησιμοποιούνταν για να δηλώσει το έτερο άτομο σε μία περίπτωση μοιχείας. Το ίδιο συμβαίνει στην περίπτωση που εξετάζουμε, όπου ο συντάκτης προσπαθεί να αποδώσει στον δράστη χαρακτηριστικά «ζηλότυπης» γυναίκας.

Το ρεπορτάζ του *H.A.* κλείνει με δύο αντιπαραβολές καταστάσεων που εικάζουμε ότι έχουν την δική τους συμβολική σημασία σε μία βαθύτερη ανάγνωση. Από την μία πλευρά, ο Πλατής «θα παραδοθή, ίσως αύριον, στο ναυτοκομείο όπου θα συνεχισθούν οι έρευνες. Τελικά θα παραπεμφθή στο Ναυτοδικείο».²⁶ Αυτή η εξέλιξη είναι λογική εξαιτίας του φόνου που έπραξε ο δράστης. Από την άλλη πλευρά, «Στο μεταξύ ήλθε στην Αθήνα ο πατέρας του θύματος και παρέλαβε το πτώμα του παιδιού του για να το μεταφέρει στην [...] μ' έξοδα του Ναυτικού».²⁷ Το γεγονός ότι τονίζεται ότι η μεταφορά της σορού θα γίνει με έξοδα του Ναυτικού και ότι την σορό θα συνοδεύσει ο πατέρας του εκλιπόντος ίσως αντιπαραβάλλει πέρα από το δίπολο θύτης-θύμα που είναι απόλυτα λογικό σε μία πρώτη ανάγνωση, και το δίπολο «ενεργητικός», «αρρενωπός», «άνδρας» και «παθητικός», «θηλυπρεπής», «γυναίκα» (Γιαννακόπουλος, 2019). Το στίγμα του «ομοφυλόφιλου» φαίνεται να βαρύνει περισσότερο (αν όχι, αποκλειστικά) τον Πλατή και όχι και τους δύο.

Στο φύλλο του *Π.Α.* της 9^{ης} Απριλίου 1976, η υπόθεση των δύο ναυτών αναφέρεται και εδώ στην 4^η σελίδα.²⁸ Στην περίπτωση του *Π.Α.* ο τίτλος και ο υπότιτλος της είδησης που αφορά την υπόθεση των δύο ναυτών είναι ακόμα πιο πηχυαίοι και

²³ στο ίδιο, ό. π.

²⁴ στο ίδιο, ό. π.

²⁵ στο ίδιο, ό. π.

²⁶ στο ίδιο, ό. π.

²⁷ στο ίδιο, ό. π.

²⁸ *Πρωϊνός Λόγος*, Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 3075

έντονι από αυτόν του *H.A.* Στον τίτλο γράφεται ότι «*Απελογήθη ο ανώμαλος που εφόνευσε τον ναύτη*»²⁹ και στον υπότιτλο «*Ζήλευε τον «φίλο» του!*».³⁰ Έχουμε και εδώ τη χρήση του επιθέτου *ανώμαλος* να προσδιορίζει τον 20χρονο δράστη, και σε αντίθεση με τον τίτλο του *H.A.* για την ίδια είδηση, εδώ το επίθετο *ανώμαλος* γράφεται χωρίς εισαγωγικά. Ίσως αυτή η διαφορά να καταδεικνύει και μια μικρή διαφορά στην πρόσληψη του φαινομένου της ομοφυλοφιλίας από αυτές τις δύο εφημερίδες που έχουν διαφορετικές πολιτικές παραδόσεις. Στον υπότιτλο έχουμε μία υπόρρητη διάθεση ειρωνείας σε σχέση με το γεγονός ότι ο Πλατής «ζήλευε» τον Πριοβόλου που χαρακτηρίζεται κι εδώ ως «φίλος» του Πλατή. Μάλιστα, η ειρωνεία επικυρώνεται και από τη χρήση του θαυμαστικού στο τέλος του υποτίτλου, σημείου στίξης που εκτός από θαυμασμό και επιδοκιμασία εκφράζει ειρωνεία και αρνητική έκπληξη. Σε αυτό που θα πρέπει κατά τη γνώμη μου να επικεντρωθούμε είναι η ειρωνική και αποδοκιμαστική διάθεση με την οποία ο Τύπος της εποχής αντιμετώπιζε την ομόφυλη συντροφικότητα. Πάλι έχουμε ένα σχήμα το οποίο έφερνε σε αμηχανία τους υπόλοιπους ανθρώπους οι οποίοι δεν μπορούσαν να το κατατάξουν και να το ταξινομήσουν μέσα στο κοσμολογικό τους σύστημα.

Ο Πλατής στην απολογία του, είπε ότι γνώρισε τον Πριοβόλου στις 27 Οκτωβρίου του 1974 στην οδό Φιλελλήνων όπου πρώτος ο Πριοβόλου του μίλησε και το ίδιο βράδυ «τον επήγε σ' ένα δωμάτιο στον Κολωνό όπου εσύχναζαν κι άλλοι ανώμαλοι σεξουαλικάς τύποι.»³¹ Στη συνέχεια, το ρεπορτάζ αναφέρει ότι λίγο καιρό μετά την έναρξη της σχέσης τους νοίκιασαν μία γκαρσονιέρα στην Καλλιθέα και έκτοτε έμεναν μαζί εκεί. Μάλιστα, πληροφορούμαστε ότι «*Την οικονομική διαχείριση την είχε ο δράστης, ενώ ο [...], που ήταν ναύτης έδινε 1.500- 2.000 δρχ. τον μήνα.*».³² Εδώ έχουμε μία ακόμη προσπάθεια ταξινόμησης της ομόφυλης συντροφικότητας σύμφωνα με τα τότε πρότυπα της ετερόφυλης συντροφικής σχέσης. Κατά αυτόν τον τρόπο και με δεδομένο στην συγκεκριμένη περίπτωση ότι ήταν γνωστό στον Τύπο της εποχής ότι ο Πλατής είχε τον «παθητικό» ρόλο («παθητικός»-«θηλυπρεπής»-«γυναίκα»³³) στην σεξουαλική σχέση και ο Πριοβόλου τον «ενεργητικό» («ενεργητικός»-«αρρενωπός»-

²⁹ στο ίδιο, ό. π.

³⁰ στο ίδιο, ό. π.

³¹ στο ίδιο, ό. π..

³² στο ίδιο, ό. π..

³³ Σύμφωνα με το θεωρητικό υπόδειγμα που έχει προτείνει ο Γιαννακόπουλος για την εννοιολόγηση των ομοσεξουαλικών σχέσεων στην ελληνική κοινωνία των μεταπολεμικών δεκαετιών.

«άνδρας»³⁴⁾ σχηματίζεται το δίπολο «άνδρας/εξωτερικός χώρος» και «γυναίκα/εσωτερικός χώρος» σε μια προσπάθεια να κατηγοριοποιηθεί η συγκεκριμένη σχέση. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, ο άνδρας αναλαμβάνει τις εξωτερικές δουλειές και να φέρνει το εισόδημα και η γυναίκα τις εσωτερικές δουλειές και την διαχείριση του σπιτιού. Ο συντάκτης ακολουθεί την έντονα ανδροκρατική αντίληψη που υποστηρίζει την φυσικοποίηση της ενασχόλησης με το νοικοκυριό και τη μητρότητα για τις γυναίκες τοποθετώντας τις συμβολικά στην κατηγορία της «φύσης» ενώ τους άνδρες τους τοποθετούσε συμβολικά στην κατηγορία του «πολιτισμού». Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, η οποία απορρέει από ένα γενικότερο βιολογικό ντετερμινισμό, γινόταν ταύτιση των ανδρών με την «δημόσια σφαίρα» και των γυναικών με την «οικογενειακή σφαίρα» προκειμένου να δικαιολογηθεί και νομιμοποιηθεί, μέσα από την κατασκευή αυτών των ιεραρχικών δίπολων, η ανδρική κυριαρχία. (Γκότση κ.ά. 2015:14-15)

Στο φύλλο της 9^{ης} Απριλίου 1976 στην εφημερίδα *Μακεδονία*, φιλοξενείται λεπτομερές ρεπορτάζ αφιερωμένο στην υπόθεση των δύο ναυτών τόσο στην πρώτη όσο και στην ένατη σελίδα εκείνης της ημέρας.³⁵ Το ρεπορτάζ έχει υπέρτιτλο «ΟΜΟΛΟΓΕΙ Ο ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΣ ΝΑΥΤΗΣ»³⁶, τίτλο «Τον κατακρεούργησε γιατί «δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς αυτόν»³⁷ και δύο υπότιτλους στους οποίους αναφέρεται «Ο δράστης, παρά τους ισχυρισμούς του, ήταν μόνο «παθητικός» - Πρωτοφανές χαρακτηρίζεται το έγκλημα».³⁸ Ήδη από τους τίτλους του ρεπορτάζ μπορούμε να αναδείξουμε τρία κομβικά σημεία γύρω από τα οποία αναπτύσσεται το κείμενό. Πρώτον, είχε γίνει γνωστό ότι ο δράστης ήταν μόνο «παθητικός» και το θύμα μόνο «ενεργητικός» στις μεταξύ τους σεξουαλικές σχέσεις. Δεύτερον, η εικόνα του δράστη χτίζεται έτσι ώστε να παρομοιάζει με την εικόνα μίας γυναίκας που ζηλεύει παθολογικά τον σύντροφό της. Τρίτον, το συγκεκριμένο ομοσεξουαλικό έγκλημα φαίνεται να προκάλεσε έναν ηθικό πανικό στην κοινωνία της εποχής καθώς σε αυτό το έγκλημα ήταν ο «παθητικός» αυτός που σκότωσε τον «ενεργητικό» και όχι το αντίστροφο.

³⁴ Σύμφωνα με το ίδιο θεωρητικό υπόδειγμα ό. π..

³⁵ *Μακεδονία*, Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, τεύχος 19042, σελίδες 1, 9

³⁶ στο ίδιο, ό. π.

³⁷ στο ίδιο, ό. π.

³⁸ στο ίδιο, ό. π.

Αρχικά, στο φύλλο της 9^{ης} Απριλίου πληροφορούμαστε ότι παρά τους ισχυρισμούς του Πλατή ότι τόσο αυτός όσο και ο Πριοβόλου ήταν και «ενεργητικοί» και «παθητικοί», οι ρόλοι στις σεξουαλικές τους σχέσεις ήταν ξεκάθαροι. Ο Πλατής ήταν ο «παθητικός» και ο Πριοβόλου ο «ενεργητικός». Όπως γράφεται στην αρχή του ρεπορτάζ «*Η εγκατάλειψη ήταν η αφορμή που έκανε τον [...] να πάρη την απόφαση να σκοτώση τον «σύντροφό» του στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις τους. Και αυτό και μόνο και όχι γιατί ο [...] αρνήθηκε να παίξει τον ρόλο που είχε παίξει πριν από λίγο ο [...], να αλλάξουν δηλαδή ρόλο στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις τους. Ο ισχυρισμός του [...] ότι ήταν «παθητικός» αλλά και «ενεργητικός» δεν ευσταθεί. Το λέει ο [...] για να δικαιολογήση την εγκληματική του πράξη.*»³⁹ Με αυτό το γεγονός ως δεδομένο μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι από το φύλλο της προηγούμενης ημέρας στο οποίο και οι δύο άνδρες χαρακτηρίζονταν ως «ανώμαλοι», άρα ομοφυλόφιλοι μιας και υπήρχε η πληροφορία ότι επιτελούσαν εναλλάξ τον «ενεργητικό» και «παθητικό» ρόλο στην σεξουαλική πράξη, βλέπουμε ότι στο φύλλο της 9^{ης} Απριλίου το βάρος του στίγματος του ομοφυλόφιλου έγερνε περισσότερο στον Πλατή («*ΟΜΟΛΟΓΕΙ Ο ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΣ ΝΑΥΤΗΣ*») και όχι και προς τους δύο όπως στο προηγούμενο φύλλο της εφημερίδας.

Η προσπάθεια του ρεπορτάζ να παρομοιαστεί ο Πλατής με παθολογικά ζηλότυπη γυναίκα που εν βρασμώ ψυχής σκότωσε τον σύντροφό της καταλαμβάνει μεγάλο μέρος του ρεπορτάζ εκείνης της ημέρας που αφορά στην υπόθεση των δύο ναυτών. Στο ρεπορτάζ αναφέρεται «*Και έσφαξε εκείνο που αγαπούσε πραγματικά και δεν ήθελε με κανέναν τρόπο να τον χάση. Εκείνο που τον έκανε να χάση εντελώς τον έλεγχο των πράξεων του, όπως ομολόγησε κατά την κατάθεσή του ενώπιον του αστυνομικού διευθυντού [...], είναι η δήλωση του [...] ότι η ιστορία αυτή μεταξύ τους, οι σχέσεις τους έπρεπε αναγκαστικά να πάρουν ένα τέλος. Όχι βέβαια γιατί έπαυσε και αυτός να τον αγαπά, αλλά γιατί τελείωνε η θητεία του στο ναυτικό και ήταν υποχρεωμένος να γυρίση στην [...], κοντά στους δικούς του, για να βοηθήση τον πατέρα του [...].*»⁴⁰ Ο δράστης φέρεται να ομολόγησε ότι «*«Εκείνος μπορούσε να κάνη χωρίς εμένα, όχι όμως εγώ χωρίς αυτόν. Τον ένοιωθα σαν κάτι δικό μου και ποτέ ούτε για μια στιγμή δεν μου πέρασε από την σκέψη πως ήταν δυνατό κάποια μέρα να χωρίσουμε»*».⁴¹

³⁹ στο ίδιο, ό. π.

⁴⁰ στο ίδιο, ό. π.

⁴¹ στο ίδιο, ό. π.

Το κείμενο συνεχίζει στον ίδιο τόνο με αποκορύφωμα την εξής παράγραφο: «*Η ουσία είναι μία, τον αγαπούσε παθολογικά και όταν του είπε πως διέκοπτε και θα έφευγε για [...] την [...], τον σκότωσε, γιατί δεν μπορούσε να αντέξει τον χωρισμό τους, ό, τι δηλαδή θα έκανε και μια παθολογικά ερωτευμένη χάνοντας τον φίλο της.*»⁴² Η συστηματική αντιπαραβολή των πράξεων του δράστη με αυτές μίας (παθολογικά ζηλιάρας/ζηλότυπης) γυναίκας φανερώνει την ανάγκη του συντάκτη αλλά και ευρύτερα της ελληνικής κοινωνίας της εποχής να ταξινομήσει με κάποιον τρόπο το έγκλημα που συνέβη. Ο δράστης ως ο «παθητικός» της ομοσεξουαλικής σχέσης και σύμφωνα με το θεωρητικό υπόδειγμα του Γιαννακόπουλου που παρουσιάσαμε παραπάνω εννοιολογούνταν ως το θηλυκό μέρος της σχέσης, κάτι αντίστοιχο με μία γυναίκα σε μία ετερόφυλη σχέση. Μέσα από αυτή την συλλογιστική αναδεικνύεται και ο τρόπος με τον οποίο ήταν ταξινομημένες οι γυναίκες στην συλλογική συνείδηση της τότε κοινωνίας.

Τέλος, στο ρεπορτάζ της *Μακεδονίας* είναι απόλυτα έκδηλος ο ηθικός πανικός που προκάλεσε στον Τύπο της εποχής αυτό το ομοσεξουαλικό έγκλημα. Ο κυριότερος λόγος ήταν, όπως ευθέως αναφέρεται στο ρεπορτάζ, ότι «*Βέβαια, υποθέσεις ανωμάλων τύπων που βρήκανε τελικά τον θάνατο, και θάνατο μάλιστα τραγικό και ίσως πιο πολύ, αναφέρονται στα εγκληματικά χρονικά. Αλλά το θύμα ήταν πάντα ο «παθητικός» τύπος και όχι ο «ενεργητικός».*»⁴³ Γίνεται φανερό από τον συντάκτη τι ήταν αυτό που προκάλεσε τον ηθικό πανικό. Το γεγονός ότι ένας «παθητικός», άρα, κάποιος που στην λαϊκή αντίληψη της εποχής ήταν συνυφασμένος με την «θηλυπρέπεια», προσομοίαζε σε γυναίκα, σκότωσε τον «ενεργητικό» δηλαδή τον «αρρενωπό», τον «άντρα» της σχέσης (Γιαννακόπουλος 2019) και μάλιστα όχι με έναν «παθητικό» τρόπο, όπως θα ήταν για παράδειγμα, το δηλητήριο αλλά με έναν βίαιο, ειδικό τρόπο καθώς προσπάθησε να στραγγαλίσει και εν τέλει έκοψε τον λαιμό του εραστή του ή όπως έγραψε η *Μακεδονία* στον τίτλο του ρεπορτάζ της 9^{ης} σελίδας του φύλλου της 9^{ης} Απριλίου 1976, όπου αναφέρεται ότι «*ΤΥΦΛΩΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΘΟΣ Ο ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΣ ΚΑΤΑΦΕΡΕ ΝΑ ΕΞΟΥΛΕΤΕΡΩΣΗ ΤΟΝ ΟΓΚΩΔΗ ΕΡΑΣΤΗ ΤΟΥ.*»⁴⁴

⁴² στο ίδιο, ό. π.

⁴³ στο ίδιο, ό. π.

⁴⁴ στο ίδιο, ό. π.

Στη συνέχεια του ρεπορτάζ αναφέρονται μερικά (ομο)σεξουαλικά εγκλήματα που είχαν ήδη απασχολήσει την ελληνική επικαιρότητα παλαιότερα, στα οποία όμως το θύμα ήταν πάντα ο «παθητικός» της σχέσης. Μάλιστα, *«Και σε περιπτώσεις ακόμη ερωτικής αντιζηλίας, γιατί αναφέρονται και τέτοιες, πάλι το θύμα είναι ο «παθητικός» και όχι ο «ενεργητικός». Πιάστηκαν δύο ανώμαλοι, γιατί ο ένας πήρε τον φίλο του άλλου και στο καυγά επάνω ο προδομένος σκότωσε τον αντίζήλό του. Ο «ενεργητικός», για τον οποίο έγινε το φονικό, δεν έπαθε τίποτα.»*⁴⁵ Μπορούμε να διακρίνουμε με ευκρίνεια τους λόγους για τους οποίους αυτό το έγκλημα προκάλεσε τόσο ηθικό πανικό. Επίσης, στην παραπάνω παράγραφο αναδείχθηκε πάλι ότι το στίγμα του ομοφυλόφιλου, δηλαδή του «ανώμαλου» το έφεραν κυρίως αν όχι απόλυτα αυτοί που είχαν τον «παθητικό» ρόλο κατά την σεξουαλική συνέντευξη με άτομα του ίδιου φύλου καθώς στο ρεπορτάζ μόνο αυτοί χαρακτηρίζονται ως «ανώμαλοι»⁴⁶ ενώ ο «ενεργητικός» δεν προσδιορίζεται ως τέτοιος. Στην κατακλείδα του ρεπορτάζ, ο συντάκτης καταλήγει γράφοντας ότι *«Είναι, λοιπόν, η περίπτωση [...] ασυνήθιστη. Είναι μια περίπτωση, όπου το ανώμαλο ερωτικό πάθος οδήγησε στο έγκλημα, με την αφαίρεση της ζωής του προσώπου στο οποίο στρεφόταν όλη αυτή η παθολογική αγάπη.»*⁴⁷

10 Απριλίου 1976

Στα φύλλα του *Η.Α.*⁴⁸ και του *Π.Α.*⁴⁹ της 10^{ης} Απριλίου του 1976 αναφέρεται με πανομοιότυπο τρόπο ότι βρέθηκε το μαχαίρι με το οποίο ο Πλατής σκότωσε τον Πριοβόλου μετά από ομολογία του δράστη για το μέρος όπου το είχε κρύψει. Το ρεπορτάζ καταλήγει με την είδηση ότι *«Ο δράστης θα οδηγηθεί αύριο στο Ναυτονομείο.»*⁵⁰

Ψυχική νόσος

Στην 3^η σελίδα του φύλλου του *Ηπειρωτικού Αγώνα* της 11^{ης} Ιανουαρίου 1981 υπάρχει κείμενο διεθνούς ρεπορτάζ στο οποίο αναφέρεται⁵¹ ήδη από την πρώτη

⁴⁵ στο ίδιο, ό. π.

⁴⁶ στο ίδιο, ό. π.

⁴⁷ στο ίδιο, ό. π.

⁴⁸ *Ηπειρωτικός Αγών*, Σάββατο 10 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 13217

⁴⁹ *Πρωϊνός Λόγος*, Σάββατο 10 Απριλίου 1976, σελίδα 1, τεύχος 3076

⁵⁰ στο ίδιο, ό. π.

⁵¹ *Ηπειρωτικός Αγών*, 11 Ιανουαρίου 1981, σελίδα 3, τεύχος 14640

παράγραφό του ότι «Στην Κίνα, η ομοφυλοφιλία καταλέγεται στις ψυχικές νόσους, 'πρόκειται περί διασαλεύσεως της προσωπικότητας την οποία οι ψυχίατροι καταπολεμούν με κατάλληλη θεραπεία', δήλωσε χθες ο [...]υποδιευθυντής του Ψυχιατρείου [...] (νοσοκομείο σταθερότητας), του Πεκίνου».⁵²

Στο συγκεκριμένο κείμενο παρουσιάζεται μια εκδοχή της διαδεδομένης αντίληψης της ομοφυλοφιλίας ως ψυχικής ασθένειας που κυριάρχησε την μεγαλύτερη περίοδο του 20^{ου} αιώνα. Η ιατρικοποίηση της ανδρικής ομοσεξουαλικής συμπεριφοράς λαμβάνει χώρα τον 19^ο αιώνα και ειδικότερα στο δεύτερο μισό του αιώνα όπου η συγκεκριμένη συμπεριφορά μεταβαίνει από την αντιμετώπιση της ως αμιγώς παραβατικής με νομικές συνέπειες στην αντίληψή της ως ιατρικό πρόβλημα, ως μία παρέκκλιση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, η οποία συνδέεται με την αναπαραγωγική λειτουργία των ανθρώπων. Η ιατρικοποίηση της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας τον συγκεκριμένο αιώνα έφερε αλλαγές και στους όρους αναφοράς των ατόμων και των πρακτικών. Οι όροι σοδομία και ο σοδομίτης έδωσαν την θέση τους στους όρους ομοφυλοφιλία και ομοφυλόφιλος που είναι ιατρικά φορτισμένοι (Ασπράκη 2023:59-60)

Ως απόρροια αυτής της αντίληψης αναφέρεται και η προσπάθεια θεραπείας της «ασθένειας» μέσω πρακτικών που είναι γνωστές ως «θεραπείες μεταστροφής» και σχετίζονται κυρίως με τους τρόπους που η ψυχιατρική προσπάθησε να θεραπεύσει την ομοφυλοφιλία. (Ασπράκη 2023:140,141) Στο κείμενο αναφέρεται όμως, ότι «Κατά τη διάρκεια επισκέψεως ξένων δημοσιογράφων, ο [...]παραδέχθηκε ότι η θεραπεία αυτή δεν έχει σημειώσει μεγάλη επιτυχία και εξέφρασε το φόβο ότι ο αριθμός των ομοφυλοφίλων θα αυξηθεί κατά τη διάρκεια των προσεχών ετών, λόγω της «χαλαρώσεως των ηθών». «Ορισμένοι ομοφυλόφιλοι, που είχαν επικριθεί δημόσια κατά τη διάρκεια της μορφωτικής επαναστάσεως (1966-1976) «αποκαταστάθηκαν έκτοτε αλλά διατηρούν το πάθος τους», πρόσθεσε ο [...]»⁵³ Σε αυτή την παράγραφο δηλώνεται έμμεσα η αποτυχία της ψευδοεπιστημονικής πρακτικής των «θεραπειών μεταστροφής» και ότι παρά τις δημόσιες επικρίσεις κατά την διάρκεια της κινέζικης Πολιτιστικής Επανάστασης και την αποκατάσταση των ανθρώπων που επικρίθηκαν, το «πάθος» τους δεν θεραπεύτηκε.

⁵² στο ίδιο, ό. π.

⁵³ στο ίδιο, ό. π.

Όπως αναφέρει η Wolf (2016) στο βιβλίο της *Σεξουαλικότητα και Σοσιαλισμός* «παρόλο που η Κίνα του Μάο δεν απαγόρευσε ποτέ επίσημα την ομοφυλοφιλία, αναμφίβολα ο σεξουαλικός συντηρητισμός και η εχθρότητα γι' αυτά τα θέματα και η φυλάκιση λεσβιών και ομοφυλόφιλων ανδρών ήταν ο κανόνας, με αποτέλεσμα οι σεξουαλικές μειονοτικές ομάδες να κρύβονται. Κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης (1966-1976), οι ομοφυλόφιλοι έζησαν αυτό που εκτιμάται ως η χειρότερη περίοδος διώξεων στην κινεζική ιστορία. Η αστυνομία μάζευε συχνά γκέι και λεσβίες με την κατηγορία του «χουλιγκανισμού» ή της διατάραξης της δημόσιας τάξης και τους/τις έστελνε στις φυλακές όπου κάποιοι υφίσταντο βασανισμούς και εξαφανίζονταν για χρόνια. Μέχρι το 2001 το ΚΚ Κίνας θεωρούσε την ομοφυλοφιλία ψυχική διαταραχή -τόρα την έχει «αναβαθμίσει» σε πιθανή αιτία εμφάνισης κατάθλιψης. Κάποιοι Κινέζοι αξιωματούχοι εξακολουθούν σήμερα να αρνούνται την ύπαρξη ομοφυλόφιλων στην κοινωνία τους, ακόμη και την ύπαρξη κρουσμάτων AIDS παρά τα προφανή επιστημονικά στοιχεία» (Wolf 2016:113)

Στις τελευταίες γραμμές του ρεπορτάζ γίνεται μια σύνδεση του φαινομένου της ομοφυλοφιλίας με το αδίκημα του βιασμού υποστηρίζοντας ότι *«Ο ίδιος επιστήμων, αναφερόμενος στο θέμα του βιασμού συχνού αδικήματος στην Κίνα έκανε διάκριση μεταξύ του βιασμού, που διαπράττεται από ένα «ομαλό άτομο», και του βιασμού, κατά τον οποίον ο ένοχος είναι ψυχοπαθής. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, ο δράστης εγκλείεται σε ψυχιατρείο. Το αδίκημα του βιασμού τιμωρείται αυστηρά στην Κίνα, ακόμη και με την ποινή του θανάτου στην περίπτωση ομαδικού βιασμού.»*⁵⁴ Σε αυτό το απόσπασμα υπονοείται ότι ένας ομοφυλόφιλος ως ψυχικά ασθενής σύμφωνα με την προαναφερόμενη συλλογιστική εάν διέπραττε το αδίκημα του βιασμού, θα εξέτιε την ποινή του ως έγκλειστος σε ψυχιατρείο καθώς ενέπιπτε στην κατηγορία των «μη ομαλών ατόμων», των ψυχοπαθών.

Ακτιβισμός

Η δεκαετία του 1960 υπήρξε ένα χρονικό διάστημα κατά το οποίο αναπτύχθηκε μία εξαιρετικά έντονη, ακτιβιστική δράση διαφόρων οργανώσεων σε όλον τον κόσμο. Η «έκρηξη» αυτή των κοινωνικών και πολιτικών κινημάτων επηρέασε και την

⁵⁴ στο ίδιο ό. π.

διεκδίκηση δικαιωμάτων από τους ομοφυλόφιλους. Άτυπο σημείο έναρξης της ακτιβιστικής οργάνωσης των ομοφυλόφιλων ήταν το γεγονός της εξέγερσης στο γκέι μπαρ *Stonewall* της Νέας Υόρκης, τον Ιούνιο του 1969. Την εξέγερση ακολούθησε η ίδρυση οργανώσεων διεκδίκησης δικαιωμάτων για τους ομοφυλόφιλους τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής όσο και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, στην Ευρώπη. Αυτές οι οργανώσεις χρησιμοποίησαν διάφορες πρακτικές προκειμένου να προωθήσουν τα ζητήματα που τους αφορούσαν (διαδηλώσεις, διανομή ενημερωτικού υλικού κ.α.) (Altman 1980)

Ο απόηχος αυτών των διεκδικήσεων δεν ήρθε αμέσως στην Ελλάδα καθώς μεσολάβησε η επταετία της Χούντας των Συνταγματαρχών (1967-1974) όπου κάθε κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα που δεν ενέκρινε το καθεστώς, απαγορευόταν αυστηρά. Η πιο οργανωμένη μορφή διεκδίκησης δικαιωμάτων για του ομοφυλόφιλους ξεκίνησε με την ίδρυση του Απελευθερωτικού Κινήματος Ομοφυλοφίλων Ελλάδας (ΑΚΟΕ) το 1976 και με την πρώτη δημόσια εκδήλωσή του στο θέατρο *Λουζιτάνια* το 1977, με πρωταγωνίστριες trans γυναίκες («τραβεστί» στην γλώσσα της εποχής) σε αντίδραση του προτεινόμενου από την κυβέρνηση Καραμανλή σχέδιο νόμου «περί της εξ αφορισίων νόσων προστασίας» που πρότεινε βαριές ποινές σε άνδρες που επιδίδονταν σε ομόφυλες σεξουαλικές πρακτικές. Το 1978 άρχισε να εκδίδεται το θεωρητικό όργανο του ΑΚΟΕ, που ήταν το περιοδικό *Αμφί*. (Γκελτής 2019)

Στον γιαννιώτικο Τύπο βρίσκουμε κάποια ψήγματα αναφορών σε ακτιβιστικές δράσεις που διοργανώθηκαν από ομοφυλόφιλους κατά την περίοδο που ερευνούμε, δράσεις που συνέβησαν όμως, σε χώρες του εξωτερικού. Στο φύλλο της 5^{ης} Απριλίου 1980 και μάλιστα, στο πρωτοσέλιδο στον *Η.Α*⁵⁵ και της 6^{ης} Απριλίου 1980 στην 3^η σελίδα στον *Π.Α*⁵⁶, διαβάζουμε μια πανομοιότυπη είδηση που αφορά την διοργάνωση ενός διεθνούς συνεδρίου ομοφυλόφιλων στην Βαρκελώνη. Ο τίτλος στον *Η.Α* είναι ουδέτερος φορτισμένος («ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΩΝ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ»)⁵⁷ εν αντιθέσει με αυτόν του *Π.Α* στον οποίο αναφέρεται το γεγονός «Διεθνές συνέδριο ομοφυλοφίλων!»⁵⁸ και στον υπότιτλο η ειρωνεία γίνεται ακόμα πιο φανερή καθώς γράφει ότι «ΘΑ ΣΥΖΗΤΗΣΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ!».⁵⁹ Η ειρωνεία

⁵⁵ *Ηπειρωτικός Αγών*, 5 Απριλίου 1980, σελίδα 1, τεύχος 14412

⁵⁶ *Πρωϊνός Λόγος*, 6 Απριλίου 1980, σελίδα 3, τεύχος 7326

⁵⁷ *Ηπειρωτικός Αγών*, 5 Απριλίου 1980, σελίδα 1, τεύχος 14412

⁵⁸ *Πρωϊνός Λόγος*, 6 Απριλίου 1980, σελίδα 3, τεύχος 7326

⁵⁹ στο ίδιο, ό. π.

εκδηλώνεται με τη χρήση του θαυμαστικού στο τέλος του τίτλου και του υπότιτλου της είδησης. Μάλιστα, σε αυτόν τον τρόπο προβολής της είδησης έχουμε για ακόμα μια φορά την σύνδεση και υπονοούμενη προσπάθεια ταύτισης των ομοφυλόφιλων ανδρών με τις γυναίκες (Γιαννακόπουλος 2019)

Το πλήρες κείμενο της είδησης, που είναι ίδιο και στις δύο εφημερίδες αναφέρει τα εξής:

ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ – Η δεύτερη ετήσια διάσκεψη του «Διεθνούς συνδέσμου ομοφυλοφίλων», άρχισε σήμερα τις εργασίες της στην Σαν Κριστίνα Ντε Άρο, κοντά στην Βαρκελώνη, με την συμμετοχή 150 αντιπροσώπων του συνδέσμου από 20 χώρες.

Η διάσκεψη αυτή που θα διαρκέσει μέχρι τις 7 Απριλίου, θα εξετάσει ειδικότερα «την θέση της γυναίκας στο κίνημα απελευθερώσεως των ομοφυλοφίλων».

Επίσης, θα ζητήσει από την οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων «Διεθνής Αμνηστία» να χαρακτηρίσει τους φυλακισμένους ομοφυλόφιλους ως «κρατούμενους συνειδήσεως»⁶⁰

Εάν διαβάσουμε την παραπάνω είδηση που προβλήθηκε στο γιαννιώτικο Τύπο της εποχής, με έναν πιο διεισδυτικό τρόπο, ίσως θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι πέρα από την υπόρρητη ειρωνεία με την οποία αντιμετωπίζεται αυτή η δράση και ήταν εντός του γενικότερου πλαισίου των τρόπων πρόσληψης της ομοφυλοφιλίας της εποχής, έχουμε μια είδηση η οποία αφορά τον αγώνα των ομοφυλόφιλων διεθνώς να διεκδικήσουν δικαιώματα τα οποία θα τους επιτρέψουν τόσο να υπάρξουν ισότιμα με τους άλλους ανθρώπους όσο και να ζήσουν με αξιοπρέπεια. Ειδικότερα, το γεγονός ότι η είδηση μας ενημερώνει ότι η Διάσκεψη θα ζητήσει από την Διεθνή Αμνηστία (έναν σεβαστό, σε όλο τον κόσμο, θεσμό προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) να υπολογίζει τους ομοφυλόφιλους που βρίσκονται στις φυλακές ως ««κρατούμενους συνειδήσεως»⁶¹ ίσως προσέδιδε μια άλλη βαρύτητα στην είδηση αναφορικά με την προστασία και την παραχώρηση δικαιωμάτων στην συγκεκριμένη ομάδα ατόμων.

Οι άλλες δύο ειδήσεις που ανακτήθηκαν αφορούν ατομικές πρωτοβουλίες ατόμων είτε εναντίον των νόμων που απαγορεύουν την ομοφυλοφιλία είτε προσπάθειας σύναψης γάμου μεταξύ δύο ανδρών. Πιο συγκεκριμένα, στον Π.Α. της 4^{ης}

⁶⁰ στο ίδιο, ό. π.

⁶¹ στο ίδιο, ό. π.

Ιουνίου του 1980 διαβάζουμε ότι «Ομοφυλόφιλοι ήθελαν να παντρευτούν! - ΡΩΜΗ, 3 – Η αίτηση δύο ενηλίκων αρρένων αδείας συνάψεως γάμου μεταξύ τους απορρίφθηκε σήμερα από το ληξιαρχείο της Ρώμης.»⁶² Όπως στην προηγούμενη είδηση πάλι η χρήση του θαυμαστικού στο τέλος του τίτλου φανερώνει ειρωνεία και ίσως έκπληξη από το γεγονός ότι δύο άνδρες ήταν ζευγάρι και πολλώ δε μάλλον ότι ήθελαν να συνάψουν γάμο. Από την άλλη πλευρά, και εδώ βλέπουμε μια ατομική ακτιβιστική προσπάθεια δύο ανδρών ώστε να διεκδικήσουν το δικαίωμα στον γάμο μέσα από την αίτησή τους σε έναν θεσμό του κράτους. Στο φύλλο του *Η.Α* της 12^{ης} Οκτωβρίου 1980, στην πρώτη σελίδα διαβάζουμε «*ΔΕΝ ΔΙΚΑΙΩΘΗΚΑΝ ΟΙ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΙ - ΔΟΥΒΛΙΝΟ 10- Δικαστήριο του Δουβλίνου απέρριψε χθες την προσφυγή Ιρλανδού καθηγητή πανεπιστημίου που ζητούσε να κηρυχθούν αντισυνταγματικοί οι χρονολογούμενοι προ II ετών νόμοι περί απαγορεύσεως της ομοφυλοφιλίας.*»⁶³ Από την συγκεκριμένη είδηση πληροφορούμαστε ότι ένας Ιρλανδός καθηγητής πανεπιστημίου προσπάθησε διά της νομικής οδού να κριθούν ως αντισυνταγματικοί οι νόμοι του ιρλανδικού κράτους που απαγορεύαν την ομοφυλοφιλία αλλά το δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή του. Ενδιαφέρον σε αυτή την είδηση έχει το γεγονός ότι με τον συγκεκριμένο τίτλο, ίσως δηλωνόταν ένα δυναμικό παράδειγμα της απόρριψης από το κράτος και τον θεσμό της δικαιοσύνης της διεκδίκησης δικαιωμάτων από την πλευρά των ομοφυλόφιλων σε όλο τον κόσμο και όχι μόνο στην Ιρλανδία.

Περσία – Εκτελέσεις με την κατηγορία της ομοφυλοφιλίας

Κατά την διάρκεια του έτους, το οποίο εξέτασα στο αρχείο εφημερίδων (1980), στην Περσία (Ιράν), η Ισλαμική Επανάσταση εδραίωνε την ισχύ της με επικεφαλής τον ηγέτη Ρουχολάχ Χομεϊνί και επέβαλε ως νόμους του κράτους, νόμους από απέρρεαν από την *σαρία*, το ισλαμικό θρησκευτικό δίκαιο. Τα σεξουαλικά αδικήματα τιμωρούνταν με την επιβολή της θανατικής ποινής στους κατηγορούμενους και τις κατηγορούμενες. Στις γιαννιώτικες εφημερίδες της περιόδου είναι συχνές οι αναφορές στις εκτελέσεις που διέπραττε το ισλαμικό καθεστώς. Από αυτές τις ειδήσεις που ανακτήθηκαν κατά την αρχειακή έρευνα, θα παρουσιαστεί μία περίπτωση-παράδειγμα που συμπυκνώνει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονταν από το καθεστώς της

⁶² *Πρωϊνός Λόγος*, 4 Ιουνίου 1980, τεύχος 7470

⁶³ *Ηπειρωτικός Αγών*, 12 Οκτωβρίου 1980, σελίδα 1, τεύχος 14568

Ιρανικής επανάστασης τόσο οι γυναίκες όσο και οι ομοφυλόφιλοι και γενικά όσοι διέπρατταν «αδικήματα ηθών».

Στο φύλλο του *H.A* της 4^{ης} Ιουλίου 1980 διαβάζουμε την παρακάτω είδηση:

4 άτομα εκτελέστηκαν με λιθοβολισμό στην Περσία

TEXEPANH 3 – Δύο γυναίκες και δύο άντρες εκτελέστηκαν με λιθοβολισμό στην πόλη Κερμάν της νότιας Περσίας, μετά την καταδίκη τους για σεξουαλικά αδικήματα, όπως μετέδωσε το «περσικό πρακτορείο ειδήσεων».

Πιστεύεται ότι είναι η πρώτη φορά που τα περσικά επαναστατικά δικαστήρια εφαρμόζουν τόσο πιστά τον ισλαμικό νόμο, που ορίζει ότι τα αδικήματα που σχετίζονται με την σεξουαλική δραστηριότητα των ανθρώπων τιμωρούνται με θάνατο διά λιθοβολισμού. Μέχρι σήμερα, όσους καταδίκασαν για σεξουαλικά αδικήματα, τους οδηγούσαν στα εκτελεστικά αποσπάσματα.

Όπως διευκρινίζει το «περσικό πρακτορείο ειδήσεων» η μία από τις γυναίκες διηύθυνε οίκο ανοχής και εξωθούσε στην πορνεία νεαρά κορίτσια. Η άλλη βρέθηκε ένοχος πορνείας και μαστροπείας. Οι δύο άντρες καταδικάστηκαν ο ένας (22 χρονών) γιατί βίασε ένα δεκάχρονο κοριτσάκι και ο άλλος, 38 ετών, παντρεμένος με έξη παιδιά γιατί βρέθηκε ένοχος ομοφυλοφιλίας και μοιχείας.

Στο μεταξύ, επτά ακόμα άτομα εκτελέστηκαν χθες σε διάφορες πόλεις της Περσίας με τις κατηγορίες της εμπορίας ναρκωτικών, και δολοφονιών.⁶⁴

Από αυτή την είδηση που φιλοξενείται στον *H.A* πληροφορούμαστε ότι τα αδικήματα που σχετίζονται με την σεξουαλική δραστηριότητα τιμωρούνταν με εκτέλεση διά λιθοβολισμού στο Ιράν. Μάλιστα, επισημαίνεται το γεγονός ότι τα περσικά δικαστήρια της επαναστατικής περιόδου επέβαλαν, ενδεχομένως για πρώτη φορά, τόσο πιστά τις ποινές που προβλέπονταν για τα αδικήματα αυτά από τον ισλαμικό νόμο, την *σαρία*. Όπως αντιλαμβανόμαστε μέσα από την ανάγνωση αυτής της είδησης, η ομοφυλοφιλία συγκαταλεγόταν και εξισωνόταν με αδικήματα όπως η μαστροπεία νεαρών κοριτσιών και η διεύθυνση πορνείου, ο βιασμός ανηλίκου και η μοιχεία. Στο τέλος της είδησης, διαβάζουμε για τις εκτελέσεις και άλλων επτά ατόμων (μάλλον όχι με την μέθοδο του λιθοβολισμού) για τις κατηγορίες της εμπορίας

⁶⁴ *Ηπειρωτικός Αγών*, 4 Ιουλίου 1980, σελίδα 5, τεύχος 14484

ναρκωτικών και της δολοφονίας. Η εκτέλεση δηλαδή των εμπορών ναρκωτικών και των δολοφόνων γινόταν πιθανότατα με διαφορετικές μεθόδους από αυτές με τις οποίες εκτελούσαν έναν ομοφυλόφιλο.

Τέλος, από την σύγκριση των αναφορών σε εκτελέσεις με την κατηγορία της ομοφυλοφιλίας στην Περσία που ανακτήθηκαν κατά την αρχειακή έρευνα εύλογα μπορεί να αναρωτηθεί κανείς αν οι άνθρωποι που εκτελέστηκαν με αυτή την κατηγορία δεν ήταν καν ομοφυλόφιλοι αλλά εχθροί του καθεστώτος της Ιρανικής επανάστασης, η οποία τους κατηγορήσε για το αδίκημα της διάπραξης ομοφυλοφιλικών πρακτικών προκειμένου να τους εξοντώσει.

Επιθέσεις εναντίον ομοφυλόφιλων

Το ομοφοβικό μίσος οδήγησε, και οδηγεί ακόμα στις μέρες μας, σε επιθετικές συμπεριφορές εις βάρος ομοφυλόφιλων με τρόπους που ποικίλουν από λεκτικές επιθέσεις που στόχο έχουν να προσβάλλουν και να μειώσουν τον αποδέκτη τους μέχρι την ξεκάθαρη άσκηση (δολοφονικής) σωματικής βίας. Στο φύλλο της 21^{ης} Νοεμβρίου 1980 του *H.A* διαβάζουμε μία είδηση για μία τέτοια περίπτωση επίθεσης που έλαβε χώρα στη Νέα Υόρκη το 1980. Πιο συγκεκριμένα η είδηση μας πληροφορεί τα εξής:

Οπλοφόρος πολυβόλισε μπαρ ομοφυλόφιλων

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ 20 – Όπως ανακοίνωσε η αστυνομία ένας άντρας οπλισμένος με αυτόματο και με δύο περίστροφα και που επέβαινε μιας «Κάντιλακ» έρριξε 30-40 πυροβολισμούς, χθες τη νύχτα εναντίον δύο μπαρ, όπου συχνάζουν ομοφυλόφιλοι, στη συνοικία Γκρήνουιτς Βιλλέντζ της Νέας Υόρκης με αποτέλεσμα να σκοτώσει ένα άτομο και να τραυματίσει οκτώ άλλα.

Πρόκειται για τον ηλικίας 38 ετών Ρόναλντ Κρόμπλεϋ γιος ιερέα της Νέας Υόρκης ο οποίος συνελήφθη και πρόκειται να παραπεμφθεί σε δίκη με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας και του τραυματισμού πολλών ατόμων.

Εκπρόσωπος της αστυνομίας δήλωσε στους δημοσιογράφους ότι ο δράστης έτρεφε φοβερό μίσος κατά των ομοφυλόφιλων.⁶⁵

⁶⁵ *Ηπειρωτικός Αγών*, 21 Νοεμβρίου 1980, σελίδα 4, τεύχος 14600

Στην συγκεκριμένη είδηση θα πρότεινα να σταθούμε σε δύο σημεία που θεωρώ ότι είναι σημαντικά για την εύρεση των κινήτρων του δράστη. Στην προτελευταία παράγραφο πληροφορούμαστε ότι ο δράστης αυτής της δολοφονικής ομοφοβικής επίθεσης, ήταν γιος ενός ιερέα που εργαζόταν στη Νέα Υόρκη ενώ στην τελευταία παράγραφο μαθαίνουμε από τον εκπρόσωπο της αστυνομίας ότι ο δράστης «έτρεφε φοβερό μίσος κατά των ομοφυλοφίλων».⁶⁶ Ίσως, το μίσος για την ομοφυλοφιλία και τους ομοφυλόφιλους σε αυτή την περίπτωση να πηγάζει από την θεώρηση της ομοφυλοφιλίας ως σοβαρού αμαρτήματος στις ιουδαιοχριστιανικές και όχι μόνο θρησκευτικές παραδόσεις.

Για την ιουδαιοχριστιανική -και όχι μόνο, θρησκευτική παράδοση, η ανδρική ομοφυλοφιλία θεωρείται βαρύ αμάρτημα και τιμωρείται -σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και με την επιβολή της θανατικής ποινής, ανά τους αιώνες μετά την εξάπλωση και κυριαρχία του χριστιανισμού. Η εναντίωση στην ομοφυλοφιλία είναι μία από τις πολλές εναντιώσεις της ιουδαιοχριστιανικής θρησκείας απέναντι σε οποιαδήποτε μορφή σεξουαλικότητας και σεξουαλικής έκφρασης που δεν έχει ως σκοπό την αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους. Κατά συνέπεια, οποιαδήποτε μορφή μη αναπαραγωγικού σεξ αποκαλείται συλλήβδην σοδομία και συγκαταλέγεται στα «παρά φύσιν αμαρτήματα» (Ασπράκη 2023) Αυτή η αντιμετώπιση της ανδρικής ομοφυλοφιλίας δεν συναντάται μόνο στον ιουδαιοχριστιανικό κόσμο καθώς και στους υπόλοιπους πολιτισμούς ανά τον κόσμο «παρατηρείται μεγάλη διαφοροποίηση στην αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας -από την καταστολή έως την αποδοχή – σε διαφορετικές εποχές και πολιτισμούς» (Greenberg 1988 στο Ασπράκη 2023)

Κινηματογράφος

Στα φύλλα των εφημερίδων συχνά υπήρχε κάποιο κείμενο που ενημέρωνε τους αναγνώστες για τις ταινίες που προέβαλαν οι κινηματογραφικές αίθουσες των Ιωαννίνων εκείνες τις ημέρες. Στην 5^η σελίδα του φύλλου της 20^{ης} Μαΐου του 1980 της εφημερίδας *Η.Α.*, στην συνηθισμένη στήλη «*KINHMATOΓΡΑΦΟΣ - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΤΑΙΝΙΩΝ*»⁶⁷ υπάρχει η κάτωθι περίληψη μια ταινίας που προβαλλόταν εκείνες τις ημέρες σε μία κινηματογραφική αίθουσα της πόλης:

⁶⁶ στο ίδιο, ό. π..

⁶⁷ *Ηπειρωτικός Αγών*, 20 Μαΐου 1980, σελίδα 5, τεύχος 14446

«[...] Στην ίδια αίθουσα έχουμε και την τολμηρή ταινία «Ταμπού, η προκατάληψη του έρωτα» (23-25)

[...] «ΤΑΜΠΟΥ, Η ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ» (ΠΑΛΛΑΔΙΟ)

Τολμηρή, όπως είπαμε, ταινία του Βίλκοτ Σιόμαν («Είμαι περίεργη, κίτρινη») με ήρωα έναν νέο δικηγόρο, που αγωνίζεται για την κοινωνική απελευθέρωση των σεξουαλικών μειονοτήτων, προσπαθώντας, έτσι να ανακαλύψει τη δική του σεξουαλική «ταυτότητα». Παίζουν ο Κίλε Μπεργκβιστ, η Λίκα Σιόμαν, η παλαίμαχη Βιβέκα Λίντφορτς κ.α»⁶⁸

Από την περίληψη της ταινίας όπως αυτή παρουσιάζεται στον *H.A.* καταλαβαίνουμε ότι περιείχε σεξουαλικές σκηνές που δεν ενέπιπταν στην κατηγορία των ετεροφυλοφιλικών σεξουαλικών σχέσεων, για αυτό τον λόγο η ταινία αναφέρεται δύο φορές ως «τολμηρή». Οι σεξουαλικά «διαφορετικοί» αποκαλούνταν με τον όρο «σεξουαλικές μειονότητες» για την «κοινωνική απελευθέρωση» των οποίων αγωνιζόταν ο νεαρός δικηγόρος.

Η ταινία *Ταμπού, η προκατάληψη του έρωτα* είναι μία σουηδική ταινία του 1977 σκηνοθετημένη από τον Vilgot Sjöman, της οποίας η πλοκή σύμφωνα με το IMBD⁶⁹ είναι η εξής: ο Kristoffer Lohman είναι ένας νεαρός δικηγόρος ο οποίος συλλέγει ιστορίες και πληροφορίες για διάφορες διαστροφές ανθρώπων που ανήκουν σε σεξουαλικές μειονότητες και διεκδικεί ίσα δικαιώματα για αυτούς.⁷⁰ Με βάση τις πληροφορίες που μας δίνει η ίδια πηγή, μαθαίνουμε ότι στην ταινία υπάρχει μια συγκεκριμένη σκηνή με ομοφυλοφιλικές σαδομαζοχιστικές πράξεις.

Διάσημοι

Κατά την διάρκεια της χρονικής περιόδου που εξετάζουμε δύο από τους πιο γνωστούς - διάσημους Έλληνες άνδρες ομοφυλόφιλους ήταν ο Γιώργος Μαρίνος και ο Μάνος Χατζιδάκις. Ο Μαρίνος, είχε δηλώσει ανοιχτά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό ήδη από τα πρώτα χρόνια της καλλιτεχνικής του σταδιοδρομίας ενώ στην περίπτωση του Χατζιδάκι η ομοφυλοφιλία του ήταν ένα «κοινό μυστικό». Σε αυτό

⁶⁸ στο ίδιο, ό. π.

⁶⁹ Internet Movie Database: Διαδικτυακή βάση δεδομένων με πληροφορίες, κριτικές και βαθμολογίες από κοινό και κριτικούς σχετικές με κινηματογραφικές ταινίες, τηλεοπτικές σειρές και γενικά οπτικοακουστικό περιεχόμενο.

⁷⁰ <https://www.imdb.com/title/tt0076792/>

το σημείο, θα εξετάσουμε αντιπαραθετικά τα δημοσιεύματα που βρήκα κατά την αρχειακή έρευνα για αυτά τα δύο διάσημα πρόσωπα και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονταν στον τοπικό Τύπο της πόλης μέσα από συγκεκριμένα δημοσιεύματα.

Γιώργος Μαρίνος

Στην περίπτωση του showman Γιώργου Μαρίνου βρίσκουμε μία πανομοιότυπη είδηση στον *Η.Α.*⁷¹ και τον *Π.Α.*⁷² στην οποία παρουσιάζεται ένας καινούριος δίσκος του καλλιτέχνη, το 1980. Στην είδηση αναφέρεται ότι ο *«Γιώργος Μαρίνος, κατάφερε να μεταφέρει και να κλείσει μέσα σε 33 στροφές το παράφορο μπρίο του και την εκπληκτική ζωντάνια του. Ο Γιώργος Μαρίνος που πάντα κινείται με ακρίβεια σ' όλο το πλάτος του γούστου, σ' αυτό εξάλλου οφείλει και την επιτυχία του, σφραγίζει με το αναντίρρητο ταλέντο του όλα τα κομμάτια του δίσκου του. Αξίζει να σημειωθεί ότι τώρα πια η περίφημη «γιαγιά» και το επίκαιρο «πετρέλαιο», που υπάρχουν στο δίσκο, μας εξασφαλίζουν το γέλιο. Ακόμα υπάρχουν τα: «Έλα μαζί μου», «Κάνε μου λιγάκι μμμ...», «BANAL», «Στο ερμηονήσι Μύκονος», κ.α. [...]»*.⁷³

Θα πρότεινα να σταθούμε σε ορισμένα σημεία αυτού του σύντομου κειμένου στο οποίο παρουσιάζεται ο νέος δίσκος του καλλιτέχνη. Συγκεκριμένα, σε δύο σημεία του παραπάνω κειμένου. Πρώτον, στη φράση *«Ο Γιώργος Μαρίνος, κατάφερε να μεταφέρει και να κλείσει μέσα σε 33 στροφές το παράφορο μπρίο του και την εκπληκτική ζωντάνια του.»*⁷⁴ Το «μπρίο» και η «ζωντάνια» είναι χαρακτηριστικά που πολλές φορές αποδίδονταν σε γυναίκες ή άτομα με ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό, ειδικά όταν αυτά τα άτομα εργάζονταν στην βιομηχανία του θεάματος που είναι ένας από τους ελάχιστους επαγγελματικούς χώρους όπου η ανδρική ομοφυλοφιλία ήταν ανεκτή. Η χρήση του επιθέτου «παράφορο» υποδήλωνε μία υπερβολή στον τρόπο με τον οποίο εκφραζόταν ο συγκεκριμένος καλλιτέχνης και αποτελούσε μια κεκαλυμμένη ειρωνεία εις βάρος του, λόγω του ομοφυλόφιλου σεξουαλικού προσανατολισμού του. Δεύτερον, στο σημείο του κειμένου που αναφέρεται ότι *«Αξίζει να σημειωθεί ότι τώρα πια η περίφημη «γιαγιά» και το επίκαιρο «πετρέλαιο», που υπάρχουν στο δίσκο, μας εξασφαλίζουν το γέλιο.»*⁷⁵ Η πρόκληση του γέλιου και η παρουσίαση των ομοφυλόφιλων ανδρών ως καρικατούρες ήταν επίσης, ένα σημείο που χαρακτήριζε την

⁷¹ *Ηπειρωτικός Αγών*, 29 Ιανουαρίου 1980, σελίδα 4, τεύχος 14356

⁷² *Πρωϊνός Λόγος*, 30 Ιανουαρίου 1980, σελίδα 2, τεύχος 7272

⁷³ στο ίδιο, ό. π.

⁷⁴ στο ίδιο, ό. π.

⁷⁵ Στο ίδιο, ό. π..

αναπαράσταση των ομοφυλόφιλων στα θεάματα διασκέδασης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τορπουζίδης «οι κυρίαρχες εικόνες που αναπαράγονται καθημερινά για τους ομοφυλόφιλους/ες είναι εξόχως υποτιμητικές. Είναι η εικόνα κάποιων «χαρούμενων και τρελλών αδερφών», που κινούνται στον κόσμο της νύχτας, με μια ιδιαίτερη προσκόλληση σε έναν χωρίς φραγμούς σεξουαλισμό». (Τορπουζίδης 2012:60)

Μάνος Χατζιδάκις

Στην περίπτωση του Μάνου Χατζιδάκι, τα δημοσιεύματα που ανακτήθηκαν κατά την διάρκεια της αρχειακής έρευνας παρουσίασαν έναν ολωσδιόλου διαφορετικό τρόπο προβολής του καλλιτέχνη στην υπό εξέταση χρονική περίοδο. Την περίοδο εκείνη ο Χατζιδάκις ήταν διευθυντής του Γ΄ Προγράμματος της Ελληνικής Ραδιοφωνίας και λόγω του τρόπου με τον οποίο ασκούσε την διοίκηση στον εν λόγω θεσμό, είχε δημιουργήσει εχθρούς τόσο στα κόμματα της αντιπολίτευσης όσο μέσα και στην ίδια την τότε κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας. Η ομοφυλοφιλία του Χατζιδάκι χρησιμοποιήθηκε, από όσους τον εχθρεύονταν, πολλές φορές άμεσα ή έμμεσα ως επιχείρημα απαξίωσης και ευτελισμού της προσωπικότητας του συνθέτη. Δεν ήταν λίγες οι φορές που ο Χατζιδάκις συγκρούστηκε με παράγοντες εντός και εκτός της Ε.Ρ.Τ.

Μία τέτοια περίπτωση έπεσε στην αντίληψή μου κατά τη διάρκεια της αρχειακής έρευνας, αναφορικά με μία σύγκρουση του Χατζιδάκι με το τότε Διοικητικό Συμβούλιο της Ε.Ρ.Τ και με αφορμή την ανάγνωση αποσπασμάτων από το βιβλίο του Νίκου Χουλιαρά, *ο Λούσιος*, που κρίθηκαν άσεμνα. Όπως αναφέρει ρεπορτάζ του Π.Α στο φύλλο της 4^{ης} Μαΐου 1980, «[...] το Δ.Σ της εταιρίας της ΕΡΤ είχε ζητήσει από τον κ. Χατζηδάκη εξηγήσεις για την μετάδοση από το Γ΄ πρόγραμμα του μυθιστορήματος του κ. Ν. Χουλιάρα «Νούσιος» για το οποίον εσημειωθή παρέμβαση του Εισαγγελέως. Αναμένεται τώρα ποια θα είναι η τελική απόφαση του Δ.Σ και η εφαρμογή των σχετικών κυρώσεων, θεωρείται όμως βέβαιον ότι η εποπτεύουσα αρχή της ΕΡΤ είναι αποφασισμένη να κατοχυρώσει την εφαρμογή του καταστατικού της εταιρείας και να προστατεύσει τις μεταδόσεις από εκπομπές που προκαλούν ποικίλες αντιδράσεις.»⁷⁶

⁷⁶ Πρωϊνός Λόγος, 4 Μαΐου 1980, σελίδα 6, τεύχος 7347

Στην παραπάνω είδηση θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι συμπυκνώνεται σε μία περίπτωση-παράδειγμα η σχέση του Μάνου Χατζιδάκι με τους διάφορους παράγοντες της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης. Ο μη συμβατικός -για την εποχή του- τρόπος με τον οποίο ο Χατζιδάκις διοικούσε το Γ΄ Πρόγραμμα και το περιεχόμενο το οποίο εξέπεμπε μέσα από την συχνότητά του ερχόταν συχνά σε αντίθεση με τα συντηρητικά ήθη της εποχής όπως ακριβώς αποδεικνύει το συγκεκριμένο δημοσίευμα του Π.Α. Η αναφορά στην παρέμβαση του εισαγγελέα και ότι η εποπτεύουσα αρχή της Ε.Ρ.Τ ήταν αποφασισμένη να αποτρέψει την μετάδοση ανάλογων εκπομπών που προκαλούσαν αντιδράσεις εξαιτίας του περιεχομένου τους, αποτελεί προοικονομία των κυρώσεων που θα ακολουθούσαν εις βάρος του ίδιου του Χατζιδάκι, ως διευθυντή και βασικού εμψυχωτή του Γ΄ Προγράμματος.

Μετά το πέρας λίγων μηνών, ο Χατζιδάκις θα καταδικαστεί ερήμην σε 5 μήνες φυλάκιση με βάση τον «Νόμο περί Ασέμνων»⁷⁷ επειδή επέτρεψε την ανάγνωση αποσπασμάτων από το βιβλίο «ο Λούσιας». Στα φύλλα των γιαννιώτικων εφημερίδων, του Η.Α.⁷⁸ και του Π.Α.⁷⁹, της 17^{ης} Σεπτεμβρίου του 1980 με τίτλους «ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΤΗΚΕ Ο ΜΑΝΟΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ» και «5 μήνες φυλάκιση ο Χατζηδάκης για τον «Λούσια» αντίστοιχα, διαβάζουμε την πανομοιότυπη είδηση που αναφέρει ότι «Ο μουσικοσυνθέτης Μάνος Χατζηδάκης, διευθυντής στο τρίτο πρόγραμμα της ΕΡΤ, καταδικάστηκε ερήμην από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών σε φυλάκιση πέντε μηνών και χρηματική ποινή 30.000 δραχμών για παράβαση του νόμου περί ασέμνων. Ο Χατζηδάκης, σαν υπεύθυνος του Γ΄ προγράμματος, είχε επιτρέψει στις 18 Απριλίου 1980 την μετάδοση αποσπασμάτων του μυθιστορήματος «Ο Λούσιας» (του Νίκου Χουλιαρά), που κρίθηκαν άσεμνα.»⁸⁰ Σε αυτή την είδηση έχουμε μια άμεση σύνδεση του Χατζιδάκι με μία καταδίκη από τη δικαιοσύνη εξαιτίας παραβίασης του Νόμου περί Ασέμνων. Το γεγονός ότι ήταν τόσο έντονη αυτή η σύνδεση ίσως να προκύπτει από μια προσπάθεια να παρουσιαστεί ο Χατζιδάκις ως φορέας και πομπός «άσεμνων» έργων, όπως είχε θεωρηθεί το συγκεκριμένο λογοτεχνικό κείμενο, για την προβολή και ανάγνωση αποσπασμάτων του οποίου από τον «αέρα» του Γ΄ Προγράμματος, καταδικάστηκε.

⁷⁷ Νόμος 5060/1931 «Περί ασέμνων δημοσιευμάτων». Ν. 5060, «Περί τύπου, προσβολών της τιμής εν γένει και άλλων σχετικών αδικημάτων», ΦΕΚ, 172 Α΄, 30.6.1931, σελίδες 2205-2206

⁷⁸ *Ηπειρωτικός Αγών*, 17 Σεπτεμβρίου 1980, σελίδα 6, τεύχος 14546

⁷⁹ *Πρωϊνός Λόγος*, 17 Σεπτεμβρίου 1980, σελίδα 6, τεύχος 7557

⁸⁰ στο ίδιο, ό. π.

Οι ομοφυλόφιλοι ως ανεπιθύμητοι

Οι ομοφυλόφιλοι, ως μια μειονοτική κατηγορία ανθρώπων έχουν υποστεί όλες τις αρνητικές συνέπειες που απορρέουν από την στάση που κρατούν οι κοινωνίες απέναντι στους μειονοτικούς πληθυσμούς/στις μειονότητες τους. Μία τέτοια περίπτωση-παράδειγμα βρίσκουμε στην είδηση που φιλοξενείται στο φύλλο της 18^{ης} Ιουλίου 1980 του *Η.Α.*, η οποία μας πληροφορεί τα κάτωθι:

Χιλιάδες Κουβανοί ομοφυλόφιλοι ζήτησαν άσυλο στις Ην. Πολιτείες!

Περίπου το 50 % των 40.000 Κουβανών προσφύγων που έφτασαν πρόσφατα στις Ηνωμένες Πολιτείες και βρίσκονται ακόμη συγκεντρωμένοι σε στρατόπεδα, είναι ομοφυλόφιλοι, δήλωσαν χθες επίσημοι της Αμερικανικής κυβέρνησης.

Στα λεγόμενα «Στρατόπεδα διεκπεραιώσεως», όπου βρίσκονται ακόμη οι Κουβανοί πρόσφυγες, οι αρχές έχουν χωρίσει τους ομοφυλόφιλους από τους άλλους συμπατριώτες τους «που δεν είναι του ίδιου είδους».

Οι Ομοσπονδιακές αρχές υποθέτουν ότι ο πρόεδρος της Κούβας κ. Φιντέλ Κάστρο θέλησε να απαλλαγεί από αυτούς τους «ανεπιθύμητους», στέλνοντάς τους στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου η ομοφυλοφιλία είναι αποδεκτή και οι οπαδοί της δεν θεωρούνται πλέον ως άρρωστοι.

Η Αμερικανική μεταναστευτική νομοθεσία απαγορεύει μόνο στους «σεξουαλικά διεστραμμένους» την είσοδο στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Ήδη, πολλοί σύλλογοι και οργανώσεις Αμερικανών ομοφυλόφιλων εξέφρασαν την επιθυμία να πάρουν υπό την κηδεμονία τους ένα ορισμένο αριθμό Κουβανών ομοφυλοφίλων.⁸¹

Στην είδηση που παρατίθεται αυτούσια, διαφαίνεται η ταξινόμηση των ομοφυλόφιλων της Κούβας ως «ανεπιθύμητων» ανθρώπων, ως μια ομάδα που πρέπει να αποκοπεί από τον κοινωνικό κορμό, ως μια επικίνδυνη μειονότητα. Πέρα από αυτή την ανάγνωση όμως, η συγκεκριμένη είδηση δύναται να αναγνωσθεί και υπό τους

⁸¹ *Ηπειρωτικός Αγών*, 18 Ιουλίου 1980, σελίδα 3, τεύχος 14495

φακούς της έννοιας της ιστορικότητας και συγκεκριμένα, της ιστορικά προσδιοριζόμενης αντιμετώπισης της ομοφυλοφιλίας στο εκάστοτε πλαίσιο. Παρατηρούμε ότι δύο χώρες με σχετικά μικρή χιλιομετρική απόσταση ταξινομούσαν διαφορετικά το φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας τόσο ως προς την θεσμική της αντιμετώπιση όσο και προς τις αντιλήψεις που υπήρχαν για αυτή.

Η προεπαναστατική Κούβα δεν είχε απαγορεύσει νομικά την ομοφυλοφιλία αλλά μετά την επανάσταση οι ομοφυλόφιλοι γίνονταν θύματα ανοιχτών αποκλεισμών που έφτασαν μέχρι τον εγκλεισμό σε στρατόπεδα συγκέντρωσης ήδη από το 1965-68 αλλά και μαζικές εξορίες όπως αυτή που αναφέρεται στην είδηση που ανακτήθηκε κατά την αρχαική έρευνα, την μαζική έξοδο από το λιμάνι Μάριελ το 1980, 125.000 Κουβανών «εγκληματιών», το μεγαλύτερο ποσοστό των οποίων ήταν ομοφυλόφιλοι. Η επαναστατική κυβέρνηση της Κούβας αντιμετώπιζε τους ομοφυλόφιλους με τον ίδιο τρόπο που αντιμετώπιζε τους «εγκληματίες» (Wolf 2016: 114)

Από την παραπάνω είδηση καθώς και από την είδηση για την ομοφυλοφιλία στην Κίνα που παρουσιάστηκε σε προηγούμενη ενότητα αυτού του κεφαλαίου, διαφαίνεται ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισαν δύο από τα «σοσιαλιστικά» καθεστώτα το φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας. Ενδεχομένως μέσα από αυτή την πολιτική στάση μπορούμε να ερμηνεύσουμε και την ανάλογη στάση με την οποία αντιμετωπιζόταν η ομοφυλοφιλία από τα περισσότερα κόμματα (και) της ελληνικής Αριστεράς. Ενδεικτικό είναι αυτό που μου είπε ο Μανόλης στην συνέντευξή του, όταν τον ρώτησα για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν την ομοφυλοφιλία τα περισσότερα κόμματα της Αριστεράς στην Ελλάδα, μέσα από την δική του εμπειρία.

*[...] ήταν πολύ λίγοι αυτοί που πραγματικά σεβάστηκαν την διαφορετικότητα και ως είχαν υποτίθεται προοδευτικό πρόσημο πολιτικό και προσανατολισμό, δεν δέχονταν την διαφορετικότητα η τεράστια πλειονότητα και το λέω από τον χώρο της Αριστεράς που έχω περάσει σε οργανωμένο επίπεδο[...]*⁸²

Μικροαδικήματα – συλλήψεις

Μία ακόμη όψη της αναπαράστασης της ομοσεξουαλικότητας στις γιαννιώτικες εφημερίδες *Η.Α* και *Π.Α*, είναι αυτή των μικρών αδικημάτων και των συλλήψεων που

⁸² Μανόλης, 62 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

φιλοξενούνται στις ειδήσεις του αστυνομικού ρεπορτάζ και αφορούν ομοφυλόφιλα άτομα. Στο πρωτοσέλιδο του φύλλου του *Η.Α* της 5^{ης} Οκτωβρίου 1980, διαβάζουμε την παρακάτω είδηση:

Ο ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΛΕΨΕ 150 ΧΙΛ.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 4 – Διασκέδαζε σ' ένα νυκτερινό κέντρο της Θεσσαλονίκης ο γεωργός [...] από το χωριό [...] της Κομοτηνής. Είχε φθάσει στην Θεσσαλονίκη φέροντας μαζί του ένα μικρό κοπάδι από αγελάδες, τις οποίες πούλησε και εισέπραξε 500.000 δραχ.

Στο κέντρο γνωρίστηκε με έναν ομοφυλόφιλο και πριν προλάβει να οξηγήσει τις θωπίες του, διαπίστωσε ότι εκείνος είχε εξαφανισθεί, αρπάζοντάς του συγχρόνως και 150.000 δραχ.⁸³

Ενώ, στο φύλλο της 20^{ης} Απριλίου 1980 του *Π.Α* διαβάζουμε μια άλλη είδηση.

Η «Αλίκη» ήταν κύναιδος!

ΑΘΗΝΑΙ, 19 – Στη λεωφόρο Συγγρού, ο [...], 27 ετών, έμπορος δομικών υλικών, παρέλαβε χθες το βράδυ στο αυτοκίνητό του τον [...], κύναιδο, γνωστό ως «Αλίκη» νομίζοντας ότι πρόκειται για γυναίκα ελευθερίων ηθών. Όταν αντελήφθη περί τίνος πρόκειται, θέλησε να τον κατεβάσει από το αυτοκίνητο. Ο κύναιδος όμως, εξεμάνει, τον εγρονθοκόπησε του άρπαξε το πορτοφόλι και εξαφανίστηκε.⁸⁴

Πραγματοποιώντας μια πιο διεισδυτική ανάγνωση των παραπάνω ειδήσεων θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι συντάκτες αυτών των μικρών ειδήσεων προσπαθούν να παρουσιάσουν τους ομοφυλόφιλους ως ανθρώπους με εγγενή ροπή προς το έγκλημα και την παραβίαση των νόμων. Κάνω εδώ μια ίσως ριψοκίνδυνη σύνδεση με το εγκληματολογικό έργο του ψυχίατρου Cesare Lambroso, *Η γυναίκα εγκληματίας και η πόρνη* στο οποίο ο Ιταλός ψυχίατρος υποστηρίζει την φυσική «κατωτερότητα» των γυναικών και την ενδεχόμενη εγγενή ροπή τους προς το έγκλημα (Dugast 2020: 265). Έχοντας ως βάση τις λαϊκές αντιλήψεις περί προσομοίωσης των ομοφυλόφιλων με τις γυναίκες θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε με επιφυλακτικότητα την παραπάνω συλλογιστική πορεία. Ακόμη, στην δεύτερη είδηση η χρήση της λέξης «κύναιδος», εικάζουμε ότι γίνεται με σκοπό να παρομοιαστεί ο

⁸³ *Ηπειρωτικός Αγών*, 5 Οκτωβρίου 1980, σελίδα, τεύχος 14562

⁸⁴ *Πρωϊνός Λόγος*, 20 Απριλίου 1980, σελίδα 6, τεύχος 7336

ομοφυλόφιλος άνδρας με σκύλο, τονίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ζωώδη, άγρια πλευρά του. Στη δεύτερη είδηση διακρίνουμε ότι από την δεκαετία του 1970 και μετά κάποιοι παρενδυτικοί, εκπορευόμενοι ομοφυλόφιλοι άνδρες «περνούσαν» ως εκπορνευόμενες γυναίκες με τη χρήση καλλυντικών και κοσμημάτων και γενικότερα έχοντας μια περιποιημένη, «γυναικεία» εμφάνιση και ουσιαστικά αυτοπροσδιορίζονταν ως γυναίκες διαχωρίζοντας τον εαυτό τους από τους θηλυπρεπείς άνδρες (Γιαννακόπουλος 2024) Όπως μας πληροφορεί ο Γιαννακόπουλος (2024), από την δεκαετία του 1970 και μετά «οι τραβεστί/τρανς αυτές αυτοαποκαλούνταν «κούκλες» και αποκαλούσαν «καραγκιόζηδες» τους θηλυπρεπείς άνδρες ή ακόμη και τους εαυτούς τους όταν ήταν ακόμη αδερφές» (Γιαννακόπουλος 2024:168-169)

Στην μεταπολεμική Ελλάδα η αναπαράσταση των ομοφυλόφιλων ως εγκληματικών «φύσεων» έχει μακρά παράδοση. Όπως μας πληροφορεί ο Γιαννακόπουλος (2021), ήδη από τις δεκαετίες του 1940 και 1950 στα εγχειρίδια της αστυνομίας «επισημαίνεται από τους συγγραφείς ότι ένα από τα ποινικά αδικήματα το οποίο διαπράττουν οι κίναιδοι, δηλαδή οι παθητικοί, θηλυπρεπείς «αρσενοκοίται», είναι εκείνο της κλοπής ή, όπως αναγράφεται στα εγχειρίδια, τσουννό στα καλιαρντά. Τα θύματα αυτών των κλοπών είναι οι λεγόμενοι παιδερασταί, δηλαδή οι ενεργητικοί ανδροπρεπείς «αρσενοκοίται». Ο κίναιδος συνήθως «αθώον δήθεν παιδί, με λεπτούς τρόπους και παιδικήν εμφάνισιν καλώς ενδεδυμένον» περιφέρεται στο κέντρο της πόλης και «όταν αντιληφθή γνωστόν τινα παιδεραστήν ή και κανένα σοβαρόν κύριον κατάλληλον προς τούτο, τον προσεταιρίζεται καταλλήλως και τον οδηγεί προς ακολασίαν εις τον σκοπόν τούτον προπαρασκευασθέν δωμάτιον του διαφθορείου» ή σε δωμάτιο κάποιου ξενοδοχείου όπου εκεί ο κίναιδος κλέβει από τον παιδεραστή πορτοφόλι, ρολόι αλλά αρκετές φορές και τα ρούχα του» (Γιαννακόπουλος 2021: 125)

Στις στήλες με τις σύντομες ειδήσεις βρήκα και δύο περιπτώσεις-παραδείγματα αναπαράστασης της ομοσεξουαλικότητας με αναφορά στις συλλήψεις ανθρώπων που είτε ήταν εκπορνεύμενοι ομοφυλόφιλοι είτε επιτελούσαν ομοσεξουαλικές πρακτικές.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ με λίγα λόγια (στήλη)

*Συνελήφθησαν 3 Έλληνες και ένας αλλοδαπός, γιατί έκαναν στο τρίτο λιμανάκι της Βουλιαγμένης μπάνιο γυμνοί.*⁸⁵

Σε αυτή την σύντομη είδηση υπονοείται ότι οι τέσσερις εμπλεκόμενοι, πέρα από τον γυμνισμό ενδεχομένως να επιτελούσαν και ομοσεξουαλικές πράξεις. Τα «λιμανάκια» της Βουλιαγμένης είναι μέχρι σήμερα ένας γνωστός, «επισημασμένος» τόπος συνάντησης και εύρεσης ανδρικού, ομόφυλου σεξ. Όπως διαβάζουμε σε κείμενο στην ιστοσελίδα της εφημερίδας *Lifo* με τίτλο *Σκοτεινοί έρωτες και παράνομοι πόθοι: το γκέι ψωνιστήρι και η ιστορία του στην Αθήνα* «Πολύ δημοφιλή σημεία άνοιξη και καλοκαίρι είναι προς Βάρκιζα μεριά, στα "πρώτα" Λιμανάκια, αλλά στην άνω πλευρά, εκεί όπου είναι το μπαράκι, στην αλάνα. Και στα "δεύτερα" Λιμανάκια έχει μια πιάτσα πάνω στον δρόμο, που όμως δεν προσφέρει καμία κάλυψη από τους περαστικούς. Επίσης, πιο μακρινές πιάτσες, αλλά με πολλούς Αθηναίους, είναι το Μαύρο Λιθάρι, τα Λεγραινά, τα "τρίτα" Λιμανάκια, το Αγκίστρι. Γενικά, όπου υπάρχει παραλία γυμνιστών μαζεύεται το γκέι κοινό»⁸⁶ Οπότε, θα μπορούσαμε εύλογα να υποθέσουμε ότι αυτή η είδηση συμπεριλήφθηκε στο φύλλο του *H.A* με σκανδαλιστική διάθεση και υπονοώντας την τέλεση ομοσεξουαλικών πρακτικών από τους τέσσερις άνδρες οι οποίοι εξαιτίας του γυμνισμού συνελήφθησαν. Έχουμε κι εδώ μια έμμεση σύνδεση τέλεσης αδικημάτων με την ομοσεξουαλικότητα όπως και στις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

ΣΥΝΤΟΜΑ ΝΕΑ (στήλη)

ΑΘΗΝΑΙ –

[...]

*Συνελήφθησαν 11 «τραβεστί» στη λεωφόρο Συγγρού.*⁸⁷

Ομοίως, η Λεωφόρος Συγγρού είναι συνυφασμένη στο συλλογικό φαντασιακό ως τόπος εύρεσης πληρωμένου σεξ, στην περίπτωση αυτή όμως με παρενδυτικούς άνδρες ή trans γυναίκες (όρος που δεν είχε κάνει ακόμα την εμφάνισή του). Την εποχή

⁸⁵ *Ηπειρωτικός Αγών*, 25 Ιουνίου 1980, σελίδα 8, τεύχος 14476

⁸⁶ Μ. Hulot, *Σκοτεινοί έρωτες και παράνομοι πόθοι: το γκέι ψωνιστήρι και η ιστορία του στην Αθήνα*, *Lifo*, 17 Ιουνίου 2019 <https://www.lifo.gr/lgbtqi/skoteinoi-erotes-kai-paranomoi-pothoi-gkei-psonistiri-kai-i-istoria-toy-stin-athina>

⁸⁷ *Πρωϊνός Λόγος*, 18 Απριλίου 1980, σελίδα 6, τεύχος 7334

εκείνη χρησιμοποιούνταν ο όρος «τραβεστί», με τον οποίον αποκαλούνταν σωρευτικά τόσο οι ομοφυλόφιλοι άνδρες με γυναικεία ένδυση όσο και οι trans, ή σε φυλομετάβαση, γυναίκες. Ακόμη, η Συγγρού αντιμετωπίζεται ως τόπος «καζούρας» ή λαθροβλεψίας, από το σύνολο της κοινωνίας, ακόμη και από μη ομοφοβικά άτομα - ήταν, και παραμένει σε συντηρητικότερους κύκλους, πολύ βαθιά ριζωμένη αυτή η συγκάλυψη της ομοφοβίας μέσω του κωμικού.⁸⁸

Σκάνδαλα

Μια άλλη όψη της αναπαράστασης της ομοσεξουαλικότητας στις εφημερίδες που εξετάζουμε είναι αυτή των σκανδάλων που προέκυπταν όταν συνήθως κάποιος διάσημος άνθρωπος, για παράδειγμα ένας πολιτικός όπως στην περίπτωση που θα παρουσιαστεί, αποκαλυφθεί ότι έκανε «διπλή» ζωή επιτελώντας ομόφυλες σεξουαλικές πρακτικές. Μία τέτοια περίπτωση - παράδειγμα ανακτήθηκε από το φύλλο της 5^{ης} Φεβρουαρίου 1981 του *Π.Α* στο οποίο διαβάζουμε:

ΣΤΟ ΚΑΠΙΤΩΛΙΟ...

Ένα σκάνδαλο ομοφυλοφιλίας

ΟΥΑΣΙΝΓΚΤΩΝ, 7 – Οι δύο κυριότεροι ρεπουμπλικάνοι βουλευτές δήλωσαν χθες ότι ο συνάδελφός τους κ. Τζων Χίνσον κατηγορούμενος για απόπειρα ομοφυλοφιλίας με βοηθό βιβλιοθηκαρίου στον κοινόχρηστο χώρο του Καπιτωλίου, πρέπει να παραιτηθεί.

Ο Χίνσον νοσηλεύεται ήδη σε νοσοκομείο της Ουάσινγκτων όπου υποβάλλεται σε «ειδική αγωγή». Συνεργάτης του δήλωσε ότι ο βουλευτής νοσηλεύθηκε την Πέμπτη λίγο μετά που υποστήριξε την αθωότητά του για το αδίκημα της αποπείρας ομοφυλοφιλικής πράξεως.⁸⁹

Η αναπαράσταση της ομοσεξουαλικότητας ως «σκάνδαλο» ήταν μία από τις πιο συχνές μορφές αναπαράστασης του φαινομένου. Όπως μας πληροφορεί ο Jeffrey Weeks «οι σεξολόγοι διατύπωσαν τους ορισμούς τους, προκειμένου να κατανοήσουν φαινόμενα που παρατηρούσαν έκπληκτοι: τους ανθρώπους που εμφανίζονταν ως

⁸⁸ Σε αυτό το σημείο θα ήθελα πάλι να ευχαριστήσω την καθηγήτριά μου και επιβλέπουσα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, Μαριλένα Παπαχριστοφόρου για τις εξαιρετικά χρήσιμες και εποικοδομητικές παρατηρήσεις της, όπως και σε αυτό το συγκεκριμένο σημείο όπου η βοήθειά της ήταν πολύτιμη.

⁸⁹ *Πρωϊνός Λόγος*, 5 Φεβρουαρίου 1981, σελίδα 6, τεύχος 7674

ασθενείς, ως πελάτες ενώπιον των δικαστηρίων ή ως αντικείμενα κοινωνικού σκανδάλου και περιφρόνησης στα δημόσια έντυπα» (Weeks 2006:153) Οι αρνητικές αυτές αναπαραστάσεις του φαινομένου οδήγησαν στην ανάπτυξη κατηγοριοποιήσεων στην σεξολογία και μετέπειτα στην σταδιακή ανάδυση των σεξουαλικών ταυτοτήτων (Weeks 2006)

Επίλογος-σύνοψη κεφαλαίου

Οι αναπαραστάσεις της ομοσεξουαλικότητας όπως αυτές παρουσιάστηκαν σε δύο καθημερινές εφημερίδες των Ιωαννίνων, τον *Ηπειρωτικό Αγώνα* και τον *Πρωινό Λόγο*, σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, χωρίστηκαν συμβατικά στις εξής κατηγορίες: 1) Εγκλήματα, 2) Η ομοφυλοφιλία ως ψυχική νόσος, 3) Ομοφυλοφιλικός ακτιβισμός, 4) Εκτελέσεις στην Περσία με την κατηγορία της ομοφυλοφιλίας, 5) Επιθέσεις εναντίον ομοφυλόφιλων, 6) Κινηματογράφος, 7) Διάσημοι, 8) Οι ομοφυλόφιλοι ως ανεπιθύμητοι 9) Μικροαδικήματα-συλλήψεις και 10) Σκάνδαλα. Μπορούμε με βάση τα όσα αναφέρονται στο κεφάλαιο, να υποστηρίξουμε ότι η ομοσεξουαλικότητα αναπαρίστατο με μεγαλύτερη του αναμενόμενου παραγωγή λόγων αλλά πάντα με άμεσο ή έμμεσο αρνητικό τρόπο. Οι συνδηλώσεις του φαινομένου της ομοσεξουαλικότητας είχαν πάντα αρνητικό χαρακτήρα και παράλληλα υφίστατο η προβολή έντονα ανδροκρατικών στερεοτύπων. Αναφορικά με την σχέση της ομοσεξουαλικότητας με την πόλη των Ιωαννίνων, το φαινόμενο φαίνεται να συμβαίνει πάντα σε χώρες του εξωτερικού ή σε άλλες πόλεις της Ελλάδας και ποτέ (τουλάχιστον την περίοδο που διερεύνησα κατά την αρχειακή έρευνα) στην πόλη των Ιωαννίνων. Για τις καθημερινές εφημερίδες της πόλης, η ομοσεξουαλικότητα υφίστατο μόνο εκτός Ιωαννίνων.

2^ο Κεφάλαιο

Εννοιολογήσεις της ομοσεξουαλικότητας στην πόλη των Ιωαννίνων

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

Το '50 το έλεγαν *μινέτο*. Ήταν μια λέξη που έφερνε στο νου
παραλυσίες ευρωπαϊκού τύπου. Η ηθική μου φρικιούσε και μόνο
στο άκουσμά της. Οι παθητικοί το απέφευγαν γιατί το βρίσκαν
λίγο κι εξευτελιστικό
οι ενεργητικοί το αποστρέφονταν γιατί υπέσκαπτε τον αντρισμό τους.
Κυριαρχούσε ακόμη ο βιασμός.
[...]

Ντίνος Χριστιανόπουλος, Ποιήματα⁹⁰

Μετά την διερεύνηση των αναπαραστάσεων της ομοσεξουαλικότητας στις εφημερίδες των Ιωαννίνων στο πρώτο κεφάλαιο, στόχος του δεύτερου κεφαλαίου της εργασίας είναι να διερευνηθούν σε έναν αρχικό βαθμό οι αντιλήψεις ανθρώπων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τα Ιωάννινα, σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους συγκροτούσαν τις εννοιολογήσεις της ομοφυλοφιλίας. Έμπνευση και υπόθεση εργασίας για το παρόν κεφάλαιο αποτέλεσε το θεωρητικό υπόδειγμα του Κώστα Γιαννακόπουλου αναφορικά με την εννοιολόγηση της ομοφυλοφιλίας στην Ελλάδα κατά τις μεταπολεμικές δεκαετίες 1950-1970 και η πρόταση ότι αυτή η εννοιολόγηση μεταβάλλεται μετά την δεκαετία του 1970. Θεώρησα ότι παρουσιάζει έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον η εξέταση του συγκεκριμένου θέματος στην πόλη των Ιωαννίνων με βάση το συγκεκριμένο θεωρητικό υπόδειγμα το οποίο θα παρουσιαστεί αναλυτικά στη συνέχεια.

Τα ερευνητικά δεδομένα που παρουσιάζονται και αναλύονται σε αυτό το κεφάλαιο βασίζονται κυρίως στις συνεντεύξεις που πραγματοποίησα στο πεδίο τόσο με ομοφυλόφιλους όσο και με ετεροφυλόφιλους και ετεροφυλόφιλες, αμφιφυλόφιλες πληροφορητές και πληροφορήτριες που έχουν μία άμεση ή έμμεση σχέση με την πόλη και την ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων. Οι προφορικές μαρτυρίες των ετεροφυλόφιλων διαδραματίζουν έναν κρίσιμο ρόλο στην διερεύνηση της υπόθεσης

⁹⁰ Χριστιανόπουλος, Ντίνος, Ποιήματα, Εκδόσεις Διαγωνίου, 3^η έκδοση, 1998, σ. 321

εργασίας αυτού του κεφαλαίου καθώς οι ετεροφυλόφιλοι ήταν αυτοί που συγκροτούν τον δημόσιο λόγο για την σεξουαλικότητα επηρεάζοντας σε σημαντικό αν όχι κανονιστικό βαθμό τον τρόπο πρόσληψης και ταξινόμησης των ομοφυλόφιλων ως μέρους της εκάστοτε κοινωνίας. Από την άλλη πλευρά, μέσα από τις αφηγήσεις των ομοφυλόφιλων πληροφορητών μπορούμε να διερευνήσουμε αν αυτές οι αντιλήψεις επηρέασαν ή όχι και αν ναι σε ποιο βαθμό τον τρόπο της επιτέλεσης των (ομο)σεξουαλικών πρακτικών στα Ιωάννινα.

Όπως τόνισα και στην εισαγωγή προσπάθησα να δώσω όσο περισσότερο χώρο γίνεται στις «φωνές» των πληροφορητών και των πληροφορητριών μου και η δική μου παρουσία στο κείμενο να είναι όσο πιο διακριτική είναι δυνατό να επιτύχω με την γνώση και την αναλυτική ικανότητα την οποία έχω αναπτύξει κατά την στιγμή που έγραφα αυτό το κείμενο. Ο βασικός στόχος μου ήταν να πρωταγωνιστήσουν οι «φωνές» αυτών των ανθρώπων καθώς θεωρώ ότι αποτελούν τον κορμό της παρούσας εργασίας, ένα οργανικό και αναπόσπαστο μέρος της.

Η κοινωνική κατασκευή της ομοφυλοφιλίας

Σύμφωνα με τους Berger και Luckmann η πραγματικότητα κατασκευάζεται κοινωνικά και η κοινωνιολογία της γνώσης αναλαμβάνει την αποστολή να αναλύσει την διαδικασία μέσω της οποίας αυτή προκύπτει. Ορίζουν την «πραγματικότητα» ως ένα χαρακτηριστικό που ανήκει στα φαινόμενα που αναγνωρίζουμε ως έχοντα υπάρξει ανεξάρτητα από την δική μας βούληση και την «γνώση» την ορίζουν ως τη βεβαιότητα ότι τα φαινόμενα είναι αληθινά και ότι έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Berger και Luckmann 1991:13)

Ο κοινωνικός κονστρουξιονισμός είναι μια οντολογική άποψη (συντά αναφέρεται και ως θεωρία της κοινωνικής κατασκευής), η οποία αξιώνει ότι τα κοινωνικά φαινόμενα και η σημασία τους επιτυγχάνονται συνεχώς από κοινωνικούς παράγοντες. Αυτό υπαινίσσεται ότι κοινωνικά φαινόμενα και κατηγορίες όχι μόνο εγείρονται μέσω της κοινωνικής διάδρασης αλλά και ότι βρίσκονται σε μία συνεχή κατάσταση αναθεώρησης. Στα πιο πρόσφατα χρόνια, ο όρος συμπεριλαμβάνει την ιδέα ότι οι αναπαραστάσεις του κοινωνικού κόσμου του ερευνητή είναι κι αυτές κατασκευές. Με άλλα λόγια, ο ερευνητής παρουσιάζει πάντα μία συγκεκριμένη εκδοχή της κοινωνικής πραγματικότητας και όχι κάτι που να μπορεί να θεωρηθεί ως απόλυτο (Bryman 2012:33).

Για την παράδοση της φαινομενολογίας ο εξωτερικός και ο κοινωνικός κόσμος αποκτά νόημα και σημασία μέσα από την διαμορφωμένη συνείδηση για αυτόν. Κατά συνέπεια, ο εξωτερικός κόσμος δεν προσλαμβάνεται ως μία αντικειμενική πραγματικότητα που ανακαλύπτεται με τη χρήση μιας μεθόδου με «ορθά» χαρακτηριστικά αλλά ως μια σειρά από «φαινόμενα» που υπόκεινται στις νοηματικές διεργασίες της συνείδησης. Έτσι, η δράση των κοινωνικών υποκειμένων προσδιορίζει και κατασκευάζει την κοινωνική πραγματικότητα στη βάση της «διυποκειμενικότητας». Ο όρος «διυποκειμενικότητα» είναι μία έννοια κλειδί όταν επιθυμούμε να κατανοήσουμε την κοινωνία και τα κοινωνικά φαινόμενα με βάση την φαινομενολογία, καθώς μέσα από αυτή την έννοια γίνεται απόρριψη της άποψης ότι

υπάρχει μία κοινή κοινωνική πραγματικότητα για όλα τα κοινωνικά υποκείμενα καθιστώντας δυνατή την επιστημονική διερεύνηση της κοινωνικής πραγματικότητας πέρα και έξω από το νόημα που της αποδίδουν τα κοινωνικά υποκείμενα μέσα από τις συνειδήσεις τους. (Ιωσηφίδης 2008: 86-87)

Η ανθρωπολόγος Ruth Benedict στο άρθρο της με τίτλο *Ανθρωπολογία και το «Ανώμαλο»* (*Anthropology and the Abnormal*) (Benedict 1934) υποστηρίζει μέσα από την σύντομη παράθεση εθνογραφικών παραδειγμάτων από διάφορες πολιτισμικές ομάδες ανά την Γη που έχουν ερευνηθεί από ανθρωπολόγους, ότι η «ανωμαλία» και το τι θεωρείται ως μη ομαλό σε κάθε κοινωνία είναι κοινωνικά και πολιτισμικά προσδιορισμένο και διαφέρει τόσο στο χρόνο όσο και στο χώρο.

Για την Benedict, η πρόσληψη και αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας σε διαφορετικά πολιτισμικά συγκείμενα είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα προς επίρρωση της παραπάνω θέσης. Αναφέρει ότι στον δυτικό κόσμο, τα ομοφυλόφιλα άτομα υπόκεινται σε συνέπειες στις οποίες εκτίθενται πάντα όλα τα άτομα που ανήκουν σε μια μειονότητα, και αυτές οι επιβληθείσες συνέπειες συγχέονται με την ομοφυλοφιλία. Τονίζει όμως, ότι αυτές οι συνέπειες είναι τοπικού χαρακτήρα και πολιτισμικά προσδιορισμένες καθώς σε πολλές κοινωνίες οι ομοφυλόφιλοι δεν θεωρούνται «ανίκανοι» αλλά μπορεί να μετατραπούν σε κάτι τέτοιο αν η κουλτούρα της κοινωνίας τους το επιβάλλει και τους ταξινομήσει κατά αυτόν τον τρόπο. Οπουδήποτε έχει δοθεί μία τιμητική θέση στην ομοφυλοφιλία και σε όποια κοινωνία είναι φιλικά διακείμενη προς αυτό το φαινόμενο, οι ομοφυλόφιλοι έχουν εκτελέσει με ικανοποιητικό τρόπο τους τιμητικούς ρόλους που τους έχουν δοθεί από την κοινότητα (1934: 64)

Η Αμερικανίδα ανθρωπολόγος τονίζει ότι η αντίληψη της κοινωνίας για τους ομοφυλόφιλους έχει υπάρξει εξαιρετικά ποικιλόμορφη. Πολλές ιθαγενείς φυλές της Αμερικής είχαν την παράδοση του *berdache*, όπως το αποκαλούσαν οι Γάλλοι. Αυτοί οι «άνδρες-γυναίκες» ήταν άνδρες που υιοθέτησαν «γυναικεία» αμφίεση και ασχολίες κατά την εφηβεία. Περιστασιακά, παντρεύονταν άλλους άνδρες και έμεναν μαζί τους. Κάποιες φορές, αυτά τα άτομα ήταν άνδρες χωρίς ερωτική επιθυμία και χαμηλά επίπεδα σεξουαλικής διέγερσης που λάμβαναν αυτό το ρόλο για να αποφύγουν το χλευασμό των γυναικών. Αναγνωρίζονταν ως πρωτοπόροι στις «γυναικείες» ασχολίες, ως επιδέξιοι θεραπευτές σε συγκεκριμένες ασθένειες ή ως προσηγείς διοργανωτές κοινοτικών εκδηλώσεων σε κάποιες φυλές. Οι *berdache* κατείχαν κοινωνική θέση μέσα

στο πλαίσιο των κοινοτήτων τους και κατά αυτόν τον τρόπο δεν υποβάλλονταν στις συνέπειες που ασκούνται στα άτομα που ανήκουν σε κάποια μειονότητα (1934: 65)

Για την Benedict, η πλειονότητα των ανθρώπων σε κάθε ομάδα καθορίζεται από τους τρόπους αυτής ακριβώς της ομάδας. Με άλλα λόγια, οι περισσότεροι άνθρωποι είναι εύπλαστοι στη διαμορφωτική ισχύ της κοινωνίας μέσα στην οποία γεννήθηκαν. Σε μία κοινωνία που εκτιμά την καταληψία, όπως η Ινδία, θα έχουν υπερφυσικές εμπειρίες. Σε μια κοινωνία η οποία θεσμοποιεί την ομοφυλοφιλία, η ομοφυλοφιλία θα είναι ενταγμένη στο κοινωνικό πλαίσιο. Σε μια κοινωνία, που θέτει τη συλλογή αποκτημάτων ως τον κύριο ανθρώπινο στόχο, θα συσσωρεύουν ιδιοκτησίες (1934:74)

Ο Michel Foucault στον πρώτο τόμο του έργου του *Ιστορία της Σεξουαλικότητας* (Foucault 2011) υποστηρίζει ότι το κυνηγητό που έγινε τον 19^ο αιώνα με αντικείμενο δίωξης τις υπόλοιπες μορφές σεξουαλικότητας εκτός της συζυγικής ετεροφυλοφιλίας, επέφερε «μια ενσωμάτωση των διαστροφών και έναν νέο προσδιορισμό των ατόμων» (2011:56). Παλιότερα, η «σοδομία», στο αστικό ή κανονικό δίκαιο, ήταν ένας από τους τύπους των πράξεων που απαγορευόταν ενώ ο «σοδομίτης» ήταν απλά το νομικό της υποκείμενο. Στον 19^ο αιώνα έχουμε τη μετατροπή του ανθρώπου που επιτελεί την πρακτική της «σοδομίας» σε ομοφυλόφιλο με δικό του πρόσωπο και χαρακτηριστικά. Ο ομοφυλόφιλος του 19^{ου} αιώνα έχει παρελθόν, παιδικά χρόνια, χαρακτήρα, μια μορφολογία «με μια αδιάκριτη ανατομία και ενδεχομένως με μια μυστηριώδη φυσιολογία». Όλα τα χαρακτηριστικά των ομοφυλόφιλων εξετάζονται υπό το πρίσμα της σεξουαλικότητάς τους, η οποία χαρακτηρίζει όλα τα στοιχεία της συμπεριφοράς τους και «αποτυπώνεται αδιάντροπα στο πρόσωπο και το σώμα του, επειδή είναι ένα μυστικό που πάντα προδίδεται. Είναι ομοούσια με αυτόν λιγότερο ως συνηθισμένο αμάρτημα και περισσότερο ως ιδιάζουσα φύση» (2011:56-57)

Ο Γάλλος φιλόσοφος μας υπενθυμίζει ότι η κατηγοριοποίηση της ομοφυλοφιλίας στην ιατρική, στην ψυχιατρική και στην ψυχολογία συγκροτήθηκε την ημέρα που προσδιορίστηκε (ο Foucault θεωρεί ως ημερομηνία γέννησής της, το άρθρο του Westphal το 1870, για τις «αντίθετες σεξουαλικές αισθήσεις»)⁹¹ λιγότερο ως ένας τύπος σεξουαλικών σχέσεων και «περισσότερο από μια ορισμένη ποιότητα της

⁹¹ Westphal, Archiv fur Neurologie, 1870

σεξουαλικής αισθητηριακής ικανότητας, έναν ιδιαίτερο τρόπο να αναστρέφει κανείς μέσα του το αρσενικό και το θηλυκό. Η ομοφυλοφιλία παρουσιάστηκε ως μία από τις φιγούρες της σεξουαλικότητας, όταν μετατάχθηκε από την πρακτική της σοδομίας σε ένα είδος εσωτερικής ανδρογυνίας, σε έναν ερμαφροδιτισμό της ψυχής. Ο σοδομίτης ήταν ένας καθ' υποτροπήν αιρετικός, ο ομοφυλόφιλος είναι τώρα ένα είδος.» (2011:57)

Για τον Foucault είναι σαφές ότι δεν ισχύει η θέση πως στις νεωτερικές, βιομηχανικές κοινωνίες υπήρχε αυξημένη (σε σχέση με το παρελθόν) καταστολή του σεξ. Αντίθετα, παρατηρεί μια μεγάλη αύξηση των αιρετικών σεξουαλικοτήτων και «κυρίως-και αυτό είναι το σημαντικό-ένα σύστημα κατά πολύ διαφορετικό από τον νόμο ακόμη και αν στηρίζεται κατά τύπους σε διαδικασίες απαγόρευσης, διασφαλίζει, μέσα από ένα δίκτυο αλληλοσυνδεόμενων μηχανισμών, την εξάπλωση των ειδικών ηδονών και τον πολλαπλασιασμό των παράταιρων σεξουαλικοτήτων.» (2011:63)

Η διχοτομία βιολογικό φύλο (sex) / κοινωνικό φύλο (gender) είναι ένα ζεύγος όρων που χρησιμοποιείται στις κοινωνικές επιστήμες για να προσδιορίσει τα κοινωνικά νοήματα της έμφυλης διαφοροποίησης (Καντσά σε Butler 2009: ix) Όπως υποστηρίζει η Καντσά «ωστόσο, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, η πολλά υποσχόμενη, αρχικά, διάκριση μεταξύ «βιολογικού» και «κοινωνικού» φύλου [sex and gender] είχε αρχίσει να δείχνει τα όριά της, καθώς υπονοούσε την ύπαρξη ενός προ-κοινωνικού φύλου που υπερβαίνει τον ορίζοντα της κοινωνικής σημασιοδότησής του και εγγράφεται στη σφαίρα του «φυσικού», του «εγγενούς», του «σταθερού»» (Καντσά σε Butler 2009:ix) Για την Καντσά στο θεμελιώδες βιβλίο *Αναταραχή Φύλου* ανάμεσα σε άλλα «η κριτική σκόπευση της Μπάτλερ αφορά καταρχήν τη διάκριση μεταξύ «βιολογικού» και «κοινωνικού» φύλου και την κατανόηση του δεύτερου ως της κοινωνικής κατασκευής του πρώτου. Η ίδια επικεντρώνεται στην έννοια της κατασκευής και δείχνει πως η ερμηνεία του βιολογικού φύλου ως προλογοθετικού συνδέεται με τα πολιτισμικά νοήματα του κοινωνικού φύλου. Με άλλα λόγια, ισχυρίζεται ότι η σημασιοδότηση του σώματος ως έμφυλου/σεξουαλικού συμβαίνει μόνο με αναφορά στο κοινωνικό φύλο και ότι διανοητά φύλα είναι εκείνα που επιδεικνύουν συνοχή και συνέχεια ανάμεσα στο βιολογικό φύλο, το κοινωνικό φύλο και την επιθυμία» (Καντσά σε Butler 2009:xii)

Λαϊκές αντιλήψεις για την εννοιολόγηση της ομοφυλοφιλίας στην πόλη των Ιωαννίνων

Ο Γιαννακόπουλος υποστηρίζει ότι για την ελληνική κοινωνία των δεκαετιών 1950-1970 η εννοιολόγηση της σεξουαλικής συμπεριφοράς και ταυτότητας ενός άνδρα γίνεται με βάση το φύλο που θεωρείται ότι ανήκει και όχι με κριτήριο το φύλο του σεξουαλικού εταίρου που επιλέγει (Γιαννακόπουλος 2012). Εκείνη την εποχή, η κυρίαρχη διάκριση για τους άνδρες ήταν αυτή των «αρρενωπών» και των «θηλυπρεπών» («άνδρας»-«πούστης/αδελφή»). Οι «αρρενωποί», «άνδρες» μπορούσαν να αναπτύξουν σεξουαλικές σχέσεις ή με έναν άλλο «αρρενωπό» «άνδρα» ή με έναν «θηλυπρεπή» («πούστη»/ «αδελφή»). Παρά την άσκηση όμως, αυτών των σεξουαλικών πρακτικών ο «άντρας» δεν αυτοπροσδιορίζεται ως «πούστης/αδελφή», δηλαδή ως ομοφυλόφιλος και ούτε στιγματίζεται. Ακόμη, οι «αρρενωποί» «άντρες» αναπτύσσουν σχέσεις και με γυναίκες. Ο Γιαννακόπουλος τονίζει ότι για την ελληνική κοινωνία των δεκαετιών 1950-1970 σεξουαλική θεωρείται μόνο η σχέση ανάμεσα σε έναν «αρσενικό» και έναν «θηλυκό/θηλυπρεπή» εταίρο, (άντρας-γυναίκα), («άντρας»-«πούστης»), ενώ οι σχέσεις (ακόμα και αν είναι σεξουαλικές) ανάμεσα σε δύο «αρρενωπούς» «άνδρες» κατηγοριοποιούνται ως μη-σεξουαλικές, φιλικές (2012: 175-176).

Παρά το γεγονός ότι οι σχέσεις αυτές μεταξύ των ανδρών έχουν έντονα τόσο τα χαρακτηριστικά της τρυφερότητας και της αισθησιακότητας που εκφράζονται σε δημόσιο χώρο με εναγκαλισμούς, αμφίσημα βλέμματα και λεκτικές εκφράσεις όσο και σεξουαλικών πρακτικών, οι άνδρες αυτοί δεν προσδιορίζονται ως ομοφυλόφιλοι (βλ. Yannakopoulos 1996, Γιαννακόπουλος 2001). Ο Γιαννακόπουλος τονίζει ότι για να γίνει κατανοητή η κατάσταση σε εμάς, θα πρέπει να αναφερθούν σύντομα οι αντιλήψεις για τις ερωτικές σχέσεις που ήταν κυρίαρχες στην αγροτική και αστική ελληνική κοινωνία κατά κύριο λόγο τις δεκαετίες του 1950 – 1970. Τότε, η κυρίαρχη αντίληψη για τις σεξουαλικές σχέσεις ήθελε το σεξ ως μία «φυσική», γενετήσια πράξη η οποία αποσκοπούσε σε δύο πράγματα: από την μία πλευρά, την αναπαραγωγή και από την άλλη την εκτόνωση των φυσικών, σεξουαλικών αναγκών. Ο Γιαννακόπουλος

αναφέρει την παρατήρηση της Αντμάν στο βιβλίο της *Βία και πονηριά: Άνδρες και γυναίκες σε ένα ελληνικό χωριό* (Αντμάν 1987) ότι ο όρος με τον οποίον προσδιόριζαν την σεξουαλική πρακτική ήταν «η δουλειά». Το ετεροφυλόφιλο, νυμφευμένο ζευγάρι δεν θεωρούσε ως απαραίτητο, δομικό στοιχείο της σχέσης του τον «έρωτα» ή την τρυφερότητα. Ως εκ τούτου και αφού οι (ετερο)σεξουαλικές σχέσεις είχαν ως σκοπό κυρίως την γενετήσια πρακτική και τα δύο φύλα μπορούσαν δυνητικά να εισέλθουν σε μία κατάσταση που τους επέτρεπε να βιώνουν έντονα συναισθήματα αλλά και αισθησιακότητα για ομόφυλα άτομα. Αυτό όμως, δεν εννοιολογούνταν ως ερωτικό, όπως στον σύγχρονο δυτικό κόσμο, καθώς η έκφραση συναισθηματικής και σωματικής τρυφερότητας δεν θεωρούνταν ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της σεξουαλικής σχέσης. «Η αντίληψη της σεξουαλικότητας ως μιας γενετήσιας πρακτικής διαπλέκεται με την κυρίως «ανδρική», «αρρενωπή» αντίληψη για την ανδρική σεξουαλικότητα (βλ. Yannakopoulos 1998, Γιαννακόπουλος 2001) » (Γιαννακόπουλος 2012:177)

Σύμφωνα με τον Γιαννακόπουλο, προς το τέλος της δεκαετίας του 1970 άρχισε η ανάδυση νέων, σύγχρονων εννοιολογήσεων της ομοφυλοφιλίας και γενικότερα της σεξουαλικής ταυτότητας, πιο κοντά στο δυτικό πρότυπο. Η κυρίαρχη διάκριση μεταξύ των ανδρών αλλά και των γυναικών είναι πλέον, ανάμεσα στους «ετεροφυλόφιλους/ες»/ «στρέιτ» και τους «ομοφυλόφιλους/ες»/ «γκέι». Αντίθετα με ότι ίσχυε τις δεκαετίες 1950 – 1970, τώρα, η εννοιολόγηση της σεξουαλικής ταυτότητας και συμπεριφοράς ενός άνδρα γίνεται με βάση το φύλο του σεξουαλικού του εταίρου. Παρά το γεγονός ότι διεκδικούν μία εικόνα αρρενωπού άνδρα, οι ομοφυλόφιλοι άνδρες διακρίνονται από τους ετεροφυλόφιλους, τους «στρέιτ». Οι σεξουαλικές, ερωτικές σχέσεις μεταξύ των ομοφυλόφιλων ανδρών βιώνονται ως μια συνθήκη ομόφυλου ζευγαριού και όχι πια ως μία σχέση στα πλαίσια της ανδρικής ομοκοινωνικότητας. Κατά αυτόν τον τρόπο, έχουμε την ένταξη του γκέι/ομόφυλου ζευγαριού στην κατάσταση μια γενικότερης ιδιωτικοποίησης του συναισθήματος (2012:178)

Στην ελληνική κοινωνία όμως, η ομοφυλοφιλία συνεχίζει να αντιμετωπίζεται περισσότερο ως σεξουαλική πρακτική από ότι ως ταυτότητα παρά το γεγονός της εισόδου πιο σύγχρονων αντιλήψεων και εννοιολογήσεων από τον δυτικό κόσμο. «Αυτό εξηγεί και τον καθαρά σεξουαλικό χαρακτήρα που αποδίδεται στην «γκέι» ταυτότητα. Για να το πω και διαφορετικά: στην ελληνική κοινωνία η «δυτική», «γκέι»

ομοφυλοφιλία ανακατασκευάζεται σύμφωνα με τις «παραδοσιακές» αντιλήψεις για την ομοφυλοφιλία, με διάμεσο τη διχοτομία δημόσιο/ ιδιωτικό» (2012:180).

Αυτές οι αντιλήψεις καταδεικνύονται με έναν πιο ελεύθερο και λιγότερο θεωρητικό λόγο μέσα από ένα απόσπασμα του αυτοβιογραφικού βιβλίου *Το φοβερό βήμα* του Κώστα Ταχτσή, στο οποίο ο συγγραφέας συνομιλεί με έναν νεαρότερό του ομοφυλόφιλο άνδρα ακτιβιστή, ενός εκ των πρωτεργατών του ΑΚΟΕ (Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλοφίλων Ελλάδας), κατά την περίοδο των ζυμώσεων που προηγήθηκαν της ίδρυσης του ΑΚΟΕ. Σε αυτή την συνομιλία φανερώνονται ευδιάκριτα δύο εντελώς διαφορετικές αντιλήψεις για την ομοφυλοφιλία και συνεπώς για τις σεξουαλικές πρακτικές, τις ταυτότητες και τον τρόπο οργάνωσης και δράσης ενός ομοφυλοφιλικού ακτιβιστικού κινήματος.

[...]Δε θυμάμαι πια ούτε καν μέσες-άκρες τι ειπώθηκε εκείνο το απόγευμα. Δύο πράγματα συγκράτησα, που αποτελούσαν μάλιστα τις όψεις του ίδιου νομίσματος: όταν μιλούσε για την Ελλάδα και τους Έλληνες και τον τρόπο που βλέπουν οι Έλληνες τον κόσμο, εννοούσε το λαό, στον οποίο δε συμπεριελάμβανε τη μεγαλοαστική τάξη, την οποία ταύτιζε περίπου με τους ξένους, με τους Δυτικοευρωπαίους και τους Αμερικάνους άσχετα και πέρα από κοινωνικές τάξεις -γι' αυτόν, κι ο πιο άξεστος Γάλλος ήταν ανώτερος από ένα Ρωμιό. Μ' άλλα λόγια το πρόβλημά του δεν ήταν απλώς η φιλομοφυλία, αυτήν τη δεχόταν σα μια φυσική κατάσταση, το πρόβλημά του ήταν η φιλομοφυλία όπως την αντιλαμβάνονταν αυτός κι όπως την αντιλαμβάνονταν ο ελληνικός λαός. Δε μπορούσε λόγου χάρη, να καταλάβει -και να εκτιμήσει- το διαχωρισμό που έκαναν οι Έλληνες ανάμεσα σε «πάνω» και σε «κάτω», ανάμεσα σ' ενεργητικούς και παθητικούς, κι εκ πρώτης όψεως θα νόμιζε κανείς πως εννοούσε ότι όλοι οι άντρες, όλοι οι άνθρωποι είναι και λίγο φιλομόφυλοι, κατά συνέπεια προς τι αυτός ο διαχωρισμός; Πράγματι, όλοι οι άνθρωποι είναι και λίγο φιλομόφυλοι, αλλά άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο, άλλοι συνειδητά και άλλοι ασύνειδα. Ο [...] απαιτούσε να λέγεται φιλομόφυλος οποιοσδήποτε έπεφτε στο κρεβάτι με έναν ομόφυλό του. Αν όμως το δεχόταν κανείς αυτό, και με δεδομένο το κοινωνικό στίγμα που επέφερε η φιλομοφυλία, ήταν σαν ν' αρνιόταν το δικαίωμα της πλειονότητας των αντρών να κοιμούνται πότε-πότε και μ' έναν άντρα, χωρίς να θεωρούν αναγκαστικά τον εαυτό τους φιλομόφυλο με την υποτιμητική έννοια που έχει η λέξη στην αντίληψη ακόμα και των ίδιων των φιλομόφυλων. Ο διαχωρισμός σε «πάνω» και σε «κάτω» ήταν ένα ελληνικό κόλπο -η αιώνια χρυσή τομή, το μέτρο- για να αποτρέπει την κατάχρηση και τις ενοχές, για να

εμποδίζει ακριβώς σε τελευταία ανάλυση τον διαχωρισμό των ανθρώπων σε καλούς και κακούς, ήταν μια ελληνική πρόσβαση στο θείο -πολυθεϊσμός σ' αντιδιαστολή προς τον μονοθεϊσμό-, είχε και τις δυσάρεστες πλευρές του για μερικούς ανθρώπους, έριχνε όλη την ενοχή στον αποκλειστικά και ψυχολογικά φιλομόφυλο, αλλά αυτό ήταν ακριβώς και το τίμημα που έπρεπε να πληρώσει για την υπέρβαση ή παραβίαση του ελληνικού μέτρου. [...] (Ταχτσής 1989:292-293)

Σε αυτή την ενότητα του 2^{ου} κεφαλαίου θα γίνει μια προσπάθεια να διερευνηθούν οι λαϊκές αντιλήψεις για την ομοσεξουαλικότητα στην πόλη των Ιωαννίνων και οι τρόποι με τους οποίους αυτές επηρέασαν την συγκρότηση των εννοιολογήσεων της ομοσεξουαλικότητας. Έχοντας ως αφετηρία σκέψης το θεωρητικό υπόδειγμα του Γιαννακόπουλου το οποίο παρουσιάστηκε εκτενώς παραπάνω, θα προσπαθήσω να διερευνήσω το συγκεκριμένο ερώτημα μέσα από την παρουσίαση και ερμηνεία των στοιχείων που μου αφηγήθηκαν οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριές μου κατά την διάρκεια της εθνογραφικής έρευνας.

Θα πιάσω τον μίτο της αφήγησης από την μαρτυρία του Μανόλη. Ο Μανόλης μεγάλωσε σε μια ιστορική γειτονιά της πόλης των Ιωαννίνων κατά τις δεκαετίες 1960-1970 αλλά και την δεκαετία του 1980 ως νεαρός ενήλικας και στην συνέντευξη την οποία μου παραχώρησε, μου μεταφέρει το κλίμα το οποίο κυριαρχούσε γύρω από τις αντιλήψεις των ανθρώπων της εποχής σχετικά με την εννοιολόγηση της ομοσεξουαλικότητας όπως τις προσέλαβε ο ίδιος:

[...] για εκείνη την εποχή ήταν απόλυτα δεδομένο και απόλυτα παραδεκτό ότι...η ανδρική, κυρίαρχη άποψη ήταν ότι το θέμα είναι να μην είσαι παθητικός, ενεργητικός... «αν μπορείς να τους πάρεις και λεφτά, παρ' τους και λεφτά! Και μπράβο σου αν το κάνεις» ή αν ξέρω γω μπορούσες χρησιμοποιώντας κάποιον ομοφυλόφιλο να ανελιχθείς και επαγγελματικά «καν' το!» και θα σου λέγανε και μπράβο. Δεν είναι υπερβολή αυτό που λέω, είναι...το ξέρω από συγκεκριμένα παραδείγματα που δεν χρειάζεται να αναφέρουμε και ονόματα. Ναι, συνέβαινε αυτό, ναι. Ξεκάθαρα, ναι. [...] και κάτι αντίστοιχο μου ειπώθηκε και μένα κάποια στιγμή από κάποιον παλιό γείτονα και λίγο μεγαλύτερο σε ηλικία από μένα που έλειπε χρόνια από τα Γιάννενα λόγω της επαγγελματικής του δραστηριότητας και θέσης που μου είπε «α, είσαι πολύ καλός στη δουλειά σου. Πως και δεν πήγες στην Αθήνα;». «Ε, είχα μια γνωριμία» του λέω «σαν πόρτα αλλά έπρεπε να συμβεί αυτό με έναν ομοφυλόφιλο» και μου λέει «καλά, χαζός είσαι; Και δεν το έκανες;

Το θέμα είναι...» αυτή η παλιά λογική ότι το θέμα είναι να μην είσαι παθητικός. Ναι, στα ίσα μου ειπώθηκε αυτό, ότι έκανα λάθος που εγώ δεν το θεωρώ λάθος.[...]»⁹²

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Μανόλης περιέγραψε με βεβαιότητα την αντίληψη η οποία υπήρχε και στην πόλη των Ιωαννίνων για την εννοιολόγηση της ομοφυλοφιλίας και ειδικά για την κατηγοριοποίηση κάποιου ως ομοφυλόφιλου. Στην συγκριμένη περίπτωση η εννοιολόγηση αυτή είχε ισχυρά ανδροκρατικά χαρακτηριστικά. Η βασική παράμετρος που έκρινε την ταξινόμηση κάποιου ως ομοφυλόφιλου ήταν ο τρόπος με τον οποίο συμμετείχε ο ίδιος στην επιτέλεση της σεξουαλικής πράξης καθώς και της αντίστοιχης κοινωνικής συμπεριφοράς κατ' επέκταση. Για τον Μανόλη, και το περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσε, ομοφυλόφιλος θεωρούνταν μόνο εκείνος που κατά την διάρκεια της σεξουαλικής συνεύρεσης ήταν ο «παθητικός» και κατ' επέκταση «θηλυπρεπής» στην συμπεριφορά του. Ο «ενεργητικός» θεωρούνταν από την τοπική κοινωνία ως ετεροφυλόφιλος και μάλιστα αν μπορούσε μέσα από αυτή την σχέση του με τον ομοφυλόφιλο να αποκόμιζε κάποια προσωπικά οφέλη, αυτό επικροτούνταν και δεν αποδοκιμαζόταν από τους υπόλοιπους. Σε αυτό το σημείο, αναδείχθηκε μια κοσμοθεωρία που ήρθε σε αντίθεση με την κυρίαρχη αναπαράσταση των ομοφυλόφιλων ως ατόμων με εγγενή εγκληματική ροπή όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο καθώς μέσα από την αφήγηση του Μανόλη οι ομοφυλόφιλοι σκιαγραφήθηκαν ως συχνά θύματα οικονομικής και κοινωνικής εκμετάλλευσης από τους «ετεροφυλόφιλους» εραστές τους. Διαπιστώνουμε λοιπόν, την ύπαρξη μιας αναντιστοιχίας ανάμεσα στις κυρίαρχες αναπαραστάσεις και αντιλήψεις της κοινωνίας για τους ομοφυλόφιλους και στην κατάσταση που μου αφηγήθηκε ο Μανόλης.

Η Άννα είναι trans γυναίκα, η οποία μεγάλωσε και δραστηριοποιήθηκε επαγγελματικά στα Ιωάννινα πριν πραγματοποιήσει την φυλομετάβασή της. Παρά το γεγονός ότι δεν είχε κάποια ομοσεξουαλική εμπειρία ή επαφή πριν από την φυλομετάβαση, μου αφηγήθηκε γλαφυρά όσα είχε προσλάβει από το στενό και ευρύτερο κοινωνικό της περιβάλλον για την εννοιολόγηση της ομοφυλοφιλίας στην πόλη των Ιωαννίνων κυρίως κατά τις δεκαετίες 1980-2000 μέσα από τις κυρίαρχες λαϊκές αντιλήψεις για αυτό το φαινόμενο.

⁹² Μανόλης, 62 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

Μου αφηγήθηκε την ίδια κατάσταση γύρω από τον τρόπο με τον οποίο δομούνται οι αντιλήψεις των ανθρώπων στα Ιωάννινα σχετικά με τις εννοιολογήσεις της ομοφυλοφιλίας. Υποστήριξε με έντονο τρόπο ότι εάν ο άνδρας ήταν «ενεργητικός» δεν θεωρούνταν ομοφυλόφιλος, ανεξάρτητα από το αν συνευρισκόταν σεξουαλικά με άλλον άνδρα. Μάλιστα, θυμόταν να αναφέρονται οι *κωλομπαράδες* ως *μάγκες*, καθώς ένας άντρας ο οποίος είχε τον «ενεργητικό ρόλο» στο σεξ, ανεξάρτητα από το φύλο του σεξουαλικού του εταίρου, θεωρούνταν ότι αποκτά μέσα από αυτήν την επιτέλεση, συμβολικό πλεόνασμα ανδρισμού. Σύμφωνα με τον Loizos (1993) ο άνδρας που επιτελούσε τον «ενεργητικό» ρόλο στην διείσδυση με τον «παθητικό/πούστη» αναφερόταν κάποιες φορές ως *κωλομπαράς* και φαίνεται ότι δεν περιθωριοποιούνταν ούτε στιγματιζόταν όπως ο «παθητικός» (Loizos 1993:71) Η ομοσεξουαλικότητα αυτού του τύπου θεωρείται ως κατάλοιπο, μία «κακιά συνήθεια» η οποία εδραιώθηκε κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας από τους Τούρκους (Loizos 1993:71-72)

Ανέφερε και η Άννα αυτό που μου είπε ο Μανόλης στην συνέντευξή του, δηλαδή ότι προκειμένου να επιτύχουν έναν σκοπό, κάποιοι άνδρες επιστράτευαν και το ομόφυλο σεξ ως μέσον χωρίς όμως, αυτό να τους ταξινομούσε ως ομοφυλόφιλους στην συλλογική συνείδηση της τοπικής κοινωνίας. Σε αυτό το σημείο, η μαρτυρία της Άννας ενίσχυσε την υπόθεση ότι σε αντίθεση με τις επίσημες, κυρίαρχες αναπαραστάσεις των ομοφυλόφιλων ως άτομα με εγγενείς εγκληματικές ροπές, ήταν αυτοί οι οποίοι γινόντουσαν συχνότερα θύματα εκμετάλλευσης από τους «ετεροφυλόφιλους» και όχι το αντίστροφο. Αυτή η συμπεριφορά όμως, δεν ταξινομούνταν ως «εκμετάλλευση» από τις λαϊκές αρρενωπότητες που την επιτελούσαν εναντίον των ομοφυλόφιλων καθώς όπως διαπιστώνουμε έμμεσα από τις μαρτυρίες του Μανόλη και της Άννας ήταν μία απόλυτα αναμενόμενη και επικροτούσα συμπεριφορά την εποχή εκείνη.

Ακόμη, ένα πολύ ενδιαφέρον στοιχείο που αντλούμε από την συνέντευξη της Άννας είναι η αναφορά της στο γεγονός ότι έχει ακούσει ότι οι περισσότεροι *κωλομπαράδες* είχαν σχέση με την εκτροφή περιστεριών. Αυτό το στοιχείο αποκτά περισσότερο ενδιαφέρον καθώς στο αυτοβιογραφικό βιβλίο του λογοτέχνη Κώστα Ταχτσή *Το φοβερό βήμα* αναφέρεται πολλές φορές η φράση «*θα πας για περιστεράκια;*» ως κωδικοποιημένη φράση της γιαγιάς του συγγραφέα όταν ήθελε να τον ψέξει για τις ομοφυλοφιλικές σεξουαλικές συνενυρέσεις του καθώς η πρώτη ομοφυλοφιλική εμπειρία του συγγραφέα σύμφωνα με το βιβλίο ήταν σε μια εκδρομή με συνομήλικους

του κατά την οποία υποτίθεται θα πήγαιναν για να δουν περιστέρια (Ταχτσής 1989: 168-169)⁹³ Η απομακρυσμένη θέση των περιστερώνων, τους καθιστούσε ιδανικούς χώρους για την επιτέλεση ομοσεξουαλικών πρακτικών και η εκτροφή των περιστερώνων ήταν μια ιδανική δικαιολογία για την προσέλκυση νεαρών ανδρών από τους *κωλομπαράδες* που την ασκούσαν σε αυτές τις απομακρυσμένες περιοχές.

Μέσα από τις αφηγήσεις του Μανόλη και της Άννας διαφαίνεται ο τρόπος με τον οποίο ταξινομούνταν κάποιος ως ομοφυλόφιλος στην πόλη των Ιωαννίνων τις προηγούμενες δεκαετίες. Ομοφυλόφιλος λογιζόταν μόνο ο «παθητικός» της ομόφυλης σεξουαλικής σχέσης γιατί με την εννοιολόγηση αυτή που γίνεται με έντονα ανδροκρατικούς όρους, ο «παθητικός» ήταν «θηλυπρεπής», άρα θεωρούνταν κάτι αντίστοιχο με την γυναίκα στο σεξ. Η ομοφυλοφιλία φαίνεται σε αυτές τις περιπτώσεις να θεωρείται περισσότερο ως μία σεξουαλική πρακτική και όχι ως μία ταυτότητα (Γιαννακόπουλος 2012) Όπως υποστηρίζει ο Jeffrey Weeks «δεν επιθυμούν όλοι οι άνθρωποι με ομοφυλόφιλες τάσεις να ταυτιστούν με τη μειονοτική κοινωνική της θέση ή ακόμη και να θεωρήσουν τους εαυτούς τους ομοφυλόφιλους» (Weeks 2006:156)

Ο Μενέλαος, γεννήθηκε και μεγάλωσε στα Ιωάννινα του τέλους της δεκαετίας του 1980 και της δεκαετίας του 1990. Πριν φύγει για να σπουδάσει σε πανεπιστήμιο άλλης πόλης της Ελλάδας, δούλεψε σε νεαρή ηλικία ως εργάτης οικοδομών στην πόλη των Ιωαννίνων και μου αφηγήθηκε τις αντιλήψεις που υπήρχαν γύρω από το υπό εξέταση θέμα του κεφαλαίου, σε αυτό το ομοκοινωνικό εργασιακό περιβάλλον. Μέσα από την αφήγησή του ανέδειξε ότι μία βρισιά όπως είναι η φράση «*θα σε γαμήσω*» φαινόταν να περικλείει πολλά περισσότερα μέσα της από αυτά που φανέρωνε με την

⁹³ [...] Θυμήθηκε και την ακόμα πιο μπαγιάτικη ιστορία με τα «περιστεράκια». Άρχισε να με βλέπει με την ίδια ακριβώς αηδία που είχα δείξει εγώ βλέποντας τα δόντια της. Σα να μην έφτανε που είχα θίξει τη δική της φιλαρέσκεια, τώρα αρνιόμουν το φύλο της – και το ρόλο του δικού μου. «Πάλι μου χτενίζεσαι; Μπας και ‘τοιμαζόμαστε να πάμε για «περιστεράκια» ;». Και το ‘λεγε μ’έναν περίεργο σαρκασμό. Επειδή ήμουν πια μεγάλος και δε μπορούσε να με δείρει, το ‘χε επιχειρήσει κάναδυο φορές και την είχα διώξει πέρα δείχνοντάς της τη γροθιά μου, έμοιαζε και να χαίρεται. Αυτός ο τρόπος της ζωής που είχα διαλέξει θ’ αποτελούσε αργά ή γρήγορα την τιμωρία μου – και την εκδίκησή της.

Αλλά αυτό το λέω τώρα. Τότε δεν το καταλάβαινα. Γι’ αυτό, ενώ ως τότε δεν έβγαινα αναγκαστικά πάντα για «περιστεράκια», της απαντούσα όπως είχα ακούσει τόσες φορές μικρός να της απαντάει η μάνα μου όταν ήθελε να την σκάσει: «Ναι, για «περιστεράκια» πάω, τι σε νοιάζει εσένα δηλαδή, ζηλεύεις;» «Να! Πάρε πέντε φάσκελα!» μου ‘λεγε και με μούτζωνε. Γελούσα κοροϊδευτικά. Αλλά, όταν άρχισα και πραγματικά τώρα να βγαίνω αποκλειστικά σχεδόν για «περιστεράκια», μόλις έβγαινα στο δρόμο το γέλιο πάγωνε στα χείλια μου. Γιατί η πικρή αλήθεια -που δε θα της έδινα, φυσικά, την ικανοποίηση να ομολογήσω – ήταν ότι σχεδόν πάντα γύριζα στο σπίτι μ’ άδεια χέρια, και πάντα ανικανοποίητος κι απογοητευμένος.[...]

πρώτη σκέψη και μάλιστα, σε ένα αμιγώς ομοκοινωνικό περιβάλλον όπως είναι αυτό της εργασίας σε οικοδομές. Για τον περίγυρο του Μενέλαου στις οικοδομές που εργάστηκε, η σεξουαλική πράξη φαίνεται να χρησιμοποιείται παρομοιάζοντας την διείσδυση κατά την διάρκειά της ως μέσο πρόκλησης πόνου ή επιβολής τιμωρίας (Κούρτοβικ 1988:18-19) σε περίπτωση που κάποιος δεν ολοκληρώσει με επιτυχία την δουλειά που του έχει ανατεθεί. Η Τσβέτκοβιτς (2022) υποστηρίζει ότι «στο πλαίσιο της σεξουαλικότητας, βεβαίως, η διείσδυση μπορεί να συνδέεται με την απόλαυση, αλλά ως σεξουαλική πράξη κατασκευάζεται συχνά ως κάτι βίαιο, αν όχι τραυματικό. Το τραύμα είναι παρόν όταν η διείσδυση συσχετίζεται με την κυριαρχία, όταν η πρωκτική διείσδυση θεωρείται ότι συνιστά ευνουχισμό αλλά και εκμηδενισμό του εαυτού, και όταν ο βιασμός συγκροτείται ως σεξουαλικοποιημένη εξουσία. Αυτού του είδους οι αναπαραστάσεις της διείσδυσης χρησιμοποιούνται στην κατασκευή της σεξουαλικότητας ως κάτι το θεμελιωδώς τραυματικό» (Τσβέτκοβιτς 2022:299)

Ακόμη, μέσα και από αυτή την μαρτυρία αναδείχθηκε ότι όταν κάποιος θεωρείται πιο αδύναμος είτε εμφανισιακά είτε στην συμπεριφορά του, αυτομάτως είναι αυτός που θεωρούνταν ο «παθητικός» σε μία υποθετική σεξουαλική συνέντευξη καθώς ο φαινομενικά πιο δυνατός, στην συλλογική συνείδηση, ήταν πάντα ο «ενεργητικός». Σε κάποια πλαίσια όπως το παραπάνω η επιβολή πειθαρχίας ισοδυναμεί με την «θηλυκοποίηση» του άλλου, η πρακτική του διεισδυτικού σεξ χρησιμοποιείται (σε πραγματικό ή συμβολικό επίπεδο) ως μέσο πειθαρχίας και ως εκ τούτου ως μέσο «θηλυκοποίησης» (Loizos 1993: 72)

Η αμηχανία του Μενέλαου μπροστά στην έντονη έκφραση αυτών των αντιλήψεων ήταν έκδηλη καθώς θεωρούσε ότι για να περιέγραφαν με τόση λεπτομέρεια αυτές τις πράξεις, λογικά θα τις είχαν πραγματοποιήσει, και όπως είπε χαρακτηριστικά ο ίδιος, *«το αντιλαμβανόμουν τότε ότι είναι γκέι όλοι»*. Άρα, σε αντίθεση με την αντίληψη των μεγαλύτερων ηλικιακά συναδέλφων του, ο Μενέλαος υποστήριξε ότι από τη στιγμή που ένας άνδρας συνευρισκόταν σεξουαλικά με έναν άλλον άνδρα ήταν κι αυτός ομοφυλόφιλος άσχετα από το αν ήταν ο «ενεργητικός» ή ο «παθητικός» κατά την τέλεση της σεξουαλικής πράξης καθώς είναι φορέας πιο σύγχρονων αντιλήψεων οι οποίες υποστηρίζουν την διχοτομία ετεροφυλοφιλία/ομοφυλοφιλία (Γιαννακόπουλος 2012)

Ο Ορφέας, γεννήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και μεγάλωσε στην πόλη των Ιωαννίνων όπου κατοικεί μέχρι σήμερα. Στα νεανικά του χρόνια ασχολήθηκε έντονα με τον αθλητισμό και ειδικά με το ποδόσφαιρο, περνώντας έτσι ένα μεγάλο μέρος του χρόνου του σε ένα εντελώς ομοκοινωνικό περιβάλλον. Στα πλαίσια της συνέντευξης που πραγματοποίησα μαζί του, μου αφηγήθηκε τις αντιλήψεις γύρω από την ομοφυλοφιλία όπως τις έχει προσλάβει ο ίδιος από τον κοινωνικό του περίγυρο.

Ως ο νεότερος σε ηλικία ετεροφυλόφιλος πληροφορητής, μου αφηγήθηκε με emphaticό τρόπο τις αντιλήψεις για το θέμα που διερευνώ τονίζοντας ότι θεωρούσε δεδομένο ότι η αυτόματη σκέψη κάποιου ανθρώπου -τουλάχιστον, του δικού του περιβάλλοντος στα Ιωάννινα- ήταν ότι ο ομοφυλόφιλος ταυτιζόταν με τον «παθητικό» ρόλο κατά την διάρκεια της σεξουαλικής πράξης δηλαδή θεωρούνταν κάτι ισοδύναμο αν όχι ταυτόσημο με την γυναίκα στο σεξ. Όταν ένας άνδρας επιτελούσε τον «παθητικό» ρόλο στο σεξ θεωρούνταν ότι είναι σα να υποβαθμίζει την «αρρενωπότητά» του έναντι του άλλου. Μάλιστα, η φράση «*το υποτιμητικό της υπόθεσης για αυτούς είναι ότι 'τον παίρνεις'.* Εσύ «*δώστον και σε σκυλί*» υπογραμμίζει αυτή την αντίληψη η οποία υποστήριζε ότι το διακριτικό στοιχείο μεταξύ ενός «άνδρα» και ενός «ομοφυλόφιλου» ή «πούστη/αδερφής» είναι ο ρόλος τον οποίο επιτελούσε κατά τη σεξουαλική συνένωση (Γιαννακόπουλος 2012) Με ό,τι και να «*κάνει σεξ ένας άνδρας*», σύμφωνα πάντα με την μαρτυρία του Ορφέα, το κρίσιμο ζήτημα ήταν να είναι ο «ενεργητικός» γιατί αν δεν ήταν υποβιβάζονταν ή και εξαφανιζόταν σε συμβολικό επίπεδο η αρρενωπότητά του. Ακόμα και με την υιοθέτηση πιο σύγχρονων εννοιολογήσεων της ομοσεξουαλικότητας, κατά την οποία, όποιος μετέχει σε ομόφυλες σεξουαλικές πράξεις θεωρείται ομοφυλόφιλος ή έστω όχι ετεροφυλόφιλος, πάλι ο «παθητικός» ήταν σε πιο μειονεκτική θέση από τον «ενεργητικό» καθώς ήταν αυτός στον οποίο κατευθυνόταν το μεγαλύτερο μέρος του στίγματος και της ενδεχόμενης χλεύης.

Από τις αφηγήσεις του Μενέλαου και του Ορφέα διαπίστωσα ότι το στίγμα της ομοφυλοφιλίας αποδιδόταν σε κάποιον ο οποίος άσχετα με τον πραγματικό σεξουαλικό του προσανατολισμό φερόταν να έχει «παθητικά» χαρακτηριστικά που τον καθιστούσαν «μη-άντρα». Ο Roger Lancaster (2006) εξέτασε τους τρόπους με τους οποίους το στίγμα της ομοφυλοφιλίας επιδρά στην δόμηση των ανδρικών σεξουαλικών και έμφυλων κανόνων στη Νικαράγουα. Με το αντιπαραθετικό δίπολο των *machistas* και *cochones*, δηλαδή κάτι αντίστοιχο με το δίπολο «αρρενωπός»/«ενεργητικός» και

«θηλυπρεπής»/«παθητικός», δηλώνεται ένας διαρκής ανταγωνισμός ανάμεσα στους άνδρες κατά τον οποίο ο *machista* πρέπει να επιβληθεί και να κυριαρχήσει έναντι του *cochon*, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι γίνεται με αποκλειστικά σεξουαλικούς όρους. Ο *cochon* μπορεί να είναι ένας μη-ομοφυλόφιλος άνδρας που όμως, δεν πληροί τις προϋποθέσεις της ένταξης στην κατηγορία των *machistas* λόγω της «παθητικής» του συμπεριφοράς ή των χαρακτηριστικών του (Lancaster 2006)

Πιο συγκεκριμένα, ο Lancaster υποστηρίζει ότι «ο *machismo* αφορά κατά βάση το πώς θα επιβεβαιώνεται διαρκώς ο ανδρισμός κάποιου με πρακτικές που επιδεικνύουν ότι είναι «ενεργητικός» και όχι «παθητικός» (όπως αυτά ορίζονται σε ένα δεδομένο κοινωνικό περιβάλλον). Όλες οι χειρονομίες, οι κινήσεις του σώματος, οι στάσεις, όλοι οι τρόποι δράσης που υπάρχουν στον κόσμο θεωρούνται αυτόματα «ανδρικοί» ή «γυναικείοι» ανάλογα με το αν φέρουν συνδηλώσεις ενεργητικότητας ή παθητικότητας» (Lancaster 2006:552)

Η έντονη αποστροφή προς την «παθητικότητα» και την σύνδεσή της με την ομοσεξουαλικότητα όπως την είδαμε από τις αφηγήσεις των πληροφορητών και της πληροφορήτριας ενδεχομένως να εξηγείται και από τους τρόπους με του οποίους οικοδομήθηκε η νεοελληνική εθνική ιδεολογία. Η προσπάθεια να δημιουργηθεί και να εδραιωθεί το αφήγημα της «εθνικής συνέχειας» (Αρχαία Ελλάδα-Βυζάντιο-Νέα Ελλάδα) ως ιδεολογικός κορμός του νέου ελληνικού κράτους, το οποίο θεωρούσε τις πολιτισμικές προσμίξεις και ασυνέχειες ως «τραύμα», οδήγησε, στα πρώτα χρόνια ύπαρξης του ελληνικού κράτους, στη λήψη κάποιων αποφάσεων που είχαν ως σκοπό την αποβολή όλων εκείνων των στοιχείων που απειλούσαν την συνοχή του αφηγήματος της «εθνικής συνέχειας» (Apostolidou 2010:266) Για την Αποστολίδου, αυτή η διαδικασία σημάδεψε (και) την αρχή της δαιμονοποίησης της εικόνας της ομοφυλοφιλίας στην σύγχρονη Ελλάδα. Ένα από το πιο σοβαρά συμβολικά τραύματα στο «σώμα» της οικοδομούμενης εθνικής ταυτότητας ήταν αυτό του πολιτισμικά, ιστορικά και σεξουαλικά «διεισδυμένου» ελληνικού, αντρικού σώματος. Σύμφωνα με αυτή την συλλογιστική πορεία, έχει κληροδοτηθεί στους σύγχρονους Έλληνες η πρόσληψη της ομοσεξουαλικότητας ως οθωμανικού κατάλοιπου (ο «οθωμανικός τρόπος», όρος που αναφέρεται στην πρακτική του πρωκτικού σεξ ανάμεσα σε άνδρες), το οποίο ανακαλεί την συλλογική, τραυματική μνήμη μιας εθνικής «υποτακτικότητας» και ως εκ τούτου θα πρέπει να αποβληθεί από το κυρίαρχο αφήγημα της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας (Apostolidou 2010:266)

Η Ρόζα, γεννήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980 σε ένα χωριό της περιφερειακής ενότητας Ιωαννίνων όπου και πέρασε τα παιδικά και τα πρώτα νεανικά της χρόνια και μετακόμισε στην πόλη των Ιωαννίνων αργότερα, όπου κατοικεί σήμερα. Ανάμεσα σε άλλες πληροφορίες που μου έδωσε κατά την διάρκεια της συνέντευξης, ανέφερε τον τρόπο με τον οποίο αποκαλούσαν οι παλαιότερες γενιές στο χωριό της τους ανθρώπους που γνώριζαν ή είχαν υποψίες ότι ήταν ομοφυλόφιλοι.

[...] Τώρα, χωριό...υπάρχουν αναφορές για...μου έρχονται λίγα λίγα.[...] Κοίταξε, εγώ ξέρω για κάποιους ανθρώπους που άκουγα από μικρή ως πούμε...μεγάλους ανθρώπους έτσι...όταν εγώ ήμουν πιτσιρίκι αυτοί ήταν παππούδες, γέροι. [...] Ή κάποιους δεν τους έχω γνωρίσει καν δηλαδή έχω ακούσει κάτι ψ, ψ, ψ ανάμεσα από τις γριές ξέρω γω ότι κάτι περίεργο γινόταν τέλος πάντων και όταν τις ρωτούσα λέγανε «τίποτα, τίποτα, ήτανε περίεργος». Μεγαλώνοντας συνειδητοποίησα ότι ήταν ομοφυλόφιλοι. [...] Ναι, ήτανε περίεργος ξέρω γω κάτι τέτοια και τους έλεγες «τι εννοείς;», «ε, περίεργος». Δεν σου λέγανε όμως τι...βέβαια, μιλάμε για μια κοινωνία με πάρα πολλά ταμπού.[...]»⁹⁴

Σε αυτή την περίπτωση καταδείχθηκε ένας από τους τρόπους με τους οποίους αποκαλούσαν τους ομοφυλόφιλους στην επαρχία καθώς και την ύπαρξη μιας υπόρρητης συμφωνίας συλλογικής σιωπής σε σχέση με αυτούς τους ανθρώπους. Ήταν περίεργος, αναφέρει η Ρόζα ότι της έλεγαν για κάποια άτομα στο χωριό της, για τα οποία συνειδητοποίησε όταν μεγάλωσε ότι ήταν ομοφυλόφιλοι. Μέσα από αυτή την λέξη διαφαίνεται και ο τρόπος με τον οποίο εννοιολογούσαν αλλά και ταξινομούσαν την ομοφυλοφιλία στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Ο Althusser διατυπώνει την θέση «κάθε ιδεολογία εγκαλεί τα συγκεκριμένα άτομα ως συγκεκριμένα υποκείμενα» (Althusser 1981:109) Στην περίπτωση που αναφέρει η Ρόζα οι ομοφυλόφιλοι εγκαλούνταν ως περίεργοι.

⁹⁴ Ρόζα, 35 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

Εννοιολογήσεις της ομοσεξουαλικότητας μέσα από αφηγήσεις
ομοφυλόφιλων ανδρών σε σχέση με την επιτέλεση (ομο)σεξουαλικών
πρακτικών με επίκεντρο την πόλη των Ιωαννίνων

Σε αυτή την ενότητα, πέρα από τις λαϊκές αντιλήψεις μέσω των οποίων συγκροτούνταν η έννοια της ομοφυλοφιλίας στην πόλη των Ιωαννίνων, επιθυμώ να διερευνήσω αν, με ποιους τρόπους και σε ποιον βαθμό, αυτές οι αντιλήψεις επηρέαζαν και τις επιτελέσεις της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας στην πόλη κατά το παρελθόν και το παρόν. Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν συνοπτικά προφορικές μαρτυρίες ομοφυλόφιλων ανδρών, οι οποίοι έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τα Ιωάννινα. Με βάση αυτές τις αφηγήσεις αποκρυσταλλώνονται σε έναν αρχικό βαθμό οι τρόποι με τους οποίους επηρέαζαν την συγκρότηση ανδρικών ομόφυλων σχέσεων και την επιτέλεση σεξουαλικών πρακτικών οι κυρίαρχες αντιλήψεις περί των εννοιολογήσεων της ομοφυλοφιλίας στην πόλη των Ιωαννίνων.

Ο Φοίβος γεννήθηκε στα Ιωάννινα στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και μεγάλωσε στο κέντρο των Ιωαννίνων όπου έζησε μέχρι την στιγμή που έφυγε για σπουδές στην Αθήνα. Μετά τις σπουδές και την εκπλήρωση της στρατιωτικής του θητείας επέστρεψε στην πόλη των Ιωαννίνων όπου δραστηριοποιείται επαγγελματικά μέχρι σήμερα. Τα πρώτα χρόνια μετά την επιστροφή του στα Ιωάννινα σύναψε μία ομοερωτική σχέση με έναν παλιό του συμμαθητή, η οποία διήρκησε λίγο παραπάνω από 15 χρόνια, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 μέχρι λίγο μετά τα μέσα της δεκαετίας του 2000.

Ο Φοίβος υποστήριξε ότι στα πλαίσια μιας μακροχρόνιας ομοερωτικής σχέσης οι ρόλοι κατά την διάρκεια του σεξ δεν ήταν τόσο αυστηρά οριοθετημένοι αλλά ρευστοί και μεταβαλλόμενοι. Ανέφερε ότι στην αρχή της πιο μακροχρόνιας σχέσης του ξεκίνησε αποκλειστικά ως «παθητικός» αλλά με την πάροδο του χρόνου και επειδή ο σύντροφός του ήθελε να κάνει «παθητικό» σεξ και αυτός κάποιες φορές, περιστασιακά λειτουργούσε και ο ίδιος ως «ενεργητικός». Στη συνέχεια, σχολίασε την υπόθεση εργασίας που του ανέφερα και μου είπε ότι υπάρχει και στις μέρες μας αυτή η αντίληψη, ότι κάποιος που είναι «ενεργητικός» μπορεί να λειτουργήσει σεξουαλικά και με κάποια γυναίκα και δεν θεωρείται ομοφυλόφιλος. Επικαλέστηκε ως παράδειγμα την

αντιμετώπιση των «παθητικών» ομοφυλόφιλων στην αρχαία Αθήνα όπου κατά τα λεγόμενά του «δεν ήτανε τόσο αρεστοί οι παθητικοί ομοφυλόφιλοι γιατί οι ενεργητικοί δεν εθεωρούντο ομοφυλόφιλοι» και ότι θεωρεί ότι στις σύγχρονες κοινωνίες είναι μια περιθωριακή αντίληψη. Σε αυτό το σημείο θεωρώ ότι αξίζει να αναφέρουμε ότι την περίοδο κατά την οποία σπούδαζε στην Αθήνα, ο Φοίβος συμμετείχε αρκετές φορές σε συγκεντρώσεις του ΑΚΟΕ, στις οποίες έγινε δέκτης πιο μοντέρνων, δυτικών εννιολογήσεων της ομοσεξουαλικότητας με άξονα τη διχοτομία ομοφυλοφιλία/ετεροφυλοφιλία. Ο Φοίβος ενστερνίστηκε την άποψη ότι η ομοφυλοφιλία αποτελεί ταυτότητα ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχει κάποιος στο ανδρικό, ομόφυλο σεξ καθώς για τον ίδιο, η τέλεση σεξουαλικών πρακτικών με έναν ομόφυλό σου σε καθιστά ομοφυλόφιλο ή τουλάχιστον όχι ετεροφυλόφιλο (Γιαννακόπουλος 2012) Η περίπτωση του Φοίβου συμφωνεί με αυτό που υποστηρίζει ο Weeks, δηλαδή ότι η ταυτότητα είναι επιλογή και όχι πεπωμένο και μάλιστα, πολιτική επιλογή. Είναι πολιτική καθώς γίνεται στο πλαίσιο ενός πολιτισμού που απορρίπτει και καταδικάζει και τις ανδρικές και τις γυναικείες ομοφυλοφιλικές επιθυμίες (Weeks 2006:162)

Ο Φίλιππος ήρθε στα Ιωάννινα όταν ήταν 18 ετών, δηλαδή στα μέσα της δεκαετίας του 2000, προκειμένου να σπουδάσει και να εργαστεί στην πόλη. Ο Φίλιππος έχει μία έντονα ενεργή σεξουαλική ζωή από όταν ήρθε στην πόλη των Ιωαννίνων και με πληροφόρησε ότι έχει συνευρεθεί πολλές φορές σεξουαλικά με ανθρώπους που αυτοπροσδιορίζονταν ως ετεροφυλόφιλοι στη δημόσια ζωή τους. Μου αφηγήθηκε ιδιαίτερα γλαφυρά μια περίπτωση κατά την οποία συνευρέθηκε σεξουαλικά με έναν άνδρα στα Ιωάννινα, ο οποίος αυτοπροσδιοριζόταν σεξουαλικά ως ετεροφυλόφιλος. Αυτός ο άνδρας με τον οποίο συναντήθηκε ο Φίλιππος, του ζήτησε να ντυθεί με έναν πιο θηλυκό τρόπο. Ίσως αυτό να το ζήτησε για να αμβλύνει τις ενοχές του από το γεγονός ότι θα έκανε σεξ με έναν άλλον άνδρα και όχι επειδή αυτό θα τον διεγείρει περισσότερο σεξουαλικά. Οπότε, εάν έκανε σεξ με έναν πιο «θηλυπρεπή» άνδρα δεν θα θεωρούσε τον εαυτό του ομοφυλόφιλο. Ακόμη, ζήτησε από τον Φίλιππο να προβάλλει πορνό για να διεγερθεί σεξουαλικά, υπονοώντας ότι δεν ήταν σίγουρος αν θα μπορούσε να διεγερθεί με έναν άλλον άνδρα χωρίς κάποια βοήθεια. Ο Φίλιππος μου είπε ότι δεν έγινε τίποτα από τα δύο, κάνανε «ικανοποιητικό σεξ» και παρά το γεγονός ότι ο Φίλιππος του πρότεινε να συνεχίσουν να βρίσκονται σεξουαλικά ο άλλος άνδρας του απάντησε αρνητικά λέγοντας «όχι, γιατί δεν είμαι γκέι». Εδώ έχουμε ένα σχετικά

σύγχρονο παράδειγμα από το οποίο αντλούμε την πληροφορία ότι κάποιοι άνδρες συνευρίσκονται σεξουαλικά με άλλους άνδρες αλλά συνεχίζουν να αυτοπροσδιορίζονται ως ετεροφυλόφιλοι και να ταξινομούν έτσι τους εαυτούς τους.

Ο Βασίλης γεννήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 σε μία μικρή πόλη της βόρειας Ελλάδας όπου πέρασε τα πρώτα παιδικά και νεανικά του χρόνια και σε ηλικία περίπου 15 ετών μετακόμισε στην Θεσσαλονίκη για να φοιτήσει σε λύκειο της πόλης. Από τα 19 του χρόνια μέχρι σήμερα ζει, εργάζεται και σπουδάζει στην πόλη των Ιωαννίνων, όντας φοιτητής της σχολής Καλών Τεχνών του πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Στην αφήγησή του, ο Βασίλης υποστήριξε ότι η αντίληψη που εξετάζω στο παρόν κεφάλαιο δεν εκπορεύεται μόνο από ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας αλλά και από άτομα πιο νεαρής ηλικίας. Αυτή την άποψη την τεκμηρίωσε με ένα δικό του παράδειγμα αλληλεπίδρασης με έναν νεαρό άνδρα από την πόλη των Ιωαννίνων, ο οποίος υποστήριξε ότι είναι ετεροφυλόφιλος καθώς ήταν μόνο «ενεργητικός» και ότι συνευρισκόταν σεξουαλικά με άλλους άνδρες για να «*να περνάω την ώρα μου*». Ο Βασίλης ανέφερε συμπληρωματικά το στοιχείο της εθνικής ετερότητας του συγκεκριμένου νεαρού άνδρα καθώς και ότι κατά την διάρκεια της επικοινωνίας που είχαν προσπαθούσε έντονα να προβάλλει την «αρρενωπή» πλευρά του μέσα από στερεοτυπικές λεκτικές και σωματικές εκφράσεις. Από την μεριά του, ο Βασίλης δεν μπορεί να κατανοήσει πως γίνεται ένας άνδρας ο οποίος έκανε σεξ με έναν άλλο άνδρα να εξακολουθεί να θεωρεί τον εαυτό του ως ετεροφυλόφιλο. Πίστευε ότι αυτή η άρνηση να αποδεχτεί κάποιος την σεξουαλική του ταυτότητα ενδεχομένως να απορρέει από την αρνητική αναπαράσταση της ομοφυλοφιλίας στον κοινωνικό περίγυρο του νεαρού άνδρα με τον οποίο συνομίλησε, και ειδικά την αρνητική αναπαράσταση της «παθητικής» συμμετοχής στο ανδρικό ομόφυλο σεξ. Ακόμη, ο Βασίλης θεώρησε ότι μπορεί αυτή η άρνηση να οφείλεται και στο νεαρό της ηλικίας του συγκεκριμένου άνδρα και ότι η αυτή η αντίληψή του αλλά και ο σεξουαλικός του αυτοπροσδιορισμός θα μεταβληθεί όταν αρχίσει να ανακαλύπτει περισσότερο τον εαυτό του στο μέλλον.

Από τις αφηγήσεις του Φίλιππου και του Βασίλη αναδείχθηκε ένα φαινόμενο το οποίο ο Γιαννακόπουλος έχει ορίσει ως *το φάντασμα της αδερφής* (Γιαννακόπουλος 2019). Με αυτό τον όρο επισημαίνει τις παρελθοντικές και παρωχημένες αντιλήψεις με τις οποίες εννοιολογείται η ομοφυλοφιλία (σύμφωνα με τις οποίες μόνο ο «παθητικός» της ομοσεξουαλικής σχέσης προσδιορίζεται και στιγματίζεται ως

ομοφυλόφιλος), αντιλήψεις που έρχονται και *στοιχειώνουν* το παρόν των ανθρώπων με ομοσεξουαλικές τάσεις και κατ' επέκταση την επιτέλεση των ομοσεξουαλικών πρακτικών αλλά και τον αυτοπροσδιορισμό ή μη, κάποιου ως ομοφυλόφιλου (Γιαννακόπουλος 2019)

Ο Κωνσταντίνος γεννήθηκε και κατοικεί στην Αθήνα αλλά έλκει την καταγωγή του από ένα χωριό της περιφερειακής ενότητας Ιωαννίνων, στο οποίο περνούσε μεγάλο μέρος των διακοπών του κατά τα παιδικά και πρώτα νεανικά του χρόνια. Όταν του ανέφερα το θεωρητικό υπόδειγμα που ακολουθώ μου αφηγήθηκε τα κάτωθι.

*[...]ο κωλομπαράς[...]δεν θεωρώ ότι είναι μόνο στην επαρχία...τέτοια από το...δεν είναι ότι έχω κάτι πολύ συγκεκριμένο ειδικά από χωριό [...]δεν το έχω βιώσει αλλά ξέρεις είναι το πόσο...έχω ακούσει ρε παιδάκι μου το πόσο εύκολο είναι για τον άλλον ο οποίος θεωρεί τον εαυτό του μόνο ενεργητικό....το πόσο μπορεί και να περάσει ως straight ειδικά αν δεν είναι και πολύ θηλυπρεπής...ότι θεωρητικά είναι και πιο εύκολο να το παίζει και straight και ειδικά άμα δεν είναι vers, άμα είναι μόνο ενεργητικός. [...]*⁹⁵

Παρά το γεγονός ότι δεν είχε τέτοια βιώματα ο ίδιος, με πληροφόρησε ότι από το ευρύτερο περιβάλλον του έχει ακούσει ότι υπήρχε η αντίληψη ότι αν κάποιος ήταν «ενεργητικός» και έχει κάπως «αρρενωπά» χαρακτηριστικά, μπορεί εύκολα να θεωρούνταν ετεροφυλόφιλος. Μάλιστα, ανέφερε αυτούς τους άνδρες με την λέξη *κωλομπαράς* όπως είδαμε να τους αναφέρει και η Άννα στην προηγούμενη ενότητα.

Ο Αντώνης γεννήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μεγάλωσε σε πόλη της βόρειας Ελλάδας και όταν ήταν 18 ετών μετακόμισε στα Ιωάννινα για να σπουδάσει σε τμήμα της φιλοσοφικής σχολής του τοπικού πανεπιστημίου. Μετά την περάτωση των σπουδών του μετακόμισε στην Αθήνα όπου κατοικεί και εργάζεται μέχρι σήμερα. Αναφέρθηκε στην πιθανότητα να υπάρχουν ακόμα ενοχές γύρω από την απόλαυση του «παθητικού» σεξ εξαιτίας της συλλογικής άποψης ότι με την επιτέλεση του «παθητικού» σεξ μειωνόταν το συμβολικό φορτίο του ανδρισμού για αυτόν που το επιτελούσε. Ανέφερε τη φράση «*ποιος είναι ο άντρας στη σχέση και ποιος η γυναίκα;*» που ο ίδιος τη θεωρούσε απαρχαιωμένη και ότι η αντίληψη που απέρρεε από αυτή αφορά άτομα τα οποία έχουν εσωτερικεύσει τις αρνητικές συνδηλώσεις με τις οποίες συνδεόταν η ομοφυλοφιλία στον κοινωνικό τους περίγυρο χωρίς να έχουν καταφέρει

⁹⁵ Κωνσταντίνος, 31 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

να απελευθερωθούν από αυτές. Πιθανολόγησε ότι στην επαρχία αυτή η αντίληψη είναι πιο συχνή χωρίς όμως, να απέκλεισε ότι μπορεί να υπάρχει και στην Αθήνα καθώς για να το καταλάβεις πρέπει να συνομιλήσεις με τον άλλο. Ένα ενδιαφέρον σημείο από την αφήγηση του Αντώνη ήταν ότι κάποιοι έγραφαν ευθέως στις εφαρμογές αναζήτησης σεξ και συντρόφων ότι ενδιαφέρονταν αποκλειστικά να ήταν «παθητικοί» στο σεξ και έψαχναν για «ενεργητικό», στοιχείο που δείχνει ότι ένα κομμάτι της νεότερης γενιάς και των ανθρώπων που κατοικούν στα μεγάλα αστικά κέντρα ένιωθαν μεγαλύτερη ελευθερία να δηλώσουν αυτό που πραγματικά επιθυμούσαν να κάνουν στο σεξ χωρίς να αισθάνονται ενοχές.

Ο Χριστόφορος γεννήθηκε τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 2000 σε πόλη της βόρειας Ελλάδας όπου έζησε μέχρι τα 18 του χρόνια. Από τότε μέχρι σήμερα ζει στα Ιωάννινα και σπουδάζει στην σχολή Καλών Τεχνών ενώ ταυτόχρονα, δραστηριοποιείται επαγγελματικά σε αντικείμενο σχετικό με τις σπουδές του. Ο Χριστόφορος είναι ο σύντροφος του Βασίλη και εδώ και κάποιο χρονικό διάστημα συγκατοικούν σε διαμέρισμα λίγο έξω από το κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων.

[...]Εγώ νομίζω ότι το έχω δει λίγο σε μικρότερες ηλικίες αυτό το πράγμα και το έχω δει σε αστείες καταστάσεις δηλαδή ο άλλος να είναι μέσα στο grindr να ψάχνει...το έχω δει περισσότερο σε app γιατί από κοντά δεν έχει τύχει να έχω τέτοια επαφή και επειδή ξέρουμε νομίζω πως είναι οι επαφές στο grindr, δεν χρειάζεται να το αναλύσω...ξέρεις μπορεί να ρωτάς λίγο τι θέλει ο άλλος στο σεξ και να προσβάλλεται! Να είναι σε φάση «με ρώτησες αν είμαι παθητικός;» ή «αν μου αρέσει να κάνω και τα δύο;» και να βγάλει...να μπαίνει σε άμυνα, σε ακραίο σημείο και να είμαι σε φάση είναι μια απλή ερώτηση και μπορείς να πεις όχι, δεν είναι τίποτα περισσότερο δηλαδή δεν ξέρω αν έχει να κάνει με Γιαννιώτες ή όχι, δεν θυμάμαι να σου πω αν ήτανε ή όχι... [...] Ήταν κάτοικοι Ιωαννίνων είτε για λίγο είτε μόνιμοι. Ήταν σίγουρα...κάποιοι το αντιμετωπίζανε σαν προσβολή και μου φαινότανε πάρα πολύ περίεργο δηλαδή ναι...δεν μπορώ να το...[...]

*θύμωνε άμα τον ρωτούσα άμα είναι παθητικός. Στο «τι ρόλος;» δεν είχαν θέμα αλλά αν τον ρωτούσες αν είναι παθητικός, σου έλεγε «φαίνομαι εγώ για άνθρωπος που είναι παθητικός;» και είμαι σε φάση «το λες, λες και είναι ντροπή». Πολύ ανεξήγητο κόμπλεξ...[...]*⁹⁶

⁹⁶ Χριστόφορος, 24 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

Μέσα από την αφήγηση του Χριστόφορου αναδείχθηκε ότι για ένα μέρος των ανδρών με ομοσεξουαλικές τάσεις στα Ιωάννινα, το στίγμα του «παθητικού» υπήρχε ακόμα και καθόριζε σε έναν βαθμό τον τρόπο με τον οποίο επιτελούσαν τις (ομο)σεξουαλικές τους πρακτικές. Μέσα από την αναφορά του σε ένα σύγχρονο τρόπο εύρεσης ομόφυλων σεξουαλικών συντρόφων όπως είναι η ηλεκτρονική εφαρμογή Grindr⁹⁷, διαπίστωσα ότι αυτές οι αντιλήψεις έχουν μεταφερθεί (και) στον ψηφιακό «κόσμο». Η απλή ερώτηση για το αν κάποιος προτιμούσε να ήταν «παθητικός» στο σεξ σε κάποιες περιπτώσεις προσλαμβάνονταν ως προσβολή από κάποιους άνδρες με τους οποίους είχε συνομιλήσει ψηφιακά ο Χριστόφορος. Για τον Χριστόφορο αυτή αντίδραση ήταν ανεξήγητη καθώς ο ίδιος ούτε ενστερνιζόταν ούτε μπορούσε να κατανοήσει την συγκεκριμένη αντίληψη ίσως λόγω της νεαρής ηλικίας του ή της συνολικά διαφορετικής αντίληψης που έχει γύρω από το ανδρικό ομόφυλο σεξ, όντας ένας συνειδητοποιημένος ομοφυλόφιλος άνδρας.

Ο Ιάσοντας γεννήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 2000 σε πόλη της βόρειας Ελλάδας όπου έμεινε μέχρι την ενηλικίωσή του. Μετακόμισε στην πόλη των Ιωαννίνων στα τέλη της δεκαετίας του 2010 προκειμένου να σπουδάσει σε τμήμα της σχολής των επιστημών υγείας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Μέσα από την αφήγησή του, μου ανέφερε τον τρόπο με τον οποίο βίωσε ο ίδιος στις συνομιλίες του με άλλους ομοφυλόφιλους άνδρες στα Ιωάννινα την διάκριση ανάμεσα σε «ενεργητικούς» και «παθητικούς» και πως αυτό επηρέαζε τον τρόπο επικοινωνίας και δράσης των ομοφυλόφιλων ανδρών του κοινωνικού του περίγυρου.

Στην αφήγησή του, διέκρινα μια ελαφρά αμηχανία να απαντήσει στην ερώτηση για το αν ισχύει ακόμη αυτή η αντίληψη την οποία εξετάζω στην υπόθεση εργασίας. Μου ανέφερε ότι παρά το γεγονός ότι δεν την ενστερνιζόταν ο ίδιος, θεωρούσε ότι υπήρχε ακόμη μία επικριτική συμπεριφορά απέναντι στους ομοφυλόφιλους οι οποίοι είχαν πιο «θηλυκά» χαρακτηριστικά ενώ για έναν άνδρα ο οποίος είχε στερεοτυπικά «αρρενωπά» χαρακτηριστικά δεν θα ήταν τόσο επικριτικοί. Από την δική του εμπειρία, μου ανέφερε ότι η ερώτηση που μπορεί να έκανε σε κάποιον δυνητικό σεξουαλικό του σύντροφο σχετικά με τον ρόλο που επιθυμούσε στο σεξ ήταν άβολη, υπονοώντας κατά αυτόν τον τρόπο ότι η ερώτηση αυτή ενείχε χαρακτηριστικά προσβολής όπως είδαμε και στην περίπτωση του Χριστόφορου. Πιθανότατα αυτό να συνέβαινε εξαιτίας της

⁹⁷ Διαδικτυακή εφαρμογή εύρεσης ανδρικών, ομόφυλων ερωτικών συντρόφων που χρησιμοποιείται ευρέως και στην Ελλάδα.

ντροπής, της επίκρισης και της αίσθησης υποβίβασης με την οποία αντιμετώπιζε η συλλογική συνείδηση την επιθυμία και την επιτέλεση του «παθητικού» (ομόφυλου) σεξ και την συνακόλουθη εσωτερίκευσή τους από άνδρες με ομοσεξουαλικές επιθυμίες.

Κοινή συνισταμένη αυτών των αφηγήσεων είναι το στίγμα που δεχόταν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό ο «παθητικός» ομοφυλόφιλος ακόμη και στα πλαίσια μιας ομοσεξουαλικής σχέσης. Όπως υποστηρίζει ο Lancaster μιλώντας για την περίπτωση της Νικαράγουας «ανεξάρτητα από το τι κάνει ή τι δεν κάνει ένας *cochon*, υπόρρητα τον αντιλαμβάνονται ως πρόσωπο που αναλαμβάνει τον παθητικό ρόλο στην πρωκτική συνουσία. Ο σύντροφός του, που ορίζεται ως «ενεργητικός» με κριτήριο τους όρους της σχέσης τους, δεν στιγματίζεται ούτε αποκτά κάποια, οποιαδήποτε, ιδιαίτερη ταυτότητα» (Lancaster 2006:553) Αυτή η αντίληψη φαίνεται ότι αρχίζει να χάνει έδαφος, ιδιαίτερα στα άτομα νεαρότερων ηλικιών χωρίς όμως, να μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι έχει ξεπεραστεί εντελώς. Το φάντασμα της αδερφής (Γιαννακόπουλος 2019) είναι παρόν και στοιχειώνει τόσο τις ομόφυλες σεξουαλικές πρακτικές όσο και την συγκρότηση ή μη ομοφυλοφιλικών ταυτοτήτων στην πόλη των Ιωαννίνων.

Επίλογος – σύνοψη κεφαλαίου

Στο 2^ο κεφαλαίο αναδείχθηκε μέσα από τα ερευνητικά δεδομένα ο έντονα ανδροκρατικός τρόπος με τον οποίο εννοιολογούσαν και σε έναν σημαντικό βαθμό, συνεχίζουν να εννοιολογούν την ομοφυλοφιλία στην πόλη των Ιωαννίνων. Ο στιγματισμός των ομοφυλόφιλων πήγαζε κυρίως μέσα από την παρομοίωσή τους με τις γυναίκες, αναδεικνύοντας μέσα από αυτή την διαπίστωση την ύπαρξη τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν (σε μικρότερο βαθμό) ισχυρών ανδροκρατικών αντιλήψεων. Αυτές οι αντιλήψεις φαίνεται να επηρεάζουν -με διακυμάνσεις στο βαθμό επίδρασης- την επιτέλεση (ομο)σεξουαλικών πρακτικών και την συγκρότηση ή μη ομοφυλοφιλικών ταυτοτήτων στην πόλη των Ιωαννίνων από τα άτομα με ομοσεξουαλικές τάσεις.

3^ο Κεφάλαιο

Σχέσεις (δημόσιου) χώρου και (ομο)σεξουαλικότητας στην πόλη των Ιωαννίνων και την ευρύτερη περιοχή

Από τις αντιλήψεις και τις εννοιολογήσεις της ομοσεξουαλικότητας στην πόλη των Ιωαννίνων και τους τρόπους με τους οποίους αυτές επηρέασαν την επιτέλεση (ομο)σεξουαλικών πρακτικών μεταβαίνουμε στο τρίτο κεφάλαιο στο οποίο θα διερευνηθούν ακροθιγώς οι σχέσεις του (δημόσιου) χώρου της πόλης των Ιωαννίνων με την (ομο)σεξουαλικότητα. Πέρα από τις θεωρητικές κατευθύνσεις από τις οποίες εφορμά η συλλογιστική του παρόντος κεφαλαίου θα παρατεθούν και θα αναλυθούν – ερμηνευθούν αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις βάθους που πραγματοποίησα με τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριες μου. Μέσα από αυτά τα αποσπάσματα και τις πληροφορίες που μπόρεσα να εξάγω, το κεφάλαιο θα χωριστεί σε δύο ενότητες.

Στην πρώτη ενότητα διερεύνησα τους τρόπους με τους οποίους ανδρικές ομοφυλόφιλες κοινωνικότητες βίωσαν και αλληλεπέδρασαν με τον δημόσιο χώρο των Ιωαννίνων μέσα από τις αναφορές τους σε χώρους του πανεπιστημίου, σε χώρους εστίασης και χώρους εναλλακτικής – ελεύθερης κοινωνικότητας καθώς και μέσα από τις εμπειρίες τους από απλές, καθημερινές καταστάσεις όπως ήταν μια διαδρομή με το αστικό λεωφορείο ή η επίσκεψη στο σουπερμάρκετ της γειτονιάς για τα ψώνια της εβδομάδας ή ένα φλερτ στον δρόμο. Ακόμη, από τις συνεντεύξεις βάθους που διεξήγαγα και με ετεροφυλόφιλους πληροφορητές και ετεροφυλόφιλες πληροφορήτριες απέσπασα πληροφορίες σχετικά με τις ορατές όψεις των ανδρικών ομοφυλόφιλων κοινωνικοτήτων στον (δημόσιο) χώρο της πόλης των Ιωαννίνων.

Στην δεύτερη ενότητα διερευνήθηκε η συνθήκη του δημόσιου ανδρικού ομόφυλου σεξ σε χώρους της πόλης των Ιωαννίνων. Μέσα από τις αφηγήσεις των πληροφορητών και των πληροφορητριών μπόρεσα να «χαρτογραφήσω» μια θραυσματική (ομο)σεξουαλική τοπογραφία της πόλης των Ιωαννίνων με ένα χρονικό εύρος που εκτείνεται από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 μέχρι τις μέρες μας.

Χώρος και (ομο)σεξουαλικότητα

Στο βιβλίο του *Η Παραγωγή του Χώρου* ο Lefebvre έγραψε: «[...] ο ίδιος ως αποτέλεσμα παρελθοντικών ενεργειών, ο κοινωνικός χώρος είναι αυτός που επιτρέπει να συμβούν νέες δράσεις, ενώ άλλες τις προτείνει και άλλες τις απαγορεύει» (Lefebvre 1991:73). Αναπτύσσοντας αυτή την ιδέα, θεωρητικοποίησε το χώρο και ως προϊόν των κοινωνικών πρακτικών και ως όργανό τους, ως μέσον και ως περιβάλλον (1991:411). Αυτό το μέσο του χώρου όμως, δεν περιορίζεται στην οικονομική παραγωγικότητα καθώς μπορεί να διευκολύνει και την πολιτική διαμάχη (Stanek 2007:462) Η ιδέα του Lefebvre για το χώρο ως κοινωνικά παραγόμενου αλλά και ως παραγωγικού κοινωνικών πρακτικών είναι οντολογικά ετερογενής. Ο Lefebvre διέκρινε δύο τριάδες «στιγμών» του χώρου: τις χωρικές πρακτικές, τις αναπαραστάσεις του χώρου και τους χώρους της αναπαράστασης ή αλλιώς τον αντιληπτό, τον επινοημένο και τον βιωμένο χώρο, αντίστοιχα. Οι χωρικές πρακτικές θεωρητικοποιήθηκαν ως πρακτικές υλικής μεταμόρφωσης του περιβάλλοντος, οι αναπαραστάσεις του χώρου γίνονταν αντιληπτές ως θεωρίες και ομοιώματα του χώρου στην επιστήμη, την αρχιτεκτονική, την τέχνη και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και οι χώροι της αναπαράστασης -σχετιζόμενοι με την εξουσία, το σώμα, τις ιδέες και τις ιδεολογίες- περιγράφηκαν ως οικειοποιημένες και κυριαρχούμενες από κοινωνικές ομάδες. Ενώ οι χωρικές πρακτικές παράγουν «αντιληπτούς» χώρους, οι αναπαραστάσεις του χώρου σχετίζονται με τους «επινοημένους» χώρους και οι χώροι της αναπαράστασης προσεγγίζονται ως «βιωμένοι» χώροι. Ωστόσο, η σχέση μεταξύ αυτών των δύο τριάδων δεν είναι ποτέ ολοκληρωμένη στο βιβλίο του Lefebvre (2007:463)

Ο Νιτσιάκος αναφέρει ότι «ο χώρος και ο χρόνος είναι βασικές συντεταγμένες της κοινωνικής συγκρότησης» (Νιτσιάκος 2003 :13)

Ο Γιαννιτσιώτης στο άρθρο του «Η ιστορία της σεξουαλικότητας και η αναλυτική κατηγορία του χώρου» επιχειρεί μια ιστοριογραφική επισκόπηση της ιστορίας του φύλου σε συνάρτηση με τις αναλυτικές κατηγορίες της (ομο)σεξουαλικότητας και του χώρου. Στο άρθρο αναδεικνύεται η μελέτη του χώρου ως κατηγορίας που παράγεται κοινωνικά και πολιτισμικά και την ίδια στιγμή παράγει και αναπαράγει κοινωνικές σχέσεις, ταυτότητες και πρακτικές. Ο χώρος, μέσα από τις

χρήσεις και τις σημασίες που λαμβάνει στο εκάστοτε πλαίσιο δεν είναι ποτέ σταθερός αλλά διαρκώς υποκείμενος σε μεταβολές. Τονίζει την διαρκή δυναμική και διαλεκτική σχέση μεταξύ των κατηγοριών του φύλου, της (ομο)σεξουαλικότητας και του χώρου. Ακόμη, αναδεικνύει τον διαρκώς μεταβαλλόμενο χαρακτήρα της ομοφυλοφιλίας ως μιας νεωτερικής ταυτότητας (Γιαννιτσιώτης 2015)

Η Παπαχριστόφορου στο βιβλίο της *Μύθος. Λατρεία. Ταυτότητες «στο νησί της Καλυψώς»* (Παπαχριστοφόρου 2013) υποστήριξε ότι «οι «αφηγηματικοί» χάρτες, όπως τους αντιλαμβάνομαι, λειτουργούν συμπληρωματικά με άλλους αναπαραστατικούς «χάρτες» όπως είναι οι (γνωσιακοί) χάρτες του χρόνου. Όπως καταδεικνύει ο Alfred Gell, γενικά, η γνωσιακή πρόσληψη του χρόνου (temporal cognition) μπορεί να αναλυθεί ως η τριαδική σχέση μεταξύ αντίληψης, μνήμης και πρόνοιας, όπου η αντίληψη αναλογεί στο παρόν, η μνήμη στο παρελθόν, και η πρόνοια στο μέλλον. Η συνεχής ενημέρωση των βιωματικών μας ερεθισμάτων μας δημιουργεί αυτή την εσωτερική αίσθηση του «χρόνου», ο οποίος αντιστοιχεί περισσότερο σε μία δυναμική διαδικασία παρά σε απλά χαρακτηριστικά των διαστάσεων του κόσμου που κατοικούμε. Αυτές οι εικόνες που σχηματίζονται λοιπόν στο νου μας καταγράφονται ως βιωματικές εμπειρίες, χαρτογραφούνται ως τέτοιες, και αποτελούν τη βάση νοητικών χαρτών του χρόνου (Gell 1992:235-241) Η αφήγηση αποτελεί συνεπώς επίσης εναλλακτική πρακτική και στην αντίληψη του χωροχρόνου, στο εσωτερικό ενός αφηγηματικού πολιτισμού. Στον ίδιο συσχετισμό, ειδικά όσον αφορά τις εμφανίσεις εξωτικών και τη γνωσιακή χαρτογράφηση του χώρου, καταλήγει και ο Charles Stewart μέσα από το παράδειγμα της Νάξου (1991:χv), όπως επίσης και ο Tim Ingold [...] (2007) όπου συσχετίζει ακριβώς τα συμφραζόμενα των αφηγήσεων με τις διαδρομές των ανθρώπων στο χώρο και με τις χαρτογραφήσεις του, μέσα από μια συνολική θεωρητική προσέγγιση των «γραμμών» για τους ανθρώπινους πολιτισμούς» (Παπαχριστοφόρου 2013:254-255)

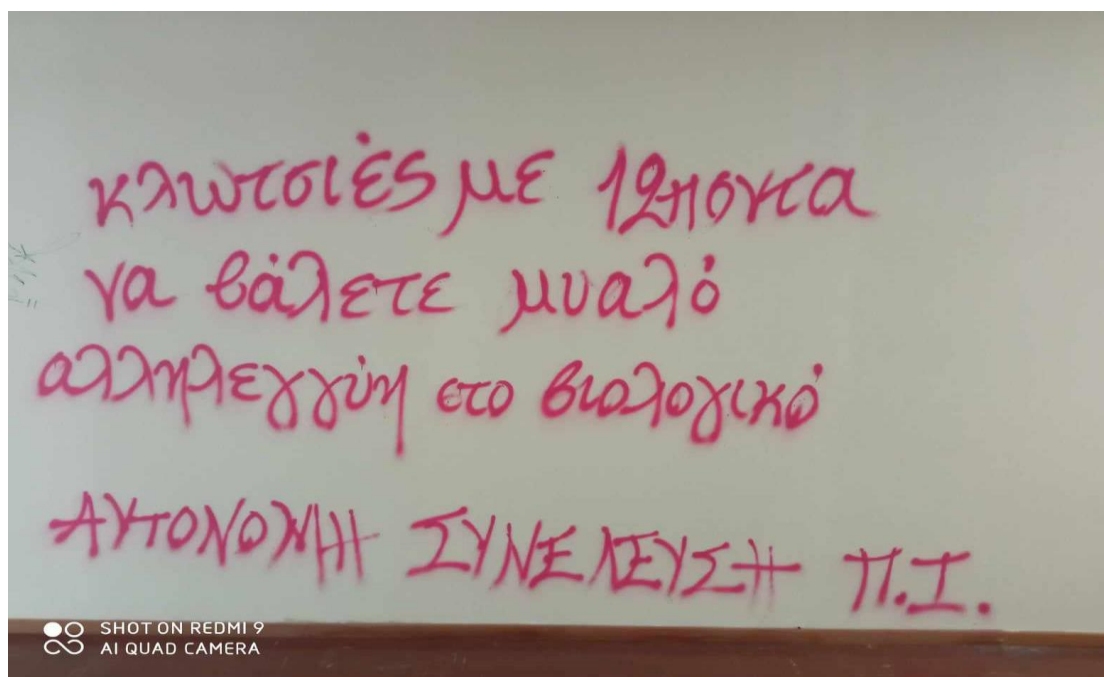
(Ανδρικές) Ομοφυλόφιλες κοινωνικότητες στον δημόσιο χώρο των Ιωαννίνων και της ευρύτερης περιοχής

Σε αυτό το μέρος του 3^{ου} κεφαλαίου έγινε μια προσπάθεια να διερευνηθούν σε ένα αρχικό σημείο οι διαλεκτικές σχέσεις της ανδρικής κατά κύριο λόγο, ομοσεξουαλικότητας με τον (δημόσιο) χώρο των Ιωαννίνων αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτό το μέρος θα διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους (ανδρικές) ομοφυλόφιλες κοινωνικότητες βίωσαν και βιώνουν τον δημόσιο χώρο των Ιωαννίνων σε συνάρτηση πάντα με την σεξουαλικότητά τους μέσα από αφηγήσεις ομοφυλόφιλων ανδρών αλλά και οι ορατές όψεις της (ανδρικής) ομοσεξουαλικότητας στην πόλη και την ευρύτερη περιοχή μέσα από αφηγήσεις ετεροφυλόφιλων και αμφιφυλόφιλων ανδρών και γυναικών.

Η πόλη

«Ένας σημαντικός αριθμός χαμηλών λόφων στο νότιο τμήμα του λεκανοπεδίου Ιωαννίνων, καταλήγοντας στη λίμνη Παμβώτιδα, σχηματίζει μια μικρή και βραχύδη χερσόνησο. Σ' αυτή τη θέση είναι χτισμένο το Κάστρο των Ιωαννίνων, που θεωρείται το αρχικό οικιστικό κύτταρο της σημερινής πόλης» (Νιτσιακός και Αράπογλου 1998:539) «Η πόλη των Ιωαννίνων διαδραματίζει το ρόλο της περιφερειακής πρωτεύουσας ή καλύτερα αποτελεί το μεγάλο πολιτικό, διοικητικό, οικονομικό, εμπορικό, τεχνικό και πολιτισμικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής της Ηπείρου» (Αράπογλου 1998:44-45)

Το πανεπιστήμιο

Εικόνα 1: Σύνθημα σε τοίχο του κτιρίου της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, φωτογραφική λήψη του συγγραφέα στις 13/9/2023.

Ο χώρος στον οποίο αναφέρθηκαν άμεσα ή έμμεσα σχεδόν όλοι οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριές μου ήταν αυτός του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων καθώς και των κτιρίων και χώρων που σχετίζονταν με αυτό. Την περίοδο της Μεταπολίτευσης στην πόλη των Ιωαννίνων «το Πανεπιστήμιο γίνεται ένας χώρος ζυμώσεων, πολιτικών, κοινωνικών, πολιτιστικών καθώς αναπτύσσεται και ανοίγεται σιγά σιγά και στην κοινωνία, και η ίδια η τοπική κοινωνία αρχίζει να παίρνει τα χαρακτηριστικά μεγαλούπολης, ποσοτικά και ποιοτικά, ένα γεγονός που την οδηγεί σε μια μετάβαση χωρίς επιστροφή, μια μετάβαση που θα συνεχιστεί τις επόμενες δεκαετίες μέχρι και στις μέρες μας» (Νιτσιάκος και Αράπογλου 1998: 548-549) Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ιδρύθηκε ως ανεξάρτητο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Α.Ε.Ι) με το υπ' αριθμ. 746/70 Ν. Δ. ενώ είχε προηγηθεί το 1964, η ίδρυση της Φιλοσοφικής Σχολής των Ιωαννίνων, ως παράρτημα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με το υπ' αριθμ. 735/64 Β.Δ. και το 1966 του τμήματος Μαθηματικών, πάλι ως παράρτημα της αντίστοιχης Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου με το υπ' αριθμ. 223/66 Β.Δ.⁹⁸

⁹⁸ Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από την επίσημη ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων <https://uoi.gr/panepistimio/istoriki-anadromi/>

Η ύπαρξη χιλιάδων νέων ανθρώπων, η συμμετοχή σε διάφορες φοιτητικές, θεματικές ομάδες και στις κοινωνικές συγκεντρώσεις που διοργανώνουν, η καθημερινή κοινωνικοποίηση στους χώρους του πανεπιστημίου συνέβαλλε στην δημιουργία ενός σχετικά ασφαλούς χώρου για τα άτομα με «διαφορετικό» σεξουαλικό προσανατολισμό (ειδικά στην περίπτωση της σχολής Καλών Τεχνών) χωρίς αυτό να μπορεί να αναχθεί σε καμία περίπτωση σε κανόνα καθώς και στον χώρο του πανεπιστημίου, ως αντανάκλαση της κοινωνίας, έχουν παρατηρηθεί φαινόμενα ομοφοβίας και ευρύτερα μισαλλοδοξίας, όπως θα δούμε και σε κάποιες από τις αφηγήσεις. Η γενική εικόνα όμως, είναι ότι το πανεπιστήμιο και οι χώροι του ήταν και είναι σχετικά ασφαλείς και πιο ελεύθεροι από άλλες περιπτώσεις δημόσιων χώρων της πόλης των Ιωαννίνων.

Η Ελένη γεννήθηκε στα Ιωάννινα στα τέλη της δεκαετίας του 1990 όπου και ζει μέχρι σήμερα. Είναι φοιτήτρια της σχολής Καλών Τεχνών του πανεπιστημίου Ιωαννίνων και την περίοδο που διεξήχθη η συνέντευξη εργαζόταν ως υπάλληλος σε χώρο εστίασης της πόλης. Για την Ελένη, το πανεπιστήμιο και κυρίως η σχολή στην οποία φοιτά (Καλών Τεχνών) καθώς και οι κοινωνικές συγκεντρώσεις που σχετίζονται με αυτά, ήταν τα χωρικά περιβάλλοντα στα οποία είδε για πρώτη φορά να αναπτύσσεται ελεύθερα και χωρίς αντιδράσεις, οικειότητα ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλου και ειδικότερα ανάμεσα σε δύο αγόρια. Μάλιστα, ήταν τόσο η αυθεντικότητα και η τρυφερότητα αυτής της οικειότητας που τόνισε ότι ένιωθε όμορφα και η ίδια που έγινε μάρτυρας μιας τέτοιας εκδήλωσης ανδρικής, ομόφυλης ερωτικής οικειότητας σε έναν δημόσιο χώρο, σε ένα φοιτητικό πάρτι στο κτίριο που στεγάζει τις φοιτητικές εστίες.

Ο Βασίλης, φοιτητής της σχολής Καλών Τεχνών, μου αφηγήθηκε τα βιώματά του από το πανεπιστήμιο σε συνάρτηση -πάντα- με την σεξουαλική του ταυτότητα. Για τον ίδιο, ο χώρος του πανεπιστημίου ήταν ένας χώρος που από την πρώτη στιγμή του ενέπνευσε ένα σημαντικό αίσθημα ασφάλειας και ελευθερίας. Από την αφήγησή του φάνηκε ότι στους χώρους του πανεπιστημίου κοινωνικοποιούνταν με μεγαλύτερη άνεση από ότι σε ένα café στο κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων. Ανέφερε μάλιστα, ότι αυτό το αίσθημα ασφάλειας ίσχυε στο πολλαπλάσιο στις κοινωνικές συγκεντρώσεις που διοργανώνανε οι διάφοροι φοιτητικοί σύλλογοι του πανεπιστημίου. Σε αυτές τις κοινωνικές εκδηλώσεις αισθανόταν ελεύθερος να εκφραστεί όπως επιθυμούσε γιατί έβλεπε ότι το συγκεκριμένο περιβάλλον το αποδεχόταν και προστάτευε τα άτομα που συμμετείχαν από οποιαδήποτε παραβιαστική συμπεριφορά.

Ο σύντροφος του Βασίλη, ο Χριστόφορος μέσα από την αφήγησή του φάνηκε να κινείται στο ίδιο μήκος κύματος σχετικά με την ασφάλεια που ένιωθε ως ομοφυλόφιλος άνδρας στους χώρους του πανεπιστημίου. Ο Χριστόφορος, επίσης φοιτητής της σχολής Καλών Τεχνών του τοπικού πανεπιστημίου, αφηγήθηκε ότι ένιωθε μεγαλύτερη ασφάλεια να εκφραστεί ελεύθερα στον χώρο του πανεπιστημίου από ότι σε κάποιον δημόσιο χώρο ή χώρο εστίασης στο κέντρο της πόλης. Παρά το γεγονός ότι δεν έχει δεχτεί ποτέ κάποια ομοφοβική επίθεση σε χώρους εκτός του πανεπιστημίου, ο Χριστόφορος είπε ότι αισθανόταν ανασφάλεια να εκφράσει δημόσια οικειότητα στον σύντρόφό του και πάντα θα ήλεγχε το περιβάλλον του πριν να έκανε οποιαδήποτε κίνηση οικειότητας προς τον Βασίλη σε χώρους εκτός του πανεπιστημίου. Έδωσε έμφαση στην σημασία των κοινωνικών συγκεντρώσεων που διοργάνωναν οι φοιτητικοί σύλλογοι του πανεπιστημίου και ιδιαίτερα στο γεγονός ότι η μη αποδοχή παραβιαστικών, σεξιστικών, ομοφοβικών συμπεριφορών δηλώνονταν ρητά στις αφίσες των συγκεντρώσεων αυτών. Τέλος, κατά την διάρκεια της αφήγησής του ανακάλεσε στη μνήμη του ότι κατά την διάρκεια της παραμονής του στα Ιωάννινα έχει φλερτάρει δημόσια μόνο σε κοινωνικές συγκεντρώσεις που οργάνωσαν σύλλογοι σχετικοί με το πανεπιστήμιο.

Ο Ιάσοντας φοίτησε σε τμήμα της Σχολής Επιστημών Υγείας του τοπικού πανεπιστημίου και μου αφηγήθηκε τις δικές του εμπειρίες από την κοινωνική του ζωή ως ομοφυλόφιλο αγόρι στα Ιωάννινα. Παρότι δεν φοίτησε στην σχολή Καλών Τεχνών όπως τα προηγούμενα άτομα, ο Ιάσοντας αφηγείται ότι ένιωθε πάντα πιο ελεύθερος να εκφραστεί και ως προς την σεξουαλική του ταυτότητα, σε χώρους και συγκεντρώσεις που σχετίζονταν με το πανεπιστήμιο. Με πληροφόρησε ότι έμεινε για κάποια χρόνια στις φοιτητικές εστίες όπου εξέφραζε ανοιχτά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό και αισθανόταν πολύ ασφαλής εκεί. Αναφορικά με τους χώρους εστίασης που προτιμούσε να συχνάζει στο κέντρο της πόλης, ο Ιάσοντας ανέφερε ότι επέλεγε να πάει σε χώρους εστίασης που ήταν γνωστό ότι είχαν ένα προοδευτικό-αριστερό πρόσημο καθώς εκεί ένιωθε και ο ίδιος πιο άνετα λόγω της σεξουαλικής αλλά και της πολιτικής του ταυτότητας. Δήλωσε ότι παρά το γεγονός ότι τον άγχωνε, αν ένιωθε την ανάγκη να δείξει οικειότητα με κάποιο αγόρι θα το έπραττε και σε δημόσιο χώρο της πόλης.

Το πανεπιστήμιο, καθώς και οι χώροι που σχετίζονται με αυτό και ιδιαίτερα η Σχολή Καλών Τεχνών, αναδείχθηκε ως ένας δημόσιος χώρος της πόλης των Ιωαννίνων στον οποίο τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα μπορούσαν να κοινωνικοποιηθούν με σχετική ασφάλεια

και βιώνοντας ανοιχτά και χωρίς αποκρύψεις τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Ο Γιώργος Μαρνελάκης (2014) στο άρθρο του «Ανδρική γκέι κουλτούρα ενάντια στον «ομοφυλόφιλο», γεωγραφίες και ιστορίες νοημάτων και πρακτικών» αναφέρεται στην σχέση του προσωπικού σεξουαλικού αυτοπροσδιορισμού με τις εκάστοτε χωρικές συνθήκες. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «το σχέδιο του προσωπικού αυτοπροσδιορισμού που σηματοδοτεί τη μετάβαση από τη σεξουαλική απόκλιση σε ένα εναλλακτικό λάιφσταϊλ σχετίζεται με τη διαδικασία του λεγόμενου «coming out», τη μετατροπή δηλαδή ενός αόρατου, closeted ομοφυλόφιλου σε ορατό γκέι. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, ο χώρος της πόλης αποδεικνύεται σημαντικό στοιχείο για την επίτευξη της ορατότητας. Η δημιουργία και η εδραίωση ορατών γκέι χώρων στις πόλεις είναι στην πραγματικότητα η χωρική έκφραση της διαδικασίας του «coming out».» (Μαρνελάκης 2014:73-74) Όντως, πολλά νεαρά άτομα βίωσαν το πανεπιστήμιο ως ένα χώρο στον οποίο μπορούσαν να ανακαλύψουν και να βιώσουν πιο ελεύθερα την σεξουαλικότητά τους.

Χώροι εστίασης

Μια άλλη πτυχή του δημόσιου χώρου που ήθελα να διερευνήσω σε σχέση με την ομοσεξουαλικότητα ήταν αυτή των χώρων εστίασης στην πόλη των Ιωαννίνων. Πιο συγκεκριμένα, αν υπήρχαν μαγαζιά στα οποία να ένιωθε πιο ασφαλής να πάει ένας ομοφυλόφιλος, μαγαζιά που να ήταν φιλικά προς τους ομοφυλόφιλους ή στα οποία να μπορούσε ένας ομοφυλόφιλος άνδρας να εκφράσει την οικειότητά του σε έναν άλλον άνδρα.

Ο Μενέλαος, μεγαλώνοντας στα Ιωάννινα και περνώντας τα εφηβικά του χρόνια στα τέλη της δεκαετίας του 1990 στο κέντρο της πόλης, με πληροφόρησε με βάση τις δικές του προσλαμβάνουσες, για τα μαγαζιά της εποχής που ήταν φιλικά προς τους ομοφυλόφιλους. Μου αφηγήθηκε ότι λόγω της κοινωνικής συναναστροφής που είχε και με ομοφυλόφιλα άτομα στα πλαίσια της συμμετοχής του σε μια πολιτική οργάνωση της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, γνώριζε μέσω των φίλων του κάποια στέκια (ανέφερε τρεις χώρους εστίασης) που επέλεγαν συχνότερα τα ομοφυλόφιλα άτομα της εποχής εκείνης στα Ιωάννινα. Μάλιστα, μέσα από την αφήγησή του εξήχθη η πληροφορία ότι και τα ομοφυλόφιλα άτομα που γνώριζαν ότι αυτά τα τρία μαγαζιά ήταν φιλικά μέρη για τους ομοφυλόφιλους στην πόλη των Ιωαννίνων, το είχαν πληροφορηθεί από το περιοδικό *Το Κράξιμο*. Το συγκεκριμένο περιοδικό εξέδιδε τις

δεκαετίες 1980 και 1990, η trans Πάολα Ρεβενιώτη, που ήταν σεξεργάτρια και ακτιβίστρια.

Ο Φοίβος, ανέφερε κι αυτός τα μαγαζιά των Ιωαννίνων που ήταν φιλικά προς τους ομοφυλόφιλους, τα οποία είτε έχει επισκεφτεί ο ίδιος είτε έχει ακούσει από γνωστά του πρόσωπα.

[...] Τώρα, εδώ πέρα είναι μία κατάσταση...έχω ακούσει ότι υπήρχε παλιά ένα μπαρ σχετικό, στη Ναπολέοντος Ζέρβα, εγώ δεν είχα πάει ποτέ. Δεν το είχα μάθει, ήμουν και σε σχέση εκείνο τον καιρό, δεν ψαχνόμουν. Σε μία πολύ μακροχρόνια σχέση για τα μέτρα τα δικά μας, 16 χρόνια και μετά είχε ανοίξει άλλο ένα μπαράκι σχετικό πίσω από [...], κάπου εκεί ήτανε, δεν θυμάμαι πως το λέγανε. Είχα μπει μια φορά μέσα, είδα ότι δεν είχε ψυχή και όπως μπήκα, βγήκα και έφυγα, δεν ξαναπήγα. [...] Όχι friendly, ήταν γκέι. Υποτίθεται αλλά εγώ πήγα μία φορά είδα αυτή την κατάσταση και δεν ξαναείχα όρεξη να πάω και υπήρχε και ένα lesbian bar, [...], [...] το οποίο έκλεισε, είχε δουλίσσα, ήταν πολύ καλοβαλμένο, ήταν σε μία πάροδο της Καλλάρη, έτσι που κάνει ένα εσωτερικό εκεί μέσα, [...], [...] πριν 10 χρόνια [...] και όχι μόνο πριν 10 χρόνια, πρέπει να είχε αρχίσει να λειτουργεί...κράτησε περισσότερο...νομίζω ότι κράτησε μέχρι το '18 αλλά πρέπει να είχε 5-6 χρόνια που δούλευε.[...] ⁹⁹

Με ενημέρωσε ότι δεν γνώριζε πολλά μαγαζιά στα Ιωάννινα που να υπήρξαν στέκια ή χώροι φιλικόι προς τους ομοφυλόφιλους καθώς όπως είπε το περισσότερο διάστημα της παραμονής του στην πόλη, βρισκόταν σε σχέση και δεν έψαχνε κάτι ερωτικό όταν έβγαινε έξω. Όταν του ανέφερα την περίπτωση του «Κισμέτ»¹⁰⁰, θυμήθηκε ότι κατά τα ενδιάμεσα διαστήματα που δεν βρισκόταν σε κάποια σχέση, είχε βγει ραντεβού με έναν άλλον άνδρα στο συγκεκριμένο μαγαζί. Ανέφερε ότι άτομα που δουλεύουν ή δούλευαν στο συγκεκριμένο μαγαζί πιθανό να προσέδιδαν σε αυτό ένα φιλικό κλίμα προς τους ομοφυλόφιλους καθώς και ότι πολλοί ετεροφυλόφιλοι επεδίωκαν να έχουνε φίλους ομοφυλόφιλους, κάτι που ο Φοίβος πιθανολόγησε ότι συμβαίνει επειδή θεωρούσαν τους ομοφυλόφιλους ως «εξωτικό είδος». Σε αυτό ίσως θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι μπορεί να έκαναν παρέα με ομοφυλόφιλους για

⁹⁹ Φοίβος, 65 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

¹⁰⁰ Οι αναφορές στις ονομασίες των χώρων εστίασης («Κισμέτ», «Burroughs» και «Δύστροπος Γρύπας») γίνεται με τη χρήση ψευδωνύμων για να προστατευτεί η ανωνυμία τους όπως έγινε και με τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριές μου.

να δείξουν ότι είναι ανοιχτόμυαλοι ή απελευθερωμένοι χωρίς αυτό να είναι απαραίτητα αλήθεια ή απλά, όντως δεν τους ενδιέφερε αν ο άλλος ήταν ομοφυλόφιλος ή όχι.

Όταν ρώτησα την Άννα για το αν γνώριζε να υπήρχαν στα Ιωάννινα χώροι εστίασης που να ήταν φιλικόι προς τους ομοφυλόφιλους και της ανέφερα αρχικά το «Κισμέτ»¹⁰¹, μου αφηγήθηκε πολλά και ενδιαφέροντα πράγματα. Η Άννα θεωρεί ότι το «Κισμέτ» δεν ήταν φιλικό προς τους ομοφυλόφιλους με την έννοια να ήταν επισημασμένο ως τέτοιο στην κοινωνία των Ιωαννίνων, όπως τουλάχιστον το προσέλαβε η ίδια όταν ζούσε στην πόλη. Πίστευε ότι απλά ήταν ένα ανοιχτόμυαλο μαγαζί. Από την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα αφήγηση της Άννας, θα ήθελα να σταθούμε σε τρία σημεία. Αρχικά, μου ανέφερε ότι είχε έναν φίλο μεγαλύτερης ηλικίας, ο οποίος είχε εκδηλώσει ανοιχτά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό στην πόλη και πήγαινε σε οποιοδήποτε μαγαζί ήθελε στα Ιωάννινα. Τις περισσότερες φορές γινόταν αντικείμενο χλεύης από τους υπόλοιπους θαμώνες του μαγαζιού, γυναίκες και άνδρες, οι οποίοι τον χλεύαζαν για να υψώσουν το δικό τους συμβολικό πλεόνασμα ανδρισμού έναντι αυτού του «θηλυπρεπούς» ομοφυλόφιλου. Το ψυχικό κόστος της απόφασης να μην κρύψει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό σε μία περιφερειακή πόλη όπως τα Ιωάννινα, ήταν πολύ μεγάλο καθώς αυτός ο άνθρωπος υπέφερε από θλίψη και μοναξιά. Μάλιστα, η Άννα υποστήριξε ότι αυτός ο άνθρωπος ήταν μια χαρακτηριστική περίπτωση εκείνης της γενιάς των ομοφυλόφιλων στα Ιωάννινα.

Ο πατέρας της Άννας ήταν επιχειρηματίας και συνιδιοκτήτης σε μία από τις πιο γνωστές ντίσκο των Ιωαννίνων. Η Άννα, είπε ότι παρά το γεγονός ότι ο πατέρας της είχε έντονα πατριαρχικές και ομοφοβικές απόψεις, είχε φιλικές σχέσεις με πολλούς ομοφυλόφιλους άνδρες που η πληροφορήτριά μου αναφέρει ότι παρά το γεγονός ότι ήταν «ανδροπρελείς», όλοι ήξεραν ότι ήταν ομοφυλόφιλοι, *πούστηδες* τους αποκαλούσαν. Τέλος, η Άννα ανακάλεσε στην μνήμη της, ένα μαγαζί που ήταν έξω από το κέντρο των Ιωαννίνων και στο οποίο γινόντουσαν αυτοσχέδια drag shows διοργανωμένα από τον ιδιοκτήτη του μαγαζιού. Αυτό το μαγαζί το επισκεπτόταν πολύς κόσμος της πόλης με σκοπό να γελάσει με τα shows του ιδιοκτήτη του. Από αυτά τα σημεία της αφήγησης της Άννας μπορούμε και εδώ να υποστηρίξουμε ότι υπήρχαν αρκετές ημιορατές όψεις της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας στον δημόσιο χώρο των

¹⁰¹ Χρήση ψευδώνυμου.

Ιωαννίνων κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, με αρνητικές και χλευαστικές πάντα, συνδηλώσεις.

Η Ρόζα είναι ένα άτομο που κυκλοφορεί πολύ σε χώρους εστίασης στην πόλη των Ιωαννίνων, ειδικά σε μαγαζιά που είναι επισημασμένα στην τοπική συλλογική συνείδηση ως εναλλακτικά (alternative). Όταν ήταν σε πιο νεαρή ηλικία, το μόνο μαγαζί που θυμόταν να αυτοπροσδιορίζεται ως φιλικό προς τους ομοφυλόφιλους ήταν το «Κισμέτ». Η πρώτη φορά που είδε δύο άτομα του ίδιου φύλου, συγκεκριμένα δύο κορίτσια να εκφράζουν δημόσια την οικειότητά τους ήταν στο «Burroughs». Λέει ότι δεν έχει δει ποτέ αγόρια να εκφράζουν οικειότητα δημόσια στα Ιωάννινα. Την ρώτησα αν έχει δει κάτι παρόμοιο στον «Δύστροπο Γρύπα»¹⁰², που έχει κι αυτός τη φήμη του εναλλακτικού μαγαζιού. Απαντάει θετικά στην ερώτηση και έχει ενδιαφέρον να δούμε ότι η Ρόζα, προσπαθώντας να μου δώσει την πληροφορία ότι έχει δει αγόρια ντυμένα με φορέματα να συχνάζουν στο συγκεκριμένο μαγαζί, εκφράζει την ανησυχία και αμηχανία της μήπως κάνει χρήση λανθασμένων όρων σχετικά με τα άτομα που είδε και δεν ήταν πολιτικά ορθή στον τρόπο που χρησιμοποιεί την γλώσσα. Η σύγχυση γύρω από την ορολογία που χρησιμοποιείται για να περιγράψει ΛΟΑΤΚΙ άτομα είναι έντονη στην περιφέρεια (και όχι μόνο) λόγω της ελλιπούς πληροφόρησης ακόμα και ανάμεσα σε ετεροφυλόφιλα άτομα, τα οποία είναι σύμμαχοι (allies) των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων.

Η Ελένη, παράλληλα με τις σπουδές της στην Σχολή Καλών Τεχνών, έχει δουλέψει και σε διάφορους χώρους εστίασης στην πόλη των Ιωαννίνων. Τον καιρό που πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη μαζί της, εργαζόταν στο «Burroughs».

[...]Όταν βλέπω τέτοια ζευγάρια είτε κορίτσι και αγόρι είτε είναι αγόρι-αγόρι είτε κορίτσι-κορίτσι, κάπως μ' αρέσει, με ευχαριστεί, με ευχαριστεί η αγάπη και παρόμοια εικόνα είδα και στο μαγαζί που δουλεύω και ήταν αρκετά νωρίς ενώ το μαγαζί μαζεύει πολύ κόσμο...ήταν αρκετά νωρίς και καθότανε γιατί συνήθως δεν κάθονται στο μαγαζί μας, καθότανε σε τραπέζι, είχαν πιαστεί χέρι-χέρι και ήταν άδαιο το μαγαζί σχεδόν και είχαν κάτσει σε ένα τραπέζι και τους σέρβιρα κανονικά γιατί δούλευα κανονικά... [...] πάλι αγόρια...να σου πω, κορίτσια έχει χορτάσει το μάτι μου και έχω και πολλές φίλες οι οποίες ήτανε εν τέλει[...]δηλαδή τους σέρβιρα και μετά έφυγα, γύρισα στο μπαρ και τους κοιτούσα και ήταν όλη αυτή η τρυφερή εικόνα που βλέπεις τους ανθρώπους να

¹⁰² Χρήση ψευδωνύμου.

*αγαπιούνται και να είναι μες στα μέλια και αυτό που λέει ο άλλος κόσμος ότι τους κλωτσάει να τους βλέπει έξω, όχι απλά δεν μου κλωτσούσε, μου ήτανε τέλειο, αρμονικά[...]*¹⁰³

Από τις πληροφορίες που μου παραχώρησαν οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριές μου αναδείχθηκε η ύπαρξη μιας άτυπης αλλά υπαρκτής γκέι κουλτούρας στην πόλη των Ιωαννίνων τις τελευταίες δεκαετίες. Χρησιμοποιώ τον όρο *άτυπη* καθώς δεν υπήρχαν χώροι εστίασης οι οποίοι να αυτοπροσδιορίζονται ως γκέι όπως αντίστοιχοι χώροι στην Αθήνα ή την Θεσσαλονίκη. Υπήρχαν και υπάρχουν δημόσιοι χώροι (χώροι του Πανεπιστημίου) ή χώροι εστίασης (κυρίως οι εναλλακτικοί χώροι εστίασης και οι ελεύθεροι κοινωνικοί χώροι) στους οποίους κοινωνικοποιούνταν με ασφάλεια τα ομοφυλόφιλα άτομα της πόλης. Υπό αυτό το πρίσμα χρησιμοποιώ τον όρο *άτυπη* γκέι κουλτούρα. Ο Μαρνελάκης (2014), στο άρθρο του «Ανδρική γκέι κουλτούρα ενάντια στον «ομοφυλόφιλο», γεωγραφίες και ιστορίες νοημάτων και πρακτικών» εξετάζει την σχέση της ανδρικής γκέι κουλτούρας με την έννοια της ανδρικής «ομοφυλοφιλίας» στο ευρωπαϊκό και αμερικανικό αστικό πλαίσιο. Πριν προχωρήσει στην παρουσίαση των κυρίως στοιχείων του άρθρου ξεκαθαρίζει τη διαφορά των όρων «γκέι» και «ομοφυλόφιλος». Υποστηρίζει ότι ο όρος «ομοφυλόφιλος» έχει κλινική και διαγνωστική χρήση καθώς προέρχεται από το ιατρικό λεξιλόγιο. Αντίθετα, ο όρος «γκέι» αρχίζει να χρησιμοποιείται την δεκαετία του 1960 ως αυτοπροσδιοριστικός όρος από τους ίδιους τους ομοφυλόφιλους. (Μαρνελάκης 2014)

Ο Μαρνελάκης μας πληροφορεί ότι εξετάζει «την (ανδρική) γκέι κουλτούρα ως μια σειρά από πρακτικές σχετικά με την παραγωγή νοήματος για την (ανδρική) ομοφυλοφιλία και διερεύνηση του νοήματος αυτού. Δηλαδή, δεν είναι μόνο οι ομοφυλόφιλοι που επηρεάζουν τις πρακτικές της δικής τους σημασιοδότησης και αναπαράστασης αλλά επίσης νοήματα και αξίες αποδίδονται στην ομοφυλοφιλία και από «άλλους» με ποικίλους τρόπους. Επίσης, οι παραπάνω διαδικασίες δε μένουν ανεπηρέαστες η μία από την άλλη, εφόσον η γκέι κουλτούρα εμφανίζεται ως ένα σύστημα αναπαράστασης που έχει δημιουργηθεί σε ένα ευρύ πεδίο πολυσύνθετων και αλληλένδετων κοινωνικών σχέσεων. Η γκέι κουλτούρα διαπνέεται από συγκεκριμένες ιδεολογίες και ως τέτοιο σύστημα νοηματοδοτεί την ομοφυλοφιλία. [...] Όλες αυτές οι

¹⁰³ Ελένη, 25 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

διαδικασίες είναι στενά συνδεδεμένες με συγκεκριμένες χωρικές συνθήκες». (Μαρνελάκης 2014:66-67)

Κάποιοι χώροι εστίασης στην ελληνική περιφέρεια λειτουργούσαν και λειτουργούν ως *ασφαλείς χώροι* για τα άτομα με ομοσεξουαλικές επιθυμίες χωρίς να αυτοπροσδιορίζονται ή να είναι επισημασμένοι στην τοπική κοινωνία ως γκέι μαγαζιά. Αυτή την κατάσταση ανέδειξε και η Κυρτσόγλου (2004) στην εθνογραφική της έρευνα την οποία διεξήγαγε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 σε μία περιφερειακή πόλη έξω από την Αθήνα με επίκεντρο μια κοινότητα γυναικών, την *παρέα* όπως την ονομάζει. Η Kirtsoglou ερευνήσε ανάμεσα σε άλλα και τις ομοσεξουαλικές σχέσεις που ανέπτυξαν μεταξύ τους ή με άλλες γυναίκες κάποιες από τις γυναίκες που απάρτιζαν την *παρέα*. Βασικό κέντρο συνάντησης και κοινωνικοποίησης της *παρέας* ήταν ένας νυχτερινός χώρος εστίασης, το *Χάραμα*, το οποίο παρότι δεν αυτοπροσδιοριζόταν ως γκέι χώρος εστίασης, λειτουργούσε και ως ένας ασφαλής χώρος διασκέδασης, συνάντησης και φλερτ για γυναίκες με ομοερωτικές επιθυμίες (Kirtsoglou 2004)

Ανδρικές ομοφυλόφιλες κοινωνικότητες της καθημερινής ζωής στην πόλη των Ιωαννίνων: σουπερμάρκετ, «κράξιμο» και φλερτ

Μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζει τόσο η βίωση από τους ίδιους τους ομοφυλόφιλους άνδρες της καθημερινής τους ζωής στην πόλη των Ιωαννίνων αλλά και η πρόσληψη και αλληλεπίδραση των ετεροφυλόφιλων με αυτούς. Μέσα από τις συνεντεύξεις βάθους που διεξήγαγα αναδείχθηκαν διάφορες όψεις των ανδρικών ομοφυλόφιλων κοινωνικοτήτων της καθημερινής ζωής. Όταν κατά την διάρκεια της συνέντευξης ρώτησα τον Μενέλαο για τις μνήμες του σχετικά με τις ορατές όψεις της ομοσεξουαλικότητας στην πόλη των Ιωαννίνων κατά τα παιδικά και νεανικά του χρόνια (τέλη της δεκαετίας του 1980 και ολόκληρη την δεκαετία του 1990), μου απάντησε τα εξής.

[...] η πρώτη επαφή, θυμάμαι ρε παιδί μου ότι ήτανε στην πόλη από τους τρελούς του χωριού που αν πούμε ένα γενικό αριθμό δέκα άτομα, ήτανε μέσα και άλλοι πέντε ξέρω που ήτανε οι γκέι του χωριού οι οποίοι όταν θα βγαίνανε έξω, θα τους κράζανε όλοι. Ήταν κάποιοι που ανοιχτά ντυνόntonταν ξέρω γω με γυναικεία ρούχα κάποιοι, φορούσε γόβες άτομο στα Γιάννενα το οποίο ήτανε πολύ extreme τότε και το χαρακτηρίζανε όλοι

ρε παιδάκι μου...το καταλάβαινες γιατί με το που περνούσε τον κράζανε και ήτανε έντονο πολύ ρε παιδί μου, το καταλάβαινες. Ε, στον περίγυρό σου αν έβλεπες κάποιο θηλυπρεπές παιδάκι στην ηλικία σου έτρωγε φουλ bullying από δασκάλους ξέρω γω, όχι μόνο από τα παιδάκια δηλαδή ήταν ανοιχτά, θα τον κράζανε, θα του πετούσαν υπονοούμενα που δεν θα έπρεπε από έναν δάσκαλο που δεν περιμένεις να το κάνει αυτό τώρα, όχι μόνο δεν το περιμένεις, πάει μέσα... [...] θα του μιλούσε ξέρω γω...αντί να τον πει Κωστάκη, θα τον έλεγε Κωνσταντίνα και θα χαζογελούσε...ε, υπήρχαν τέτοια.[...] είχαμε συμμαθητή στο σχολείο που το παιδί ήταν σίγουρα ρε παιδί μου, φαινόταν από τον τρόπο που...και από το φέρσιμό του και από το γενικό του ντύσιμο και από το πως ήταν σαν άτομο. Ήταν αυτό που λέμε fabulous και ο δάσκαλος τον πήγαινε τρένο δηλαδή ήτανε...πέρασε δύσκολα αυτό το παιδί...[...]¹⁰⁴

Οι ομοφυλόφιλοι κυρίως επισημαίνονταν ως τέτοιοι λόγω της «θηλυπρέπειας» της συμπεριφοράς τους και δευτερευόντως, επειδή κάποιοι από αυτούς φορούσαν ρούχα που η κοινωνία ταξινομούσε ως γυναικεία. Σύμφωνα με τον Μενέλαο, για την τοπική κοινωνία οι «επισημασμένοι» ομοφυλόφιλοι ανήκαν στην κατηγορία των «τρελών του χωριού» ή των «τρελών αδερφών» (Τορπουζίδης 2016), οι οποίοι από όπου περνούσαν γινόντουσαν αποδέκτες χλευασμού και *κραξίματος*. Η σύνδεση μεταξύ «θηλυπρεπούς» συμπεριφοράς και ομοφυλοφιλίας συνέβαινε και στο σχολικό περιβάλλον. Όπως με πληροφόρησε ο Μενέλαος, τα αγόρια με πιο «θηλυπρεπή» χαρακτηριστικά και συμπεριφορά δεχόντουσαν λεκτική βία όχι μόνο από συμμαθητές τους αλλά και από τους ίδιους τους καθηγητές τους.

Ένα περιστατικό δημόσιου *κραξίματος* που του συνέβη στην πόλη των Ιωαννίνων μου αφηγήθηκε και ο Φίλιππος.

[...] και έτσι πέρασα...ήταν ωραία στα Γιάννενα...είχα και ακραία σκηνικά...δεν σου το κρύβω δηλαδή είχα και περιστατικά τα οποία ήταν λίγο...οκ...κατά κύριο λόγο...καλά, στα Γιάννενα τύπου μπορεί να περπατάς και όχι να είσαι θηλυπρεπής...πολύ πρόσφατα...νομίζω πέρσι ήτανε, φορούσα έξω μία ροζ μπλούζα για την οποία σταμάτησαν από την δουλειά τους 3 οικοδόμοι *in the middle of nowhere* και άρχισαν και με έκραζαν επειδή φορούσα μία ροζ μπλούζα φαρδιά και είμαι σε φάση δεν μπορώ να σε ακούσω, μου προκαλείς κάτι που δεν υπάρχει λόγος. Απλά, προχωράω, δεν τους έχω ενοχλήσει και με ό,τι θέλω μπορώ να βγω και που μου τα λες, δεν με νοιάζει δηλαδή εγώ

¹⁰⁴ Μενέλαος, 39 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

*το έχω αφήσει πλέον και είμαι, σου το συζητάω αλλά δεν με επηρεάζει όσο με επηρεάζε παλιά γιατί παλιά ήμουν σε φάση «έλα και γιατί;». Ούτε καν! [...]*¹⁰⁵

Μέσα από αυτό το περιστατικό που μου αφηγήθηκε ο Φίλιππος, μπορούμε να δούμε ότι ακόμη και το απλό γεγονός της ένδυσης με ένα χρώμα που δεν ταξινομείται ως «ανδροπρεπές», μπορεί να οδηγήσει κάποιους να επιτεθούν λεκτικά στο άτομο που το φοράει. Μάλιστα, στη συγκεκριμένη περίπτωση ίσως θα ήταν χρήσιμο να τονίσουμε σε έναν βαθμό την επαγγελματική ιδιότητα των ανθρώπων που προέβησαν σε αυτή την πράξη εναντίον του Φίλιππου. Το επάγγελμα των οικοδόμων ταξινομούνταν στην συλλογική συνείδηση της κοινωνίας ως ένα αμιγώς «ανδρικό» επάγγελμα, από το οποίο απέρρεε ένα πρόσθετο συμβολικό πλεόνασμα «ανδρισμού» (όπως είδαμε και στην αφήγηση του Μενέλαου για τους συναδέλφους του στην οικοδομή στο 2^ο κεφάλαιο) και ίσως οι άνθρωποι που το εξασκούσαν προέβησαν σε τέτοιες πράξεις έχοντας εσωτερικεύσει την ταξινόμηση που τους απέδιδε η συλλογική συνείδηση της κοινωνίας.

Ο Αντώνης φοίτησε σε τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων την προηγούμενη δεκαετία. Μου ανέφερε μία συγκεκριμένη περίπτωση ατόμου στη Φιλοσοφική, όταν τον ρώτησα για τις ορατές όψεις της ομοσεξουαλικότητας όπως τις βίωσε ο ίδιος κατά την παραμονή του στην πόλη.

[...] ένα άτομο χαρακτηριστικά το θυμάμαι στο πανεπιστήμιο ο οποίος ήτανε πιο θηλυπρεπές αγόρι έως πάρα πολύ, νομίζω ότι είχε κάνει και coming out αν θυμάμαι καλά δηλαδή ήταν λίγο open γενικά και γενικά δεν λάμβανε και τις καλύτερες...την καλύτερη αντιμετώπιση γενικά από τον περίγυρο. Υπήρχαν δηλαδή...μπορεί να ήσουν στο πανεπιστήμιο και να περνούσε και να άκουγες κόσμο να κοροϊδεύει... [...] μπορεί να περπατούσε λίγο...δεν περπατούσε περίεργα αλλά μπορεί ξέρεις επειδή ήταν open, ακόμα και το περπάτημά του το έβρισκαν περίεργο, μπορεί να έλεγαν τύπου «κοίτα πως περπατάει» και βρισιές μετά, τώρα άμα θες να αναφερθώ, το «πουστάρα» πήγαινε και έρχονταν οπότε δεν ήταν και το καλύτερο...και αυτό το άτομο ήταν σε μία σχολή...ήταν σε μία σχολή, αν θυμάμαι καλά της θεωρητικής κατεύθυνσης...τώρα, δεν θυμάμαι...[...]στην Φιλοσοφική ήτανε, τώρα σε ποια σχολή ήτανε δεν θυμάμαι απλά επειδή ξέρεις, υπάρχουν κοινά μαθήματα δεξιά και αριστερά, θυμάμαι να τον πετυχαίνω σε μαθήματα και επειδή τον πετύχαινα θυμάμαι ξέρεις, να ακούω. Απ' την άλλη υπήρχανε

¹⁰⁵ Φίλιππος, 35 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

και άλλα άτομα που...κυρίως αυτοί που τον κάνανε παρέα που ήταν *full support* ρε παιδί μου. Υποστήριξη, τα πάντα. Οπότε, ήταν λίγο...περισσότερο όμως, έκλινε σε αρνητικά συναισθήματα από τον πολύ κόσμο και αρνητισμό γενικότερα.[...][...]...τουλάχιστον από το '15 και μετά...εγώ ήμουν το '13... '12-'13, εκείνη την χρονιά ήμουν μέχρι το '16 που εντάζει δεν είναι και τόσο παλιά για να πεις ότι οι απόψεις...δεν μεγάλωσα και τόσο για να το βλέπω τόσο μακριά...[...]¹⁰⁶

Από αυτή την εμπειρία που μου αφηγήθηκε ο Αντώνης είδα μία άλλη πλευρά της αντιμετώπισης των ανδρικών ομοφυλόφιλων κοινωνικοτήτων στο χώρο του τοπικού πανεπιστημίου και ειδικά, της Φιλοσοφικής Σχολής. Αυτό το αγόρι που εκδήλωνε ανοιχτά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό γινόταν αποδέκτης έντονου χλευασμού και ύβρεων από κάποιους συμφοιτητές του στην Φιλοσοφική Σχολή. Σύμφωνα με τον Αντώνη, τα μέλη της παρέας του αγοριού τον υποστήριζαν πλήρως αλλά οι αντιδράσεις απέναντί του εν συνόλω στον χώρο του πανεπιστημίου έγερναν την πλάστιγγα υπέρ μιας αρνητικής αντιμετώπισής του.

Μέσα από τις αφηγήσεις του Μενέλαου, του Φίλιππου και του Αντώνη γίναμε μάρτυρες άμεσων ή έμμεσων εμπειριών κατά τις οποίες ασκήθηκε λεκτική βία έναντι «θηλυπρεπών» ανδρών σε δημόσιους χώρους. Όπως υποστηρίζει ο Γιαννακόπουλος «το στίγμα της θηλυπρέπειας έχει ως σημείο αναφοράς τους άνδρες στους οποίους αποδίδεται η έμφυλη ταυτότητα του «θηλυπρεπούς», του μη-«άνδρα», η οποία προσδιορίζεται από τη θηλυπρεπή σωματική συμπεριφορά και αμφίεση, καθώς και τη θεωρούμενη, ως συνακόλουθη της δημόσιας συμπεριφοράς τους, παθητική σεξουαλική πρακτική τους» (Γιαννακόπουλος 2021: 124) Η πιο συνηθισμένη πρακτική δημόσιας διαπόμπευσης ήταν αυτού του *κραζίματος* στους δρόμους και ευρύτερα στους δημόσιους χώρους (Γιαννακόπουλος 2021:124)

Κατά την διάρκεια της συνέντευξης που διεξήγαγα με τον Βασίλη και τον Χριστόφορο, τους εξέφρασα την απορία για το πως είναι να διατηρείς μια ομόφυλη συντροφική σχέση σε μία περιφερειακή πόλη όπως τα Ιωάννινα. Ο διάλογος που ακολούθησε αυτή την ερώτηση έχει -κατά τη γνώμη μου- μεγάλο ενδιαφέρον και για αυτό το λόγο τον παραθέτω αυτούσιο.

¹⁰⁶ Αντώνης, 30 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

[...] Βασίλης: Κοίτα, εγώ σε αυτό το σπίτι μένω χρόνια δηλαδή μένω από τότε που είχα έρθει στα Γιάννενα. Όταν ξεκινήσαμε να συγκατοικούμε δίπλα από μένα έμενε ακόμα ένα ζευγάρι straight αλλά για χρόνια που πάντα όλα αυτά τα χρόνια είχαμε πολύ καλή σχέση. Ε, θεωρώ ότι όταν ξεκινήσαμε να συγκατοικούμε πιστεύω ότι κάποια στιγμή το καταλάβανε οι άνθρωποι και να σου πω την αλήθεια είδα μια αλλαγή, έμεινε η ευγένεια και όλα αυτά αλλά διέκρινα μια μικρή αλλαγή ως προς την κοπέλα περισσότερο παρά από το αγόρι της. Τουλάχιστον, έτσι το ένιωσα δηλαδή εγώ το ένιωσα ότι άλλαξε λίγο η ομιλία μας και όλα αυτά αλλά κατά τα άλλα μια χαρά. Νομίζω ότι είναι το ίδιο πράγμα όπως να είσαι ένα straight ζευγάρι. Βέβαια, ας πούμε, μου έχει τύχει να είμαστε στο σουπερμάρκετ και να...

Χριστόφορος: Αυτό θα έλεγα! Αυτό θα έλεγα!

Βασίλης: Να πάμε στο σουπερμάρκετ και να πετύχουμε τον κομμωτή μας και να σου δείξει ξεκάθαρα ότι εκείνη την στιγμή παραξενεύεται και την επόμενη φορά που πας για κούρεμα να σου πει «εσείς πάτε παντού μαζί;»...

Χριστόφορος: Και να είμαστε σε φάση «δεν είμαστε φίλοι».

Γιάννης Δάφλος: Δηλαδή σας αναγνωρίζουν περισσότερο ως φίλους; Δεν θέλουν να αναγνωρίσουν την συνθήκη την πραγματική;

Βασίλης: Νομίζω ναι, ίσως...

Χριστόφορος: Η αλήθεια είναι...

Βασίλης: Όχι, ότι έχω κάτσει να πω στον κομμωτή μου ότι «από εδώ το αγόρι μου» και τα λοιπά...αλλά ναι ρε παιδί μου νομίζω ότι είναι ξεκάθαρο μερικές φορές δηλαδή δεν χρειάζεται και πολύ να το σκεφτείς αλλά βλέπεις ότι ο άλλος παραξενεύεται δηλαδή σου λέει σουπερμάρκετ μαζί, πως κι έτσι;

Χριστόφορος: Αυτό θα έλεγα. Εγώ μόνο εκεί έχω νιώσει περίεργα, στο σουπερμάρκετ...

Βασίλης: Ναι και μένα μου έχει μείνει αυτό γιατί είδα το βλέμμα του εκείνη την στιγμή, την απορία του, του τύπου «τι κάνετε στο σουπερμάρκετ μαζί;». Ε, τώρα ας πούμε από το εργασιακό περιβάλλον που πολλά άτομα ξέρουν ότι μένουμε μαζί, τίποτα...

Χριστόφορος: Είμαστε και τυπικοί στην δουλειά μας βέβαια. Όταν ήμασταν στην δουλειά δεν μου έλεγε ποτέ ο Βασίλης και εγώ δεν του λέω τίποτα...

Βασίλης: Κοίτα, θέλω να πω ας πούμε και όταν δεν δούλευε ο Χριστόφορος εκεί, τα παιδιά ήξεραν ότι συγκατοικώ με τον Χριστόφορο παρόλο που εντάξει, δεν τον είχαν γνωρίσει...σε συζητήσεις και αυτά που είχαμε το συζητούσαμε κανονικά δηλαδή αν με ρωτούσανε κάτι για το σπίτι, δεν θα με ρωτούσανε «εσύ Βασίλη τι κάνεις μόνος σου στο σπίτι;» θα μου έλεγαν ας πούμε «εσύ με τον Χριστόφορο πως το κάνετε αυτό;». Αυτό.

Χριστόφορος: Με κάλυψε ο Βασίλης, απλά θέλω να συμπληρώσω απλά για να το πω μόνο. Το μόνο σημείο που έχω νιώσει άβολα...βασικά, έχω δει τους άλλους να νιώθουν άβολα, εγώ δεν ένιωσα άβολα να πω την αλήθεια, είναι στο σουπερμάρκετ δηλαδή παίζει να πάω να ζυγίσω τα λαχανικά και η κυρία που με ζύγιζε τα λαχανικά να κοιτάει εμένα και να κοιτάει και τον Βασίλη και να είναι σε φάση, «αυτοί οι δυο άντρες γιατί ψωνίζουν μαζί; Έχουνε πάρει μαζί απορρυπαντικό. Αυτοί δεν είναι φίλοι, δεν πάνε να κάνουν μπάρμπεκιου μαζί. Πήρανε πράγματα καθημερινά». Νομίζω ότι ναι, είναι λίγο περίεργο να βλέπεις μέσα σε ένα χώρο που συνήθως μπαίνεις να πάρεις τα πράγματά σου και να φύγεις ότι κάποιος μπορεί να το παρατηρήσει και να του γεννηθεί η αμφιβολία ότι αυτοί οι δύο δεν πρέπει να είναι φίλοι γιατί πολλές φορές περνάμε σαν φίλοι οπότε δεν θεωρώ ότι υπάρχει κάποια...αν περπατάμε στον δρόμο και μιλάμε δεν θα καταλάβεις ότι είμαστε ζευγάρι. Αν μας δει να ψωνίζουμε μαζί χαρτί υγείας, μάλλον είμαστε ζευγάρι. Ναι, εκεί πέρα μόνο. [...] ¹⁰⁷

Μέσα από τα στοιχεία που αντλήσαμε από αυτό το απόσπασμα θα ήθελα να σταθούμε σε κάποια σημεία που θεωρώ ότι είναι κομβικά σε σχέση με το θέμα που εξετάζουμε. Το πρώτο σημείο είναι η αλλαγή συμπεριφοράς (αν και ήπια) των γειτόνων του Βασίλη που ήταν ένα ετεροφυλόφιλο ζευγάρι, όταν κατάλαβαν ότι ο Χριστόφορος δεν ήταν απλά ο συγκατοικός του αλλά ο σύντροφός του.

Το δεύτερο σημείο στο οποίο θα ήθελα να σταθούμε είναι αυτό που αναφέρθηκε στο χώρο του σουπερμάρκετ. Η επίσκεψη σε ένα σουπερμάρκετ προκειμένου να προμηθευτούν τα αναγκαία αγαθά της εβδομάδας, είναι μια βασική πτυχή της καθημερινότητας των περισσότερων ανθρώπων. Αυτό ισχύει και για τον Βασίλη και τον Χριστόφορο οι οποίοι σε μια επίσκεψη στο σουπερμάρκετ συνάντησαν τον κομμωτή τους, ο οποίος δεν γνώριζε ότι είναι ζευγάρι. Στην περίπτωση μιας περιφερειακής πόλης όπως τα Ιωάννινα, αυτή η κοινή εμφάνιση είναι δημόσια εμφάνιση σε έναν δημόσιο χώρο καθώς είναι πολύ πιθανό λόγω του μικρότερου

¹⁰⁷ Βασίλης, 26 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας & Χριστόφορος, 24 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

πληθυσμού της πόλης να συναντήσει κάποιος/κάποια, γνωστά του άτομα. Μέσα από τις αφηγήσεις τους φάνηκε ότι όταν τους είδε μαζί στο σουπερμάρκετ κατάλαβε ότι δεν είναι φίλοι αλλά ομόφυλο ζευγάρι. Για τον Χριστόφορο ήταν το μόνο σημείο όπου ένιωσε κάποια αμηχανία αναφορικά με την σχέση του με τον Βασίλη. Παρουσιάζει ενδιαφέρον να προσέξουμε ότι κάποιοι άνθρωποι κατάλαβαν την πραγματική συνθήκη της σχέσης του Χριστόφορου και του Βασίλη μέσα από την κοινή τους παρουσία σε έναν χώρο όπως είναι αυτός του σουπερμάρκετ.

Ο συγκεκριμένος χώρος είναι άμεσα συνδεδεμένος με μια δραστηριότητα που άπτεται των εργασιών που σχετίζονται με την οργάνωση του σπιτιού και είναι ταξινομημένος στην συλλογική συνείδηση ως αποκλειστικά «ετεροφυλόφιλος». Οπότε, η θέαση δύο αγοριών να επιτελούν από κοινού μια τέτοια δραστηριότητα οδηγεί στην ανακάλυψη της πραγματικής συνθήκης της μεταξύ τους σχέσης όπως με γλαφυρό και έντονα παραστατικό τρόπο μου αφηγήθηκαν οι δύο πληροφορητές μου. Όπως αναφέρει η Καντσά «στο κείμενό της «(Re)negotiating the “heterosexual street”. Lesbian productions of space» η Gill Valentine (1996) αναφέρεται σε ένα περιστατικό που υπογραμμίζει ακριβώς τον «φυσικοποιημένα» ετερόφυλο χαρακτήρα ορισμένων δημόσιων χώρων. Τον Νοέμβριο του 1991 ένα λεσβιακό ζευγάρι έγινε το πρώτο θέμα στον βρετανικό γκέι τύπο όταν τις έδιωξαν από ένα σουπερμάρκετ επειδή φιλήθηκαν. Όπως ισχυρίζεται η Valentine, ο δρόμος και οι άλλοι δημόσιοι χώροι παράγονται ως ετερόφυλοι μέσω μιας διαδικασίας διαρκούς επιτέλεσης, η οποία περιλαμβάνει πέρα από εναγκαλισμούς και φιλιά ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, όπου δεν φαίνεται κανείς να «προσβάλλεται», διαφημίσεις στο δρόμο που απεικονίζουν ετερόφυλα ζευγάρια και οικογένειες, ετερόφυλες συζητήσεις στη στάση του λεωφορείου ή στην ουρά μπροστά από τον γκισέ της τράπεζας, ετερόφυλους στίχους τραγουδιών σε ταξί και δημόσιους χώρους. Αντίθετα, οι λεσβίες και οι γκέι θεωρείται ότι πρέπει να περιοριστούν στο περιθώριο της πόλης, στα «γκέτο», είτε αυτό αφορά γειτονιές, μαγαζιά, ή τον «ιδιωτικό» χώρο του σπιτιού» (Valentine 1996 σε Καντσά 2010:212)

Τέλος, στο συγκεκριμένο χωρίο αναφέρθηκε ότι ο Βασίλης και ο Χριστόφορος εργάζονται μαζί και όλοι οι συνάδελφοι και οι συναδέλφισσές τους γνώριζαν για την σχέση τους και δεν έχουν αντιμετωπίσει κανένα πρόβλημα. Φανερώθηκε όμως, η προσπάθεια να είναι όσο πιο διακριτικοί γίνεται κατά την διάρκεια της κοινής τους εργασίας από την αποστροφή του λόγου του Χριστόφορου «Είμαστε και τυπικοί στην

δουλειά μας βέβαια. Όταν ήμασταν στην δουλειά δεν μου έλεγε ποτέ ο Βασίλης και εγώ δεν του λέω τίποτα...».

Άλλη μια όψη της καθημερινής ζωής των ανδρικών ομοφυλόφιλων κοινωνικοτήτων στην πόλη των Ιωαννίνων, ήταν αυτή του δημόσιου, ανδρικού, ομόφυλου φλερτ. Οι ομοφυλόφιλοι πληροφορητές μου, μου αφηγήθηκαν αρκετές ιστορίες φλερτ στον (δημόσιο) χώρο της πόλης των Ιωαννίνων.

Ο Φίλιππος μου αφηγήθηκε μία τέτοια περίπτωση από την πρώτη περίοδο της εγκατάστασής του στην πόλη (μέσα προς τέλος της δεκαετίας του 2000) προκειμένου να σπουδάσει και να εργαστεί. Με πληροφόρησε ότι εκείνη την περίοδο αλλά και μετέπειτα προτιμούσε να μένει σε μία συγκεκριμένη περιοχή της πόλης λίγο έξω από το κέντρο. Εκεί, κατά την πρώτη περίοδο της εγκατάστασής του είδε έναν άνδρα ο οποίος του άρεσε ερωτικά και τον προσέγγισε με δική του πρωτοβουλία εκκινώντας μία ερωτική σχέση που κράτησε πάνω από δύο χρόνια. Ο τότε σύντροφος του Φίλιππου δεν είχε εκδηλώσει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό στον κοινωνικό του περίγυρο, κάτι που ο Φίλιππος θεώρησε ότι συνέβη λόγω των συντηρητικών αντιλήψεων που επικρατούσαν στα Ιωάννινα γύρω από το φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας. Ο Φίλιππος τον βοήθησε να μιλήσει στους φίλους του για την σεξουαλικότητά του και παρότι κάποια στιγμή χώρισαν διατηρούν μια καλή, φιλική σχέση. Από την αφήγηση αυτή θα ήθελα να κρατήσω τη δυναμική της ερωτικής προσέγγισης και κατανόησης της σεξουαλικότητας κάποιου μέσω του βλέμματος, η οποία είναι μια βασική κινητήρια δύναμη ώστε κάποιος να προσεγγίσει ερωτικά κάποιον άλλον όπως στην περίπτωση που εξετάσαμε.

Ένα άλλο σκηνικό με βάση το οποίο εξελίχθηκε μια άλλη περίπτωση δημόσιου φλερτ είναι στις τζαμάλες, κατά την Κυριακή της Τυρινής στην πόλη των Ιωαννίνων. Οι τζαμάλες είναι αποκριατικό έθιμο που επιτελείται κάθε χρόνο σε πολλές γειτονιές της πόλης των Ιωαννίνων κατά το οποίο οι πολιτιστικοί σύλλογοι κάθε γειτονιάς ανάβουν μια μεγάλη φωτιά γύρω από την οποία στήνεται αποκριατικό γλέντι που κρατάει όλη τη νύχτα της Κυριακής της Τυρινής μέχρι και τις πρώτες πρωινές ώρες της Καθαράς Δευτέρας. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο Ιάσοντας με φόντο τις τζαμάλες γνώρισε μέσω κοινού γνωστού ένα αγόρι που του άρεσε και όπου πάλι με την δυναμική του βλέμματος κατάλαβε ότι υπήρχε ανταπόκριση και από το άλλο αγόρι. Ο Ιάσοντας

με πληροφόρησε ότι εκείνο το βράδυ φιλήθηκαν και ότι βρέθηκαν ξανά δύο-τρεις φορές αλλά έκτοτε έχουν χαθεί.

Στην ίδια συνέντευξη, ο Ιάσοντας μου περιέγραψε με χιουμοριστικό και κάπως αμήχανο τρόπο άλλη μια σκηνή δημόσιου φλερτ στην οποία έκανε αυτός το πρώτο βήμα.

*[...] ένα παιδί το οποίο ήτανε από τη [...] και ήμασταν συμφοιτητές...ήταν το...ήρθα Γιάννενα, γνώρισα ένα παιδί από εφαρμογή και ήτανε το δεύτερο παιδί που γνώρισα και είχα σκαλώσει μαζί του γιατί τον γνώρισα στην σχολή, είχαμε πάρα πολλή επαφή φιλική στις αρχές και ένιωθα ότι ξέρεις, τον είχα ερωτευτεί κάπως και αυτός εμένα μου φαινότανε γκέι, αυτός δεν είπε ποτέ τίποτα και του είχα πει μία μέρα ότι «μου αρέσεις, θέλω πολύ να βγούμε μία φορά» και αυτός είχε κοκκινίσει θυμάμαι...ήταν και μία τραγική μέρα, Γιάννη, γιατί αυτό εγώ αποφάσισα να το κάνω μέσα στο αστικό στα Γιάννενα και ήθελε να πάει σπίτι του και είχε κατακοκκινίσει από τη ντροπή και είχε παρκάρει κάποιο αυτοκίνητο περίεργα στον δρόμο και είχε κολλήσει το λεωφορείο και είχαμε μείνει εκεί για περίπου 15 λεπτά και ήτανε τόσο τραγικό timing. Μετά, σταματήσαμε να κάνουμε λίγο παρέα. Νομίζω ότι δεν ήθελε και μετά από 4 χρόνια τον είχα βρει στις εφαρμογές και είπε σε μία φίλη μου ότι του αρέσω και ότι με συμπαθεί πολύ και ότι του έλειψα και ότι ήθελε να βγούμε για καφέ, μου πατούσε καρδούλες, μου απαντούσε στα story με λίγο flirty τρόπο και βγήκα σωστός [...]*¹⁰⁸

Εδώ έχουμε άλλη μια περίπτωση όπου μια πτυχή της ζωής ενός νεαρού ομοφυλόφιλου άνδρα, αυτής του φλερτ γίνεται με φόντο μιας άλλης πτυχής της καθημερινής ζωής, αυτή της μετακίνησης με τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς.

Οι αφηγήσεις του Φίλιππου και του Ιάσωνα είναι ενδεικτικές για τις πρακτικές του δημόσιου φλερτ στην πόλη των Ιωαννίνων. Στο άρθρο του με τίτλο «Υποψιασμένα κορμιά: ερωτική επιθυμία και εαυτός πέρα από την «γλώσσα» ο Κώστας Γιαννακόπουλος διερευνά τους άρρητους ή υπόρρητους τρόπους με τους οποίους εκφράζεται η ανδρική, ομόφυλη σεξουαλική επιθυμία. Αναφέρεται στους πονηρούς, οι οποίοι ήταν «αρρενωποί» άνδρες στις δεκαετίες 1950 - 1970 που «καταλάβαιναν» ότι ένας άλλος άνδρας ανταποκρινόταν στην ερωτική πολιορκία τους και το αντίστροφο. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι «σε μια συνάντηση μεταξύ δύο πονηρών η

¹⁰⁸ Ιάσοντας, 23 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

ανταλλαγή και η επικοινωνία της ερωτικής επιθυμίας επιτυγχάνεται μέσω μιας γενικευμένης αμφισημίας των λέξεων και μέσω μιας περιορισμένης σωματικής επαφής όπως είναι τα αγγίγματα και τα βλέμματα. Αυτά τα μηνύματα που ανταλλάσσονται μεταξύ των ανδρών σε συνειδητό επίπεδο, θεωρούνται φιλικά ενώ σε ένα ασυνείδητο αισθησιακό επίπεδο είναι ερωτικά» (Yannakopoulos 2010:180)

Εναλλακτικοί - ελεύθεροι χώροι κοινωνικότητας

Μία ακόμα κατηγορία χώρων στην πόλη των Ιωαννίνων, στους οποίους κάποιοι από τους νεαρότερους σε ηλικία, πληροφορητές μου, μου ανέφεραν ότι ένιωθαν ασφάλεια και άνεση να εκδηλώσουν και να επικοινωνήσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό χωρίς φόβο, είναι κάποιοι ελεύθεροι χώροι κοινωνικότητας. Είναι χώροι που είτε τελούσαν ή τελούν υπό κατάληψη είτε χώροι που λειτουργούσαν ή λειτουργούν ως χώροι εστίασης αλλά με μια κοινοβιακή λογική. Και στις δύο περιπτώσεις διοικούνται ισότιμα από τα μέλη της κάθε συλλογικότητας. Στις αφίσες για τις εκδηλώσεις που διοργάνωναν αυτοί οι χώροι γινόταν σαφής αναφορά ότι δεν γίνονται δεκτές οποιεσδήποτε παραβιαστικές συμπεριφορές όπως ο σεξισμός, η ομοφοβία και η τρανσφοβία. Αυτή η σαφής δήλωση βοηθούσε τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα να νιώσουν εξαρχής πιο άνετα να παρευρεθούν στις εκδηλώσεις που διοργάνωναν αυτοί οι χώροι.

[...]Ας πούμε, μπορεί να πηγαίναμε πάρα πολύ στην [αναφέρει το όνομα ενός χώρου υπό κατάληψη] ή στον [αναφέρει το όνομα ενός ελεύθερου κοινωνικού χώρου]. Αυτοί οι χώροι έχουν ένα πρόσημο ελευθερίας κάπως δηλαδή δεν υπάρχει έντονη κριτική σε κάποιον που δεν έχει παραβατική συμπεριφορά. Δεν θα ασχολούνταν με το αν δίπλα μου είναι ο Κώστας ή η Μαρία. Αυτό, δηλαδή δεν ένιωσα...εγώ δηλαδή ήμουν λίγο χαλαρός σε αυτό αλλά ταυτόχρονα ίσως υποσυνείδητα να με βοήθησε ο χώρος που το ήξερα ότι θα είμαι ελεύθερος να εκφραστώ.[...]»¹⁰⁹

Ο Ιάσωνας μάλιστα, θέτει και ένα πολιτικό-ιδεολογικό πρόσημο ως αιτιολόγηση της επιλογής αυτών των χώρων.

¹⁰⁹ Χριστόφορος, 24 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

[...] Σε μαγαζιά...πάλι ιδεολογικά θα το πάω...συγκεχυμένα ας πούμε, με την Αριστερά γιατί εγώ θεωρώ τον εαυτό μου αριστερό και εκεί ένιωθα άνετα. Δεν ένιωθα άνετα σε μαγαζιά που υπήρχανε μεγάλοι άνθρωποι θα έλεγα...ξέρεις, παππούδες και τέτοια[...] ¹¹⁰

Στόχος των ασφαλών χώρων είναι η προστασία ατόμων και ομάδων που συνήθως περιθωριοποιούνται, παρέχοντας καταφύγιο σε αυτά τα άτομα που προέρχονται από μη ασφαλή περιβάλλοντα. Οι ασφαλείς χώροι (και) για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα είναι τέτοιου είδους χώροι (Pascar&David&Hartal&Epstein 2022) όπως είδαμε και στην συγκεκριμένη περίπτωση κάποιων ελεύθερων-εναλλακτικών χώρων στην πόλη των Ιωαννίνων.

Από τα Ιωάννινα στην Αθήνα για έκτακτη θεραπεία κατά του AIDS: η ιστορία του Φοίβου

Ο Φοίβος, ήταν ο μοναδικός από τους ομοφυλόφιλους πληροφορητές μου που βίωσαν την έξαρση του AIDS την δεκαετία του 1980, οπότε δεν μπορούσα να μην τον ρωτήσω πως βίωσε αυτή την δυσάρεστη κατάσταση στο επίκεντρο της οποίας ήταν οι ομοφυλόφιλοι άνδρες ανά τον κόσμο. Παρά το γεγονός ότι ο Φοίβος έπαιρνε πάντα μέτρα προφύλαξης, έτυχε σε δύο περιπτώσεις να συνευρεθεί σεξουαλικά με άλλους άνδρες χωρίς προστασία. Κυριευμένος από πανικό (μια αντίδραση απόλυτα λογική μέσα στην ατμόσφαιρα τρόμου για το AIDS των δεκαετιών του 1980 και 1990 στην Ελλάδα και ολόκληρο τον κόσμο) αποφάσισε να ταξιδέψει από τα Ιωάννινα που έμενε στην Αθήνα για να λάβει έγκαιρα την θεραπεία εναντίον του ιού, που χορηγούνταν τότε μόνο σε συγκεκριμένα νοσοκομεία. Συνεπώς, ήταν αναγκαίο να ταξιδέψει εκτός Ιωαννίνων προκειμένου να λάβει την συγκεκριμένη θεραπεία που θα απέτρεπε την μόλυνση από τον ιό.

[...]Υπάρχει πρωτόκολλο, είναι πολύ συγκεκριμένα τα κέντρα αυτά, υπάρχει ένα που είναι το ΑΧΕΠΑ στην Θεσσαλονίκη [...] και υπάρχει το Λαϊκό νοσοκομείο που είναι πανεπιστημιακό στην Αθήνα όπου αυτό κυρίως μαζί με τον Αντρέα Συγγρό, το δερματολογικό-αφροδισιακό στην Συγγρού. Αυτά είναι κυρίως τότε. Πριν χρόνια.[...] πολύ διακριτικά και είναι εκπαιδευμένοι άνθρωποι και εξειδικευμένοι σε αυτό. Να φανταστείς τα φάρμακα τα χορηγούσε το νοσοκομείο και είχαν κωδικό με τον οποίο δεν μπορούσε κανείς να δει αυτά τα φάρμακα μετά, ούτε ο φαρμακοποιός ούτε κανένας άλλος

¹¹⁰ Ιάσοντας, 23 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

*και σίγουρα υπάρχει το ίδιο πρωτόκολλο και τώρα. Όπου είδα και πολλούς ασθενείς εκεί πέρα αλλά είχε ανακαλυφθεί η αγωγή η αντιρετροϊκή. Εγώ έκανα post exposure προφύλαξης επειδή φοβόμουν μήπως...[...]*¹¹¹

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, φαίνεται ότι ήταν αναγκαία η φυγή από την περιφερειακή πόλη (Ιωάννινα) προς την πρωτεύουσα (Αθήνα) για να υποβληθεί ο πληροφορητής μου στην κατάλληλη θεραπεία κατά του AIDS. Σε ευρύτερο πλαίσιο, η φυγή προς την πρωτεύουσα πέρα από την θεραπεία στο σεξουαλικά μεταδιδόμενο νόσημα, προσέφερε μια πιο ελεύθερη βίωση της ομοσεξουαλικής επιθυμίας και ταυτότητας από ότι σε μια πόλη της περιφέρειας (Καντσά 2010: 210)

Η ιστορία του Στρατή: ένα trans ομοφυλόφιλο αγόρι με καταγωγή από χωριό της ελληνοαλβανικής μεθορίου

Μέσω μιας κοινής μας φίλης, γνώρισα διαδικτυακά τον Στρατή, που είναι trans ομοφυλόφιλο αγόρι και κατάγεται από το ίδιο χωριό με την φίλη μας το οποίο βρίσκεται στην περιοχή του Πωγωνίου ακριβώς δίπλα από τα σύνορα Ελλάδας και Αλβανίας. Πέρα από την ιστορία της φυλομετάβασής του που είναι ακόμη σε εξέλιξη, του ζήτησα αν ήθελε να μου αφηγηθεί τον τρόπο με τον οποίο βίωσε την φυλομετάβαση σε σχέση με τον ιδιαίτερο τόπο καταγωγής του. Μάλιστα, καταγόμενος και ο ίδιος από ένα χωριό του Πωγωνίου, γνώριζα ότι η ομοφοβία, ο σεξισμός και η τρανσφοβία ίσως ήταν πολλαπλάσιες σε αυτόν τον τόπο από ότι στα Ιωάννινα πολλά δε μάλλον από ότι στην Αθήνα, όπου κατοικεί ο Στρατής και εξέφρασα την απορία αλλά και τον θαυμασμό μου για το γεγονός ότι όχι μόνο επιστρέφει για διακοπές στον τόπο καταγωγής αλλά έχει εκδηλώσει ανοιχτά τόσο την ταυτότητα φύλου όσο και τον σεξουαλικό του προσανατολισμό. Μου αφηγήθηκε τον τρόπο που βίωσε την σχέση του με το χωριό και τους ανθρώπους του σε σχέση με την φυλομετάβαση.

Για τον Στρατή, η περίοδος κατά την οποία ξεκίνησε την φυλομετάβαση ήταν ένα διάστημα που δεν επισκέπτονταν το χωριό του στο Πωγώνι. Έλκει την καταγωγή του από αυτό το χωριό πατροπλευρικά και μου εξήγησε ότι αυτή η παροδική απομάκρυνση από τον τόπο καταγωγής έγινε εξαιτίας των διαταραγμένων σχέσεων που είχε με τον πατέρα του όταν ξεκίνησε την φυλομετάβαση και τα πρώτα χρόνια αυτής.

¹¹¹ Φοίβος, 65 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

Ο Στρατής μου αφηγήθηκε τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε την κατάσταση η εκ πατρός γιαγιά του. Αναφέρει ότι την αναγνώρισε ως ένα πρόβλημα το οποίο στεναχωρούσε τον γιο της και όχι τόσο ως προς την ουσία της κατάστασης καθώς δεν μπορούσε να την κατανοήσει πλήρως. Ωστόσο, με πληροφόρησε, με ένα χαμόγελο να σχηματίζεται στα χείλη του, ότι έχει αρχίσει να χρησιμοποιεί σωστά τις αντωνυμίες τις οποίες χρησιμοποιεί πλέον ο εγγονός της. Σχετικά με την αντίδραση των συγχωριανών του, ο κυρίαρχος φόβος του εδραζόταν στην στεναχώρια που μπορεί να προκαλέσουν στον πατέρα του τυχόν αρνητικά σχόλια και όχι τόσο σε αυτά καθαυτά τα σχόλια. Μου δήλωσε ξεκάθαρα ότι από την στιγμή που τον έχουν αποδεχτεί και κατανοήσει τα άτομα που αγαπάει δεν τον ενδιέφεραν τυχόν αρνητικά σχόλια που μπορεί να εξέφραζαν οι υπόλοιποι συγχωριανοί. Ανέφερε χαρακτηριστικά την περίπτωση της μητέρας της κοινής μας φίλης, της οποίας την αποδοχή ήθελε και όταν την έλαβε αισθάνθηκε πολύ όμορφα.

*[...]Λοιπόν, πίσω στην μαμά της [...] οπότε όταν ανέβηκα πέρσι που πέρσι είχα κάνει ένα πιο [δ.α] coming out, [...]είχε έρθει η μαμά της [...] ένα βράδυ πολύ έτσι γλυκά και με πολλή θερμότητα και με ενθουσιασμό θα έλεγα και είχε έρθει και μου είχε δείξει ένα άρθρο για τις sworn virgins που έχουνε στην Αλβανία και ξέρεις, ήταν σα να μου λέει ότι να σε βλέπω, σε καταλαβαίνω. Ήτανε πάρα πολύ έτσι και gender affirming και είχε αυτό το safety ότι ορίστε, η κοινότητά σου σε αναγνωρίζει και σε υποστηρίζει με αυτόν τον τρόπο. [...]*¹¹²

Η μητέρα της κοινής μας φίλης προσπάθησε να προσεγγίσει τον Στρατή και να του δείξει ότι τον κατανοεί και συνεχίζει να τον αγαπάει μέσα από την αναφορά σε ένα ανθρωπολογικό φαινόμενο που συναντάται στην Αλβανία, αυτό των ορκισμένων παρθένων¹¹³ καθώς η ίδια είναι Αλβανίδα που μετά το άνοιγμα των συνόρων (στις αρχές της δεκαετίας του 1990) ήρθε στην Ελλάδα και παντρεύτηκε Έλληνα από αυτό το χωριό του Πωγωνίου. Για τον Στρατή, αυτή η κίνηση της μητέρας της φίλης μας, προσλήφθηκε όπως την αποκάλυψε ο ίδιος ως «gender affirming» δηλαδή ως μια κίνηση η οποία επιβεβαίωνε και αποδεχόταν την μετάβαση φύλου που έχει ξεκινήσει καθώς και ως ένδειξη αγάπης, αποδοχής και κατανόησης.

¹¹² Στρατής, 26 ετών, trans ομοφυλόφιλος άνδρας

¹¹³ Ορκισμένες παρθένας: Είναι γυναίκες που έχουν πάρει όρκο αγνότητας και βιώνουν την ζωή τους ως άνδρες. Έχουν υιοθετήσει ανδρικό όνομα, ανδρική ένδυση, επιτελούν εργασίες που ταξινομούνται ως ανδρικές και συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή των κοινοτήτων τους ως άνδρες. Αυτό το φαινόμενο απαντάται συχνότερα στη βόρεια Αλβανία.

Στη συνέχεια της συνέντευξης ρώτησα τον Στρατή αν κάποιοι στο χωριό συνέχισαν να του απευθύνονται στο φύλο που του είχε αποδοθεί και όχι στο φύλο που ανήκει. Μου είπε ότι αυτό συνέβη κάποιες φορές χωρίς όμως, να γίνεται επίτηδες αλλά λόγω άγνοιας της κατάστασης. Σύμφωνα με τον ίδιο, δεν τον ενδιέφερε να γίνει γνωστή η φυλομετάβασή του καθώς δεν ήταν κάτι που αφορά τους πάντες αλλά μόνο τον δικό του κοινωνικό περίγυρο. Ανέφερε με σαρκασμό την περίπτωση ενός ανθρώπου από το χωριό του, ο οποίος σύμφωνα με τον Στρατή αυτοπροσδιοριζόταν πολιτικά στην Αριστερά και είναι από τους λίγους που του απευθυνόταν επίτηδες με το λανθασμένο φύλο ενώ γνώριζε την κατάσταση.

Το ανδρικό, ομόφυλο, δημόσιο σεξ στην πόλη των Ιωαννίνων:

σκοτάδι και όρια

Σε αυτή την ενότητα προσπάθησα να διερευνήσω τους χώρους της πόλης των Ιωαννίνων στους οποίους επιτελούνταν δημόσιο, ανδρικό, ομόφυλο σεξ τόσο σε ιστορικό βάθος των προηγούμενων δεκαετιών όσο και σε συγχρονικό σχεδόν, επίπεδο.

Τα Λιθαρίτσια¹¹⁴

Τα Λιθαρίτσια ήταν το μέρος που επανερχόταν συνεχώς στις περισσότερες αφηγήσεις όταν έφταναν στην ερώτηση για τον αν υπήρχε κάποιος χώρος στην πόλη των Ιωαννίνων που χρησίμευε ως τόπος συνάντησης για εύρεση σεξουαλικών συντρόφων, εκεί δηλαδή που γινόταν το λεγόμενο *ψωνιστήρι* ή *cruising* στα αγγλικά.

¹¹⁴ «Στις αρχές του 19ου αιώνα τα Λιθαρίτσια ήταν μια συνοικία με αρχοντικά σπίτια. Ο Αλή πασάς είχε όμως άλλα σχέδια. Εκεί έχτισε ένα φρούριο και σαράγια για τον ίδιο και τους γιους του που καταστράφηκαν το 1820 κατά την πολιορκία από τα στρατεύματα του σουλτάνου. [...] Περίπου στα μέσα του 19ου αιώνα, στα Λιθαρίτσια χτίστηκαν οι οθωμανικοί στρατώνες (δύο φορές μάλιστα, την πρώτη φορά κάηκαν). Το κτιριακό συγκρότημα των στρατώνων παρέμεινε στην πόλη των Ιωαννίνων πάνω από έναν αιώνα: μέχρι το 1962, όταν και κατεδαφίστηκαν. Από την απελευθέρωση και μετά, οι στρατώνες αυτοί ανήκαν στον ελληνικό Στρατό. Μπροστά από τους στρατώνες, πριν την απελευθέρωση ακόμη, είχε διαμορφωθεί μια πλατεία, η οποία αποτέλεσε κατά κάποιο τρόπο την κεντρική πλατεία της πόλης (η πλατεία Πύρρου άρχισε να διαμορφώνεται από τη δεκαετία του '20 και μετά [...]). Η πλατεία άλλαξε με την κατεδάφιση των στρατώνων τη δεκαετία του '60, επί δημαρχίας Γρηγόρη Σακκά, και την παραχώρηση της περιοχής στον ΕΟΤ που ανέλαβε να μελετήσει και να αξιοποιήσει τα Λιθαρίτσια. Από πλατεία άρχισε να αποκτά περισσότερα τον χαρακτήρα ενός πάρκου. [...] Παράλληλα, ο ΕΟΤ προχώρησε σταδιακά στη διαμόρφωση του υπόλοιπου χώρου ως πάρκου. [...] Τη δεκαετία του '80, ο ΕΟΤ παραχώρησε τη χρήση του πάρκου Λιθαριτίσιων στον δήμο Ιωαννινών, ικανοποιώντας ένα χρόνιο αίτημα του τελευταίου. [...]» Πληροφορίες από άρθρο της δημοσιογράφου Βαρβάρας Αγγέλη στην ιστοσελίδα [typos-i. https://typos-i.gr/article/li8aritsia-h-diadromh-toys-mesa-ston-xrono](https://typos-i.gr/article/li8aritsia-h-diadromh-toys-mesa-ston-xrono)

[...] Τώρα, ένα στέκι που υπήρχε και λέω υπήρχε και χρησιμοποιώ παρελθόντα χρόνο γιατί τώρα πλέον έχει κλείσει αυτό το σημείο...είναι...ήταν στα δημόσια ουρητήρια κάτω από τα Λιθαρίτσια. [...] Δεν λειτουργούν αυτά πλέον, τα έχουν κλείσει αλλά σε αυτά, ναι. Λοιπόν, ήταν σημείο συνάντησης και για όσους ήθελαν να βρουν κάποιον και όσοι ήθελαν να βρουν κάποιον άλλον. Γινότανε από ότι έχω ακούσει και αγοραπωλησίες δηλαδή και συμφωνίες για χρήματα, άλλες φορές γινότανε άλλες φορές δεν γινότανε.[...] ¹¹⁵

Εικόνα 2: Τα ουρητήρια ακριβώς κάτω από το πάρκο Λιθαρίτσια. Λήψη του συγγραφέα στις 5/10/2024

[...]Είχα πάει μία φορά στα Λιθαρίτσια αλλά ήταν βράδυ[...] ¹¹⁶

[...] Ναι, γίνεται ακόμα, τι εννοείς; Στα Λιθαρίτσια. [...]Ακόμα! Και τώρα. [...]Από όταν έχω έρθει στα Γιάννενα, δεν έχω συνενερευθεί με κανέναν από αυτούς. Πήγαινα γιατί ok κι εγώ ήμουν ελεύθερος τότε...ελεύθερος εννοώ ότι δεν ήμουν με τους γονείς μου, μπορούσα να κάνω ό,τι θέλω, δεν με ένοιαζε. Πήγαινες εκεί, ήξερες γιατί είσαι εκεί, όλοι ξέραμε

¹¹⁵ Μανόλης, 62 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

¹¹⁶ Ιάσοντας, 23 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

τον λόγο που βρίσκεσαι εκεί...το οποίο μπορούσες να ψαρέψεις κάποιον, να πας να κάνεις κάτι ευκαιριακό στις τουαλέτες που έχουν κάτω [...] 35 είμαι, εγώ αυτά τα έκανα όταν ήρθα[...]Μίλησα με ένα φίλο μου και μου λέει «γίνεται ακόμα αυτό στα Λιθαρίτσια». Δεν έχω...εγώ από όταν πήγαινα και κατάλαβα ότι δεν είναι τόσο...[...]...ναι, μου είπε ακόμα ότι γίνεται εκεί [...] ¹¹⁷

Για την Αποστολίδου (2018), το παράδοξο γεγονός να χρησιμοποιούνται τόσο κοινόχρηστοι δημόσιοι χώροι, όπως τα πάρκα, με σκοπό την τέλεση (ομο)σεξουαλικών πρακτικών ή την εύρεση σεξουαλικών συντρόφων μπορεί να εξηγηθεί εάν δούμε αυτούς τους χώρους ως ετεροτοπίες της «παρέκκλισης», δηλαδή ως χώρους οι οποίοι δημιουργήθηκαν ή στους οποίους θεωρείται κοινωνικά επιτρεπτό να λειτουργούν ως χώροι στους οποίους περιορίζεται η «μη κανονική» συμπεριφορά (Apostolidou 2018:175)

Όταν ρώτησα τον Φοίβο αν έχει πάει ποτέ στα Λιθαρίτσια ο ίδιος για αναζήτηση ευκαιριακού σεξ ή αν έχει ακούσει ότι ήταν τόπος συνάντησης και εύρεσης περιστασιακών σεξουαλικών συνευρέσεων μου κατέθεσε και αυτός όσα έχει δει και ακούσει όλα αυτά τα χρόνια σε σχέση με τα Λιθαρίτσια ως σημείο ψωνίσματος.

[...]Έχω ακούσει για τα Λιθαρίτσια, εγώ δεν έχω πάει αλλά γινότανε σίγουρα εκεί[...][...] Κοίταζε να δεις. Εγώ που ταξίδευα στην Ευρώπη πριν υπάρξει το internet, υπήρχε ένα έντυπο, ένας οδηγός πολύ χοντρός, τέτοιος (κάνει με τα χέρια του το μέγεθος)...μπορεί να υπάρχει ακόμα, το οποίο λεγόταν *Spartacus* και είχε...να φανταστείς είχε και τα Γιάννενα...ότι *cruising area* είναι στα Λιθαρίτσια δηλαδή μιλάμε πριν από το Internet και το οποίο αν το είχες αυτό και το οποίο ήτανε ετήσιο ή εξάμηνο αλλά νομίζω ετήσιο και ίσως έχω κανένα τέτοιο σπίτι μου...αν είχες αυτό μπορούσες να πας ξέρω γω στο Μόναχο στη Γερμανία και να ξέρεις τα πάντα δηλαδή ποια είναι τα *gay-friendly*, ποια είναι τα γκέι μαγαζιά, που είναι τα εστιατόρια, που είναι τα *cruising areas*, που είναι τα *dark rooms*, που είναι όλα αυτά.[...]Εκεί, κοίταζε να δεις, ένας που πάει είτε στα Λιθαρίτσια είτε στο Ζάμπειο που μπορεί να ήτανε επί 30 το Ζάμπειο σε σχέση με το τι συνέβαινε στα Λιθαρίτσια, είναι πιο εύκολο να κάνεις κάτι. Μες στα σκοτάδια...συνήθως μες στα σκοτάδια ή μέσα στους θάμνους ή να πας ας πούμε, σε ξενοδοχείο ή στο σπίτι κάποιου και πηγαίνανε και εκδιδόμενοι και μη εκδιδόμενοι οι οποίοι ψάχνανε συντροφιά. Εγώ το ξέρω αλλά δεν έχω πάει γιατί δεν μπορούσα να βρω

¹¹⁷ Φίλιππος, 35 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

έτσι και αισθανόμουν πιο ασφαλές πάντοτε το μπαρ γιατί ήξερα τον μαγαζάτορα οπότε, έπαιρνα και πληροφορίες αν είναι ασφαλές το άτομο. Άρα, εγώ σε *cruising area*, όχι. Τουριστικά έχω πάει και έχω περάσει με φίλους από εκεί για να δω τι παίζει και τα λοιπά και στα Λιθαρίτσια αλλά ποτέ, ποτέ, ποτέ! [...] Να έχω περάσει για να πάω ας πούμε, στην καφετέρια και να έχω δει κόσμο που να...κάποιους τύπους μες τις κούνιες και παλιότερα στα αποχωρητήρια που είναι κάτω στα σκαλιά...εκεί πέρα πρέπει να γινόντουσαν πολλά, δεν είχα πάει ποτέ αλλά ξέρω από γνωστούς μου ότι γινότανε και στο Ζάππειο που πήγα πέρασα απλώς, δεν έκανα κάτι...περισσότερο να δω[...]»¹¹⁸

Από τις αφηγήσεις αυτές αναδείχθηκε μια κοινή αντίληψη του Πάρκου «Λιθαρίτσια» ως ενός δημόσιου χώρου εύρεσης και επιτέλεσης ανδρικού, ομόφυλου δημόσιου σεξ στην πόλη των Ιωαννίνων. Ο Μαρνελάκης (2014) σε άρθρο του υποστηρίζει ότι το «δημόσιο» σεξ είναι απορρυθμιστικό για την τάξη της πόλης (Μαρνελάκης 2014:87). Η συγκεκριμένη πρακτική που αναπτύσσεται κατά κύριο λόγο σε πάρκα (αναφέρει το Ζάππειο και το Πεδίον του Άρεως) και σε νυχτερινές ώρες έχει ως στόχο τόσο την επί τόπου σεξουαλική συνεύρεση όσο και την διαδικασία αναζήτησης σεξ (το λεγόμενο *ψωνιστήρι*). Ο συγγραφέας τονίζει ότι σπάνια βρίσκουμε αναφορές στην πρακτική αυτή στους κυρίαρχους λόγους για την πόλη. Το δημόσιο σεξ εκλαμβάνεται ως κάτι το σκανδαλωδώς αντιφατικό καθώς μία πρακτική (το σεξ) που στην κουλτούρα μας είναι απόλυτα συνυφασμένη με την ιδιωτικότητα πολλώ δε μάλλον θεωρείται ως η επιτομή της ιδιωτικότητας, επιτελείται σε δημόσιο χώρο. Κατά αυτό τον τρόπο, το δημόσιο σεξ μοιάζει να είναι ταυτόχρονα τόσο ιδιωτικό όσο και δημόσιο, παραβιάζοντας τα όρια και των δύο επικρατειών και προκαλώντας μια σύγχυση ως προς την ταξινόμηση και κατηγοριοποίηση του και εν τέλει μια αμηχανία και απορρύθμιση της κανονιστικής τάξης λόγω αυτής ακριβώς της αμφισημίας του (2014:87)

Για τον Μαρνελάκη όμως, η απορρύθμιση που απορρέει ως συνέπεια αυτής της πρακτικής δεν περιορίζεται σε αυτό. Το δημόσιο σεξ «υπονομεύει ριζικά την ίδια την αντίληψη της υποκειμενικότητας και της αίσθησης του εαυτού των συμμετεχόντων. Η «έκθεση» του εαυτού που αποτελεί σε κάθε περίπτωση εγγενές χαρακτηριστικό της σεξουαλικής απόλαυσης καθαυτής, αυτή τη φορά συμβαίνει δημοσίως και απέναντι σε ξένους. Ο «κίνδυνος» στον οποίο θέτει η σεξουαλική απόλαυση την ενότητα και την

¹¹⁸ Φοίβος, 65 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

αυτονομία του ήδη συγκροτημένου υποκειμένου, η «απειλή» που είναι το σεξ για την αίσθηση του εαυτού ως διακριτού από το «άλλο», στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί παρά να εντείνεται. Η συνθήκη της ανωνυμίας και της αναμέτρησης με το(υς) ξένο(υς) καθιστά ακόμα πιο ευάλωτη τη συνοχή του υποκειμένου και θολώνει ακόμα πιο δραστικά την ευκρίνειά του» (2014:88)

Ακολουθώντας τη συγκεκριμένη διανοητική πορεία, η πρακτική του δημόσιου σεξ έχει ως συνέπεια την απορρύθμιση τόσο της κανονιστικής τάξης της «κοινωνίας» που θεωρείται ως ένα σύστημα πλήρως αντιληπτό, ελέγξιμο και ελεγχόμενο όσο και της κανονιστικής τάξης του «υποκειμένου» που προσλαμβάνεται ως «μια πλήρως συγκροτημένη, ενοποιημένη, και αυτοελεγχόμενη οντότητα». Αντίστοιχα, «και ο χώρος που παράγεται κατά την (και ως η) τέλεση του δημόσιου σεξ αποτελεί μια εξάρθρωση της πόλης, νοούμενης ως μια αδιαίρετη ενότητα που είναι δυνατόν να γίνει γνωστή, να κατανοηθεί, να αναπαρασταθεί, να μελετηθεί και να σχεδιαστεί» (2014:88-89)

Στα όρια, τα σκοτάδια και τους μη-τόπους

Στην συγκεκριμένη ενότητα θα διερευνηθούν οι χώροι στην πόλη και την ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων στους οποίους επιτελούνταν ανδρικό, ομόφυλο σεξ καθώς και η σχέση των χώρων αυτών με το χαρακτηριστικό της οριακότητας, του σκότους και των μη-τόπων όπως δηλώνεται και στον τίτλο της.

(Άτυπο) ανδρικό πορνείο σε γειτονιά των Ιωαννίνων (;)

Ο Μανόλης μεγάλωσε σε μία από τις πιο ιστορικές γειτονιές των Ιωαννίνων την δεκαετία του 1960 και του 1970 και κατά την διάρκεια της συνέντευξης που μου έδωσε τον ρώτησα για την πιθανή ύπαρξη ορατών όψεων της ομοφυλοφιλίας στα Ιωάννινα της εποχής εκείνης. Με πληροφόρησε για την ύπαρξη ενός άτυπου ανδρικού πορνείου στην γειτονιά του, που ήταν ακριβώς δίπλα από την λίμνη Παμβώτιδα, την ύπαρξη του οποίου γνώριζαν όλοι οι άνθρωποι της γειτονιάς. Ο άνδρας που εκπορνευόταν είχε πελάτες άλλους άνδρες μεγαλύτερης ηλικίας, οι οποίοι επισκεπτόντουσαν τον συγκεκριμένο άνδρα προκειμένου να συνευρεθούν μαζί του σεξουαλικά επί πληρωμή. Όλη η γειτονιά γνώριζε τι συνέβαινε στο συγκεκριμένο σπίτι και μάλιστα το αντιμετώπιζαν με χλευασμό τον οποίον μιμούνταν και τα παιδιά της ηλικίας του Μανόλη τότε. Από την περιγραφή του άνδρα που μας έδωσε ο Μανόλης ως ενός άνδρα

με στερεοτυπικά «θηλυκά» χαρακτηριστικά καθώς και από το γεγονός ότι του είχαν μετατρέψει το όνομα σε θηλυκό, συμπεραίνω ότι για την συλλογική συνείδηση της γειτονιάς το εκπορνευόμενο άτομο ταξινομούνταν ως εκδιδόμενη «γυναίκα».¹¹⁹

Μπορούμε ακόμη να διακρίνουμε το συλλογικό στίγμα που έφερε η γειτονιά εξαιτίας της ύπαρξης αυτού του ατόμου σε αυτήν από τα κοροϊδευτικά σχόλια των συμμαθητών του Μανόλη στο γυμνάσιο, οι οποίοι ήταν από άλλες γειτονιές της πόλης και το πρώτο πράγμα που τους ανέφεραν όταν ήθελαν να τους κοροϊδέψουν ήταν αυτό το γεγονός. Ο θάνατος του ατόμου αυτού συνέβη σε ένα τροχαίο δυστύχημα, για το οποίο οι κάτοικοι της γειτονιάς επεδίωξαν να του φορτώσουν την ευθύνη. Η αναφορά του Μανόλη στον θάνατο αυτού του άνδρα και η τραγική κατάληξη του γίνεται με έναν υπόρρητα νομοτελειακό τρόπο και οι άνθρωποι της γειτονιάς με ευκολία τον μετέτρεψαν σε αποδιοπομπαίο τράγο φορτώνοντάς του την ηθική αυτουργία του τροχαίου δυστυχήματος.

*[...] προσπάθησαν να του το φορτώσουν κιόλας το τροχαίο...ότι έκανε στριπτίζ στον διάδρομο του λεωφορείου και χάζευε και γελούσε ο οδηγός και γι' αυτό κάνανε μετωπική και σκοτώθηκε τόσοσ κόσμος [...]*¹²⁰

Ένας από τους χώρους που ήθελα να διερευνήσω αν γινόταν *ψωνιστήρι* ήταν και οι κινηματογράφοι της πόλης κατά το παρελθόν. Τα Ιωάννινα ήταν μια πόλη που στις μεταπολεμικές δεκαετίες μέχρι και τα πρώτα χρόνια του 21^{ου} αιώνα, είχαν πολλές κινηματογραφικές αίθουσες και οι Γιαννιώτες και οι Γιαννιώτισσες ήταν μεγάλοι σινεφίλ όπως μας πληροφορεί ο Μανόλης στην συνέντευξή του. Μάλιστα, αναφέρει ότι τα σινεμά της πόλης και ειδικά δύο από αυτά ήταν ένα κλασικό σημείο συνάντησης και «ψωνίσματος» με σκοπό την επιτέλεση (ομο)σεξουαλικών πρακτικών.

Ο Μανόλης όταν ήταν έφηβος πήγαινε πολύ συχνά να παρακολουθήσει κινηματογραφικές ταινίες στα σινεμά του κέντρου της πόλης μαζί με άλλα συνομήλικα αγόρια που αποτελούσαν την τότε παρέα του. Σε κάποιες από αυτές τις επισκέψεις στα σινεμά παρατηρούσαν ότι κάποιοι άνδρες, οι οποίοι ήταν στιγματισμένοι ή έστω επισημασμένοι ως ομοφυλόφιλοι (*πούστηδες*), πήγαιναν σε κάποια στιγμή της ταινίας στην τουαλέτα και μετά από λίγο ακολουθούσε και κάποιος άλλος άνδρας. Από αυτή την αναφορά του Μανόλη για τους κινηματογράφους της πόλης ως σημείο

¹¹⁹ Σύμφωνα με την εννοιολόγηση της ομοσεξουαλικότητας που είδαμε στο 2^ο κεφάλαιο.

¹²⁰ Μανόλης, 65 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

«ψωνίσματος» πέρα από το ίδιο το γεγονός που είναι αυτόδηλο (οι κινηματογράφοι ως σημείο συνάντησης και «ψωνίσματος») αντλήσαμε και άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία.

Αρχικά, τεκμηριώθηκε ο τρόπος με τον οποίο αποκαλούσαν αυθόρμητα τους ομοφυλόφιλους τότε. Δεν είχε κάνει την εμφάνισή του ακόμη ο όρος *γκέι*, οι ομοφυλόφιλοι ονομάζονταν *πούστηδες* και με βάση την εμπειρία του Μανόλη όπως την είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, μόνο οι «παθητικοί» συμμετέχοντες στην ομόφυλη σεξουαλική συνέντευξη (και οι έχοντες «θηλυπρεπή» κοινωνική συμπεριφορά) θεωρούνταν ομοφυλόφιλοι (*πούστηδες*). Θεωρώ ότι παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον και η ίδια η συμβολική διάσταση της συνάντησης και τους «*ψωνίσματος*» σε έναν κινηματογράφο. Αναφέρομαι στη συνθήκη του σκοταδιού που επικρατούσε μέσα στην κινηματογραφική αίθουσα και έσπαγε μόνο από το φως της ίδια της προβαλλόμενης ταινίας στην οθόνη. Αυτή η συνθήκη ήταν βοηθητική για όποιον ήθελε να κάνει κάτι σχεδόν κρυφά από όλους ανεξάρτητα αν αυτό δεν επιτυγχάνονταν πάντα. Το ημίφως της αίθουσας παρείχε μία αίσθηση ασφάλειας σε όποιον ήθελε να επιχειρήσει μια τέτοια συνάντηση. Τέλος, το γεγονός ότι παρά το νεαρό της ηλικίας του, ο Μανόλης γνώριζε -και ο ίδιος και η παρέα του- ότι αυτοί οι δύο συγκεκριμένοι άνδρες ήταν ή θεωρούνταν ότι ήταν ομοφυλόφιλοι, με προτρέπει να υποστηρίξω ότι αρκετές όψεις της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας ήταν ημιορατές στον δημόσιο χώρο και μάλιστα, σχολιάζονταν και επισημαίνονταν (με αρνητικές συνδηλώσεις) από την πλειονότητα των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών στον κοινωνικό βίο της πόλης.

Ο Μανόλης συνέχισε την αφήγησή του για τους τόπους «ψωνίσματος» όπως τουλάχιστον αυτοί έφταναν στα αυτιά του από τον κοινωνικό του περίγυρο και μου αναφέρει μία ακόμα περίπτωση.

[...]υπήρχε και ένας άλλος ο οποίος [...]ήταν γνωστό ότι αν και έκανε πάρα πολλά παιδιά...ότι μετά από κάποια ώρα σε έναν δρόμο που τότε οδηγούσε [...]...δεν ήταν πολυσύχναστος όπως είναι τώρα με τα πάρα πολλά μαγαζιά και ουσιαστικά δεν ηρεμεί ποτέ και δεν ησυχάζει ποτέ η περιοχή...έβγαινε στον δρόμο που δεν κυκλοφορούσε κανένας μετά τις 11 το βράδυ π.χ. για να «ψωνίσει» όπως λέγαμε εκείνη την εποχή κάποιον ενδεχομένως...[...]¹²¹

¹²¹ Μανόλης, 62 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

Και σε αυτή την περίπτωση που μας αφηγείται ο Μανόλης, είναι παρούσα η συνθήκη του σκοταδιού (αργά τη νύχτα) και του ορίου (δημόσιος χώρος ακριβώς δίπλα από την λίμνη Παμβώτιδα).

Ο Φοίβος, έχοντας υπάρξει σε ομόφυλη ερωτική σχέση στα Ιωάννινα που κράτησε πάνω από 15 χρόνια και μάλιστα καθ' όλη σχεδόν την δεκαετία του 1990 και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 2000, μου ανέφερε τα μέρη στα οποία συνήθιζαν να πηγαίνουν με τον σύντροφό του για να ερωτοτροπήσουν όταν δεν έμενε κανένας από τους δύο μόνος του.

[...]Έμενε ο καθένας στο σπίτι των γονέων ή στο δικό του σπίτι αλλά κάναμε μαζί ταξίδια ή φεύγαμε Σαββατοκύριακο να πάμε ξέρω γω στην Καστοριά ή στην Θεσσαλονίκη ή στην Αθήνα. Ήταν πολύ συχνά αυτά τα weekends έξω από τα Γιάννενα και βρισκόμασταν και μέσα στο αυτοκίνητο. Στα σκοτάδια και τις ερημιές. [...] Θα σου πω...θα αναφερθώ σε ένα συμβάν όπου ήτανε νύχτα και είδα ένα χωματόδρομο, κάπου ανάμεσα από το πανεπιστήμιο και τα ΤΕΙ, σε μία πολύ αγροτική περιοχή εκεί ενδιάμεσα και κάνω όπισθεν για να μπω στον χωματόδρομο και να μην φαινόμαστε από τον κεντρικό δρόμο και δεν πρόσεξα καλά και βρέθηκε ο ένας τροχός έξω από τα χώματα προς την μεριά που ήτανε τα λιβάδια και δεν μπορούσα να βγάλω το αυτοκίνητο, έπεσα δηλαδή μέσα στα χώματα και βγήκαμε στον δρόμο που ήταν 10-20 μέτρα, σταματήσαμε κάποιον και μας ρυμούλκισε. Φαντάσου τώρα. Δύο άντρες μέσα στο σκοτάδι, δεν του πήγε του αλλουνού στο μυαλό. [...] Αλλά εκεί που βγάλαμε πιο συχνά τα μάτια μας ήταν πίσω από το εργοστάσιο του βιολογικού καθαρισμού γιατί εκεί δεν περνούσε κανένας δρόμος κοντά κεντρικός και γιατί κανένας δεν ήθελε να πάει εκεί κοντά σε αυτή την περιοχή. Όχι ότι ήτανε βρωμερά ή οτιδήποτε αλλά ήταν ένα μέρος έτσι πολύ ξεμοναχιασμένο, πολύ ήσυχο, εκεί ήταν που πηγαίναμε. [...] Όταν φεύγαμε κάποιο Σαββατοκύριακο. Όχι όλα. Ή όταν απέκτησε πρώτος σπίτι ο φίλος αλλά ήτανε πάνω από το σπίτι των γονιών του. Μας τσάκωσε μια φορά η μάνα του...εμένα...να ανεβαίνω περίεργη ώρα στο σπίτι. Δεν είπε τίποτα. Μάλλον κατάλαβε όμως.[...] ¹²²

Ο Ιάσωνας μου αφηγήθηκε κι αυτός, τα δημόσια μέρη στα οποία έχει βρεθεί στα Ιωάννινα με συντρόφους του όταν δεν διέθεταν κάποιον ιδιωτικό χώρο. Διευκρίνισε ότι σε αυτά τα μέρη δεν έκαναν ολοκληρωμένο σεξ γιατί αισθάνονταν εκτεθειμένοι όχι λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού αλλά λόγω της ίδιας

¹²² Φοίβος, 65 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

της συνθήκης, δηλαδή του δημόσιου χώρου. Για ακόμα μια φορά πρόκειται για χώρους συνυφασμένους με το σκοτάδι και τα όρια όπως είναι η λίμνη Παμβώτιδα, το εσωτερικό του κάστρου των Ιωαννίνων, τον λόφο που είναι χτισμένο το μεγαλύτερο υπαίθριο θέατρο της πόλης, το Πανεπιστήμιο. Όλοι αυτοί οι χώροι βρίσκονται στα όρια του ευρύτερου αστικού ιστού της πόλης των Ιωαννίνων και οι χώροι γύρω από την λίμνη Παμβώτιδα αποτελούν κι αυτοί οριακοί τόποι όπως και οι χώροι στο εσωτερικό του κάστρου, ιδιαίτερα κατά τις βραδινές ώρες πρόσφεραν ένα είδος «καταφυγίου» για ερωτικά ζευγάρια που δεν διέθεταν κάποιον ιδιωτικό χώρο για να εκφράσουν την μεταξύ τους οικειότητα.

Κατά την διάρκεια της συνέντευξης που έκανα με τον Φίλιππο, τον ρώτησα για τους χώρους που επέλεγε όταν είτε δεν είχε στη διάθεσή του κάποιο ιδιωτικό χώρο είτε δεν ήθελε να φέρει στο σπίτι του κάποιον από τους σεξουαλικούς συντρόφους του. Ο Φίλιππος ανέφερε τρία συγκεκριμένα μέρη στην ευρύτερη περιοχή της πόλης των Ιωαννίνων που σύμφωνα με τον ίδιο έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: είναι απόμερα, άρα ιδανικά για την επιτέλεση (ομο)σεξουαλικών πρακτικών καθώς ήταν προστατευμένα από αδιάκριτα βλέμματα. Το πρώτο μέρος που ανέφερε ήταν η περιοχή κοντά σε ένα χωριό έξω από την πόλη των Ιωαννίνων με ανεμπόδιστη θέα προς την πόλη των Ιωαννίνων και την λίμνη Παμβώτιδα. Ο ανηφορικός δρόμος που οδηγεί στο χωριό αποτελεί γνωστό «καταφύγιο» ετερόφυλων και ομόφυλων ζευγαριών που επιθυμούσαν να συνευρεθούν σεξουαλικά και δεν διέθεταν κάποιον ιδιωτικό χώρο στα Ιωάννινα, κατά τις βραδινές ώρες.

Το δεύτερο μέρος που ανέφερε ο Φίλιππος ήταν ο χώρος στάθμευσης ενός ξενοδοχείου των Ιωαννίνων που βρίσκεται ακριβώς δίπλα από την λίμνη Παμβώτιδα. Κατά τις βραδινές ώρες ετερόφυλα και ομόφυλα ζευγάρια εκμεταλλευόντουσαν την έλλειψη φωτισμού και κατέφευγαν εκεί για συνευρεθούν (μέσα στο αυτοκίνητο) ελλείψει κάποιου άλλου χώρου. Το τρίτο μέρος ήταν πάλι ένας χώρος στάθμευσης δίπλα σε ένα από τα νεκροταφεία της πόλης που βρίσκεται στα ευρύτερα όριά της. Όλα αυτά τα μέρη που ανέφερε και ο Φίλιππος στην συνέντευξή του πέρα από απόμερα είναι οριακά. Ιδιαίτερα, η τελευταία περίπτωση δηλαδή ο χώρος δίπλα από το νεκροταφείο. Τα νεκροταφεία έχουν μια δική τους συμβολική διάσταση καθώς είναι χώροι οριακοί ανάμεσα στον κόσμο των ζωντανών και τον κόσμο των νεκρών στο συλλογικό φαντασιακό και ως εκ τούτου είναι ένας «επικίνδυνος» τόπος που οι περισσότεροι άνθρωποι αποφεύγουν να πάνε.

Όλοι οι χώροι που αναφέρθηκαν από τους πληροφορητές μου έχουν την οριακότητα ως κοινό τους χαρακτηριστικό. Η κοινωνική ανθρωπολόγος Mary Douglas στο βιβλίο της *Καθαρότητα και Κίνδυνος*¹²³, θίγει το θέμα των εξωτερικών ορίων ως μέρους της κοινωνίας, γράφοντας ότι «η ιδέα της κοινωνίας είναι μια ισχυρή εικόνα ικανή από μόνη της να ελέγχει ή να ωθεί τους ανθρώπους σε δράση. Η εικόνα αυτή έχει μορφή: έχει εξωτερικά όρια, περιθώρια, εσωτερική δομή. Το περίγραμμά της έχει τη δύναμη να επιβραβεύει τη συμμόρφωση και να απωθεί την επίθεση. Στο περιθώριο και στις μη δομημένες περιοχές της υπάρχει ενέργεια. Όλες οι ανθρώπινες εμπειρίες των δομών, των περιθωρίων ή των ορίων προσφέρονται ως σύμβολα της κοινωνίας.» (Douglas 2006:215)

Ανάμεσα σε άλλα, η Douglas προτείνει μια προσομοίωση των οποιοδήποτε εξωτερικών ορίων με τα όρια του σώματος. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ότι «όλα τα όρια είναι επικίνδυνα. Όταν αλλοιώνονται, μεταβάλλεται η μορφή της θεμελιώδους εμπειρίας. Κάθε δομή ιδεών είναι ευάλωτη στα όριά της. Είναι αναμενόμενο οι οπές του σώματος να συμβολίζουν τα ιδιαίτερα τρωτά του σημεία. Η ύλη που εξέρχεται από τα σημεία αυτά αποτελεί κατεξοχήν οριακή ύλη. Εκκρινόμενα, το σάλιο, το αίμα, το γάλα, τα ούρα, τα κόπρανα ή τα δάκρυα, διασχίζουν τα όρια του σώματος. Το ίδιο ισχύει και με τα απορρίμματα του σώματος, το δέρμα, τα νύχια, τις τούφες μαλλιών, τον ιδρώτα. Είναι λάθος να θεωρούμε τα οριακά σημεία του σώματος διαφορετικά από τα άλλα οριακά σημεία. Δεν υπάρχει λόγος να υποθέτουμε ότι η σωματική και η συναισθηματική εμπειρία του ατόμου υπερτερεί της πολιτισμικής ή κοινωνικής του εμπειρίας.» (Douglas 2006:227)

¹²³ Purity and Danger

Τα πρώην πρακτορεία του υπεραστικού ΚΤΕΛ Ιωαννίνων. Λήψη του συγγραφέα στις 15/11/2024.

Ο Φοίβος ανέφερε άλλον ένα χώρο όπου γινόταν *ψωνιστήρι*. Αυτός ο χώρος ήταν τα παλιά πρακτορεία του υπεραστικού ΚΤΕΛ του νομού Ιωαννίνων. Πιο συγκεκριμένα, ο Φοίβος αναφέρεται σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, αυτή της δεκαετίας του 1990. Στην διάρκεια αυτής της δεκαετίας και μετά το άνοιγμα των συνόρων της γειτονικής Αλβανίας ολόκληρη η Ελλάδα και πρωτίστως, τα Ιωάννινα υποδέχθηκαν χιλιάδες μετανάστες και μετανάστριες από την Αλβανία. Μέσα από την αφήγηση του, με πληροφόρησε ότι ο χώρος των πρακτορείων του ΚΤΕΛ, που είναι ένας κλασικός μη-τόπος, χρησιμοποιούνταν από κάποιους ομοφυλόφιλους άνδρες ως τόπος εύρεσης και επιτέλεσης (ομο)σεξουαλικών πράξεων επί πληρωμή με Αλβανούς μετανάστες οι οποίοι είχαν ανάγκη τα χρήματα. Ο μη-τόπος είναι ένας νεολογισμός του ανθρωπολόγου Marc Augé, ο οποίος αναφέρεται σε ένα χωρικό σημείο παροδικότητας στο οποίο οι άνθρωποι είναι ανώνυμοι και δεν τον μετασχηματίζουν σε έναν *τόπο* οικειοποιημένο από τους ίδιους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων χώρων είναι τα αεροδρόμια, οι αυτοκινητόδρομοι, τα δωμάτια των ξενοδοχείων αλλά και σταθμοί τρένων, λεωφορείων όπως στην αναφερόμενη περίπτωση (Augé 2023) Η ανωνυμία και ο παροδικός χαρακτήρας των μη-τόπων τους καθιστά ιδανικούς χώρους επιτέλεσης και εύρεσης ανδρικού, ομόφυλου σεξ.

Επίλογος – σύνοψη κεφαλαίου

Στο 3^ο κεφάλαιο αναδείχθηκε η ύπαρξη μια άτυπης γκέι κουλτούρας και μιας θραυσματικής αλλά υπαρκτής διαλεκτικής σχέσης ανάμεσα στον δημόσιο χώρο της πόλης και τους ομοφυλόφιλους άνδρες μέσα από αφηγηματικές αναφορές στους δημόσιους χώρους του πανεπιστημίου, σε χώρους εστίασης και ελεύθερους χώρους κοινωνικότητας αλλά και μέσα από κοινωνικές καταστάσεις που βίωσαν ανδρικές ομοφυλόφιλες κοινωνικότητες στους δημόσιους χώρους των Ιωαννίνων. Η επιτέλεση και εύρεση ανδρικού ομόφυλου σεξ στην πόλη των Ιωαννίνων ήταν και είναι μια ημιορατή αλλά απόλυτα υπαρκτή συνθήκη. Αναδείχθηκε η άτυπη χρήση ενός κεντρικού πάρκου της πόλης ως σημείου εύρεσης και επιτέλεσης ανδρικού, ομόφυλου σεξ καθώς και άλλων σκοτεινών, οριακών τόπων ή μη-τόπων.

4^ο Κεφάλαιο

Το «κοινό μυστικό» της ελληνικής περιφέρειας: οι πολιτικές της σιωπής

Κανέννας να μη μάθει ποτέ το μυστικό μου.
Το μυστικό της καρδιάς μου. (Π, 349)
Federico Garcia Lorca¹²⁴

«Κάτι που παρατήρησα καθ' όλη την διάρκεια της έρευνας ήταν η δυναμική της συλλογικής σιωπής τουλάχιστον σε επίπεδο δημόσιας ζωής. Αυτό δεν αφορά μόνο την σεξουαλικότητα αλλά ευρύτερα θέματα της κοινωνικής ζωής που θεωρούνται ταμπού. Γεγονότα ή χαρακτηριστικά ατόμων που συνειδητοποιούσες μέσα από την συνομιλία με πληροφορητές και πληροφορήτριες ξαφνικά γίνονταν καπνός όταν προσπαθούσες να τα φέρεις στην επιφάνεια. Πράγματα τα οποία ήταν καταφανώς εμποδωμένα και ξεκάθαρα στην ιδιωτική συζήτηση θόλωναν και καλύπτονταν από μια υπόρρητα συμφωνημένη συλλογική σιωπή όταν κάποιος ενοχλητικός (εγώ ως ερευνητής στην προκειμένη περίπτωση) επιχειρούσε να τα φέρει στο συλλογικό συνειδητό επίπεδο. Μια συλλογική σιωπή που επιβάλλεται με ενεργητικά παθητικό τρόπο μέσα από ένα σύνθετο πλέγμα δομών και λειτουργιών της κοινότητας για να προστατεύσει και να αναπαράγει, δίχως «ανωμαλίες» οποιουδήποτε είδους, την ύπαρξη της. Οι πολιτικές της σιωπής ίσως είναι από τους κυριότερους μηχανισμούς προστασίας μιας κοινότητας μπροστά σε κινδύνους που προέρχονται από τα μέλη της τα οποία δεν συμμορφώνονται με τις νόρμες της. Η σιωπή προστατεύει και αναπαράγει την κοινότητα»

- απόσπασμα από το εθνογραφικό μου ημερολόγιο

Στο 4^ο κεφάλαιο προσπάθησα να ανιχνεύσω και να διερευνήσω τους τρόπους με τους οποίους επιβαλλόταν μια υπόρρητα συμφωνημένη συλλογική σιωπή γύρω από το φαινόμενο της ομοσεξουαλικότητας και ιδιαίτερα της ανδρικής ομοσεξουαλικότητας, έχοντας πάντα ως πεδίο έρευνας την πόλη και την ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων. Τα ερευνητικά δεδομένα που παρουσιάστηκαν και ερμηνεύτηκαν και σε αυτό το κεφάλαιο βασίζονται κατά κύριο λόγο στις συνεντεύξεις βάθους που πραγματοποίησα στο πεδίο κατά την διάρκεια της εθνογραφικής έρευνας. Το κεφάλαιο χωρίζεται σε δύο ενότητες μέσω των οποίων γίνεται προσπάθεια να έρθουν στην επιφάνεια τα αίτια, από τα οποία απορρέουν οι πολιτικές της σιωπής σχετικά με το υπό διερεύνηση φαινόμενο.

¹²⁴ Δημητρώκα, Αγαθή (μετάφραση, επιλογή, σημειώσεις), χίλιες ερωτικές στιγμές στο έργο του Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα, Πατάκη, 2016, σ. 119

Στην πρώτη ενότητα διερευνήθηκε το στίγμα το οποίο ακολουθούσε και χαρακτήριζε τους ανθρώπους που ήταν ομοφυλόφιλοι καθώς και οι (δυνητικές) συνέπειες που απέρρεαν από αυτό εις βάρος τους. Στη δεύτερη ενότητα, γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν και να αναλυθούν οι τρόποι με τους οποίους επιβαλλόταν και εν τέλει αναπαραγόταν η συλλογική σιωπή για την ομοφυλοφιλία μέσα από την δημιουργία συν-αισθημάτων ντροπής και ενοχών για αυτή.

Το παρόν κεφάλαιο δεν συμπεριλαμβάνόταν μέσα στην αρχική δομή της εργασίας. Θεώρησα αναγκαίο να το συμπεριλάβω με κάποιον τρόπο στην εργασία όταν παρατήρησα επανειλημμένα στο πεδίο την μεγάλη δυναμική της συλλογικής σιωπής για το θέμα με το οποίο ασχολούμουν. «Κοινό μυστικό» το ονόμασαν πολλοί από τους ετεροφυλόφιλους και ετεροφυλόφιλες πληροφορητές και πληροφορήτριες μου, ενώ οι ομοφυλόφιλοι πληροφορητές μου, μου αφηγήθηκαν ιστορίες δικές τους ή ανθρώπων με τους οποίους συνδέθηκαν ερωτικά ή κοινωνικά που εξαιτίας του στίγματος, των ενοχών και της ντροπής που τους επιβάλλει η κοινωνία, βίωσαν την σεξουαλικότητα τους με δυσκολίες, αποκλεισμούς και ψυχικά τραύματα, τα οποία απέταξαν (σε όσες περιπτώσεις τα έχουν αποτάξει) με τεράστια προσωπική προσπάθεια και ψυχικό και υλικό κόστος.

Ταμπού και καταπίεση της (ομο)σεξουαλικότητας

Σύμφωνα με την Joy Hendry το ταμπού «είναι μια λέξη που έφερε μαζί του ο Captain Cook όταν επέστρεψε από τα ταξίδια του στις νότιες θάλασσες. Οι ναυτικοί του παρατήρησαν ότι στην Πολυνησία η χρήση της λέξης προσδιόριζε μια απαγόρευση που και οι ίδιοι χρησιμοποίησαν όταν θέλησαν να κρατήσουν τους επισκέπτες μακριά από το πλοίο ή να κρατήσουν για τον εαυτό τους ένα συγκεκριμένο κορίτσι. Επρόκειτο για μία λέξη για την οποία υπήρχε ήδη η νοηματική κατηγορία, και οι ναυτικοί την υιοθέτησαν γιατί τους φάνηκε ενδεχομένως πιο άμεσα παραστατική και ελκυστική από λέξεις όπως «απαγορευμένο» ή «ανεπίτρεπτο». Την ίδια αντίδραση είχαν και οι συμπατριώτες τους όταν οι ναυτικοί επέστρεψαν στη χώρα τους και εισήγαγαν τη λέξη στην αγγλική γλώσσα. Σε όλες τις κοινωνίες υπάρχουν συγκεκριμένα πράγματα που μπορεί να θεωρούνται ταμπού.

Μάλιστα, η λέξη επιδέχεται διάφορες μεταφράσεις, όπως ανέλυσε διεξοδικά ο Franz Steiner σε ένα άλλο κλασικό ολιγοσέλιδο βιβλίο με τον τίτλο Taboo (1956). Με την έννοια που χρησιμοποιείται στα Φίτζι έχει μεταφραστεί ως «άνομο», «ιερό» και «υπέρτατα καλό» ενώ μια πολύ συγγενική λέξη της γλώσσας που μιλούν οι Μαλαγκάσι (Malagasi) της Μαδαγασκάρης μεταφράζεται περισσότερο ως «βεβηλωμένο» ή «μιασμένο».» (Hendry 2011:35-36)

Ο Michel Foucault στον πρώτο τόμο της *Ιστορίας της Σεξουαλικότητας: η βούληση για γνώση* (Foucault 2011) γράφει ότι υπάρχει μια έντονη προσπάθεια της μετατροπής της σεξουαλικής συμπεριφοράς των ζευγαριών σε σχεδιασμένη από πριν οικονομική και πολιτική διαγωγή μέσα από την εμφάνιση συστηματικών εκστρατειών εκτός των ήδη υπαρχόντων εκστρατειών όπως οι ηθικοπλαστικές και θρησκευτικές παροτρύνσεις και τα φορολογικά μέτρα. Για τον Γάλλο φιλόσοφο, σε αυτές τις πολιτικές θα βρουν στηρίγματα οι ρατσισμοί που θα αναπτυχθούν τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Η κρατική εξουσία παρεμβαίνει δυναμικά ώστε να έχει γνώση σχετικά με τις σεξουαλικές πρακτικές των πολιτών αλλά και να «εκπαιδεύσει» όλους τους πολίτες να ελέγχουν οι ίδιοι τους τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιούν το σεξ. «Το σεξ έγινε ένα διακύβευμα, και μάλιστα δημόσιο διακύβευμα, ανάμεσα στο άτομο και το κράτος. Επενδύθηκε από ένα ευρύ πλέγμα από λόγους, γνώσεις, αναλύσεις και εντολές.». (2011:38)

Για τον Foucault όμως, οι απαγορεύσεις που επιβάλλονταν γύρω από το σεξ στις νεωτερικές κοινωνίες όχι μόνο δεν επέβαλαν σιωπή αλλά παρήγαγαν ένα νέο, πλούσιο καθεστώς λόγων γύρω από αυτό. Υπάρχει παραγωγή λόγων, λόγων που παράγονται από ανθρώπους με άλλες οπτικές γωνίες και διαφορετικές στοχεύσεις ως προς τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Η σιωπή δεν λειτουργεί αντιθετικά με αυτό αλλά συμπληρωματικά. Θεωρεί στείρα την ανάπτυξη ενός διπόλου ανάμεσα στα λεγόμενα και τα μη λεγόμενα καθώς τονίζει ότι «θα έπρεπε να προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους δεν λέγονται, πως κατανέμονται όσοι μπορούν και όσοι δεν μπορούν να μιλούν γι' αυτά, ποιος τύπος λόγου επιτρέπεται ή ποια μορφή εχεμύθειας απαιτείται για τους μεν και τους δε. Δεν υπάρχει μία και μόνο σιωπή αλλά, περισσότερες σιωπές, οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο των στρατηγικών που υποβαστάζουν και διαπερνούν τους λόγους» (2011: 39) Επιπλέον, υποστηρίζει ότι πρέπει «να αναδείξουμε ένα περίπλοκο και ασταθές παιχνίδι, όπου ο λόγος μπορεί να είναι ταυτοχρόνως εργαλείο και

αποτέλεσμα εξουσίας, αλλά και εμπόδιο, αντέρεισμα, σημείο αντίστασης και αφετηρία για μια αντιτιθέμενη στρατηγική. Ο λόγος κομίζει και παράγει εξουσία, την ενισχύει αλλά και την υπομονεύει, την εκθέτει, την καθιστά ευπαθή, και επιτρέπει να παρεμποδίζεται. Ομοίως, η σιωπή και η μυστικότητα προστατεύουν την εξουσία και εδραιώνουν τις απαγορεύσεις της, αλλά επίσης, χαλαρώνουν τις λαβές της και διαμορφώνουν, κατά το μάλλον ή ήττον, σκοτεινές ζώνες ανοχής» (Foucault 2011:118-119)

Το *habitus* είναι ένα θεωρητικό σχήμα που ανέπτυξε ο Pierre Bourdieu (1984), το οποίο αναφέρεται στις βαθιά καλλιεργημένες συνήθειες, δεξιότητες, προδιαθέσεις, αντιλήψεις και νοοτροπίες που τα άτομα αναπτύσσουν μέσα από τις κοινωνικές τους εμπειρίες, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα στάδια της κοινωνικοποίησής τους. Το *habitus* διαμορφώνεται από την ανατροφή, την εκπαίδευση, τη ταξική θέση και ευρύτερα από το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου. Καθοδηγεί τον τρόπο με τον οποίο το άτομο προσλαμβάνει τον κόσμο, τον τρόπο με τον οποίο δρα και τα πράγματα τα οποία θεωρεί κανονικά ή φυσικά. Βασικά χαρακτηριστικά του *habitus* είναι ότι είναι ενσώματο καθώς δεν αφορά μόνο ιδέες ή αντιλήψεις αλλά βιωμένες εμπειρίες. Είναι κοινωνικά κατασκευασμένο αφού αντανακλά τις συνθήκες που επικρατούν στην κοινωνική τάξη ενός ατόμου. Είναι ανθεκτικό αλλά προσαρμόσιμο στις νέες εμπειρίες που αποκτά το άτομο και είναι ασυνείδητο καθώς τα περισσότερα άτομα δεν συνειδητοποιούν το δικό τους *habitus*, θεωρώντας το ως τις «φυσικές» τους πράξεις ή σκέψεις. Ο Bourdieu χρησιμοποίησε το *habitus* προκειμένου να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο αναπαράγεται διαγενεακά η κοινωνική ανισότητα και οι αντιλήψεις και πρακτικές του ατόμου. Το *habitus* συνδέει τις ατομικές ενέργειες με τις ευρύτερες κοινωνικές δομές (Bourdieu 1984)

Ο Dennis Altman στο δοκίμιό του *Ομοφυλοφιλία, καταπίεση και απελευθέρωση* υποστηρίζει ότι η καταπίεση που αντιμετωπίζουν οι ομοφυλόφιλοι άνθρωποι λόγω της σεξουαλικότητάς τους είναι ένα μέρος από την γενικότερη σεξουαλική καταπίεση που υφίστανται όλοι οι άνθρωποι μέσα στον σύγχρονο, δυτικό, καπιταλιστικό κόσμο. Για τον Altman, η ουσιαστική απελευθέρωση των ομοφυλόφιλων από τις καταπίεσεις στις οποίες υπόκεινται μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω μίας ολοκληρωτικής, εκ θεμελίων ανατροπής και αντικατάστασης των υπαρχουσών κοινωνικών αντιλήψεων καθώς και των δομών που τις συντηρούν και τις αναπαράγουν (Altman 1980).

Το στίγμα της ομοφυλοφιλίας και οι συνέπειές του

Σε αυτή την ενότητα διερευνήθηκε τόσο το βίωμα του στίγματος της ομοφυλοφιλίας όσο και οι συνέπειες που απέρρεαν από αυτό στην ζωή των ομοφυλόφιλων ανδρών με επίκεντρο την πόλη των Ιωαννίνων. Θα παρουσιαστούν αποσπάσματα είτε αυτούσια είτε σε πλάγιο λόγο, από τις συνεντεύξεις βάθους που διεξήγαγα με τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριές μου, τα οποία θα αναλυθούν υπό το πρίσμα των συνεπειών που μπορεί να έχει το στίγμα της ομοφυλοφιλίας στους ομοφυλόφιλους άνδρες σε συγχρονικό αλλά και ιστορικό επίπεδο (με ιστορικό βάθος από την δεκαετία του 1980 και έπειτα).

Ανάμεσα στα πολλά γεγονότα που μου αφηγήθηκε ο Μανόλης ήταν και ένα ακόμη περιστατικό κατά το οποίο ένα τραγικό συμβάν συνδέθηκε με τον σεξουαλικό προσανατολισμό με τον οποίο είχε ταξινομήσει η τοπική κοινωνία το θύμα.

*[...] μόνο σε μια περίπτωση θυμάμαι για ένα νεαρό παιδί που το γνώριζα κιόλας που χάθηκε, που πνίγηκε στην λίμνη μετά από μια μεγάλη οίνοποσία με την παρέα του και τον ψάχναμε και μέρες μάλιστα... που ειπώθηκε από κάποιους της κοινής γνώμης ότι «α, τι περίμενες τέτοια κατάληξη θα είχε αφού ήταν ομοφυλόφιλος» [...]*¹²⁵

Σε αυτή την αφήγηση αναδείχθηκε ακόμη μια φορά η αντίληψη της τοπικής κοινωνίας για την σχεδόν απόλυτα νομοτελειακή, τραγική κατάληξη που θα είχε ένας ομοφυλόφιλος λόγω της ταξινόμησής του ως «περιθωριακού» ή «ανώμαλου» στην συλλογική κοινωνική συνείδηση. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο Μανόλης μου τόνισε ότι δεν θεωρούσε ότι αυτός ο νεαρός άνδρας ήταν ομοφυλόφιλος πιθανολογώντας ότι αυτός ο σεξουαλικός προσανατολισμός του αποδόθηκε από την τοπική κοινωνία εκ των υστέρων ενδεχομένως για να δικαιολογηθεί η τραγική του κατάληξη.

Συνεχίζοντας, ο Μανόλης με πληροφόρησε για το κλίμα της εποχής στα Ιωάννινα σχετικά με την συζήτηση για την ομοφυλοφιλία καθώς και ευρύτερα για θέματα σεξουαλικότητας. Οι γυναίκες της εποχής, οι οποίες στην πλειονότητά τους

¹²⁵ Μανόλης, 62 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

ήταν νοικοκυρές απασχολούνταν κατά κύριο λόγο στον «ιδιωτικό» χώρο του σπιτιού ενώ οι άνδρες ήταν αυτοί που κινούνταν προνομιακά στον «δημόσιο» χώρο. Συνεπώς, πολλές γυναίκες αγνοούσαν διάφορα πράγματα γύρω από την σεξουαλικότητα που διακινούνταν ως όροι και πληροφορίες στην δημόσια σφαίρα από την οποία ήταν σχεδόν εντελώς αποκλεισμένες. Σύμφωνα με τον Μανόλη, γνώριζαν για την ανδρική ομοσεξουαλικότητα αλλά την επεσήμαναν μόνο αν κάποιος από τον κοινωνικό τους περίγυρο χρησιμοποιούσε τον σεξουαλικό προσανατολισμό ενός άλλου άνδρα για να του επιτεθεί λεκτικά σε μια μεταξύ τους αντιπαράθεση. Η αναφορά του στίγματος της ομοφυλοφιλίας κάποιου ήταν αρκετή από μόνη της για να «επικρατήσει» κάποιος σε μια αντιπαράθεση και ο άλλος να αποχωρήσει ντροπιασμένος.

Το στίγμα της ομοφυλοφιλίας είχε συνέπειες και στον τομέα εργασίας κάποιων ομοφυλόφιλων ανδρών. Η Αγγελική γεννήθηκε στα Ιωάννινα λίγο πριν τα μέσα της δεκαετίας του 1980, μεγάλωσε εδώ και σπούδασε στο τοπικό πανεπιστήμιο και στα τέλη της δεκαετίας του 2010 παντρεύτηκε. Κατά την διάρκεια της συνέντευξης που κάναμε, μου ανέφερε ένα περιστατικό που έγινε σε μια επιχείρηση στην οποία εργαζόταν ο σύζυγός της στο παρελθόν.

*[...] τον άντρα μου δεν το έχω ακούσει ποτέ να λέει ότι είναι πούστης κάποιος. Ίσα-ίσα που όταν είχαν ένα παιδί στην δουλειά του και το διώζανε μετά από 3 μήνες γιατί κάποιои πελάτες έκαναν παράπονα ότι μιλάει πάρα πολύ θηλυκά[...]*¹²⁶

Το στίγμα της ομοφυλοφιλίας και της «θηλυπρέπειας» αποτέλεσε τον ουσιαστικό λόγο απόλυσης του συναδέλφου του συζύγου της Αγγελικής, παρότι δεν δηλώθηκε ποτέ ρητά ως η αιτία της απόλυσης. Παρά το γεγονός ότι σύμφωνα με τον σύζυγο της Αγγελικής, αυτός ο άνδρας ήταν απόλυτα ικανός και είχε όλα τα προσόντα που χρειαζόταν η συγκεκριμένη θέση εργασίας, το στίγμα που έφερε ο σεξουαλικός του προσανατολισμός οδήγησε -μετά από παράπονα πελατών της επιχείρησης- στην απόλυσή του και στην απώλεια της εργασίας και του εισοδήματος που απέρρεε από αυτή. Με βάση αυτό το περιστατικό φάνηκε τεκμηριωμένα ότι η σεξουαλική ετερότητα αποτελούσε λόγο απόλυσης κάποιου

¹²⁶ Αγγελική, 38 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

από την θέση εργασίας του και συνεπώς, μια δυνητική αιτία αποκλεισμού από την βιοποριστική ανάγκη της εργασίας.

Ο Φίλιππος μου αφηγήθηκε λεπτομερώς, μία πρόσφατη εμπειρία του από συνέντευξη που έδωσε για να τον προσλάβουν σε μία θέση εργασίας.

*[...]ο άνθρωπος αυτός γύρισε και μου είπε ότι «θέλω να βγάλεις τα σκουλαρίκια», το σέβομαι γιατί κι εκεί ήταν παραϊατρικό επάγγελμα «θέλω να βγάλεις τις αλυσίδες από τα χέρια» [...] «και θέλω να καλύψεις τα τατουάζ».[...] Και για την σεξουαλικότητα μου το έθιξε αρκετά «θέλω να βάλεις...να μην έχεις τόσο την θηλυκή σου πλευρά» [...]*¹²⁷

Από την εμπειρία του Φίλιππου αναδείχθηκε ότι σε κάποια εργασιακά περιβάλλοντα απαιτείται ακόμη από την εργοδοσία η συγκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός (υποψήφιου) εργαζόμενου. Ο Φίλιππος εκφράζεται αισθητικά μέσω της ένδυσης και φορά κοσμήματα, φέρει τατουάζ και επιλέγει χρώματα τα οποία ακόμα σε συντηρητικούς κύκλους ταξινομούνται κυρίως ως «θηλυκά». Αυτή η αντίληψη εκφράστηκε έμμεσα όταν ο υποψήφιος εργοδότης του ζήτησε ρητά να αποκρύψει συμπεριφορικά ή ενδυματολογικά χαρακτηριστικά του, τα οποία ταξινομούσε ως «θηλυκά» και κατ' επέκταση ως χαρακτηριστικά ενός ομοφυλόφιλου άνδρα. Ο Φίλιππος μου δήλωσε emphaticά ότι προτιμά να μείνει άνεργος παρά να αλλάξει τον τρόπους με τους οποίους επιλέγει να εκφράσει τον εαυτό του.

Από τις αφηγήσεις που προηγήθηκαν αναδεικνύονται ορισμένες πτυχές των συνεπειών του στίγματος των ομοφυλόφιλων ανθρώπων όπως τις διερευνά ο Erving Goffman στο βιβλίο του *Το Στίγμα* (Goffman 2001) στο οποίο ορίζει το στίγμα ως ένα χαρακτηριστικό που είναι θεμελιωδώς δυσφημιστικό. Εξηγεί ότι οι άνθρωποι που είναι στιγματισμένοι προβάλλονται αρνητικά σα να είναι διαφορετικοί από τους άλλους, κάτι που συνεπάγεται την απαξίωση και περιθωριοποίησή τους από την κοινωνία. Ο Goffman διακρίνει το στίγμα σε τρεις κατηγορίες: το στίγμα της φυλής, του έθνους και της θρησκείας, τα βδελύγματα του σώματος, και τα ελαττώματα του χαρακτήρα του ατόμου (σε αυτή την τελευταία κατηγορία εντάσσει και την ομοφυλοφιλία). Σύμφωνα με τον Goffman,

¹²⁷ Φίλιππος, 35 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

οι άνθρωποι που είναι στιγματισμένοι συχνά βιώνουν μια πληθώρα μορφών διάκρισης εναντίον τους όπως την άσκηση σωματικής βίας σε βάρος τους, την κοινωνική απόρριψη και την οικονομική περιθωριοποίηση. Υπογραμμίζει ότι οι συμπεριφορές και οι θεσμοί της κοινωνίας που στηρίζουν τον στιγματισμό έχει αντίκτυπο σε εκείνους τους ανθρώπους σε συνδυασμό με τις δικές τους, ιδιαίτερες εμπειρίες (2001).

Η διάσταση της ταξικότητας ως προς την ελεύθερη βίωση της ομοσεξουαλικότητας επανερχόταν συνεχώς στις αφηγήσεις των πληροφορητών και των πληροφορητριών μου. Ο Χριστόφορος ανέλυσε αυτή την διάσταση με βάση τις δικές του εμπειρίες ως νεαρός ομοφυλόφιλος άνδρας.

[...]Όταν έχεις χρήματα πολλά δεν φοβάσαι ότι θα έχεις δύσκολη ζωή, δεν φοβάσαι αν θα σε πάρουν στην δουλειά, δεν φοβάσαι αν θα σε αποδεχθεί ο κοινωνικός σου περίγυρος. Δεν τους έχεις ανάγκη. Εμείς οι φτωχοί είμαστε λίγο πιο κοντά στους άλλους κοινωνικά επειδή χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον και ναι, παίζει τεράστιο ρόλο η κοινωνική σου τάξη για το αν θα σε αποδεχτούνε ή όχι.[...]¹²⁸

Με αφοπλιστική ειλικρίνεια ο Χριστόφορος υποστήριξε ότι η ταξική διάσταση ήταν ένας από τους κυριότερους παράγοντες που καθόριζαν αν ένα άτομο δύναται ή όχι να βιώσει ανοιχτά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό χωρίς περιορισμούς και αποκλεισμούς. Η συνθήκη της φτώχειας απέτρεπε αν όχι κατ' ουσία καθιστά αδύνατη, την ανεμπόδιστη βίωση της ομοσεξουαλικότητας από ένα ομοφυλόφιλο άτομο.

[...] Ή ας πούμε, το κλασικό που εγώ ας πούμε, το έχω ακούσει σίγουρα είναι το ότι «κι άμα μάθει ο εργοδότης σου; Μήπως σε απολύσει;».[...]¹²⁹

Και στην αφήγηση του Βασίλη, ο οποίος συμμετείχε στη συνέντευξη με τον Χριστόφορο, φάνηκε ότι ενδεχόμενη αποκάλυψη του ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού κάποιου, θεωρούνταν ακόμη σε κάποια άτομα ως αιτία απόλυσης από μία θέση εργασίας και κατά συνέπεια, δυσκολία βιοπορισμού. Και για τον Βασίλη η οικονομική ισχύς ή μη κάποιου, θεωρεί ότι έχει πρωταρχικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο θα βιώσει την σεξουαλικότητά του.

¹²⁸ Χριστόφορος, 24 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

¹²⁹ Βασίλης, 26 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να υπογραμμίσω και ένα άλλο στοιχείο που είναι σημαντικό στην επιβίωση και διαιώνιση αντιλήψεων περί απόκρυψης του «διαφορετικού» σεξουαλικού προσανατολισμού κάποιου με στόχο να αποφύγει τέτοιους αποκλεισμούς. Αυτό το στοιχείο είναι η δομή της οικογένειας. Η οικογένεια επιτελεί έναν πρωταρχικό ρόλο κοινωνικοποίησης και ένταξης των παιδιών στο κοινωνικό σύνολο. Στην ελληνική κοινωνία οι συγγενικές και οικογενειακές σχέσεις επιτελούν έναν βασικό, κρίσιμο ρόλο στον τρόπο με τον οποίο οικοδομείται και προσδιορίζεται η θηλυκότητα και ο ανδρισμός, ενώ οι άνδρες και οι γυναίκες προκειμένου να θεωρηθούν πλήρως ενήλικες πρέπει να παντρευτούν και να τεκνοποιήσουν (Kantsa 2011) Πολλές φορές ο φόβος του αποκλεισμού ή η ασύνειδη εσωτερίκευση των επιταγών της κοινωνίας για όλα εκείνα τα στοιχεία που δεν εντάσσονται αρμονικά στον κορμό της, οδηγούν την οικογένεια να εμψύσει στα νεότερα μέλη της αισθήματα φόβου αλλά και προσπάθεια αρμονικής ένταξης στο κοινωνικό σύνολο απαλείφοντας τυχόν χαρακτηριστικά που δεν βοηθούν σε αυτή. Από την άλλη πλευρά, παρατηρούμε από την στάση του Βασίλη ότι κάποια νεότερα μέλη της κοινωνίας έχουν αρχίσει να αποδομούν αυτές τις νόρμες και τις φοβίες και να διεκδικούν με ήπιο αλλά δυναμικό τρόπο μια ισότιμη θέση στην κοινωνία δίχως να αποκρύπτουν χαρακτηριστικά της ταυτότητάς τους που θεωρούν αναπόσπαστα στοιχεία της, όπως είναι και ο σεξουαλικός προσανατολισμός.

Η Ρόζα μας δίνει μια άλλη όψη της διάστασης της ταξικότητας ως προς την αντιμετώπιση και βίωση της ομοφυλοφιλίας. Μου αναφέρει ένα σχετικό παράδειγμα από το χωριό της.

*[...]νομίζω ότι είναι και λίγο ταξικό το θέμα δηλαδή...ο πατέρας μου έχει έναν κολλητό, ο οποίος είναι ανοιχτά γκέι, είναι παντρεμένος...τόρα, νομίζω πήρε διαζύγιο αλλά δεν έχει σημασία, ήταν παντρεμένος, έφερνε τον σύντροφό του στο χωριό, βγαίνανε για ψώνια, για τον περίπατό τους, καθόταν στο καφενείο. Κανείς δεν έχει πει τίποτα ποτέ στον συγκεκριμένο. Βέβαια, δουλεύει σε πρεσβείες [...]*¹³⁰.

Από όλες τις αφηγήσεις που προηγήθηκαν εξήχθη το συμπέρασμα ότι η ταξική θέση (και) των ομοφυλόφιλων ανδρών είναι ένας κομβικός παράγοντας για τον τρόπο με τον οποίο θα βιώσουν την σεξουαλικότητά τους. Όπως υποστηρίζει η Wolf «ο καπιταλισμός βασίζεται στην ιδιωτικοποιημένη αναπαραγωγή για την ανατροφή της

¹³⁰ Ρόζα, 35 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

επόμενης γενιάς εργατών με το μικρότερο δυνατό κόστος γι' αυτόν. Κατά τον ίδιο τρόπο, η καταπίεση των ΛΟΑΤ ανθρώπων προκύπτει από το γεγονός ότι οι σεξουαλικές αυτές μειονοτικές ομάδες αμφισβητούν έμμεσα την πυρηνική οικογένεια και τα έμφυλα στερεότυπα» (Wolf 2016:89).

Η ταξικότητα αναφέρθηκε και στην συζήτηση με έναν ακόμα πληροφορητή μου, τον Κωνσταντίνο, αυτή τη φορά με αναφορές στην Αθήνα:

[...]να είσαι οτιδήποτε ρε παιδάκι μου δεν είναι κοινωνικό θέμα μόνο, είναι και πάρα πολύ ταξικό θέμα. Μετράει πάρα πολύ. Το τελευταίο ας πούμε έτσι, που είχα ακούσει στον δρόμο ήταν από έναν τύπο ο οποίος [...] ζητιάνευε[...] 60-70 χρονών ο οποίος πέρασε απλά, μας ζήτησε λεφτά, του είπαμε ότι δεν έχουμε και άρχισε αμέσως τα «κότες αδερφές! Πούστηδες!» και σκεφτόμουν ότι άμα εγώ του έδινα λεφτά ας πούμε, δεν θα μου έλεγε τίποτα[...] Θεώρησε τον εαυτό του υπέρ μου σε κάτι και αμέσως μου το χτύπησε. [...]»¹³¹

Στο παράδειγμα που ανέφερε, ο Κωνσταντίνος έθεσε ίσως ασυνείδητα και μία άλλη πτυχή της αντιμετώπισης της ομοφυλοφιλίας, που θα μπορούσαμε να περιγράψουμε ως «ιεράρχηση των ετεροτήτων». Τα διάφορα είδη ετερότητας (ταξική, σεξουαλική, εθνική, εθνοτική κ.ο.κ) αποτελούν χαρακτηριστικά τα οποία διαφοροποιούν τα άτομα που τα έχουν από τον υπόλοιπο κοινωνικό κορμό σε οποιοδήποτε κοινωνικό πλαίσιο. Μέσα από το παράδειγμα του Κωνσταντίνου, όπου είχε πέσει θύμα φραστικής έμφυλης βίας επειδή δεν είχε χρήματα για τον επαίτη που του τα ζήτησε, διαπίστωσα ότι ο πληροφορητής μου ιεραρχήθηκε ως υποδεέστερος λόγω ενός γκέι φαινότυπου.

Αυτή η «ιεράρχηση των ετεροτήτων» μπορεί έμμεσα να αναδειχθεί και από την ιστορία που μου αφηγήθηκε η Δέσποινα. Η Δέσποινα γεννήθηκε τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980 στην πόλη των Ιωαννίνων όπου ζει και σήμερα με τα παιδιά της. Κατά την διάρκεια της συνέντευξης μου ανέφερε ένα περιστατικό για έναν συμμαθητή και φίλο των παιδιών της που έχει καταγωγή από την Αλβανία.

[...] έλα όμως, που τώρα που ανοίξαμε την συζήτηση για τους γκέι είχε κάτι ιδέες που δεν το περίμενα και του είπα «όταν έτρωγες bullying σου άρεσε; Επειδή ήσουν από την Αλβανία; [...]»¹³²

¹³¹ Κωνσταντίνος, 31 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

¹³² Δέσποινα, 40 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

Άρα, το στίγμα μιας ετερότητας (όπως η εθνική ετερότητα στην περίπτωση αυτή) φάνηκε να «γεννά» την επιθετικότητα απέναντι σε άλλες ετερότητες.

Μια άλλη όψη του στίγματος της ομοφυλοφιλίας είναι η χρήση των όρων «αδερφή» ή «πούστης» ως λέξεων εξύβρισης του άλλου χωρίς απαραίτητα να αναφέρονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό του ατόμου που αποκαλείται έτσι. Αυτή την όψη του στίγματός παρουσίασε με βάση τις δικές του προσλαμβάνουσες ο Ορφέας, ο οποίος πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της παιδικής και νεανικής του ηλικίας σε ένα καθαρά ομοκοινωνικό περιβάλλον, ως αθλητής σε μία τοπική ποδοσφαιρική ομάδα.

*[...] Στο μεταξύ, η λέξη πούστης έχει ξεκινήσει από το στρατό και από τέτοια πράγματα και δεν συνεπάγονταν απαραίτητα με σεξουαλικό προσανατολισμό αλλά είναι για άλλο επεισόδιο... αλλά ναι και πάντα θυμάμαι ότι θα γινόταν ένα επεισοδιάκι ασχέτως τύπου επεισοδίου και πάντα όταν θέλαμε να μειώσουμε κάποιον ή να τον χαρακτηρίσουμε φοβητσιάρη, αδύναμο ή οτιδήποτε θα του λέγαμε «έλα, μην κλαίγεις σαν αδερφή» ή σαν πούστης και συνήθως χρησιμοποιούνταν αυτή η λέξη, δεν χρησιμοποιούσαμε το «μην φέρεσαι σαν γκέι». [...]*¹³³

Το ζήτημα του μειωμένου ανδρισμού, ο οποίος στιγματίζεται λεκτικά, αναφέρεται και από τον Lancaster, ο οποίος μελέτησε την κοινωνία της Νικαράγουα: «η διαπαιδαγώγηση των αγοριών καλλιεργεί ενεργά με πολλούς τρόπους τα χαρακτηριστικά του *machismo*: ο ιδεώδης ανδρισμός ορίζεται από την αυτοπεποίθηση, την επιθετικότητα και την ανταγωνιστικότητα, από την προνομιακή συγκριτικά πρόσβαση στο χώρο και την αυξημένη ελευθερία κινήσεων, από μια δυσανάλογα ευρεία δυνατότητα ελέγχου των πόρων διαβίωσης και από μια ροπή προς την ανάληψη κινδύνων... Με ποιο συγκεκριμένο τρόπο όμως συντηρείται αυτή η επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά; [...] Η απάντηση είναι σαφέστατη: όταν οι τρόποι των αγοριών δεν ανταποκρίνονται στο αυταρχικό, επιθετικό, ανδρικό ιδεώδες, οι μεγαλύτεροι -γονείς και αδέρφια εξίσου- επιβάλλουν πάντοτε την πειθαρχία χρησιμοποιώντας την ταπεινωτική φράση «Μην είσαι αδελφή!». «No sea cochon!» Κάθε εκδήλωση ευαισθησίας, αδυναμίας, επιφυλακτικότητας – ή κάποιου άλλου χαρακτηριστικού που θεωρείται γυναικείο- επισημαίνεται ευθύς αμέσως και γελοιοποιείται. Με την εφηβεία τα αγόρια εισέρχονται στην αρένα του ανταγωνισμού, όπου πρέπει να διεκδικήσουν με

¹³³ Ορφέας, 25 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

όλες τις δυνάμεις τους τα σύμβολα του ανδρισμού, τα οποία και μπορούν να κερδίσουν μόνον εφόσον τα αποσπάσουν από τα άλλα αγόρια γύρω τους» (Lancaster 1992:245-247 στο Lancaster 2006: 536-537)

Υιοθετώντας αυτή την συλλογιστική πορεία μπορούμε να κατανοήσουμε και καλύτερα τους λόγους για τους οποίους φαίνεται να υπάρχει ακόμα η αντίληψη σε ένα μέρος της κοινωνίας περί σύνδεσης της ομοφυλοφιλίας με την «θηλυπρέπεια» των ανδρών. Ο Ορφέας παραδέχεται ότι έχει χρησιμοποιήσει πολλές φορές αυτές τις λέξεις πάνω σε ήπιες αλλά και έντονες αντιπαραθέσεις με ομόφυλούς του, δείχνοντας όμως να το έχει μετανιώσει και πλέον να μην τις χρησιμοποιεί καθόλου. Η χρήση των υβριστικών λέξεων «πούστης» και «αδερφή» είναι συχνή σε ομοκοινωνικά περιβάλλοντα όπως είναι οι ομάδες ποδοσφαίρου και έχουν ως στόχο να μειώσουν τον ανδρισμό κάποιου έναντι κάποιου άλλου (Σκίμπας 2022)

Σε ένα σημείο του 3^{ου} κεφαλαίου παρέθεσα ένα απόσπασμα από την συνέντευξη που έκανα με τον Αντώνη στο οποίο μου μίλησε για έναν συμφοιτητή του στην Φιλοσοφική Σχολή των Ιωαννίνων, ο οποίος βίωνε ανοιχτά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό και παρότι είχε την στήριξη της παρέας του, βίωνε πολλές αρνητικές αντιδράσεις από συμφοιτητές και συμφοιτήτριές του στην Φιλοσοφική.

*[...] στεναχωριόμουν σίγουρα για το παιδί, έχω έναν βαθμό empathy γενικά για πολλά ζητήματα οπότε στεναχωριόμουν. Απ' την άλλη στεναχωριόμουν και για μένα γιατί ξέρεις, άμα πάω να κάνω coming out εδώ πέρα θα ακούω τα ίδια οπότε, γινότανε και ένας φόβος [...]*¹³⁴

Διαφάνηκε ο φόβος του Αντώνη να ζήσει ανοιχτά ως ομοφυλόφιλος άνδρας σε ένα τέτοιο περιβάλλον, κάτι που εν τέλει ήταν ένας από τους βασικούς παράγοντες που τον απέτρεψαν από το να βιώσει τα φοιτητικά του χρόνια ως χρόνια ανακάλυψης και εμπέδωσης της σεξουαλικότητάς του. Ο Αντώνης σήμερα, ζει και εργάζεται στην Αθήνα έχοντας ενεργή σεξουαλική και κοινωνική ζωή, ζώντας ανοιχτά ως ομοφυλόφιλος άνδρας.

Η Αποστολίδου (2010), με αφορμή την μαρτυρία ενός γκέι άνδρα ο οποίος είχε σπουδάσει στην πόλη των Ιωαννίνων αλλά ούτε κατά την διάρκεια των σπουδών του μπόρεσε να βιώσει ελεύθερα την σεξουαλικότητά του λόγω των εσωτερικευμένων

¹³⁴ Αντώνης, 30 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

αισθημάτων ντροπής και ενοχών, υποστηρίζει ότι σε πολλές περιπτώσεις οι εσωτερικευμένες ενοχές είναι περισσότερο σημαντικές στην καταπίεση της σεξουαλικής ταυτότητας και συμπεριφοράς από ότι ο φόβος μιας πραγματικής αποκάλυψης της σεξουαλικότητας και αυτό δε φαίνεται να επιλύεται μέσα από την μετεγκατάσταση σε έναν άλλο τόπο. Οι ενοχές επιτελούν έναν κομβικό ρόλο στην εδραίωση αυτής της κατάστασης καθώς έχουν «εμφυτευθεί» σταδιακά στο άτομο πριν την απόκτηση σεξουαλικών εμπειριών. Από την άλλη πλευρά, ο φόβος του αυστηρού κοινωνικού ελέγχου φαίνεται να ακολουθεί και να καθορίζει την συμπεριφορά του ατόμου, ανεξάρτητα από την παρουσία ή μη των γονιών του (Apostolidou 2010:174)

Το στίγμα που συνοδεύει την ομοφυλοφιλία αποτρέπει κάποια άτομα και από την προσπάθεια αναζήτησης ομόφυλων, ερωτικών συντρόφων γιατί φοβούνται ότι θα στιγματιστούν ως ομοφυλόφιλοι στον στενό ή ευρύτερο κοινωνικό τους περίγυρο. Μια τέτοια περίπτωση μου ανέφερε ο Χριστόφορος, ο οποίος μίλησε με ένα άλλο αγόρι σε μία ηλεκτρονική εφαρμογή εύρεσης σεξουαλικών συντρόφων για ομοφυλόφιλους και αυτό το αγόρι του εξομολογήθηκε ότι ενώ τον έχει δει έξω και του άρεσε, δεν πήγε ποτέ να του μιλήσει επειδή δεν ήθελε οι φίλοι του να καταλάβουν ότι ήταν ομοφυλόφιλος. Το στίγμα της ομοφυλοφιλίας φέρεται να υπάρχει ακόμα και σε ένα μέρος των νεότερων γενιών και ο φόβος για την απόδοση αυτού από τον κοινωνικό τους περίγυρο, φαίνεται να τους αποτρέπει από το να βιώσουν ελεύθερα και χωρίς αποκρύψεις την σεξουαλικότητά τους. Από την άλλη, ο Χριστόφορος ζώντας στην πόλη των Ιωάννινων ανοιχτά ως ομοφυλόφιλος άνδρας θεωρεί ότι δεν μπορούσε να βοηθήσει κάπως αυτό το αγόρι καθώς σύμφωνα με τον ίδιο θα έπρεπε μόνος του να βρει την δύναμη να ανακαλύψει και να εμπεδώσει την σεξουαλική του ταυτότητα.

Μέσα από τις αφηγήσεις του Αντώνη και του Χριστόφορου παρατήρησα την εσωτερίκευση του στίγματος της ομοφυλοφιλίας το οποίο ανάμεσα σε άλλα προκαλεί αισθήματα ντροπής και καταπίεση της ελεύθερης βίωσης της ομοσεξουαλικής επιθυμίας. Ο Goffman εξετάζει τον αντίκτυπο του στίγματος στην ταυτότητα του ατόμου. Υποστηρίζει ότι τα στιγματισμένα άτομα αναπτύσσουν συχνά μια «χαλασμένη ταυτότητα» εξαιτίας των κηλιδωμένων χαρακτηριστικών τους. Αυτή η «χαλασμένη ταυτότητα», εξηγεί ο Goffman είναι αποτέλεσμα της εσωτερίκευσης από το άτομο των κοινωνικών στάσεων απέναντι στο στίγμα τους, κάτι που οδηγεί σε αισθήματα ντροπής, αυτοαμφισβήτησης και χαμηλής αυτοεκτίμησης. Επίσης, ο Goffman εξετάζει την έννοια του «περάσματος» μέσα στο συγκεκριμένο του στίγματος. Αυτή η έννοια

αναφέρεται στην πρακτική της απόκρυψης της στιγματισμένης ταυτότητας κάποιου και της παρουσίας του εαυτού τους ως μέρος των ατόμων που δεν έχουν το στίγμα. Διατυπώνει την άποψη ότι αυτή η πρακτική μπορεί να είναι ένας μηχανισμός άμυνας των στιγματισμένων ατόμων που τους επιτρέπει προσωρινά να δραπετεύσουν από τις αρνητικές συνέπειες που απορρέουν από το στίγμα τους (Goffman 2001)

Η (συλλογική) σιωπή: η ντροπή και οι ενοχές¹³⁵

Για την Mary Douglas (2006) η επιβίωση και αναπαραγωγή οποιουδήποτε συστήματος ταξινόμησης εξαρτάται άμεσα από την απόρριψη από το «σώμα» αυτού του συστήματος όλων εκείνων των πραγμάτων τα οποία δεν έχουν θέση μέσα σε αυτό, κάτι που ονόμασε «ύλη εκτός τόπου» (matter out of space). Με αυτή την συλλογιστική πορεία και έχοντας ως δεδομένο ότι πολλά κοσμολογικά συστήματα ταξινομούν την ομοσεξουαλικότητα ως «ανωμαλία», οι ομοφυλόφιλοι αντιμετωπίζονται σε πολλές περιπτώσεις ως «άνθρωποι εκτός τόπου». Αυτή η αντιμετώπισή τους από τα αντίστοιχα συστήματα δημιουργεί αισθήματα ντροπής, ενοχών και προσπάθειες απόθνησης αυτών των τάσεων ώστε να αποφύγουν τον «εξοστρακισμό» τους από το σύστημα.

*[...]...γιατί αυτό ήταν τόσο απαγορευμένο στην πατρίδα τους και στην κουλτούρα τους και στην κοινωνία τους, θεωρείται τόσο μιαιό και είναι τόσο απαγορευμένο που εγώ πιστεύω ότι είναι ένας λόγος που η όποια επιθυμία...είναι ο σοβαρότερος λόγος που απωθούν την οποιαδήποτε ομοφυλόφιλη επιθυμία, την απωθούν. Έλα όμως, που αυτή βγαίνει στην επιφάνεια κάποια στιγμή και τότε αυτοί τρελαίνονται δηλαδή μου είπε και αυτός το ίδιο με κάποιον άλλον, ότι ήθελαν να αυτοκτονήσουν και το πιστεύω λόγω της εμπειρίας της ζωής, της ηλικίας μου, των εμπειριών και τα λοιπά, έχω το αισθητήριο να καταλαβαίνω ποιο είναι αλήθεια και ποιο είναι ψέματα[...]*¹³⁶

Η Φοίβη γεννήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1970 σε ένα χωριό της περιφερειακής ενότητας Ιωαννίνων, κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα πριν μετακομίσει στην πόλη των Ιωαννίνων όπου ζει μέχρι σήμερα. Κατά την συνέντευξη που διεξήγα μαζί της μου αφηγήθηκε δύο περιπτώσεις γνωστών της ανθρώπων σχετικά

¹³⁵ Η θεωρητική έμπνευση για την δομή της συγκεκριμένης ενότητας προήλθε από το θεωρητικό σχήμα των «κοινωνιών της ντροπής» και των «κοινωνιών της ενοχής» το οποίο εισήγαγε η κοινωνική ανθρωπολόγος Ruth Benedict στο βιβλίο της *The Chrysanthemum and the Sword* το οποίο αφορούσε την Ιαπωνία. Δεν υιοθετώ την συγκεκριμένη θεωρητική θέση ως τεκμηρίωση αλλά ως μια αρχική έμπνευση, η οποία με βοήθησε να διατάξω τα ερευνητικά μου δεδομένα στην συγκεκριμένη υποενότητα.

¹³⁶ Φοίβος, 65 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

με το θέμα που διερευνούσα. Η Φοίβη χρησιμοποίησε τη φράση «κοινό μυστικό» για να περιγράψει την κατάσταση γύρω από την απόκρυψη του ομοφυλόφιλου σεξουαλικού προσανατολισμού αυτών των δύο γνωστών της ανδρών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι παρά τις όποιες στρατηγικές απόκρυψης (ετερόφυλος γάμος, τεκνοποίηση), η τοπική κοινωνία εύρισκε τρόπους να τις ξεπερνάει και να μαθαίνει και αυτά τα οποία δεν λέγονται, καλύπτοντάς τα όμως με μια υπόρρητα συμφωνημένη συλλογική σιωπή. Συνεχίζοντας την εξερεύνησή του σχετικά με το στίγμα, ο Goffman εισάγει την έννοια της διαχείρισης του στίγματος. Εξηγεί ότι οι άνθρωποι οι οποίοι είναι στιγματισμένοι συχνά ασκούν την πρακτική της διαχείρισης εντυπώσεων, η οποία είναι μια προσπάθεια να ελέγξουν τι γνωρίζουν οι άλλοι για το χαρακτηριστικό που τους στιγματίζει. Αυτό μπορεί να συνεπάγεται την απόκρυψη του στίγματος, την σταδιακή αποκάλυψή του ή την κανονικοποίησή του με το να δείχνουν ότι το στίγμα δεν τους χαρακτηρίζει στην ολότητά τους (Goffman 2001)

Στην δεύτερη περίπτωση, η Φοίβη αναφέρθηκε και στην εθνική ετερότητα της οικογένειας του ενός από τους δύο γνωστούς της, καθώς είναι απόγονος οικογένειας προσφυγικής καταγωγής του οποίου οι πρόγονοι ήρθαν στην Ελλάδα με τις ανταλλαγές πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας που έγιναν την δεκαετία του 1920.

*[...] δεν υπάρχει ρε παιδί μου αυτό το θάρρος στα παιδιά και όταν οι οικογένειές τους είναι πολύ πατριαρχικές. Ας πούμε, τώρα αυτοί είναι πρόσφυγες [...]*¹³⁷

Η πιεστική επιρροή που ασκούσε η δομή της οικογένειας σε κάποιους ομοφυλόφιλους άνδρες πολλαπλασιαζόταν όταν συνδυαζόταν με την επιρροή μια άλλης κοινωνικής δομής, αυτή της εκκλησίας.

*[...]μεγάλωσα σε ένα περιβάλλον πολύ θρησκευόμενο, πάρα πολύ θρησκευόμενο σε σημείο φανατισμένο και μεγάλωσα με αρκετό φόβο απέναντι στην σεξουαλικότητα και σε πολλά πράγματα, όχι μόνο στη σεξουαλικότητα., [...]*¹³⁸

¹³⁷ Φοίβη, 52 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

¹³⁸ Χριστόφορος, 24 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

Ζήτησα από τον Χριστόφορο να μου αφηγηθεί εφόσον το επιθυμεί, την πρώτη του ερωτική εμπειρία με άτομο του ίδιου φύλου και τον τρόπο με τον οποίο ανακαλεί στη μνήμη του αυτό το βίωμα.

[...]Η πρώτη μου επαφή ήταν με το παιδί εδώ πέρα [δείχνει τον Βασίλη] και ήτανε...δεν πήγε καθόλου καλά [...] είχαμε αράξει στο δωμάτιο του μια μέρα που λείπανε όλοι και φιλιόμασταν...ήτανε πολύ αθώο και μετά πήγα σπίτι μου και ήμουν γεμάτος με ενοχές όχι για αυτό που έκανα ακριβώς αλλά για αυτό που έκανα σε σχέση με την μάνα μου δηλαδή νόμιζα ότι με έβλεπε η μητέρα μου και με έκρινε ή το ήξερε και απλά κάπως φρίκαρα και δεν εξαφανίστηκα ακριβώς αλλά ήμουν σε φάση «μου αρέσεις πάρα πολύ αλλά δεν κάνει να ξαναβγούμε». Ένα πολύ δραματικό πράγμα...ενοχικό...από εμένα προς την θρησκεία και την οικογένειά μου...[...]¹³⁹

Η αφήγηση του Χριστόφορου φανέρωσε τον έντονα κανονιστικό ρόλο που δύνανται να επιτελέσουν η οικογένεια και η εκκλησία πάνω στην σεξουαλικότητα ενός ατόμου αλλά και ευρύτερα σε όλες τις πτυχές της ζωής του. Ο Χριστόφορος μεγαλώνοντας σε μία «θρησκευόμενη» οικογένεια -όπως την αποκάλεσε- εσωτερίκευσε τις αντιλήψεις του οικογενειακού του περιβάλλοντος, το οποίο θεωρούσε αμαρτία οτιδήποτε σχετικό με την σεξουαλικότητα. Για αυτό τον λόγο δεν έχει εκδηλώσει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό στα περισσότερα από τα μέλη της οικογένειάς του παρά μόνο στα νεότερα αδέρφια του. Ο Χριστόφορος συνειδητοποίησε τον σεξουαλικό του προσανατολισμό κατά την προεφηβεία (11-12 ετών) αλλά βίωσε αυτή την συνειδητοποίηση με έντονα ενοχικά αισθήματα ακριβώς εξαιτίας των αντιλήψεων που κυριαρχούσαν στο οικογενειακό του περιβάλλον, το οποίο λόγω της επιρροής από την εκκλησία ταξινομούσε την (ομο)σεξουαλικότητα ως αμάρτημα. Στην περίπτωση της Ελλάδας, το δόγμα της χριστιανικής ορθόδοξης εκκλησίας επικεντρώνεται στην σημασία του ετερόφυλου γάμου ως ορθής έκφρασης της σεξουαλικής επιθυμίας και συγκαταλέγει την ομοφυλοφιλία στα αμαρτήματα και την θεωρεί ως ολίσθημα της βούλησης που δύναται να ξεπεραστεί με την υιοθέτηση εκ μέρους του ατόμου ενός «ηθικού» τρόπου ζωής που συνάδει με τις διδαχές της εκκλησίας (Apostolidou 2010:221) Η αρχική εσωτερίκευση όλων αυτών των ενοχικών αισθημάτων που του δημιούργησε το περιβάλλον του φαίνονται από τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε την πρώτη του ερωτική εμπειρία με άτομο του ίδιου φύλου.

¹³⁹ Χριστόφορος, 24 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

Παρ' όλα αυτά, η φυσική σεξουαλική έλξη που ένιωθε ο Χριστόφορος προς τους άνδρες υπερέκρασε τις ενοχές που του είχαν δημιουργήσει τόσο το οικογενειακό περιβάλλον όσο και η εκκλησία. Με το να έχει κάποιος «διαφορετική» σεξουαλική ταυτότητα, υπερβαίνει τα θεμελιώδη έμφυλα δίπολα, τα οποία, σύμφωνα με τη φεμινιστική/κουήρ θεωρία και τον Bourdieu είναι τα πιο πρώιμα και πιο ισχυρά και ανθεκτικά χαρακτηριστικά της κοινωνικοποίησης/habitus. Η αναγνώριση της μη ταύτισης με τα άλλα αγόρια και κορίτσια, απαιτεί την συνειδητοποίηση της κατοχής και επιτέλεσης «διαφορετικών» ερωτικών αισθημάτων, επιθυμιών και πρακτικών (Mcdermott 2011 :68) Παρότι ο Bourdieu (1984) προτείνει ότι το habitus είναι κάτι ανθεκτικό, δεν αποκλείει τις στρατηγικές επιλογές και τις συνειδητές σκέψεις των ατόμων (Mcdermott 2011:68)

Η Ρόζα, μου μίλησε για τις περιπτώσεις δύο ομοφυλόφιλων ανδρών που είναι μέλη του ευρύτερου οικογενειακού της περιβάλλοντος και κυρίως για τις δύσκολες σχέσεις που έχουν με την στενή τους οικογένεια εξαιτίας της ομοφυλοφιλίας τους καθώς και για το γεγονός ότι τα περισσότερα άτομα της οικογένειάς τους δεν γνωρίζουν (ή βρίσκονται σε άρνηση) για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

[...] υπήρχε στο οικογενειακό περιβάλλον, υπάρχουνε δύο άντρες οι οποίοι είναι ομοφυλόφιλοι...ο ένας είναι ανοιχτά[...]. Θα σου πω...εκεί άργησε πάρα πολύ να το πει στους γονείς του και άργησε να το πει γιατί ήτανε εξαιρετικά ομοφοβικοί, εξαιρετικά όμως δηλαδή θυμάμαι ότι ο πατέρας του ήταν από τους τύπους που καθόταν στο καφενείο και θα έλεγε έτσι βροντερά ότι «μην μου βγει το παιδί πούστης ή ναρκομανής[...]. Ο δεύτερος, από το οικογενειακό περιβάλλον εννοώ, δεν είναι ανοιχτά γκέι...βέβαια, είναι θέμα άρνησης ξεκάθαρα...[...]. Φοβάται να το πει πάρα πολύ, θεωρεί ότι δεν θα τους ξαναδεί. [...] Θεωρεί ότι ο πατέρας του μάλλον θα το χωνέψει, είναι λίγο πιο εκρηκτικός αλλά ξέρει ότι μετά θα του φύγει γιατί είναι και πολύ συναισθηματικός. Η μητέρα του είναι λίγο πιο συγκροτημένη, πιο ψυχρή...αυτός είναι ο φόβος του. Επίσης, φοβάται ότι...τον αδερφό του...ότι δεν θα τον ξαναφήσει να δει τον ανιψιό του. Είναι ο μεγαλύτερος του φόβος οπότε δεν... [...]»¹⁴⁰

Ο κίνδυνος της γελοιοποίησης στην τοπική κοινωνία έχει καταγραφεί ως ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας από τον οποίο καθορίζεται η κοινωνική συμπεριφορά. Όπως έδειξε ο Herzfeld (1985) η κοινωνική φήμη είναι άμεσα

¹⁴⁰ Ρόζα, 35 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

εξαρτώμενη από την κοινωνική αναγνώριση. Ως εκ τούτου, σε ηθικό επίπεδο, έχει μεγαλύτερη σημασία αυτό που πιστεύει η κοινωνία ή η κοινότητα ότι κάνει κάποιος παρά αυτό που κάνει στην πραγματικότητα (Herzfeld 1985 σε Apostolidou 2010:176)

Μέσα από τις αφηγήσεις του Φοίβου, της Φοίβης, του Χριστόφορου και της Ρόζας αναδείχθηκαν οι τρόποι με τους οποίους οι δομές της οικογένειας αλλά και της εκκλησίας ως θεσμικής έκφρασης της θρησκείας, επέβαλλαν και αναπαρήγαγαν την καταπίεση της (ομο)σεξουαλικότητας. Οι κοινωνίες του λεγόμενου δυτικού κόσμου είναι γνωστές για την δραστηριότητα με την οποία επιβάλλουν την σεξουαλική καταπίεση. Σύμφωνα με τον Altman (1980) αυτό επιτυγχάνεται και εκδηλώνεται με τρεις τρόπους, οι οποίοι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι και απορρέουν από την τεράστια επιρροή της ιουδαϊκής και χριστιανικής θρησκευτικής παράδοσης που είναι κυρίαρχη στις δυτικές κοινωνίες. Ο πρώτος και κύριος τρόπος σεξουαλικής καταπίεσης έχει να κάνει με την σύνδεση της σεξουαλικότητας με το αμάρτημα. Ο δεύτερος τρόπος, αναφέρεται στην σχεδόν αποκλειστική σύνδεση της σεξουαλικότητας με την αναπαραγωγή εννοείται μέσα στο πλαίσιο της ετεροφυλόφιλης, νυμφευμένης οικογένειας. Τέλος, ο τρίτος τρόπος με τον οποίο επιβάλλεται και αναπαράγεται το καθεστώς της σεξουαλικής καταπίεσης είναι η εξαιρετικά έντονη αποτροπή και αποδοκιμασία κάθε σεξουαλικής παρόρμησης που δεν υπάγεται στο ετεροφυλοφιλικό πλαίσιο. Για τον Altman και αυτό είναι «συνέπεια της «ωφελιμιστικής» αντίληψης της σεξουαλικότητας» (1980:90-92)

Ως εκ τούτου, υφίσταται η έντονη καταπίεση και καταστολή της ομοφυλοφιλίας τόσο ως πρακτικής όσο ακόμη περισσότερο ως ιδιαίτερης ταυτότητας. Η ομοφυλοφιλία δεν βρίσκει έρεισμα ούτε στην αναπαραγωγή ούτε στον θρησκευτικό γάμο. Επομένως, είναι μια μορφή σεξουαλικότητας που παρεκκλίνει του κανονιστικού, κοινωνικού, ωφελιμιστικού πλαισίου στο οποίο υπάγεται η ετεροφυλοφιλία. Η αντίθεση στην αντίληψη της σεξουαλικότητας ως σχεδόν αποκλειστικά αναπαραγωγικού μηχανισμού θέτει σε κίνδυνο τα θεμέλια όλου του status quo και εξηγεί κατά αυτόν τον τρόπο (ίσως, αρκετά απλουστευτικά) την ανάγκη δίωξης, καταπίεσης και καταστολής του φαινομένου της ομοφυλοφιλίας. (Altman 1980)

Ο Μενέλαος, μου αφηγήθηκε την ιστορία ενός φίλου του που ενώ όλοι γνώριζαν ότι είναι bi (αμφιφυλόφιλος), ήταν ένα θέμα ταμπού στις συζητήσεις της παρέας που ανήκαν και οι δύο καθώς ποτέ δεν το έθιγε ανοιχτά κανείς όταν ήταν παρών και ο φίλος τους και ο ίδιος δεν το συζητήσε ποτέ μαζί τους. Ενώ όλοι γνώριζαν ότι

συνευρίσκεται σεξουαλικά τόσο με γυναίκες όσο και με άνδρες, όταν έφτανε εκεί η συζήτηση ο φίλος τους έκανε πως δεν άκουγε ή δεν μετείχε στην συζήτηση. Την ίδια στιγμή ήταν ανοιχτός να συζητήσει τα πάντα σχετικά με τα κορίτσια που γνώριζε και έκανε σεξ ενώ δεν ανέφερε καθόλου τα αγόρια με τα οποία έκανε ακριβώς τα ίδια, εν γνώσει όλων των δικών του ανθρώπων.

Ο Μενέλαος απέδωσε αυτήν την επιλεκτική σιωπή του φίλου του στην αντίληψή του ότι ίσως δεν θα τον καταλάβαιναν τα άτομα της παρέας του και ο ευρύτερος κοινωνικός του περίγυρος καθώς η εποχή δεν ήταν ακόμη ώριμη για ένα αμφιφυλόφιλο άτομο να εκφράσει ανοιχτά τις επιθυμίες του και τις σεξουαλικές του πρακτικές που εξέτρεπαν από την ετεροκανονικότητα. Μέσα και από αυτή την περίπτωση μπορούμε να διακρίνουμε τον ρόλο μιας απροσδιόριστα επιβαλλόμενης σιωπής γύρω από το θέμα της ομοσεξουαλικότητας και της αμφισεξουαλικότητας, ακόμη και σε καταστάσεις όπου αυτές είναι απροκάλυπτα παρούσες. Η σιωπή γύρω από αυτό το θέμα φανερώνει ότι για την παρέα του Μενέλαου, η συγκεκριμένη συμπεριφορά και κατ' επέκταση σεξουαλική πρακτική του φίλου τους ήταν ένα θέμα ταμπού, καθώς ήταν κάτι υπόρρητα απαγορευμένο να συζητηθεί όταν ήταν παρών (Hendry 2011: 35-36)

Ο Ιάσοντας, ζώντας και σπουδάζοντας στα Ιωάννινα ως ανοιχτά ομοφυλόφιλος άνδρας με πληροφόρησε ότι ελάχιστες φορές αντιμετώπισε ομοφοβική συμπεριφορά και η πιο έντονη από αυτές ήταν κατά την διάρκεια της πρακτικής του άσκησης.

[...]Είχα αντιμετωπίσει ένα και μοναδικό συμβάν στην ζωή μου στα Γιάννενα που ήτανε στο νοσοκομείο όταν έκανα πρακτική, όταν ήμουν 22 πια χρονών μετά από 4 χρόνια...και στην δουλειά μου ήμουν πολύ ανοιχτός αν πήγαινε κάπου εκεί η συζήτηση. Είχα περάσει από ένα τμήμα στο νοσοκομείο, αυτό της αποστείρωσης όπου υπήρχε ένας χώρος εργασίας και γινόντουσαν κάποιες δουλειές το πρωί σε ένα μεγάλο τραπέζι και καθόντουσαν σε αυτό το τραπέζι [...] και δουλεύανε μαζί οπότε επειδή ήταν και κλειστό τμήμα και δεν υπήρχαν και πολλοί εξωτερικοί άνθρωποι συζητούσανε πάρα πολύ μεταξύ τους και ήτανε τότε ένα επίκαιρο θέμα που είχε πει κάτι κάποιος σχετικός με την εκκλησία για τους ομοφυλόφιλους οπότε έπαιζε πάρα πολύ αυτό σαν συζήτηση εκείνη την ημέρα και κάτι συζητούσανε και εγώ είπα «γιατί, τι σας πειράζει;» και μου είχε πει μία συναδέλφισσα «ναι, πες μας ότι είσαι κι εσύ ομοφυλόφιλος» και της απάντησα εγώ, δεν είναι ότι δεν είπα κάτι και ξεκίνησε ένα ολόκληρο ζήτημα, είχα πάει μετά στην υπεύθυνη

εκπαίδευσης, μετά αυτή έκανε παράπονα στην προϊσταμένη, η προϊσταμένη έκανε παράπονα στην συναδέλφισσα, η συναδέλφισσα μου είπε «καλά, γιατί πήγες και το είπες επάνω;». Μετά, με έπιασε η προϊσταμένη και μου ζήτησε συγγνώμη εκ μέρους της συναδέλφισσας που αυτό το εκτίμησα πάρα πολύ. Ήτανε λίγο άβολο γιατί για δύο βδομάδες ήταν πολύ άβολο το κλίμα εκεί πέρα εξαιτίας μου αλλά χάρηκα που υπερασπίστηκα τον εαυτό μου. Τέλος πάντων, ήτανε μεγάλες γυναίκες ηλικιακά αυτές και είχανε μία πολύ παλιά νοοτροπία. Έτσι, αυτό θα έλεγα...ότι στις μικρότερες ηλικίες ίσως υπάρχει μεγαλύτερη αποδοχή. Φυσικά, αυτό είναι κανόνας και υπάρχει και εξαίρεση. [...]Εγώ της είχα πει «δε νομίζω ότι σε αφορά αλλά δε ντρέπομαι να σου πω τι είμαι. Πάντως, δεν θεωρώ ότι χρειάζονται να γίνονται τέτοιες συζητήσεις στη δουλειά ούτε τέτοια προσωπική επίθεση» και αυτή κάπως μετά με ρωτούσε επίμονα πως το πήρανε οι γονείς μου και ξέρεις, με τον άσχημο τρόπο που το κάνουνε οι άνθρωποι και μετά για περίπου μισή ώρα προσπαθούσε να με πείσει ότι εντάξει, μπορώ να πηγαίνω και με άντρες αλλά κάποια στιγμή θα πρέπει να παντρευτώ μία γυναίκα και να κάνω οικογένεια και δεν μπορούσε καθόλου να αντιληφθεί το ότι θέλω να κάνω οικογένεια ας πούμε, με άντρα και όχι με γυναίκα. Με είχε στεναχωρήσει πάρα πολύ αυτό που είχε γίνει και για αυτό είχα πάει μετά στην υπεύθυνη. [...]»¹⁴¹

Η περίπτωση του Ιάσονα είναι αντιπροσωπευτική -σε έναν βαθμό- των συνεπειών που υφίστανται τα ομοφυλόφιλα άτομα, συχνά νεαρότερων ηλικιών, τα οποία βιώνουν την σεξουαλικότητά τους ελεύθερα χωρίς αποκρύψεις, οδηγώντας μας, δευτερευόντως, να καταλάβουμε τους λόγους για τους οποίους πολλά άτομα δεν βιώνουν ελεύθερα και χωρίς αποκρύψεις τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

Η ιστορία της Άννας:

ο κοινωνικός αποκλεισμός μιας trans γυναίκας στα Ιωάννινα

Σκέφτηκα να κλείσω αυτό το κεφάλαιο με μια συνοπτική παρουσίαση της ιστορίας της Άννας, που είναι trans γυναίκα, και κυρίως των αποκλεισμών που βίωσε ως trans άτομο. Η Άννα γεννήθηκε στην πόλη των Ιωαννίνων την δεκαετία του 1970 όπου έζησε και μεγάλωσε μέχρι τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 2010. Κατά τη γέννησή της, της αποδόθηκε το αρσενικό φύλο. Όμως, η Άννα μεγαλώνοντας, άρχισε

¹⁴¹ Ιάσοντας, 23 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

να αισθάνεται εγκλωβισμένη μέσα στο σώμα ενός άνδρα. Το φύλο που της αποδόθηκε δεν ταίριαζε με αυτό που αισθανόταν. Αυτή η κατάσταση της δημιούργησε αμηχανία, αισθήματα ενοχής και φόβο καθώς λόγω της παντελούς απουσίας πληροφόρησης της εποχής για την trans κατάσταση καθώς και τις απόλυτα αρνητικές αναπαραστάσεις των trans ατόμων που κυριαρχούσαν στην ελληνική (και όχι μόνο) δημόσια σφαίρα, βρισκόταν σε μια διαρκή εσωτερική σύγκρουση χωρίς να έχει κανέναν να την βοηθήσει.

Η Άννα ένιωθε δυσφορία φύλου αλλά παράλληλα ένιωθε σεξουαλική έλξη για γυναίκες, κάτι που την μπερδευε ακόμη περισσότερο καθώς δεν μπορούσε να ταξινομήσει τον εαυτό της. Πριν πραγματοποιήσει την φυλομετάβαση, είχε πολλές ερωτικές σχέσεις με γυναίκες, μία εκ των οποίων οδηγήθηκε σε γάμο. Όταν η Άννα, αποφάσισε να προχωρήσει στην φυλομετάβαση γιατί δεν άντεχε άλλο να ζει αυτή την εσωτερική δυσφορία φύλου, αντιμετώπισε τον σχεδόν ολοκληρωτικό αποκλεισμό τόσο από την οικογένειά της όσο και από την τοπική κοινωνία των Ιωαννίνων εκτός ελαχίστων περιπτώσεων, που ήταν φιλικά πρόσωπα της Άννας.

Την Άννα την γνώριζα μέσα από την ακτιβιστική της δράση για τα δικαιώματα των trans ατόμων και έτσι της έκανα αίτημα φιλίας στο Facebook, το οποίο αποδέχτηκε. Τις πρώτες μέρες του Ιανουαρίου του 2024 της έστειλα ένα μήνυμα στο οποίο την ρωτούσα αν θα μπορούσε να με βοηθήσει με την διπλωματική εργασία που εκπονώ και δέχτηκε αμέσως με μεγάλη προθυμία και χαρά. Συναντηθήκαμε την επόμενη μέρα σε ένα ήσυχο café της πόλης των Ιωαννίνων, όπου η Άννα μετά από πολλά χρόνια είχε έρθει να περάσει τις γιορτές των Χριστουγέννων με φίλους και φίλες της, καθώς εδώ και πολλά χρόνια μένει στην Αθήνα. Παρά τις δυσκολίες που πέρασε, απέναντί μου είχα μια γλυκύτατη γυναίκα που με κοιτούσε με γονεϊκή αγάπη και ήταν απόλυτα πρόθυμη να με βοηθήσει στην εργασία που εκπονούσα. Η συνέντευξη που πραγματοποίησα με την Άννα ήταν από τις πιο δυνατές στιγμές της ζωής μου. Πέρα από τις πλούσιες πληροφορίες που μου έδωσε, το σημαντικότερο ήταν ότι ακούγοντάς την να μου αφηγείται ακροθιγώς την πολυτάραχη ζωή της, θαύμασα το θάρρος της να αγωνιστεί για να είναι αυτό που πραγματικά νιώθει απέναντι σε όσους την απέκλεισαν από όλα λόγω ακριβώς αυτής της κατάστασης.

Δεν θα μπορούσα να αναφερθώ συνολικά στην ζωή της Άννας καθώς η ιστορία της ζωής της θα αποτελεί από μόνη της το μοναδικό θέμα ενός ολόκληρου

βιβλίου ή μιας επιστημονικής εργασίας. Θα επικεντρωθώ και θα παραθέσω, αναλύσω εντελώς συνοπτικά κάποια αποσπάσματα από την συνέντευξή της που αφορούν στους αποκλεισμούς που βίωσε από όταν ξεκίνησε την φυλομετάβαση και έπειτα και κυρίως τους αποκλεισμούς που βίωσε από την ίδια της την οικογένεια. Η αναφορά στους αποκλεισμούς που βίωσε ως trans γυναίκα άρχισαν να φαίνονται ήδη από τις πρώτες ερωτήσεις που της έκανα και συγκεκριμένα στην ερώτηση αν εργαζόταν κάπου εκείνη την περίοδο στην Αθήνα.

[...] Αυτή την περίοδο εργάζομαι ως τεχνίτρια νυχτών στο σπίτι μου, ως αυτοαπασχολούμενη δηλαδή, πολλές φορές βέβαια...δυστυχώς, αναγκάζομαι κι εγώ όπως όλες οι trans γυναίκες όταν τα έσοδα δεν φτάνουν, να κάνω πορνεία [...] Η πορνεία είναι μια χαρά δουλειά για κάποια που την θέλει, για κάποια που δεν την θέλει είναι ό,τι χειρότερο.[...] Πολλές φορές είναι, ναι η μόνη διέξοδος δηλαδή, εγώ Γιάννη, έχω πάρα πολλά ταλέντα. Είμαι αρθρογράφος, παίζω μουσική ως DJ, είμαι τεχνίτρια νυχτών, έχω δουλέψει χρόνια ως barista και έχω ένα πολύ πλούσιο βιογραφικό σε αυτό, έχω ένα εξαιρετικό βιογραφικό στον τομέα των πωλήσεων σε πολυεθνικές πριν το transition. Όλα αυτά όμως ως διά μαγείας όταν ξεκινάς το transition και έχει να κάνει με αυτό που λέγαμε πριν...τα trans άτομα είμαστε αρκετά ευάλωτα γιατί δεν έχουμε ίσες επαγγελματικές ευκαιρίες με όλους τους υπόλοιπους ανθρώπους[...]¹⁴²

Από αυτό το απόσπασμα μπορούμε να δούμε ότι με το που ξεκίνησε την φυλομετάβασή της, η Άννα αποκλείστηκε από σχεδόν όλες τις προηγούμενες επαγγελματικές της δραστηριότητες επειδή είναι trans γυναίκα. Αυτοί οι αποκλεισμοί την οδήγησαν να εργάζεται περιστασιακά ως σεξεργάτρια για να μπορέσει να επιβιώσει. Είναι μια εργασία που δεν την επιθυμεί αλλά πολλές φορές όπως είπε η ίδια είναι η μόνη διέξοδος για ένα trans άτομο και ειδικά για μία trans γυναίκα. Στο τελευταίο μέρος του βιβλίου του *Το Στίγμα*, ο Goffman τονίζει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι στιγματισμένοι άνθρωποι σε καθημερινή βάση. Αναφέρει τους τρόπους με τους οποίους το στίγμα επιδρά στις σχέσεις, την δουλειά, την πρόσβαση σε δημόσιους χώρους ανάμεσα σε άλλα. Επισημαίνει ότι αυτές οι δυσκολίες προκαλούνται τόσο από τις κοινωνικές δομές και νόρμες όσο και από τα στιγματισμένα χαρακτηριστικά των ατόμων. Παρά την διάχυτη φύση του στίγματος, ο Goffman αναγνωρίζει επίσης, το ψυχικό σθένος και την ικανότητα αυτενέργειας των

¹⁴² Άννα, 48 ετών, trans αμφιφυλόφιλη γυναίκα

στιγματισμένων ατόμων. Υπογραμμίζει τις διάφορες στρατηγικές που αναπτύσσουν προκειμένου να καθοδηγήσουν τις στιγματισμένες ταυτότητές τους και να αντισταθούν στις καταπιεστικές δυνάμεις του στίγματος. Αυτές οι στρατηγικές περιλαμβάνουν τον σχηματισμό υποστηρικτικών ομάδων, την υποστήριξη δράσεων για την επίτευξη κοινωνικών αλλαγών αλλά και την πρόκληση των αντιλήψεων της κοινωνίας αναφορικά με τα στιγματισμένα χαρακτηριστικά τους (Goffman 2001)

Στη συνέχεια, την ρώτησα για τον τρόπο με τον οποίο θα χαρακτήριζε το κλίμα στην οικογένειά της μεγαλώνοντας στα Ιωάννινα.

*[...]...αν και δήλωναν ότι είναι αριστεροί εντούτοις, ήτανε βαθιά πατριαρχικό το περιβάλλον. Ο μπαμπάς, ο αρχηγός της οικογένειας, ο μπαμπάς τον οποίον φοβόμαστε. Φοβερό αυτό το πράγμα, το να φοβάσαι τον ίδιο σου τον πατέρα. Η μαμά, υπό πάντα στον μπαμπά, που να τολμήσεις τότε, σε αυτές τις εποχές να πεις ότι «εγώ είμαι trans» και ενώ μου αρέσουν τα κορίτσια δηλαδή ή θα με έχωναν σε κάνα ψυχίατρο ή θα με έσπαγαν στο ξύλο ή θα με πέταγαν στο δρόμο. Τώρα, πιστεύω ότι το πιο πιθανό ήταν ότι θα με είχαν πετάξει στον δρόμο, βλέποντας το πως μου συμπεριφέρονται τώρα, που είμαι 48 χρονών [...]*¹⁴³

Παρά το γεγονός ότι οι γονείς της αυτοπροσδιορίζονταν πολιτικά ως αριστεροί, ήταν φορείς έντονα πατριαρχικών και κατ' επέκταση ομοφοβικών και τρανσφοβικών απόψεων, κάτι που μπορεί να αιτιολογηθεί με βάση τα όσα είδαμε για την αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας από τα «σοσιαλιστικά» καθεστώτα της Κίνας και της Κούβας στο 1^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας και κατ' επέκταση τις πατριαρχικές αντιλήψεις που ενδέχεται να έφεραν κάποιοι άνθρωποι που αυτοπροσδιορίζονταν πολιτικά ως αριστεροί και αριστερές. Όπως υποστηρίζει η Wolf στο βιβλίο της *Σεξουαλικότητα και Σοσιαλισμός* «οι σεξουαλικές μειονοτικές ομάδες επί Στάλιν, Μάο και Κάστρο φυλακίζονταν, βασανίζονταν και γενικότερα αποτελούσαν στόχο κακομεταχείρισης σε κράτη που ήθελαν ψευδώς να χρησιμοποιούν τον μανδύα του σοσιαλισμού. Δυστυχώς, πολλοί δυτικοί της άκρας Αριστεράς -αν και όχι όλοι- υπερασπίστηκαν αυτή την κακοποίηση ή τις εκλογικευμένες στάσεις και συμπεριφορές τέτοιου είδους που αποτελούν ανάθεμα για το σκοπό της ανθρώπινης χειραφέτησης, για την ίδια την καρδιά, δηλαδή, του μαρξισμού» (Wolf 2016:88)

¹⁴³ Άννα, 48 ετών, trans αμφιφυλόφιλη γυναίκα

Πριν λίγα χρόνια, η Άννα ενώ είχε ήδη ξεκινήσει την μετάβαση φύλου έκανε dressing back (μου εξήγησε η ίδια τον όρο μέσα στην συνέντευξη), γυρίζοντας στην πόλη των Ιωαννίνων για περίπου 20 μέρες με σκοπό να αποχαιρετήσει την οικογένειά της με την ταυτότητα φύλου που σταδιακά άφηνε πίσω και προσπάθησε να εξηγήσει για ακόμη μια φορά την κατάστασή της στο οικογενειακό της περιβάλλον.

[...] Η μάνα μου τελευταία φορά που μιλήσαμε και η τελευταία φορά που βρέθηκα με τον πατέρα μου από κοντά γιατί με τον πατέρα μου που και που μιλούσαμε στο τηλέφωνο αλλά θα σου πω πως...με την μάνα μου ήταν η τελευταία...όχι, είχαμε μιλήσει για άλλους έξι μήνες στο τηλέφωνο και τέλος πάντων, ήταν τέλη του '17, αρχές '18...ήρθα στα Γιάννενα ενώ είχα ξεκινήσει το transition, κάνοντας για πρώτη και τελευταία φορά dressing back...ξέρουμε τι είναι το dressing back; Ενώ ήμουν ήδη σε transition, ενώ ήδη ζούσα ως [Άννα], για 20 μέρες ντυνόμουν με τα ρούχα του προηγούμενου μου φύλου ώστε να περνάω...γιατί ήταν και η αρχή της φυλομετάβασης τότε...στο να περνάω με το προηγούμενο status μου[...] να αποχαιρετήσω την παλιά μου ζωή, να αποχαιρετήσω τον πατέρα μου επειδή ήταν άρρωστος, είχε καρκίνο και όντως από τότε δεν τον ξαναείδα από κοντά, την γιαγιά μου. Πολύ σκληρό, πάρα πολύ σκληρό. Όταν λοιπόν, είχα μείνει 20 ημέρες και έμενα στο σπίτι μου το πατρικό και προσπαθούσα να πω στην μάνα μου γιατί της είχα κάνει coming out, να μιλήσουμε για αυτό το πράγμα, «δεν θέλω να ακούσω τίποτα!» μέχρι που όταν έτρωγα και πήγαινα και έπλυνα το πιάτο μου, μου λέει «οι άντρες εδώ δεν πλένουν πιάτα!» και της λέω «εγώ δεν είμαι άντρας». Ναι, κακοποιητικές συμπεριφορές. Τέλος πάντων, περνάει το εικοσήμερο και σαν σήμερα, ο μήνας σήμερα έχει 3 έτσι δεν είναι; Όχι, σαν αύριο, 4 Γενάρη του '18...τότε δεν είχα αυτοκίνητο γιατί μου το είχαν κλέψει το αυτοκίνητό μου και κατεβαίνω...ανέβηκα με το ΚΤΕΛ και κατέβαινα με την μηχανή μου που είχα. Έχω φορτώσει την μηχανή, την έχω βάλει να ζεστάνει γιατί είχε πάρα πολύ κρύο το '18 τον Γενάρη, πολύ περισσότερο από ότι έχει τώρα, είχε χιόνια στην Εθνική φεύγοντας και κάνω ένα τσιγάρο, ανάβω ένα τσιγάρο, κατεβαίνουν να με χαιρετήσουνε και μου λέει η μάνα μου «σκέψου τι κάνεις, θα καταστρέψεις την ζωή σου» και της λέω «μαμά, είμαι 20 μέρες...αλήθεια τώρα; Είμαι 20 ημέρες εδώ πέρα, προσπαθώ να σας το συζητήσω, είσαι κάθετα αρνητική και τώρα που ετοιμάζομαι να ανεβώ στην μηχανή, να κάνω 400 χιλιόμετρα μέσα στον πάγο με την μηχανή και εσύ γυρνάς και μου λες αυτήν την κουβέντα; Λοιπόν, για να τα ξεκαθαρίζουμε, παρ' το απόφαση ότι η επιλογή να έχεις έναν γιο ζωντανό δεν υπάρχει. Ή θα έχεις έναν γιο νεκρό» γιατί είχα κάνει και δύο απόπειρες αυτοκτονίας «ή θα έχεις ακόμη μία κόρη

ζωντανή». Αυτή ήταν η τελευταία κουβέντα που κάναμε από κοντά. Ήρθε ο μπαμπάς μου ο συγχωρεμένος και ρώτησε «τι λέτε εσείς εκεί;». «Τίποτα» του λέμε. Τους φίλησα, τους αγκάλιασα και από τότε δεν τους έχω ξαναδεί. Ο μπαμπάς μου πέθανε φέτος...πέρσι μάλλον γιατί τώρα έχουμε '24. Με τον μπαμπά μιλούσαμε στο τηλέφωνο που και που αλλά δεν γνώριζε στην αρχή, μετά έκανε ότι δεν γνώριζε, εγώ έκανα ότι δεν γνώριζα ότι γνώριζε και παίζαμε ένα κρυφτούλι γιατί μου είχαν ζητήσει όλοι οι υπόλοιποι να μην μάθει τίποτα ο μπαμπάς και ξέρεις επειδή έχω συνηθίσει να φταίω για όλα σε αυτή την οικογένεια, αν το μάθαινε και χειρότερε η κατάσταση της υγείας του... [...]Ναι δηλαδή όταν το έμαθαν μου είπαν «θα πεθάνει ο μπαμπάς» και τους λέω ότι «ο μπαμπάς θα πεθάνει γιατί έχει καρκίνο, δεν θα πεθάνει επειδή είμαι εγώ trans». Όπως και πέθανε γιατί είχε καρκίνο, όχι γιατί είμαι εγώ trans. Σου είπα είμαι χείμαρρος. [...]και οι trans γυναίκες ξέρεις Γιάννη μου είμαστε σε χειρότερη μοίρα από τους trans άντρες γιατί κι εκεί μπαίνει η πατριαρχία, είμαστε γυναίκες...[...]»¹⁴⁴

Σύμφωνα με την Αποστολίδου (2010) για τους περισσότερους γονείς των ατόμων με «διαφορετική» σεξουαλικότητα, έχει μεγαλύτερο βάρος ο στιγματισμός του ονόματος της οικογένειας ως κοινωνικά και ηθικά αποκλίνουσας και όχι τόσο η πιθανότητα το παιδί τους να γίνει δυστυχημένο ή να περιθωριοποιηθεί λόγω της σεξουαλικότητάς του (Apostolidou, 2010:177) ή της ταυτότητας φύλου του όπως στην περίπτωση της Άννας.

Επίλογος – σύνοψη κεφαλαίου

Στο 4^ο κεφάλαιο έγινε μια αρχική προσπάθεια διερεύνησης και κατανόησης των τρόπων με τους οποίους επιβαλλόταν και αναπαραγόταν αυτή η ιδιότυπη σιωπή γύρω από το φαινόμενο της ομοσεξουαλικότητας σε μία περιφερειακή πόλη της Ελλάδας όπως είναι τα Ιωάννινα. Μέσα από την διερεύνηση διαφόρων όψεων του στίγματος της ομοφυλοφιλίας καθώς και των αποκλεισμών που βίωσαν και βιώνουν τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα σε πολλαπλά επίπεδα προσπάθησα να κατανοήσω τους λόγους για τους οποίους υφίστατο αυτή η υπόρρητα συμφωνημένη συλλογική σιωπή για την ομοφυλοφιλία. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, μέσα από όσα καταγράφηκαν και ερμηνεύθηκαν ακροθιγώς μπορούμε να υποθέσουμε τεκμηριωμένα ότι οι δομές της οικογένειας και της εκκλησίας καθώς και η ταξική διάσταση ανάμεσα και σε άλλες μορφές ετερότητας (εθνική, εθνοτική κ.α) επιτελούν καθοριστικό -αν όχι κανονιστικό- ρόλο στους τρόπους

¹⁴⁴ Άννα, trans αμφιφυλόφιλη γυναίκα

με τους οποίους τα ΛΟΑΚΤΙ άτομα διαχειρίζονταν και διαχειρίζονται τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό και εν τέλει συγκρότησαν και συγκροτούν τον βίο και την συνολική ταυτότητά τους.

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Το 2^ο και 3^ο αυτοοργανωμένο Pride των Ιωαννίνων:

εθνογραφικά παραδείγματα της ΛΟΑΤΚΙ ακτιβιστικής δράσης στα Ιωάννινα

Το τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας είναι αφιερωμένο στην ΛΟΑΤΚΙ ακτιβιστική δράση όπως αυτή αποτυπώθηκε εθνογραφικά μέσα από δύο χαρακτηριστικά εθνογραφικά «στιγμιότυπα», τις πορείες του 2^{ου} και του 3^{ου} αυτοοργανωμένου Pride των Ιωαννίνων τον Ιούνιο του 2023 και του 2024 στο κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων. Το 1^ο αυτοοργανωμένο Pride των Ιωαννίνων έλαβε χώρα τον Ιούνιο του 2022 και διοργανώθηκε όπως και τα επόμενα από την *Ανοιχτή Συνέλευση για το Αυτοοργανωμένο Pride στα Γιάννενα*, η οποία έχει αναφορές στον αναρχικό χώρο της πόλης αλλά και ευρύτερα σε άτομα που έχουν μια «εναλλακτική» κουλτούρα χωρίς απαραίτητα να αυτοπροσδιορίζονται πολιτικά ως αναρχικοί και αναρχικές. Είναι μια συνέλευση ανοιχτή σε όλα τα άτομα με μόνη προϋπόθεση να μην έχουν σεξιστική, ομοφοβική, τρανσφοβική και γενικά εξουσιαστική συμπεριφορά απέναντι στα άλλα άτομα της συνέλευσης. Όπως χαρακτηριστικά γράφουν σε όλες σχεδόν τις αφίσες για εκδηλώσεις που διοργανώνει η Συνέλευση «εξουσιαστικές συμπεριφορές δεν είναι ανεκτές». Δεν συμμετείχα στο 1^ο Pride γιατί ήμουν εκτός Ιωαννίνων κατά τις ημέρες της διεξαγωγής του.

Την διοργάνωση του 2^{ου} αυτοοργανωμένου Pride το 2023, την πληροφορήθηκα μέσα από δημοσιεύσεις γνωστών μου ατόμων στα social media και άρχισα να ακολουθώ την σελίδα της *Συνέλευσης* στο Facebook για να ενημερώνομαι για τις δράσεις της καθώς και να λαμβάνω πληροφορίες για την ημερομηνία διεξαγωγής της πορείας που θα γινόταν στα πλαίσιά του. Αντίστοιχα και με τον ίδιο τρόπο ενημερώθηκα και για την διοργάνωση του 3^{ου} αυτοοργανωμένου Pride τον Ιούνιο του 2024.

Σκέφτηκα ότι θα είχε μεγάλο ενδιαφέρον να καταγράψω τις παρατηρήσεις μου σχετικά με την συμμετοχή μου στο Pride και να αποτελέσουν τον κορμό ενός

κεφαλαίου που θα παρουσιάσει σε συγχρονικό επίπεδο δύο «στιγμιότυπα» της ΛΟΑΤΚΙ ακτιβιστικής δράσης στην πόλη των Ιωαννίνων. Στο κυρίως κείμενο παρεμβάλλονται αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις βάθους, τις οποίες πραγματοποίησα με τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριές μου, τα οποία αναφέρονται στην εμπειρία από την συμμετοχή τους στα αυτοοργανώμενα Pride των Ιωαννίνων.

Δικαίωμα στην πόλη και κριτική θεωρία

Στο βιβλίο του, *Δικαίωμα στην πόλη*,¹⁴⁵ που εκδίδεται λίγο πριν από το ξέσπασμα της εξέγερσης του Μάη του 1968, ο Γάλλος φιλόσοφος Henri Lefebvre εισάγει την ομώνυμη έννοια σύμφωνα με την οποία ο αστικός χώρος δεν θα πρέπει να ελέγχεται μόνο από τις δυνάμεις της καπιταλιστικής αγοράς αλλά θα πρέπει να διαμορφώνεται και να ελέγχεται και από τους πολίτες (Lefebvre 2006)

Όπως γράφει ο Lefebvre «η ανάλυση μπορεί τώρα να αντιληφθεί γιατί και πως κάποιες σφαιρικές διαδικασίες (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές) διαμόρφωσαν τον αστικό χώρο και διάπλασαν την πόλη, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η δημιουργική πράξη απορρέει άμεσα και απαγωγικά από τις διαδικασίες αυτές. Πραγματικά, αν οι διαδικασίες αυτές επηρέασαν το χρόνο και τους χώρους της πόλης, αυτό έγινε χάρη στο γεγονός ότι επέτρεψαν σε κάποιες ομάδες να παρέμβουν, να τους αναλάβουν, να τους *ιδιοποιηθούν*, κι αυτό το κατάφεραν επινοώντας, πλάθοντας τον χώρο (για να χρησιμοποιήσουμε μια μεταφορά), δίνοντάς του ρυθμό. Παρόμοιες ομάδες επέφεραν επίσης καινοτομίες στον τρόπο ζωής, με το να έχουν μια οικογένεια, ν' ανατρέφουν και να μορφώνουν τα παιδιά, με το ν' αφήνουν μια θέση, μικρότερη ή μεγαλύτερη, στις γυναίκες, με το να χρησιμοποιούν ή να μεταβιβάζουν τον πλούτό. π.αρόμοιοι μετασχηματισμοί της καθημερινής ζωής τροποποίησαν την πραγματικότητα της πόλης, αντλώντας ταυτόχρονα από την ίδια τα κίνητρά τους. Η πόλη υπήρξε ταυτόχρονα ο τόπος και το πλαίσιο, το θέατρο και το στοίχημα αυτών των πολύπλοκων διεργασιών» (2006:77)

Η κριτική θεωρία έχει ως εναρκτήριο σημείο της σκέψης της, μια ευδιάκριτη κριτική στάση απέναντι στις κυρίαρχες δομές και τους θεσμούς που απορρέουν από

¹⁴⁵ Lefebvre, Henri. (1968), *Le Droit à la Ville*

αυτές και υποστηρίζει με έντονο τρόπο ότι η συλλογική κοινωνική δράση των ανθρώπων δύναται να επέμβει σε αυτά και να τα μεταβάλλει. (Ιωσηφίδης 2008:80) Η δυνατότητα και αναγκαιότητα της μεταβολής και της απαλλαγής των ανθρώπων από τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές δομές που κυριαρχούν πάνω τους καθώς και των σχέσεων που αυτές παράγουν, είναι το βασικό στοιχείο της κριτικής θεωρίας και της κριτικής κοινωνικής έρευνας. Η στοχοθεσία των κριτικών κοινωνικών ερευνών εκκινεί από αυτή τη θέση και προσπαθεί μέσα από την έρευνα να αναδειξεί αυτές τις σχέσεις και τις δομές κυριαρχίας καθώς και να προωθήσει την συνειδητοποίηση των κοινωνικών ομάδων που τις υφίστανται και να τις προτρέψει σε μία κατεύθυνση μεταβολής αυτών των σχέσεων και των δομών κυριαρχίας (Λάζος 1998 σε Ιωσηφίδη 2008: 81)

Η «σχολή» που συνδέθηκε περισσότερο και ίσως ταυτίστηκε σε έναν μεγάλο βαθμό, με την κριτική θεωρία και την κριτική κοινωνική έρευνα είναι αυτό το ρεύμα σκέψης που έχει καθιερωθεί να ονομάζεται «σχολή της Φρανκφούρτης». Ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται στους διανοητές που στελέχωσαν και παρήγαγαν θεωρητικό και ερευνητικό έργο στο Ινστιτούτο Κοινωνικής Έρευνας της Φρανκφούρτης. Οι τρεις πιο γνωστοί εκπρόσωποι αυτού του ρεύματος σκέψης είναι ο Theodor Adorno, ο Max Horkheimer και ο Herbert Marcuse. «Βασικοί στόχοι των θεωρητικών της Σχολής της Φρανκφούρτης ήταν να αναδείξουν τους μηχανισμούς αλλοτρίωσης και καταπίεσης στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες με τρόπους που πολλές φορές είναι διαφορετικοί από αυτούς του κλασικού μαρξισμού» (Craib 1998 σε Ιωσηφίδη 2008: 82)

2ο αυτοοργανωμένο Ioannina Pride 2023

Έφτασα μαζί με την Ρόζα γύρω στις 18:15 στο κτίριο της περιφέρειας Ηπείρου, έξω από το οποίο είχαν ήδη συγκεντρωθεί αρκετά άτομα. Υπήρχαν πολλά άτομα με σημαίες του Pride, την σημαία του ουράνιου τόξου, σημαίες της trans υπερηφάνειας, υπήρχε έντονο μακιγιάζ σε αγόρια και κορίτσια. Στα ρούχα κυριαρχούσε το μαύρο χρώμα. Πάνω στα σκαλιά της περιφέρειας ήταν αρκετά άτομα μαυροντυμένα με τα γνωστά καδρόνια των διαδηλώσεων. Αυτό που μου έκανε εντύπωση ήταν οι σημαίες που είχαν πάνω τα καδρόνια. Ήταν σε τετράγωνο ή ορθογώνιο και η μισή επιφάνεια

ήταν μαύρη και η άλλη μισή ροζ. Αργότερα, διάβασα ότι αυτό συμβολίζει τον κουήρ αναρχισμό.

Σε κάποια στιγμή εκεί που περιμέναμε να αρχίσει η πορεία, ήρθε μια κυρία περίπου 40-50 χρονών και άρχισε να διαμαρτύρεται λέγοντας ότι «εμένα δεν μου αρέσει» και «γιατί πρέπει να μου επιβάλλετε την αισθητική σας;» και το κλασικό «δεν με ενδιαφέρει τι κάνετε στα κρεβάτια σας» και άρχισε να τσακώνεται σε υψηλούς τόνους με κάποια παιδιά τα οποία πήγαν κοντά της και άρχισαν να αντιπαρατίθενται λεκτικά μαζί της και της πετούσαν γκλίτερ. Αυτό το συμβάν κράτησε περίπου 10 λεπτά και υπήρξε κάποια αναστάτωση γύρω από αυτό αλλά η συγκεκριμένη κυρία ήταν η μοναδική η οποία αντέδρασε με αυτόν τρόπο. Υπήρχαν πολλοί περαστικοί, καθώς είναι το κέντρο της πόλης σε αυτό το σημείο, που κοιτούσαν είτε με αδιαφορία είτε με (μικρή) αποδοκιμασία. Δεν μπορώ να υποστηρίξω ότι υπήρξε κάποια έντονη αντίδραση από τους υπόλοιπους περαστικούς, εννοείται ότι δεν ξέρω τι ένιωθαν από μέσα τους αλλά οι περισσότεροι δεν έριχναν καν δεύτερη ματιά στο συγκεντρωμένο πλήθος, δεν ξέρω αν είχαν καταλάβει ότι ήταν το Pride ή θεώρησαν ότι είναι απλά μια ακόμη πορεία διαμαρτυρίας.

Η πλειονότητα των ατόμων που συμμετείχαν στην πορεία ήταν κορίτσια, λιγότερα ήταν τα αγόρια. Λίγο πριν ξεκινήσει η πορεία, η οποία ξεκίνησε λίγο μετά τις 19:00, είδαμε ότι αρκετά από τα άτομα που κρατούσαν τα καδρόνια με τις μαύρες-ροζ σημαίες, φόρεσαν κάτι σαν κουκούλα είτε έφτιαξαν αυτοσχέδια full-face με μια μπλούζα και κάλυψαν τα πρόσωπά τους. Αυτή η κίνηση σχολιάστηκε αρκετά από τον κόσμο που ήταν συγκεντρωμένος κάτω από τα σκαλιά, με σχόλια του τύπου «γιατί το κάνουν τώρα αυτό;» ή «μήπως ετοιμάζονται να κάνουν φασαρίες;».

Ακριβώς μετά, κάποια άτομα άρχισαν να προσπαθούν να ξηλώσουν τα banners για την έκθεση *Ta Plasmata II*, που διοργάνωνε εκείνη την περίοδο στην πόλη η *Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση*, τα οποία ήταν αναρτημένα στις δύο κεντρικές κολώνες της Περιφέρειας και τελικά, κατάφεραν να τα κατεβάσουν. Ακολούθησαν χειροκροτήματα από κάποιους από τους συγκεντρωμένους.

[...] *Μα πέρσι ρε φίλε έσκισαν τα πανό από τα Plasmata της Στέγης του Ιδρύματος Ωνάση έξω από την Περιφέρεια. Για ποιον λόγο; Δεν υπήρχε λόγος. Έχουμε έρθει όλοι εδώ για να διαδηλώσουμε όλοι μαζί για άλλο λόγο. Δεν σε ενοχλεί η Στέγη του Ιδρύματος που σου*

*κάνει τα Plasmata και σου φέρνει κόσμο και σου δίνει...σε όλα τα Γιάννενα λεφτά γιατί τα Plasmata έδωσαν σε όλα τα Γιάννενα λεφτά ρε φίλε...[...]*¹⁴⁶

Η εναντίωση της *Συνέλευσης* σε κάθε μορφή pink washing¹⁴⁷ ήταν έκδηλη και εκφράστηκε με εμφατικό τρόπο και μέσα από αυτή την ενέργεια. Μετά από λίγο, ξεκινήσαμε σιγά σιγά για την πορεία. Είναι σημαντικό να αναφέρω ότι στην αρχή μας είχαν μοιράσει ένα χαρτί με τα συνθήματα τα οποία θα ακουγόντουσαν στην πορεία για να μπορούμε κι εμείς να τα φωνάζουμε. Η Ρόζα μου είπε ότι τα ίδια συνθήματα φώναζαν και στην πορεία διαμαρτυρίας για την δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου.

*[...]τα ίδια ήταν. Τα ίδια ήταν, ναι, ναι. Ήταν ακριβώς τα ίδια. Ξέρεις τι όμως; Σε πορεία για τον Ζακ είναι άλλο το πλαίσιο, υπάρχει οργή...εκεί ναι...το καταλαβαίνω, εκεί το καταλαβαίνω. Όπως καταλαβαίνω και τότε με τον Γρηγορόπουλο, αυτά τα καταλαβαίνω...στο Pride θεωρώ ότι δεν ταίριαζαν...παραήταν δηλαδή μαύρα.[...]*¹⁴⁸

Η δημόσια δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου τον Σεπτέμβριο του 2018 και το συλλογικό πένθος που προκάλεσε στην ελληνική ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα αποτέλεσε μια αφορμή για την αναθέρμανση ΛΟΑΤΚΙ ακτιβιστικών οργανώσεων και δράσεων που πλέον, δεν επιθυμούν απλά μόνο μια νομική αναγνώριση δικαιωμάτων αλλά την επίτευξη μιας ουσιαστικής ισότητας. Το συλλογικό πένθος για τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου αναζωπύρωσε τις ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις με νέα μαχητικότητα και νέες ακτιβιστικές δράσεις (Παπαθανασίου 2020)

Τα συνθήματα ήταν κυρίως εναντίον της πατριαρχίας δηλαδή και η ομοφοβία έμπαινε κάτω από την ομπρέλα της πατριαρχίας όπως και ο μισογυνισμός. Υποστήριζαν ότι αν «σπάσουμε» την πατριαρχία θα «σπάσουμε» και τον μισογυνισμό και την ομοφοβία. Η κυρίαρχη άποψη ήταν ότι όλες οι μορφές έμφυλης και σεξουαλικής καταπίεσης εκκινούν από την πατριαρχία. Η Hartman ορίζει την πατριαρχία «ως ένα σύνολο κοινωνικών σχέσεων με υλική βάση στις οποίες υπάρχουν ιεραρχικές σχέσεις και αλληλεγγύη μεταξύ των ανδρών, οι οποίες τους επιτρέπουν να κυριαρχούν πάνω στις γυναίκες. Η υλική βάση της πατριαρχίας είναι ο έλεγχος που ασκούν οι άνδρες πάνω στην εργατική δύναμη των γυναικών. Με το να αρνούνται στις

¹⁴⁶ Φίλιππος, 35 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

¹⁴⁷ Pink washing ή ροζ ξέπλυμα: είναι ένας όρος που περιγράφει την προσπάθεια εμπορικής ή ηθικής εκμετάλλευσης του αγώνα διεκδίκησης δικαιωμάτων για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα από εταιρείες ή οργανισμούς που συμβαίνει ιδιαίτερα κατά τον μήνα Ιούνιο, τον μήνα μνήμης της εξέγερσης του Stonewall και διεξαγωγής των Pride σε όλο τον κόσμο.

¹⁴⁸ Ρόζα, 35 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

γυναίκες την πρόσβαση σε οικονομικά αναγκαίες παραγωγικές πηγές και με το να καταπιέζουν την γυναικεία σεξουαλικότητα, διατηρούν τον έλεγχο πάνω τους» (Hartman 1979:14) Ακόμη, η Hartman ορίζει -ανάμεσα σε άλλα- τον ετερόφυλο γάμο (και την συνακόλουθη ομοφοβία) ως ένα από τα κύρια στοιχεία τα οποία εκπορεύονται από την πατριαρχία (Hartman 1979:14)

Το κυρίαρχο σύνθημα και αυτό που ακούστηκε τις περισσότερες φορές στην πορεία ήταν αυτό που έλεγε *«Έλληνα λεβέντη, Έλληνα λεβέντη στον τάφο σου θα στήσουμε το πιο μεγάλο γλέντι»*. Πήγαμε από την οδό Πυρσινέλλα, κατευθυνθήκαμε προς την πλατεία Πάργης όπου ο κόσμος που περνούσε δίπλα από την πορεία είτε σταματούσε να κοιτάξει είτε ήταν στα μπαλκόνια και έβλεπε είτε ήταν οι καταστηματαρχές που έβγαιναν και κοιτούσαν. Υπήρχε το πανό στην κεφαλή της πορείας το οποίο έγραφε το σύνθημα *«Με πουτανιά, με γκλίτερ και με πρωκτικό στο δρόμο να τσακίσουμε τον εθνικό κορμό»* με το οποίο δηλωνόταν emphaticά (και) η αντιεθνικιστική πολιτική θέση της πορείας.

Υπήρχε περιφρούρηση. Τα άτομα με τα καδρόνια και τις ροζ-μαύρες σημαίες ήταν γύρω μας και περιφρουρούσαν την πορεία κάτι που με έκανε να νιώσω αρκετή ασφάλεια καθώς από ένα σημείο και μετά υπήρξαν βλέμματα από ανθρώπους έξω από την πορεία οι οποίοι μας κοιτούσαν με μίσος και που ενδεχομένως αν δεν υπήρχε η περιφρούρηση μπορεί και να είχαν κάνει κάποιο επεισόδιο ή και να μας είχαν επιτεθεί. Περάσαμε την πλατεία Πάργης, κατεβήκαμε στην Χαριλάου Τρικούπη όπου εκεί είχαν βγει στην κυριολεξία όλοι οι καταστηματαρχές και οι υπάλληλοί τους στις εισόδους τους και μας κοιτούσαν με επαγρύπνηση. Ακούστηκε πολλές φορές το σύνθημα *«Καλύτερα μια ώρα ελεύθερη αδερφή, παρά 40 χρόνια κρυφή κι αρρενωπή»* όταν υπήρχαν κυρίως, άνδρες καταστηματαρχές στις εισόδους και παρατήρησα ότι ήταν αρκετά αμήχανοι όταν άκουγαν αυτό το σύνθημα, ειδικά στο *«κρυφή κι αρρενωπή»*. Θυμάμαι ότι όταν περνούσαμε από την Λόρδου Βύρωνος, εκεί που είναι τα cafe καθόντουσαν πολλοί άνθρωποι και μας κοιτούσαν ξαφνιασμένοι. Περάσαμε ακριβώς από δίπλα τους γιατί είναι πολύ στενός ο χώρος και όταν ακούστηκε αυτό το συγκεκριμένο σύνθημα είδα πάρα πολλά αγόρια και άνδρες να κοντανασαίνουν και να είναι αμήχανοι. Νομίζω ότι το συγκεκριμένο σύνθημα ειπώθηκε επίτηδες όταν υπήρχε μεγάλη παρουσία ανδρών έξω από την πορεία.

Κάποια στιγμή όπως βγήκαμε από την οδό Λόρδου Βύρωνος στην οδό Ανεξαρτησίας και μετά στην οδό Αβέρωφ, μπροστά από ένα σουπερμάρκετ υπήρχε αναρτημένη μια ελληνική σημαία. Κάποιος από τους ανθρώπους της πορείας που φορούσε κουκούλα πήγε και έσπασε το κοντάρι της σημαίας και την πέταξε κάτω ως συμβολική κίνηση ενάντια στον εθνικισμό. Αρκετοί χειροκρότησαν και επιδοκίμασαν αλλά υπήρξαν και αντιδράσεις από το ίδιο το πλήθος της πορείας με σχόλια του τύπου «γιατί το έκανε τώρα αυτό;» ή «εντάξει, ακραίο αυτό».

Κάτι άλλο επίσης, που μου έκανε εντύπωση -στην αρχή πάλι της πορείας- ήταν το γεγονός ότι είδα μια μητέρα που συνόδευε την κόρη της στην πορεία του Pride που ήταν μια πολύ γλυκιά και συγκινητική στιγμή που δεν περίμενα να δω στα Γιάννενα. Το κορίτσι πρέπει να ήταν μαθήτρια λυκείου. Η μαμά της καθόταν διακριτικά λίγα μέτρα πιο πίσω και η κοπέλα στεκόταν μαζί μας περιμένοντας να ξεκινήσει η πορεία. Γυρίζοντας και σταματώντας ξανά μπροστά στην περιφέρεια ένα μέρος του κορμού της πορείας κινήθηκε προς το προεκλογικό περίπτερο της Νέας Δημοκρατίας -μιας και σε δύο μέρες ήταν οι βουλευτικές εκλογές, στις 25 Ιουνίου οπότε μπροστά από την περιφέρεια υπήρχαν τα προεκλογικά περίπτερα αρκετών κομμάτων. Κινήθηκαν προς το περίπτερο της Νέας Δημοκρατίας και άρχισαν να λογομαχούν με άτομα που ήταν εκεί.

Πολλά ήτα τα άτομα τα οποία τους ξένισε η συμπεριφορά των ατόμων της *Συνέλευσης*, όταν κατέβασαν τα πανό από τα *Plasmata*, όταν έσπασαν τον ιστό της ελληνικής σημαίας έξω από το σουπερμάρκετ, όταν φόρεσαν τα full-face υπήρξαν σχόλια από πολλά άτομα κάτω και γενικά όλη η αυτή εμπειρία μου άφησε την αίσθηση ότι υπάρχει η ανάγκη για την διοργάνωση ενός θεσμικού Pride, σαν το Athens Pride ή το Thessaloniki Pride. Διαπίστωσα ότι υπάρχουν πολλά ΛΟΑΤΚΙ άτομα στην πόλη και νομίζω ότι υπάρχει η ανάγκη να διοργανωθεί και κάτι πιο πλουραλιστικό από το αυτοοργανωμένο Pride γιατί υπήρχε ξεκάθαρο πολιτικό πρόσημο σε αυτό, των αναρχικών κατά κύριο λόγο στην περίπτωση των Ιωαννίνων, το οποίο αποδοκιμάστηκε από αρκετά άτομα.

Ο Βασίλης συμμετείχε στο 1^ο αυτοοργανωμένο Pride που έγινε στα Ιωάννινα τον Ιούνιο του 2022. Στην συνέντευξη που κάναμε, συζητήσαμε ανάμεσα σε άλλα θέματα και για την εμπειρία του από την συμμετοχή του σε αυτό.

[...]Ε, κοίτα εγώ θυμάμαι το *1ο Pride* που έγινε πριν δυο χρόνια νομίζω...κοίτα, επειδή είχα συνηθίσει ας πούμε σε κάτι άλλο...εννοείται πήγα στο *Pride*, συμμετείχα, απλά δεν ένιωσα όμορφα. Βέβαια, πολύ θετικό και πολύ καλό σαν κίνηση που γίνεται όλο αυτό και τα λοιπά...απλά ξέρεις, είχα κάτι άλλο στο μυαλό μου. Για κάποιον λόγο ένιωσα γιατί πήγα στην πρώτη πορεία που είχε γίνει...στην πρώτη πορεία το ένιωσα πάρα πολύ...ένιωσα ότι ο κόσμος που κάνει την πορεία φοβάται δηλαδή γινόταν μια πορεία και έβλεπα ότι αυτοί που το οργανώνανε ας πούμε, στήνανε καραούλι σε κάθε στενό. Δεν μου άρεσε δηλαδή δεν ένιωθες άνετα να είσαι σε μια τέτοια πορεία που βλέπεις ότι το αντιμετωπίζουν με τόσο φόβο. Εντάξει, προφανώς θα μου πεις ότι φοβόντουσαν ότι ήταν η πρώτη φορά, ότι γίνεται σε μια πιο περιφερειακή πόλη και τα λοιπά αλλά ας πούμε, δεν περίμενα να πάω εκεί και να αισθανθώ ότι «παιδιά, τι γίνεται;»[...]Αυτό...δεν αισθανόσουν όμορφα και ταυτόχρονα ήταν νομίζω πολύ πολιτικοποιημένο, πάρα πολύ δηλαδή ήτανε ξεκάθαρη η θέση...ας πούμε, δημιουργούταν μια ξεκάθαρη πολιτική θέση της πορείας χωρίς αυτό να αντιπροσωπεύει ας πούμε, όλα τα άτομα που ήτανε εκεί δηλαδή θεωρώ ότι το *Pride* είναι κάτι ανοιχτό. Έχει να κάνει με τα ανθρώπινα δικαιώματα...είναι κάτι ανοιχτό...εκεί, μπορεί να πάει οποιοσδήποτε σε ό,τι κόμμα είναι ή οτιδήποτε άλλο, οποιαδήποτε ηλικία δηλαδή δεν έχει σημασία στο *Pride* αν θα πας και θα είσαι 20... [...]επίσης, νομίζω ότι φάνηκε κιόλας γιατί την δεύτερη χρονιά, η πορεία που έγινε θεωρώ ότι από μεριάς κόσμου, φάνηκε ξεκάθαρα ότι ήταν πιο αποδυναμωμένη από το πρώτο *Pride* δηλαδή το πρώτο *Pride* θυμάμαι ότι πήγε κόσμος δηλαδή [...] ¹⁴⁹

¹⁴⁹ Βασίλης, 26 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

3^ο αυτοοργανωμένο Pride Ιωαννίνων 2024

. Η πορεία ήταν προγραμματισμένη να γίνει στις 18:00 το απόγευμα της Πέμπτης, 20 Ιουνίου του 2024 μπροστά από το κτίριο της Περιφέρειας Ηπείρου στο κέντρο της πόλης. Το είχα δει καθώς ακολουθώ την σελίδα του αυτοοργανωμένου Pride, *Ανοιχτή Συνέλευση για το Αυτοοργανωμένο Pride στα Γιάννενα* στο Facebook. Κανόνισα με την φίλη μου, την Όλγα να πάμε μαζί. Βρεθήκαμε σχεδόν ακριβώς στις 18:00 μπροστά από το κτίριο της Περιφέρειας. Υπήρχε ελάχιστος κόσμος. Σταδιακά άρχισαν να έρχονται όλο και περισσότερα άτομα. Τα πανό ήταν τέσσερα φέτος. Ήταν τρία από την *Συνέλευση*, το κεντρικό πανό που πήγε στην κεφαλή της πορείας και δύο που πήγαν στα πλάγια του σώματος της πορείας και ένα πανό από μία οργάνωση της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς.

Κάποιες κοπέλες από την *Συνέλευση* μας μοιράσανε ένα χαρτί με τα συνθήματα τα οποία ήταν ακριβώς τα ίδια με τα συνθήματα που υπήρχαν και πέρσι, μόνο που στο πίσω μέρος του χαρτιού υπήρχαν κάποιες οδηγίες που απευθύνονταν στα άτομα που συμμετείχαν στην πορεία.

Η πορεία έχει περιφρούρηση (τα άτομα με τις μαυροροζ/μωβ/μαύρες σημαίες) και είναι εκεί για να μας προστατεύει.

Ό, τι και να γίνει δεν φεύγουμε από το μπλοκ, είμαστε πιο ασφαλή όλα μαζί.

Για λόγους ασφαλείας δεν βγάζουμε φωτογραφίες άγνωστο κόσμο.

Ότι χρειαστεί μιλήστε στα άτομα της περιφρούρησης.

Αυτό το χαρτί το μοίρασαν σχεδόν σε όλα τα άτομα για να μπορούμε να έχουμε τα συνθήματα και να τα φωνάζουμε. Μία χιουμοριστική σκηνή που εκτυλίχθηκε ήταν όταν στο προκάτ σπιτάκι μπροστά από την Περιφέρεια που στεγάζεται ένα κλιμάκιο του ΕΟΔΥ στο οποίο διενεργούνται test για τον ιό covid-19, ρώτησε μια γυναίκα μέσης ηλικίας που ήταν μέσα στο σπιτάκι μια άλλη ομήλική της γυναίκα που περνούσε γιατί έχει μαζευτεί τόσος κόσμος και της απάντησε η πρώτη με βαριά γιαννιώτικη προφορά «είναι Pride, μωρή». Αυτό το χιουμοριστικό γεγονός δηλώνει ότι η διεξαγωγή του Pride έγινε περισσότερο γνωστή στα άτομα της πόλης σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια.

Περνάγανε γενικά, άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, κοιτούσαν τα πανό που ήταν απλωμένα στο πεζοδρόμιο μπροστά από την Περιφέρεια. Σταματούσαν, διάβαζαν τι γράφουνε τα πανό και συνεχίζανε την πορεία τους σχετικά αδιάφοροι. Θα περίμενα να έχουν κάποια αντίδραση αλλά δεν υπήρξε κάποια αντίδραση. Ήταν γενικά πολύ πιο ήσυχα τα πράγματα σε σχέση με πέρσι. Αισθάνθηκα να υπάρχει μια πιο χαρούμενη ατμόσφαιρα από πέρσι. Έβλεπα να δημιουργούνται παρέες, πηγαδάκια από νέα άτομα παντού μπροστά από την Περιφέρεια. Άτομα να γνωρίζουν τους φίλους και τίς φίλες τους σε άλλα παιδιά για να μην είναι κανένα μόνο του. Σε κάποια στιγμή ήρθε ένας άνδρας γύρω στα 30-40 που μάλλον πρέπει να ήταν από έναν ελεύθερο κοινωνικό χώρο στο κέντρο της πόλης γιατί τον θυμάμαι από πέρσι που έφερε κάποιες ηχητικές εγκαταστάσεις, έφερε κάποια μεγάφωνα και τα παιδιά από την Συνέλευση άρχισαν να διαβάζουνε κάποια κείμενα. Αυτό που συγκράτησα ήτανε η φράση ότι «*το αυτοοργανωμένο Pride γίνεται για να κάνουμε ορατή την ύπαρξή μας*». Δεν τράβηξα φωτογραφίες αφού μας ζήτησαν για λόγους ασφάλειας να μην το κάνουμε και εννοείται ότι το σεβάστηκα όπως και την προηγούμενη χρονιά.

Υπήρχανε σημαϊάκια με την σημαία της Παλαιστίνης και δύο από τα τέσσερα πανό, είχανε συνθήματα για την Παλαιστίνη. Το ένα πανό έγραφε *There is no Pride in Genocide* και το άλλο πανό που δεν ήταν της Συνέλευσης, ήταν της Αναμέτρησης-Μετάβασης που έγραφε *ΛΟΑΤΚΙΑ+ αγώνες αντιπολεμικοί, ΟΧΙ στο όνομά μας της Γάζας η σφαγή, ΟΧΙ στο ροζ ξέπλυμα*. Η περίοδος που προηγήθηκε σημαδεύτηκε από τον συστηματικό βομβαρδισμό αμάχων Παλαιστινίων ανδρών, γυναικών και παιδιών στη Λωρίδα της Γάζας από την κυβέρνηση του Ισραήλ σε αντίποινα της επίθεσης της οργάνωσης Χαμάς εναντίον του Ισραήλ στις 7 Οκτωβρίου του 2023. Στο 3^ο αυτοοργανωμένο Pride των Ιωαννίνων εκφράστηκε emphaticά η στήριξη στους αμάχους που βομβάρδιζε το Ισραήλ στην Λωρίδα της Γάζας μέσα από συνθήματα συμπαράστασης, κυματισμούς σημαιών της Παλαιστίνης αλλά και με την ένδυση πολλών αγοριών και κοριτσιών με την χαρακτηριστική παλαιστινιακή μαντίλα.

Η περιφρούρηση φόρεσε πάλι μαντίλια στο πρόσωπο. Οι σημαίες είχαν μια ποικιλία χρωμάτων με κυρίαρχο το μαύρο. Υπήρχαν μαύρες-ροζ σημαίες που είναι οι σημαίες του κουήρ αναρχισμού, μαύρες-μωβ σημαίες που είναι οι σημαίες του αναρχικού φεμινισμού. Πέρσι, δεν είχα δει μαύρες-μωβ, είχα δει μόνο μαύρες-ροζ. Υπήρχαν και μόνο μαύρες σημαίες και σημαίες με μαύρο και κόκκινο χρώμα που είναι οι σημαίες του αναρχικού κομμουνισμού.

*[...] Δεν ένιωσα κάπου άβολα...[...] Δεν ήμουνα πέρσι. Εμένα γενικότερα σε όλα αυτά τα συλλογικά με γοητεύει ότι ενωνόμαστε για κάτι...θα το πω και ας πάει και στο βρόντο γιατί κάποια τέτοια...τέτοιες εκδηλώσεις θεωρώ ότι λίγοι είναι αυτοί που μετακινούνται. Ενδεχομένως, κάποιες φορές μπορεί να γίνονται για ντόρο...λίγοι θεωρώ...και οι άνθρωποι που συμμετέχουν νομίζω ότι είναι πιο έντονα invest σε αυτό...[...] Όσο παρατηρούσα...εσύ φταις για αυτό, δεν θα κοιτούσα το τι γίνεται γύρω, το πως αντιδράει ο κόσμος...ήταν αδιάφοροι...περνούσαν αλλά δεν έδιναν σημασία[...]*¹⁵⁰

Ξεκίνησε η πορεία, στρίψαμε προς την οδό Πυρσινέλλα και κατευθυνθήκαμε προς την πλατεία Πάργης. Μπροστά από το ναό του Αγίου Γεωργίου ακούστηκαν συνθήματα τα οποία αναφέρονταν κατά της εκκλησίας και της στάσης της απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ άτομα. Θυμάμαι έντονα, στα σκαλιά του ναού να υπάρχει ένας ηλικιωμένος άντρας ο οποίος με το που μας είδε και άκουσε τα συνθήματα κοκκίνησε από τον θυμό του και μας κοίταξε με μίσος.

Όπως κατεβαίναμε στη Χαριλάου Τρικούπη, είδα ένα ετερόφυλο ζευγάρι που κρατιόταν χέρι-χέρι, η κοπέλα είχε στο άλλο χέρι κρατημένη την σακούλα από ένα κατάστημα ρούχων, σταμάτησαν όταν είδαν την πορεία και αφού κατάλαβαν ότι είναι Pride μπήκαν μέσα στον κορμό της πορείας και διαδήλωσαν μαζί μας. Η πορεία δεν συνέχισε σε όλη τη Χαριλάου Τρικούπη, έστριψε δεξιά μπροστά από το Μέγαρο Ιωαννίδη και μπήκε στην οδό Μιχαήλ Αγγέλου που είναι πεζοδρομημένη. Εκεί αρχίσανε να φωνάζουνε συνθήματα κυρίως εναντίον του καπιταλισμού (μιας και στην συγκεκριμένη οδό και στα πέριξ αυτής βρίσκονται πολλά υποκαταστήματα πολυεθνικών εταιρειών, ιδιαίτερα στον τομέα του ρουχισμού). Περάσαμε την οδό Μιχαήλ Αγγέλου ολόκληρη, κατεβήκαμε πάλι μπροστά από το κτίριο της Περιφέρειας με προορισμό αυτή τη φορά προς τα κάτω, προς τη λίμνη. Όταν περνούσαμε μπροστά από το κτίριο της Λέσχης Αξιωματικών Φρουρών Ιωαννίνων (Λ.Α.Φ.Ι) ακούστηκε το σύνθημα *Είμαστε πούστηδες, δεν πάμε στο στρατό, να πάνε οι φασίστες να φάνε το σκατό*. Είδα ότι σε ένα παράθυρο της Λ.Α.Φ.Ι υπήρχανε τρία νεαρά αγόρια γύρω στα 25 που κοίταζαν την πορεία με περιέργεια και ενδεχομένως με μια μικρή δόση ειρωνείας. Όταν περάσαμε μπροστά από το κτίριο της παλαιάς 8^{ης} Μεραρχίας υπήρχαν στο φυλάκιο δύο νεαροί στρατιώτες που έκαναν σκοπιά. Πάλι ακούστηκε το ίδιο σύνθημα και οι δύο νεαροί στρατιώτες γέλασαν επιδεικτικά, γεμάτοι ειρωνεία. Μέσα

¹⁵⁰ Όλγα, 28 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

από αυτά τα συνθήματα δηλώθηκε ρητά (και) η αντιμιλιταριστική πολιτική θέση της πορείας.

Η επανοικειοποίηση (reclaim) δυσφημιστικών όρων όπως οι λέξεις «πούστης» και «αδερφή» ήταν έντονη και στις δύο διοργανώσεις του αυτοοργανωμένου Pride, στις οποίες συμμετείχα στην πόλη των Ιωαννίνων. Αυτή η επανοικειοποίηση των συγκεκριμένων υβριστικών λέξεων γίνεται ένα όπλο με το οποίο τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα αντιμετωπίζουν την εξουσία, καθώς από ένα εργαλείο η ίδια η γλώσσα μετατρέπεται σε πεδίο της μάχης (Wolf 2016:185)

Η λέξη «πούστης»¹⁵¹ συγκαταλέγεται ανάμεσα στις πιο προσβλητικές βρισιές της σύγχρονης ελληνικής γλώσσας εξαιτίας της αντίληψης ότι η ομοσεξουαλικότητα είναι μια πρακτική η οποία επιβλήθηκε και εδραιώθηκε στα χρόνια της κυριαρχίας των Οθωμανών. Ως λεκτικό κατάλοιπο της οθωμανικής κυριαρχίας η συγκεκριμένη λέξη συνδέεται άμεσα με αισθήματα ντροπής, συμβολικής απώλειας και κατ' επέκταση την αίσθηση μιας συλλογικής «υποτακτικότητας» (Apostolidou 2010:267)

Η ρητορική μίσους που έχει ως σκοπό να δυσφημήσει τον στόχο της, την ίδια στιγμή μπορεί να ενεργοποιήσει την αντίσταση των ατόμων τα οποία στοχεύει. Αυτή η τραυματική δύναμη της ρητορικής μίσους είναι η ίδια που μπορεί να ενεργοποιήσει την επανοικειοποίηση των δυσφημιστικών όρων. Το τραύμα ως όπλο επαναχρησιμοποιείται από αυτούς που είχε σκοπό να πληγώσει. Αυτή η χειραφέτηση αψηφά την ηγεμονική χρήση κάποιων λέξεων ως υβριστικές. Η επανοικειοποίηση λέξεων αναφέρεται στην ιδιοποίηση μειωτικών επιθέτων από τα ίδια τα υποκείμενα που αποτελούσαν τον στόχο αυτών των επιθέτων (Brontsema 2004:1) Με το να αυτοπροσδιορίζεται κάποιος με έναν όρο που χρησιμοποιήθηκε μειωτικά για να περιγράψει την σεξουαλική του «διαφορετικότητα», αμφισβητεί την κοινωνική κατασκευή και την κανονικοποίηση της σεξουαλικής «ομαλότητας» (Brontsema 2004:8)

¹⁵¹ Από το Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής γλώσσας της Ακαδημίας Αθηνών: πούστης πού-στης ους. (αρσ.) {πούστηδες} (λ. ταμπού) 1. (μειωτ.) ομοφυλόφιλος άντρας 2. (υβριστ.) άτιμος, ύπουλος άντρας [< τουρκ. puşt]

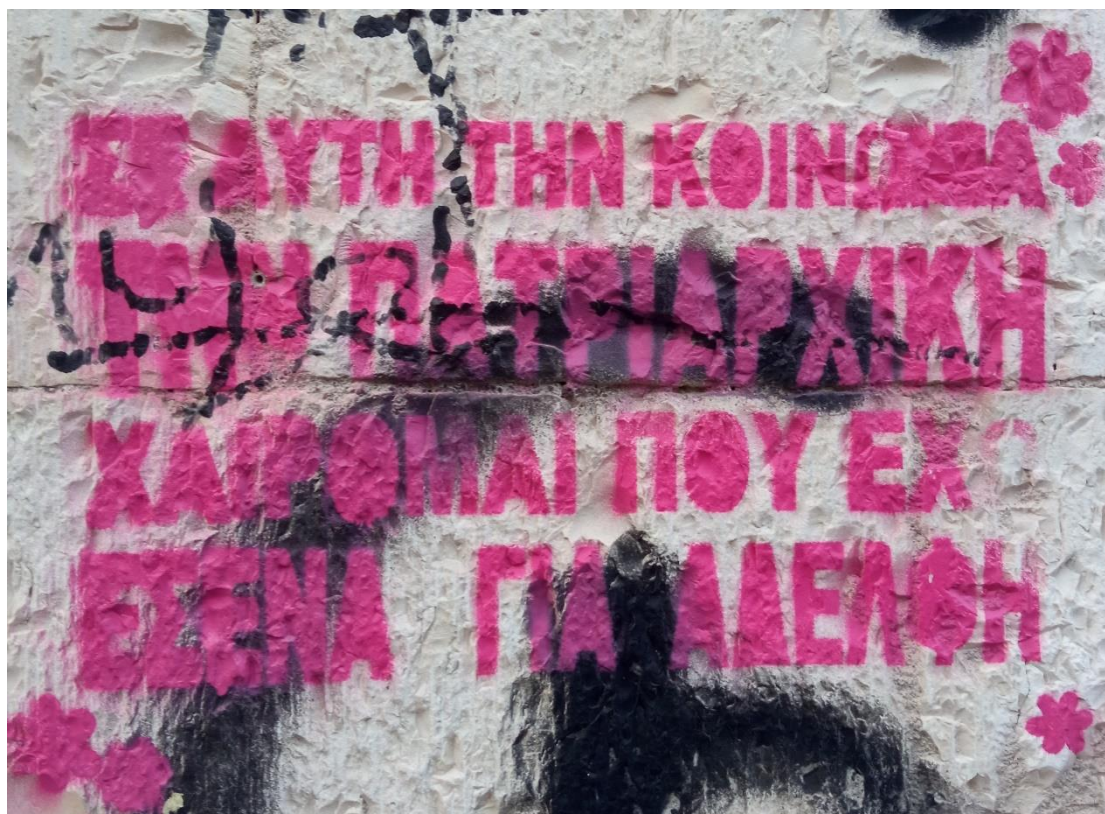

Στην οδό Ανεξαρτησίας. Λήψη του συγγραφέα στις 11/07/2023

Συνεχίσαμε κατεβαίνοντας την οδό Αβέρωφ, στρίψαμε αριστερά στο ύψος της οδού Ανεξαρτησίας και προχωρήσαμε μέχρι την Στοά Λούλη, στο ύψος του δρόμου που έρχεται από τον Άγιο Νικόλαο Αγοράς. Εκεί στρίψαμε αριστερά, προς τα πάνω ξανά και η πορεία βρέθηκε στην οδό Κάνιγγος. Σε ένα από τα μαγαζιά υπήρχαν δύο νέοι άνδρες γύρω στα 30-35 ετών οι οποίοι κοιτούσαν την πορεία και γελούσαν ειρωνικά.

[...] Νομίζω ότι ξέρεις τι, είναι και κοινωνικό, βαθύτατα κοινωνικό όλο αυτό δηλαδή για ποιον λόγο σε νοιάζει, όχι εσένα... νοιάζει τον άλλον πως θα ντυθείς, πως θα εκφραστείς, τι θα κάνεις, τι δεν θα κάνεις, ποια στάση θα πάρεις και έχει ο άλλος το δικαίωμα να σε βρίσει, να σε ξεφτιλίσει, να σε αγγίξει. [...] Είναι ένα θέμα εξουσιαστικό και ένα θέμα μη σεβασμού ορίων. Θα σου πω στο κομμάτι στο οποίο εγώ ένιωσα πάρα πολύ invested... ήτανε περισσότερο στο κομμάτι της παρεμβατικότητας, του «να απλώσει ο άλλος τα ξερά του».[...] ¹⁵²

¹⁵² Όλγα, 28 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

Στην οδό Ανεξαρτησίας. Λήψη του συγγραφέα στις 11/07/2023

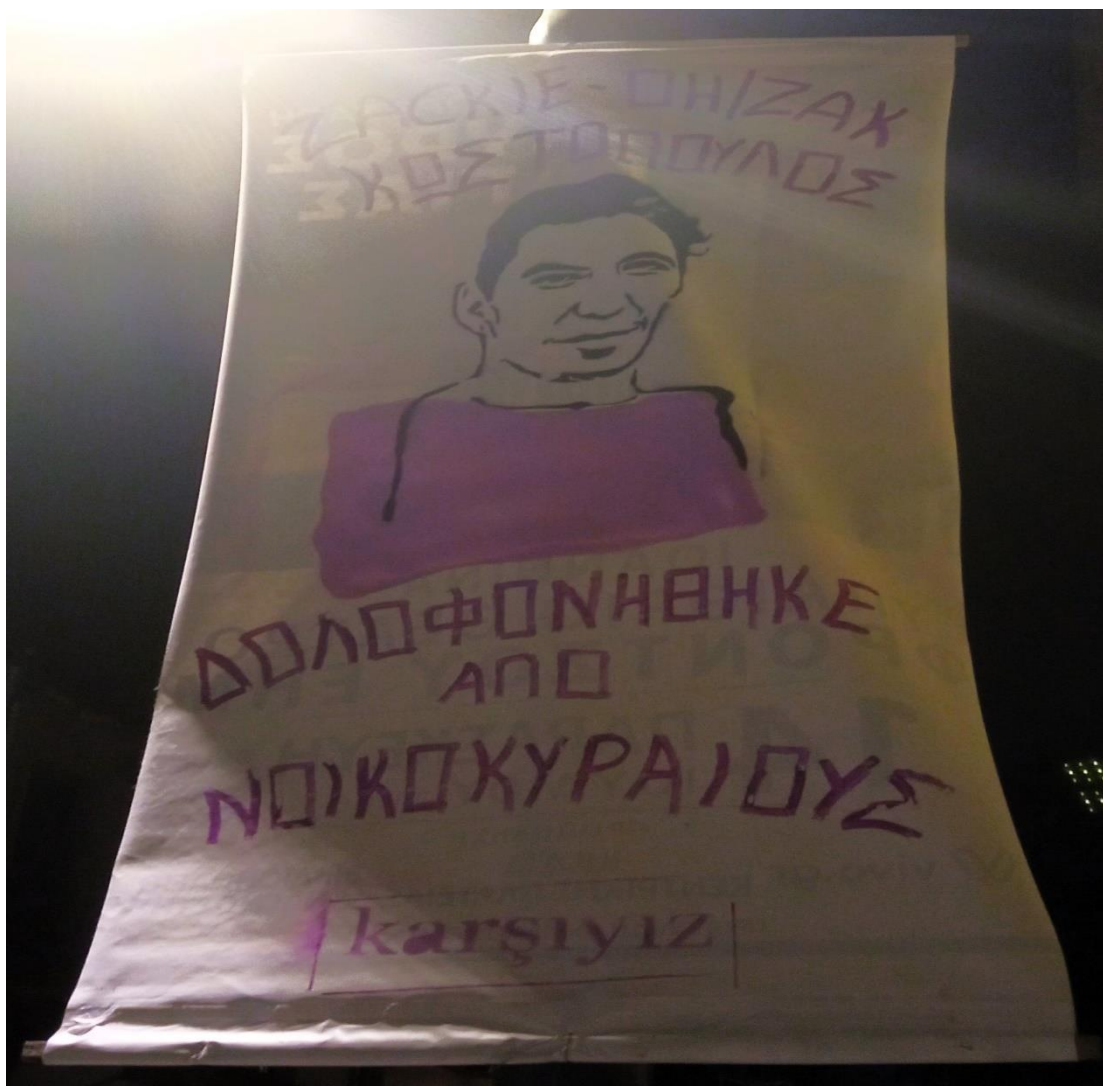
Στο ύψος της οδού Λόρδου Βύρωνος, όταν περνούσαμε, από δίπλα, στο πεζοδρόμιο ήταν μια ηλικιωμένη γυναίκα, η οποία σταμάτησε το βάδισμά της και κάθισε και είδε ολόκληρο το σώμα της πορείας που πέρασε μπροστά της και μας κοιτούσε με ένα βλέμμα πολύ ενθαρρυντικό. Από την οδό Κάνιγγος στρίψαμε δεξιά και βρεθήκαμε πάλι στην οδό Αβέρωφ, στο ρεύμα της ανόδου αυτή τη φορά. Σε κάποια στιγμή, πάλι μπροστά από το κτίριο της Λ.Α.Φ.Ι από την άλλη πλευρά όμως αυτή τη φορά, είδαμε ένα ετερόφυλο ζευγάρι, έναν άνδρα με μία γυναίκα του που ήταν γύρω στα 30-35 ετών και οι δύο, να έχουν το μωρό τους σε παιδικό καρότσι, και ο άνδρας μόλις μας είδε, σήκωσε δυναμικά την γροθιά του και μας φώναξε «μπράβο» πολύ ενθαρρυντικά και όλη η πορεία τον χειροκρότησε ζωηρά. Ακριβώς στην απέναντι πλευρά της πορείας, μόλις λίγα δευτερόλεπτα μετά, ένας ηλικιωμένος άνδρας ο οποίος πέρασε ακριβώς δίπλα από το σώμα της πορείας άρχισε να φωνάζει «θα σας κάψει όλους! Θα σας κάψει όλους!». Ήταν δύο διαμετρικά αντίθετες αντιδράσεις στον ίδιο χώρο και σχεδόν στο ίδιο χρόνο.

Η πορεία σταμάτησε εκεί ακριβώς όπου ξεκίνησε, στον δρόμο μπροστά από το κτίριο της Περιφέρειας Ηπείρου. Φωνάξαμε κάποια συνθήματα και διαλυθήκαμε αφού χειροκροτήσαμε αρκετές φορές και σε σχέση με πέρσι αισθάνθηκα ότι ήταν

διαφορετικά. Φύγαμε από την πορεία αφού τελείωσε και πάλι μπροστά από το κτίριο της Περιφέρειας, στη δεξιά πλευρά υπήρχε ένας ηλικιωμένος άντρας ο οποίος είδα ότι κρατούσε ένα μικρό βιβλίο στο χέρι του αλλά δεν κατάλαβα από την αρχή τι βιβλίο ήταν, τον άκουσα να μου απευθύνει τον λόγο και να μου λέει κάτι με ήρεμο τρόπο, του λέω «συγγνώμη, δεν σας άκουσα τι είπατε», μου λέει «θα σας ενδιέφερε να κάνουμε μία ομάδα μελέτης του Ευαγγελίου;». Συνειδητοποίησα ότι κρατούσε ένα βιβλιαράκι με τα κείμενα της Καινής Διαθήκης στο χέρι του. Κοιταχτήκαμε με την Όλγα, το θεωρήσαμε κάπως αστείο γιατί σίγουρα μας είδε ότι βγαίναμε από την πορεία και ήταν σα να προσπαθούσε να μας επαναφέρει στον «ίσιο» δρόμο. Το είπε με ήρεμο τρόπο αλλά είχε μια αγωνία δε να μας πει αυτό το πράγμα και νομίζω ότι θα το πρότεινε και σε άλλα άτομα.

Πέρα από τα τέσσερα πανό που ανέφερα, υπήρχαν πλακάτ που μιλούσανε για την κλιματική δικαιοσύνη που έγραφαν επί λέξει *Queers united for social and climate justice* ένα άλλο που είδα που έγραφε *Let's go lesbian*. Υπήρχαν και άλλα πλακάτ αλλά αυτά τα δύο μπόρεσα να διαβάσω με σιγουριά. Ένα σύνθημα που μου άρεσε πάρα πολύ ήταν αυτό που έλεγε για το *ανώμαλο προλεταριάτο*. Νομίζω ότι με τη χρήση αυτών των δύο λέξεων περιέγραφε με ακρίβεια την πολιτική στόχευση καθώς και τον πολιτικό αυτοπροσδιορισμό των αυτοοργανωμένων Pride τουλάχιστον, όπως τα έζησα εγώ στα Γιάννενα. Έκαναν reclaim με τη χρήση της λέξης *ανώμαλο* για να περιγράψουν την κουήρ ύπαρξή τους με έναν όρο που στόχο είχε να προσβάλλει τα άτομα στα οποία απευθυνόταν. Άλλωστε, κουήρ στα αγγλικά πέρα από ομοφυλόφιλος σημαίνει λοξός, δυσνόητος, ανώμαλος. Η δεύτερη λέξη ήταν το *προλεταριάτο*. Εκφράζει κατά αυτόν τον τρόπο μια ξεκάθαρη πολιτική κατεύθυνση ως προς την ταξικότητα εμπνεόμενο από τον αναρχοκομμουνισμό.

Ακούστηκαν πάρα πολλά συνθήματα για τον Ζακ Κωστόπουλο. Διαδραμάτισε βασικό ρόλο στην πορεία ο δυναμισμός και η αγωνιστικότητα που εκπορευόντουσαν από το πένθος για τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου. *Η Ζάκι ζει, τσακίστε τους ναζί και Οργή και θλίψη, η Ζάκι θα μας λείψει και το Ήτανε και Ζακ, ήτανε και Ζάκι, στους νοικοκυραίους θα βάλουμε γκαζάκι. Είμαστε ανώμαλα, είμαστε εδώ, λύσσα και οργή για την Zackie Oh.*

Στην οδό Ανεξαρτησίας. Λήψη του συγγραφέα στις 31/10/2023

Ο Ζακ έχει γίνει ένα ισχυρό σύμβολο για την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και αυτό φανερώθηκε και στον δημόσιο χώρο των Ιωαννίνων καθώς υπήρχαν αναρτημένα στην οδό Ανεξαρτησίας πανό με στένσιλ με την μορφή του Ζακ με την λεζάντα «δολοφονήθηκε από νοικοκυραίους». Όπως υποστηρίζει ο Καραθανάσης (2010) με τη χρήση της τεχνικής στένσιλ «επιτυγχάνεται, πρώτον, η επικοινωνία ενός καθαρού μηνύματος και δεύτερον, επιτρέπεται στο θεατή μια μεγαλύτερου βαθμού σύνδεση με το θέαμα, αφενός μέσω των δημοφιλών εικόνων και αφετέρου μέσω της οικείας μορφής που έχουν οι εικόνες στένσιλ σε προϊόντα των εφαρμοσμένων τεχνών. Η νοηματική και μορφολογική σύνδεση με το θέαμα προωθεί την κατανόηση του νοήματος τόσο του κάθε μεμονωμένου έργου όσο και της πρακτικής γενικά. Προωθώντας την κατανόηση του θεάματος, τα στένσιλ συμβάλλουν στο ξεπέρασμα των ορίων του αποδεκτού και μεταφέρουν την τέχνη του δρόμου πιο «κοντά» στο

θεατή, ο οποίος δεν τα αντιμετωπίζει ως επικίνδυνες πράξεις βανδαλισμού στο βαθμό που θεωρεί ως τέτοιες τα ακατανόητα πολλές φορές και «εκτός τόπου» έργα του «κλασικού» γκραφίτι» (Καραθανάσης 2010:337)

Επίλογος – σύνοψη κεφαλαίου

Στο 5^ο κεφάλαιο, μέσα από την παρουσίαση και σύντομη ανάλυση δύο εθνογραφικών «στιγμιοτύπων» όπως ήταν το 2^ο και 3^ο αυτοοργανωμένο Pride που διεξήχθησαν στην πόλη των Ιωαννίνων, τον Ιούνιο του 2023 και 2024, αντίστοιχα, προσπάθησα να παρουσιάσω εντελώς συνοπτικά μια δημόσια όψη της ακτιβιστικής πλευράς των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων στην πόλη. Μετά τον τραγικό θάνατο του Ζακ Κωστόπουλου τον Σεπτέμβριο του 2018, η ακτιβιστική δράση των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων αυξήθηκε τόσο στην Αθήνα όσο και σε πόλεις της περιφέρειας, όπως τα Ιωάννινα. Τα αυτοοργανωμένα Pride των Ιωαννίνων έδωσαν για πρώτη φορά μια μαζική ορατότητα στα ΛΟΑΤΚΙ άτομα της πόλης και την δυνατότητα της διεκδίκησης ισότιμης παρουσίας στον δημόσιο χώρο της πόλης των Ιωαννίνων. Η εναντίωση στην πατριαρχία, υπό την σκέπη της οποίας εντάσσουν τα φαινόμενα του σεξισμού, της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας καθώς και στον καπιταλισμό που θεωρούν ότι είναι αλληλένδετος με την πατριαρχία ήταν οι κυρίαρχες ιδεολογικές σταθερές που εκφράστηκαν σε αυτές τις δύο διαδηλώσεις. Παράλληλα, εκφράστηκε έντονα από πολλά άτομα η ανάγκη διοργάνωσης ενός θεσμικού Pride στα πρότυπα των διοργανώσεων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε κάποια κοσμολογικά συστήματα τα ομοφυλόφιλα άτομα αντιμετωπίζονταν ως «άνθρωποι εκτός τόπου», παραφράζοντας ελαφρά τη διάσημη φράση της Mary Douglas «ύλη εκτός τόπου» (Douglas, 2006) Αντιμετωπίζονταν δηλαδή, ως «ανώμαλα» στοιχεία που απειλούσαν την ισορροπία και τη δομή της κοσμικής τάξης. Κατά αυτόν το τρόπο φάνηκε να αναπαρίστατο το φαινόμενο της ομοσεξουαλικότητας στις καθημερινές εφημερίδες των Ιωαννίνων, λίγο πριν και λίγο μετά τις αρχές της δεκαετίας του 1980, διάστημα όπου επικεντρώθηκε η αρχειακή έρευνα που πραγματοποίησα. Σχεδόν σε όλα τα κείμενα που αφορούσαν την ομοσεξουαλικότητα, το φαινόμενο αναπαρίστατο πάντα με απόλυτα αρνητικές συνδηλώσεις (π.χ. εγκληματικότητα) ή με έντονη διάθεση ειρωνείας, γελοιοποίησης και κοινωνικής κατακραυγής. Αξίζει να τονίσω ότι όλες οι αναφορές στην ομοσεξουαλικότητα τις οποίες ανακάλυψα στο αρχείο, αφορούσαν περιστατικά ή ανθρώπους από το εξωτερικό ή το εσωτερικό της χώρας, όχι όμως, από την πόλη των Ιωαννίνων. Για τις εφημερίδες της πόλης (τουλάχιστον την περίοδο που ερεύνησα) η ομοσεξουαλικότητα αντιμετωπίστηκε ως ένα φαινόμενο που συνέβαινε μόνο εκτός των ορίων της *μικρής μας πόλης*.¹⁵³

Ακόμη, οφείλω να παρατηρήσω ότι παρά τον αρνητικό χαρακτήρα των κειμένων που αφορούσαν την ομοσεξουαλικότητα, υπήρξε μεγαλύτερη του αναμενομένου, παραγωγή και δημοσίευση λόγων σχετικά με το υπό εξέταση φαινόμενο. Για τον Foucault (2011) «το σημαντικό σημείο δεν θα είναι να προσδιοριστεί αν αυτές οι παραγωγές λόγου και τούτα τα αποτελέσματα εξουσίας οδηγούν στη διατύπωση της αλήθειας του σεξ, η αντιθέτως συνιστούν ψεύδη προορισμένα να τη συσκοτίσουν, αλλά να αναδειχθεί η «βούληση για γνώση» που τους χρησιμεύει τόσο ως υπόβαθρο όσο και ως εργαλείο» (Foucault 2011:21)

Στην περίπτωση των Ιωαννίνων, οι εννοιολογήσεις της ομοσεξουαλικότητας συγκροτούνταν και σε μικρότερο βαθμό συγκροτούνται ακόμη με έντονα ανδροκεντρικά και εξουσιαστικά χαρακτηριστικά. Ο «ενεργητικός» ρόλος στο σεξ (τόσο στο ομόφυλο όσο και στο ετερόφυλο) φάνηκε να συνδέεται περισσότερο με την άσκηση εξουσίας πάνω σε κάποιο άλλο σώμα παρά με αυτή καθαυτή την σεξουαλική

¹⁵³ Λογοτεχνικό δάνειο από τη γνωστή συλλογή διηγημάτων *Το τέλος της μικρής μας πόλης* του Γιαννιώτη συγγραφέα Δημήτρη Χατζή που έχει ως κοινό τόπο δράσης των ηρώων και ηρωίδων της συλλογής, την πόλη των Ιωαννίνων.

επιθυμία. Αντίστοιχα, ο «παθητικός» ρόλος συνδέεται περισσότερο με αισθήματα «υποταγής» στην εξουσία κάποιου άλλου σώματος παρά ως ισότιμος εταίρος της σεξουαλικής πράξης. Η Τσβέτκοβιτς υποστηρίζει ότι «η πρωκτική διείσδυση είναι ίσως πιο φορτισμένη πολιτισμικά ως σημαινόμενο της εξουσίας από ό,τι η κολπική διείσδυση. Μία ένδειξη της πολιτισμικής της ισχύος είναι η συχνότητα και η δηκτικότητα με την οποία η πρωκτική διείσδυση καθορίζει την αντρική ομοφυλοφιλία και το αντίστροφο» (Τσβέτκοβιτς 2022:310)

Αυτή η αντίληψη δεν μπορεί να αναχθεί σε κανόνα καθώς ήδη εδώ και κάποιες δεκαετίες, έχουν αρχίσει να εισάγονται και στην πόλη των Ιωαννίνων πιο μοντέρνες, δυτικές εννοιολογήσεις της ομοσεξουαλικότητας με άξονα τη διχοτομία «ετεροφυλοφιλία»/«ομοφυλοφιλία» (Γιαννακόπουλος 2012) Ακόμη, οι κυρίαρχες αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες εννοιολογούνταν και εννοιολογείται η ομοσεξουαλικότητα στην δημόσια σφαίρα φάνηκε να επηρεάζουν την επιτέλεση ανδρικών, ομόφυλων σεξουαλικών πρακτικών σε βαθμό που κυμαίνεται από την καθολική απόρριψη αυτών των αντιλήψεων ως έντονα ανδροκρατικών και παρωχημένων από κάποια ομοφυλόφιλα άτομα ως την εσωτερίκευσή τους ως «κανόνα» από κάποια άλλα άτομα με ομοσεξουαλικές τάσεις. Θα είχε μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον η επέκταση της έρευνας σχετικά με αυτό ακριβώς το θέμα και σε άνδρες που επιτελούν ομόφυλες, σεξουαλικές πρακτικές χωρίς όμως, να αυτοπροσδιορίζονται σεξουαλικά ως ομοφυλόφιλοι άνδρες.

Παρά την ύπαρξη μιας άτυπης γκέι κουλτούρας στην πόλη των Ιωαννίνων, οι δημόσιοι χώροι της πόλης εξακολουθούν να κατασκευάζονται (όπως και κατά το παρελθόν) ως σχεδόν αποκλειστικά ετερόφυλοι (Valentine 1996 σε Καντσά 2010) Αναδείχθηκε ωστόσο, η ύπαρξη *ασφαλών χώρων* (π.χ. χώροι σχετικοί με το Πανεπιστήμιο, χώροι εστίασης, εναλλακτικοί-ελεύθεροι χώροι) που αποτελούν χώρους κοινωνικοποίησης για τα ομοφυλόφιλα άτομα της πόλης, ιδιαίτερα των νεαρότερων ηλικιών. Σχετικά με το δημόσιο, ανδρικό, ομόφυλο σεξ οι χώροι που χρησιμοποιούνταν κατά το παρελθόν αλλά και σε σχεδόν, συγχρονικό επίπεδο, είναι οι ίδιοι χώροι που χρησιμοποιούνται και για το ετερόφυλο, «παράνομο» σεξ. Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των χώρων είναι η οριακότητα (Douglas 2006) και ότι οι σεξουαλικές πρακτικές που επιτελούνταν εκεί συνέβαιναν ως επί το πλείστον κατά τις βραδινές ώρες, μέσα στο σκοτάδι της νύχτας. Το Πάρκο Λιθαρίτσια επανερχόταν συνεχώς στις αφηγήσεις των πληροφορητών και των πληροφορητριών ως ο κατεξοχήν δημόσιος χώρος εύρεσης

και επιτέλεσης ανδρικού, ομόφυλου σεξ (*ψωνιστήρι*) στο κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων.

Το στίγμα (Goffman, 2001), της ομοφυλοφιλίας και οι συνέπειες οι οποίες απορρέουν από αυτό, αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν έναν από τους πιο κρίσιμους παράγοντες που καθορίζουν τους τρόπους με τους οποίους βίωσαν και βιώνουν τη ζωή τους στην πόλη των Ιωαννίνων τα άτομα με ομοσεξουαλικές επιθυμίες. Τα έντονα αισθήματα ντροπής και ενοχών συμβάλλουν μαζί με το στίγμα της ομοφυλοφιλίας στην επιβολή μιας ιδιότυπης, υπόρρητα συμφωνημένης, συλλογικής σιωπής γύρω από το συγκεκριμένο φαινόμενο. Η οικογένεια αναδείχθηκε ως η δομή με την μεγαλύτερη επιρροή στην επιβολή και αναπαραγωγή αυτής της σιωπής καθώς οι συγγενικές και οικογενειακές σχέσεις στην ελληνική κοινωνία παραμένουν εξαιρετικά ισχυρές (Kantsa 2011) και δύνανται να καθορίσουν σε έναν σημαντικό βαθμό τους τρόπους με τους οποίους ένα άτομο βιώνει τη ζωή του. Αναδείχθηκε ακόμη, ο ισχυρός ρόλος της θρησκείας αλλά και της ταξικότητας ανάμεσα σε άλλες ετερότητες, που επηρεάζουν την βίωση της (ομο)σεξουαλικότητας. Όσα άτομα επέλεξαν συνειδητά να ζήσουν ελεύθερα και ανοιχτά, «σπάζοντας» αυτή την σιωπή, ήρθαν αντιμέτωπα με πληθώρα αρνητικών συνεπειών.

Τα αυτοοργανωμένα Pride που διοργανώθηκαν τα τελευταία χρόνια στην πόλη των Ιωαννίνων κατέδειξαν την ανάγκη διεκδίκησης του δικαιώματος της ορατότητας στον δημόσιο χώρο της πόλης για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα των Ιωαννίνων. Οι πολιτικές αναφορές, των περισσότερων ατόμων που συμμετείχαν στη διοργάνωσή τους, στον αναρχικό χώρο, ξένισαν αρκετά ΛΟΑΤΚΙ άτομα τα οποία δεν συμφωνούσαν με αυτή την πολιτική κατεύθυνση και εξέφρασαν την ανάγκη διοργάνωσης ενός πιο πλουραλιστικού και θεσμικού Pride στην πόλη. Όλα όμως, τα άτομα συμφώνησαν στην σπουδαιότητα αυτού του εγχειρήματος ώστε να αρχίσει να «σπάει» η σιωπή που καλύπτει όλες τις μη-ετεροκανονικές σεξουαλικές εκφράσεις σε μια περιφερειακή πόλη της Ελλάδας, όπως είναι τα Ιωάννινα. Θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον η εκπόνηση μια ερευνητικής εργασίας αφιερωμένης αποκλειστικά στην ΛΟΑΤΚΙ ακτιβιστική δραστηριότητα που ανέπτυξαν μεμονωμένα άτομα ή συλλογικότητες κατά τις προηγούμενες δεκαετίες ή και σε συγχρονικό επίπεδο (ή συνδυασμός και των δύο) στην πόλη των Ιωαννίνων.

Τέλος, η κυριαρχία της δυτικής αντίληψης του χρόνου αναφορικά με την παρουσία, τις πρακτικές και τις ακτιβιστικές δραστηριότητες των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων της «περιφέρειας», η οποία προσλαμβάνει την «περιφέρεια» ως «καθυστερημένη» σε σχέση με την «εξελιγμένη» Δύση (Kulpa & Mizielinska 2011), ή την όποια μητρόπολη (στην περίπτωση μας Ιωάννινα – Αθήνα), δυσκόλεψε την ευόδωση του ερευνητικού μου εγχειρήματος τόσο σε μεθοδολογικό όσο και θεωρητικό επίπεδο καθώς οι περισσότερες μελέτες που ανέγνωσα είχαν ως χωρικό κέντρο εστίασης κάποια μητρόπολη. Πέρα από τον αξιολογικό χαρακτήρα αυτής της προσέγγισης που είναι απόλυτα δυτικοκεντρική και μητροπολιτοκεντρική, μέσα από αυτή την προσέγγιση αναδεικνύεται η ανάγκη ανάπτυξης νέων θεωρητικών μοντέλων ερμηνείας και ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων που συλλέγονται σχετικά με την παρουσία, τις πρακτικές, τις σχέσεις και τις ακτιβιστικές δράσεις των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων στην «περιφέρεια».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Αντμάν, Μαρί-Ελιζαμπέτ. (1987) *Βία και πονηριά: Άνδρες και γυναίκες σε ένα ελληνικό χωριό*, Καστανιώτης, 1987
- Αποστολέλλη, Άννα- Χαλκιά, Αλεξάνδρα (επιμ.). (2012), *Σώμα-Φύλο-Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*, Πλέθρον
- Αράπογλου, Μιχάλης. (1998), *Ο χώρος και ο άνθρωπος* στο Νιτσιάκος, Βασίλης. (επιμ.), (1998), *Νομός Ιωαννίνων. Σύγχρονη Πολιτισμική Γεωγραφία*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, σελ. 19-66
- Ασπράκη, Γαβριέλλα -Ευαγγελία, (2023), «Ούτε άντρας, ούτε γυναίκα»: *Η εμφάνιση της σεξολογίας και η κατασκευή της ανδρικής ομοφυλοφιλίας στην Ευρώπη και την Ελλάδα 1830-1940*. Θεμέλιο
- Althusser, Luis. (1981), *Ιδεολογία και ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους* στο Θέσεις, εκδόσεις Θεμέλιο
- Altman, Dennis. (1980), *Ομοφυλοφιλία, Καταπίεση και Απελευθέρωση*, Ουτοπία
- Βασιλειάδου, Δήμητρα-Γιαννιτσιώτης, Γιάννης-Διαλέτη, Ανδρονίκη-Πλακωτός, Γιώργος (επιμ.). (2019), *Ανδρισμοί: Αναπαραστάσεις, υποκείμενα και πρακτικές από τη μεσαιωνική μέχρι τη σύγχρονη περίοδο*, GUTENBERG
- Berger L, Peter-Luckmann, Thomas. (2003), *Η κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας*, Νήσος
- Butler, Judith. (2009), *Αναταραχή φύλου: ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*, Αλεξάνδρεια
- Γιαννακόπουλος, Κώστας. (1998), *Πολιτικές σεξουαλικότητας και υγείας την εποχή του AIDS*, Σύγχρονα Θέματα, τ. 66, σ. 76-86
- Γιαννακόπουλος, Κώστας. (2001) *Ανδρική ταυτότητα, σώμα και ομόφυλες σχέσεις: Μια προσέγγιση του φύλου και της σεξουαλικότητας* στο Δημητρίου, Σωτήρης (επιμ.), *Ανθρωπολογία των φύλων*, Σαββάλας, σ. 161-187

Γιαννακόπουλος, Κώστας (επιμ.). (2006), *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*, Αλεξάνδρεια

Γιαννακόπουλος, Κώστας- Γιαννιτσιώτης, Γιάννης (επιμ.). (2010) *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη: Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού*, Αλεξάνδρεια

Γιαννακόπουλος, Κώστας. (2012), «Πολιτισμικές εννοιολογήσεις της μοναξιάς: συγγένεια, κοινότητα και πολιτικές του ΛΟΑΤ κινήματος» στο Αποστολέλλη, Άννα και Χαλκιά, Αλεξάνδρα (επιμ.). (2012), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ Πολιτικές στην Ελλάδα*, Πλέθρον, σελίδες 173-196

Γιαννακόπουλος, Κώστας. (2019) «Φαντάσματα από το παρελθόν στο παρόν: Ανδρικές ομοερωτικές επιθυμίες και πολιτικές στη μεταπολεμική και σύγχρονη Ελλάδα» στο Βασιλειάδου, Δήμητρα-Γιαννιτσιώτης, Γιάννης-Διαλέτη, Ανδρονίκη-Πλακωτός, Γιώργος (επιμ.). (2019), *Ανδρισμοί: Αναπαραστάσεις, υποκείμενα και πρακτικές από τη μεσαιωνική μέχρι τη σύγχρονη περίοδο*, GUTENBERG, σελίδες 152-169

Γιαννακόπουλος, Κώστας. (2021), *Βία κατά των θηλυπρεπών ανδρών στο Σύγχρονα Θέματα*, τεύχος 150-151, Απρίλιος 2021, σελίδες 122-128

Γιαννακόπουλος, Κώστας. (2024), *Ανδρικές ομοερωτικές σχέσεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Ψηφίδες

Γιαννιτσιώτης, Γιάννης. (2015), *Η ιστορία της σεξουαλικότητας και η αναλυτική κατηγορία του χώρου* στο Γκότση, Γλαύκη-Διαλέτη, Ανδρονίκη-Φουρναράκη, Ελένη, *Το Φύλο στην Ιστορία: Αποτιμήσεις και Παραδείγματα*, Ασίνη, σελίδες 235-272

Γκελτής, Θεοδόσης. (2019), *Το κίνημα για την απελευθέρωση της ομοφυλόφιλης επιθυμίας. Από το 1976 μέχρι το 1990* στο Αγγελίδης, Δημήτρης- Παπαθανασίου, Νάνσυ- Χρηστίδη, Ελένη Όλγα. (2019) *Αόρατη Ιστορία. Διαδρομές, βιώματα και πολιτικές των ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα*, Εφημερίδα των Συντακτών, σελίδες 16-17

Γκότση, Γλαύκη - Διαλέτη, Ανδρονίκη - Φουρναράκη, Ελένη. (2015), *Εισαγωγή στο Γκότση, Γλαύκη - Διαλέτη, Ανδρονίκη - Φουρναράκη, Ελένη (επιμ.). (2015), Το Φύλο στην Ιστορία: Αποτιμήσεις και Παραδείγματα*. Ασίνη σελ. 7-52

Craib, I. (1998), *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία. Από τον Πάρσονς στον Χάμπερμας*, Ελληνικά Γράμματα

- Douglas, Mary. (2006), *Καθαρότητα και Κίνδυνος: μια ανάλυση των εννοιών της μιαιρότητας και του ταμπού*, Πολύτροπον
- Dugast, Jacques. (2020) *Η Πολιτιστική Ζωή στην Ευρώπη (τέλη 19^{ου} αι. – αρχές 20^{ου} αι.)*, Gutenberg
- Foucault, Michel. (2011), *Ιστορία της σεξουαλικότητας (Πρώτος Τόμος) Η βούληση για γνώση*, Πλέθρον
- Freud, Sigmund. (2010), *Εισαγωγή στην ψυχανάλυση. Τόμος Α΄*, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη
- Goffman, Erving, *Στίγμα: Σημειώσεις για την διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*, Αλεξάνδρεια, 2001
- Hendry, Joy. (2011) *Οι κόσμοι που μοιραζόμαστε: Εισαγωγή στην πολιτισμική και κοινωνική ανθρωπολογία*, Κριτική
- Ιωσηφίδης, Θεόδωρος. (2008) *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Κριτική
- Καντσά, Βενετία. (2009) *Οικείες έννοιες σε ανοίκειους συνδυασμούς* στο Butler, Judith. (2009), *Αναταραχή φύλου. Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*, Αλεξάνδρεια, σελίδες ix - xxiii
- Καντσά, Βενετία. (2010) *Περπατώντας αγκαλιασμένες στους δρόμους της Αθήνας: ομόφυλες σεξουαλικότητες και αστικός χώρος* στο Γιαννακόπουλος, Κώστας-Γιαννιτσιώτης, Γιάννης (επιμ.). (2010) *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη: Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού*, Αλεξάνδρεια, σελίδες 195-226
- Καραθανάσης, Πausanias. (2010), *Οι τοίχοι της πόλης ως «αμφισβητούμενοι χώροι»: Αισθητική και αστικό τοπίο στην Αθήνα* στο Γιαννακόπουλος, Κώστας-Γιαννιτσιώτης, Γιάννης (επιμ.). (2010), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη: Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού*, Αλεξάνδρεια, σελίδες 315-348
- Κυριαζή, Ν. (1999), *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*. Ελληνικά Γράμματα
- Κούρτοβικ, Δημοσθένης. (1988), *Σεξολογολογία της Ευρώπης* στο Ιχνευτής-τεύχος 34-35 (Ιούλιος-Αύγουστος 1988), σελίδες 12-20

Λάζος, Γ. (1998), *Το πρόβλημα της Ποιοτικής Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Παπαζήσης

Λάζου, Μαρία - Άννα. (2014), *Ο Ηπειρωτικός Αγών (1927-1983) και η ιστορία του περιφερειακού τύπου της Ηπείρου*, Μεταπτυχιακή εργασία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λυδάκη, Α. (2010), *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*. Καστανιώτης

Lancaster, Roger N. (2006), Το στίγμα της ομοφυλοφιλίας στην κατασκευή του ανδρισμού και η συντριβή μιας επανάστασης στη Νικαράγουα στο Γιαννακόπουλος, Κώστας (επιμ.), *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*, Αλεξάνδρεια, σελίδες 527-570

Lefebvre, Henri. (2006) *Δικαίωμα στην πόλη – Χώρος και πολιτική*, Κουκκίδα

Μαρνελάκης, Γιώργος. (2014) *Ανδρική γκέι κουλτούρα ενάντια στον «ομοφυλόφιλο»;* γεωγραφίες και ιστορίες νοημάτων και πρακτικών στο Βαΐου, Ντίνα – Θεοφανίδου, Ράνια - Καρασιώτου, Σωτηρία – Μαρκαντά, Ράνια – Ντρούκα, Έλλη – Σαλίχου, Λίνα – Χατζηαθανασίου, Αθηνά – Ψαλλιδάκη, Τιμόκλεια (επιμ.), (2014), *Στενές επαφές φύλου, σεξουαλικότητας και χώρου: 7 κείμενα του Γιώργου Μαρνελάκη*, Futura

Μαρνελάκης, Γιώργος. (2014) *Το «δημόσιο σεξ» ως απορρύθμιση της τάξης της πόλης* στο Βαΐου, Ντίνα – Θεοφανίδου, Ράνια – Καρασιώτου, Σωτηρία – Μαρκαντά, Ράνια – Ντρούκα, Έλλη – Σαλίχου, Λίνα – Χατζηαθανασίου, Αθηνά – Ψαλλιδάκη, Τιμόκλεια (επιμ.), (2014), *Στενές επαφές φύλου, σεξουαλικότητας και χώρου: 7 κείμενα του Γιώργου Μαρνελάκη*, Futura

Mishler, E.G. (1991/1996), *Συνέντευξη έρευνας. Νοηματικό πλαίσιο και αφήγημα*, Ελληνικά Γράμματα

Νιτσιάκος, Βασίλης. (επιμ.), (1998), *Νομός Ιωαννίνων. Σύγχρονη Πολιτισμική Γεωγραφία*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων

Νιτσιάκος, Βασίλης – Αράπογλου Μιχάλης. (1998), *Τα Γιάννινα και το νησί στο* Νιτσιάκος, Βασίλης. (επιμ.), (1998), *Νομός Ιωαννίνων. Σύγχρονη Πολιτισμική Γεωγραφία*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, σελ. 539-554

Νιτσιάκος, Βασίλης. (2003), *Χτίζοντας το Χώρο και το Χρόνο*, Οδυσσέας

Παξινός, Σπύρος. (1940) *Έγκλημα, κοινωνία, αστυνομία*. Οίκος Μιχ. Ι. Σαλιβέρου, σελίδα 173

Παπαθανασίου, Νάνσυ. (2020) *Από τα Ατομικά Τραύματα της Συλλογικής Ευδαιμονίας*, στο Αθανασίου, Αθηνά, Γκουγκούσης, Γρηγόρης και Παπανικολάου, Δημήτρης (επιμ.). (2020) *Κουήρ Πολιτική – Δημόσια Μνήμη*, Ιδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ – Παράρτημα Ελλάδας. Σελίδες 271-277

Παπαχριστοφόρου, Μαριλένα. (2013), *Μύθος. Λατρεία. Ταυτότητες «στο νησί της Καλυψώς»*, Παπαζήσης

Παπαχριστοφόρου, Μαριλένα. (2022) *Ο Εαυτός ως Εργαλείο Έρευνας: Εθνογραφία και Επιτέλεση*, Παπαζήσης

Plummer, Ken. (2000), *Τεκμήρια Ζωής. Εισαγωγή στα Προβλήματα και τη Βιβλιογραφία μιας Ανθρωπιστικής Μεθόδου*, Gutenberg

Σιμάτη, Άννη. (2022), *Οι νταλίκες και τα γυναικάκια τους. Θηλυκοί ανδρισμοί και πολιτικές της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας*, Futura

Σκίμπας, Άγγελος. (2022) *Ομοκοινωνικότητα και αρρενωπότητες: Η περίπτωση μιας εφηβικής ομάδας ποδοσφαίρου στην Αθήνα στο Λεοντσίνη, Μαίρη (επιμ.). (2022), Μονοπάτια του φύλου και της σεξουαλικότητας*, Gutenberg, σελίδες 29-53

Ταχτσής, Κώστας. (1989), *Το φοβερό βήμα*, Εξάντας

Τσβέτκοβιτς, Αν. (2022), *Τραύμα και Άγγιγμα: Μπουτς-φραμ σεξουαλικότητες στο Αβραμοπούλου, Ειρήνη – Χαλκίδου, Άσπα. (2022) Αντι-κείμενα σεξουαλικότητας. Κριτικές θεωρίες, διεπιστημονικές αναγνώσεις*, εκδόσεις Τόπος, σελ. 297-338

Τσιώλης, Γιώργος. (2014), *Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσης στην Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα*, Κριτική

Τορπουζίδης, Κώστας, (2012). *Ομοφυλοφιλία, Σεξουαλικότητα και η πάλη για την Απελευθέρωση*. Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

Thompson, Paul. (2002) *Φωνές από το παρελθόν*, Πλέθρον

Weeks, Jeffrey. (2006), *Ζητήματα ταυτότητας* στο Γιαννακόπουλος Κώστας (επιμ.). (2006), *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*, Αλεξάνδρεια, σελίδες 137-168

Wolf, Sherry, (2016), *Σεξουαλικότητα και σοσιαλισμός: Ιστορία, πολιτική και θεωρία της απελευθέρωσης των ΛΟΑΤ*, red marks

Οκενγκέμ, Γκυ. (1983) *Ιστορική εικόνα της ομοφυλοφιλίας*, Νεφέλη,

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Apostolidou, Anna. (2010), *Queering the Motherland. Disclosure Practices and Shifting Understandings of Male Homoeroticism in Greece*, Ph.D. Thesis, University College London. Department of Anthropology

Apostolidou, Anna. (2018), *Queering the Motherland. Male same-sex desire and the Greek nation*, Lambert Academic Publishing

Augé, Marc. (2023), *Non-Places: An introduction to Supermodernity*, Verso Books

Benedict, Ruth (1934) *Anthropology and the Abnormal*. Journal of General Psychology 10(2), 59–82.

Benedict, R. (1989) *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*. Boston, MA: Houghton Mifflin

Berger L, Peter-Luckmann, Thomas. (1991), *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Penguin Books

Bourdieu, Pierre. (1984), *Distinction*. Routledge and Kegan Paul.

Brontsema, Robin. (2004), *A Queer Revolution: Reconceptualizing the Debate Over Linguistic Reclamation*, Colorado Research in Linguistics. June 2004. Volume 17, Issue1

Bryman, Allan. (2012), *Social Research Methods*, 4th Edition, Oxford University Press

Daring, C.B-Rogue, J.-Shannon, Deric-Volcano, Abbey (ed.). (2013), *Queering anarchism: Addressing and Undressing Power and Desire*, AK Press,

Durkheim, Emile. (1964), *The Elementary Forms of Religious Life*, George Allen & Unwin

- Fairclough, Norman and Ruth Wodak. (1997), *Critical discourse analysis*. στο T. A. van Dijk, ed. (1997), *Discourse as Social Interaction: Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, vol. 2. Thousand Oaks, CA: Sage, σ. 258– 84.
- Gell, Alfred. (1992) *The Anthropology of Time: Cultural Constructions of Temporal Maps and Images*, Berg
- Hartman, Heidi. (1979), “*The Unhappy marriage of Marxism and Feminism*”, *Capital and Class*, no 8
- Hendry, Joy. (1999), *An Introduction to Social Anthropology: Other people’s worlds*, PALGRAVE
- Herzfeld, Michael. (1985), *The Poetics of Manhood: Contest and Identity in a Cretan Mountain Village*, Princeton University Press
- Hoijer, Birgitta. (2011) *Social Representation Theory: A New Theory of Media Research*, *Nordicom Review* 32, σ. 3-16
- Ingold, Tim. (2007), *Lines – a brief history*, Routledge
- Kantsa, Venetia. (2011), *An Interest in Silence: Tracing, Defining and Negotiating a Research Project on Women’s Same-Sex Sexuality in Greece*, *SQS* 1/2011, *Queerscope Articles*, σ. 23-40
- Kirtsoglou, Elisabeth. (2004), *For the Love of Women. Gender, Identity, and Same-Sex Relations in a Greek Provincial Town*, Routledge
- Kulpa, Roberto & Mizielinska, Joanna. (ed.), (2011), ‘*Contemporary Peripheries*’: *Queer Studies, Circulation of Knowledge and East/West Divide* στο *De-centring Western Sexualities: Central and Eastern European Perspectives*, σ. 11-26, Ashgate
- Lombroso, Cesare. (1895), *La Femme criminelle et la prostituee*
- Lancaster, Roger N. (1992), *Life is Hard: Machismo, Danger and the Intimacy of Power in Nicaragua*, University of California Press
- Lefebvre, Henri. (1991), *The Production of Space*, μτφρ. (από τα γαλλικά) Nicholson-Smith, Donald, Blackwell,

- Loizos, Peter. (1993), '*A broken mirror: Masculine sexuality in Greek ethnography*' στο Andrea Cornwall & Nancy Lindisfarne (eds.), *Dislocating Masculinity: Comparative Ethnographies*, 66-81, Routledge
- Mcdermott, Elizabeth. (2011), *The world some have won: Sexuality, class and inequality*. Sexualities. 14. 63-78. 10.1177/1363460710390566.
- Moscovici, S. (1988), *Notes Towards a Description of Social Representations*, European Journal of Social Psychology 18, σ. 211-250.
- Moscovici, S. (2000), *Social Representations. Explorations in Social Psychology*. Cambridge, UK: Polity Press
- Pascar, Lital & David, Yossi & Hartal, Gilly & Epstein, Brandon. (2022). *Queer Safe Spaces and Communication*. 10.1093/acrefore/9780190228613.013.1197.
- Stanek, Lukasz. (2007), *Methodologies and Situations of Urban Research: Re-reading Henri Lefebvre's 'The Production of Space'* στο Zeithistorische Forschungen/Studies in Contemporary History 4 (2007), σ. 461-465
- Steiner, Franz (1956), *Taboo*. Harmondsworth: Penguin
- Stewart, Charles. (1991) *Demons and the Devil: Moral Imagination in Modern Greek Culture*, Princeton University Press
- Triandis, Harry C. (1989), "*The self and social behavior in differing cultural contexts*" στο Psychological Review, 96 (3), σελ. 506-520
- Valentine, G. (1996), *(Re)negotiating the "Heterosexual Street". Lesbian Productions of Space*, στο Duncan, N. (ed.), *Body Space. Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality*, Routledge, σελίδες 146-155
- Van Dijk, Teun A. (2015), *Critical Discourse Analysis* στο Tannen, Deborah – Hamilton, Heidi E. – Schiffrin, Deborah (ed.) (2015), *The Handbook of Discourse Analysis*, Second Edition. John Wiley & Sons, Inc. σελίδες 466-485
- Yannakopoulos, Kostas, (1996), *Amis ou amants? Amours entre hommes et identités sexuelles au Pirée et à Athènes*», *Terrain. Carnets du patrimoine ethnologique*, 27: 59-70

Yannakopoulos, Kostas, (1998), «Corps érotique masculin et identités sexuelles au Pirée et à Athènes», dossier «Anthropologie des sexes», Nicole-Claude Mathieu (επιμ.), Gradhiva, 1998, 23:101-108

Yannakopoulos, Kostas. (2010), “Suspicious Bodies”: Erotic Desire and Self beyond “Language” στο Canakis, Costas – Kantsa, Venetia -Yannakopoulos, Kostas (editors) Language and Sexuality (through and) Beyond Gender, Cambridge Scholars Publishing, σελίδες 171-188

Yannakopoulos, Kostas, (2016), « “Naked Piazza”: Male (homo) Sexualities, Masculinities and Consumer Cultures in Greece since the 1960s» στο K. Kornetis -E. Kotsovili – N. Papadogiannis (επιμ.), *Consumption and Gender in Southern Europe since the long 1960s*, Bloomsbury, σ. 173-189

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΧΕΙΑΚΩΝ ΠΗΓΩΝ

(που χρησιμοποιήθηκαν ως περιπτώσεις – παραδείγματα στο κεφάλαιο 1)

1. *Ηπειρωτικός Αγών*, Πέμπτη 8 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 13215
2. *Πρωϊνός Λόγος*, Πέμπτη 8 Απριλίου 1976, σελίδα 1, τεύχος 3074
3. *Μακεδονία*, Πέμπτη 8 Απριλίου 1976, σελίδες 1,3, τεύχος 19041
4. *Ηπειρωτικός Αγών*, Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 13216
5. *Πρωϊνός Λόγος*, Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 3075
6. *Μακεδονία*, Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, τεύχος 19042, σελίδες 1, 9
7. *Ηπειρωτικός Αγών*, Σάββατο 10 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 13217
8. *Πρωϊνός Λόγος*, Σάββατο 10 Απριλίου 1976, σελίδα 1, τεύχος 3076
9. *Ηπειρωτικός Αγών*, 11 Ιανουαρίου 1981, σελίδα 3, τεύχος 14640
10. *Ηπειρωτικός Αγών*, 5 Οκτωβρίου 1980, σελίδα, τεύχος 14562
11. *Ηπειρωτικός Αγών*, 25 Ιουνίου 1980, σελίδα 8, τεύχος 14476
12. *Πρωϊνός Λόγος*, 18 Απριλίου 1980, σελίδα 6, τεύχος 7334
13. *Πρωϊνός Λόγος*, 20 Απριλίου 1980, σελίδα 6, τεύχος 7336
14. *Ηπειρωτικός Αγών*, 5 Απριλίου 1980, σελίδα 1, τεύχος 14412
15. *Πρωϊνός Λόγος*, 6 Απριλίου 1980, σελίδα 3, τεύχος 7326
16. *Ηπειρωτικός Αγών*, 5 Απριλίου 1980, σελίδα 1, τεύχος 14412
17. *Πρωϊνός Λόγος*, 6 Απριλίου 1980, σελίδα 3, τεύχος 7326
18. *Πρωϊνός Λόγος*, 4 Ιουνίου 1980, τεύχος 7470

19. *Ηπειρωτικός Αγών*, 12 Οκτωβρίου 1980, σελίδα 1, τεύχος 14568
20. *Ηπειρωτικός Αγών*, 4 Ιουλίου 1980, σελίδα 5, τεύχος 14484
21. *Πρωϊνός Λόγος*, 5 Φεβρουαρίου 1981, σελίδα 6, τεύχος 7674
22. *Ηπειρωτικός Αγών*, 21 Νοεμβρίου 1980, σελίδα 4, τεύχος 14600
23. *Ηπειρωτικός Αγών*, 18 Ιουλίου 1980, σελίδα 3, τεύχος 14495
24. *Ηπειρωτικός Αγών*, 20 Μαΐου 1980, σελίδα 5, τεύχος 14446
25. *Ηπειρωτικός Αγών*, 29 Ιανουαρίου 1980, σελίδα 4, τεύχος 14356
26. *Πρωϊνός Λόγος*, 30 Ιανουαρίου 1980, σελίδα 2, τεύχος 7272
27. *Πρωϊνός Λόγος*, 4 Μαΐου 1980, σελίδα 6, τεύχος 7347
28. *Ηπειρωτικός Αγών*, 17 Σεπτεμβρίου 1980, σελίδα 6, τεύχος 14546
29. *Πρωϊνός Λόγος*, 17 Σεπτεμβρίου 1980, σελίδα 6, τεύχος 7557

ΑΡΘΡΑ – ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

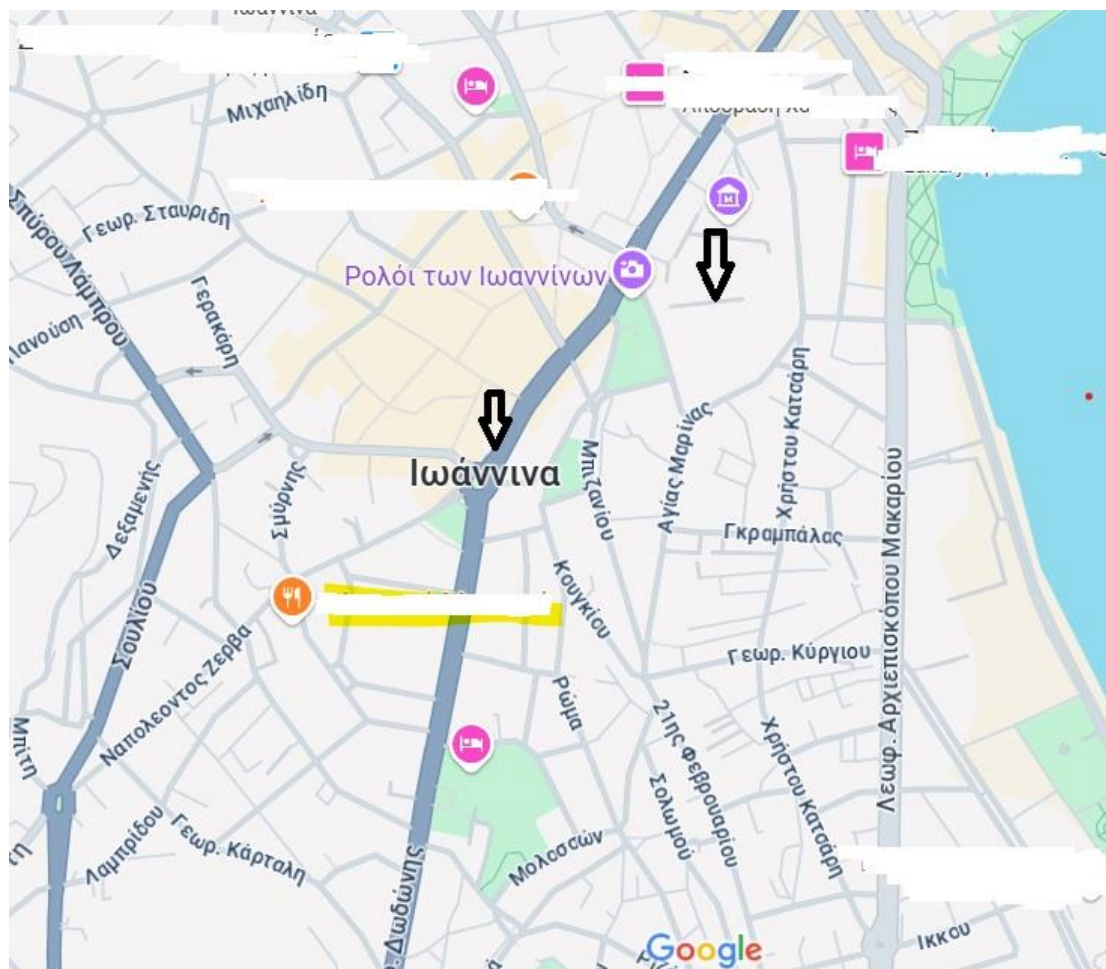
1. *M. Hulot, Σκοτεινοί έρωτες και παράνομοι πόθοι: το γκέι ψωνιστήρι και η ιστορία του στην Αθήνα*, Lifo, 17 Ιουνίου 2019
<https://www.lifo.gr/lgbtqi/skoteinoi-erotes-kai-paranomoi-pothoi-gkei-psonistiri-kai-i-istoria-toy-stin-athina>
2. Αγγέλη, Βαρβάρα, *Λιθαρίτσια: Η διαδρομή τους μέσα στο χρόνο*, Τυπος Ι, 19 Νοεμβρίου 2022
<https://typos-i.gr/article/li8aritsia-h-diadromh-toys-mesa-ston-xrono>
3. Ιστορική Αναδρομή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
<https://uoi.gr/panepistimio/istoriki-anadromi/>
4. Ιστορία της εφημερίδας *Πρωϊνός Λόγος*
<https://www.proinoslogos.gr/i-efimerida>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΡΙΩΝ

ΨΕΥΔΩΝΥΜΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΦΥΛΟΥ/ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
ΜΑΝΟΛΗΣ	62	Cis άνδρας / ετεροφυλόφιλος
ΦΟΙΒΗ	52	Cis γυναίκα /ετεροφυλόφιλη
ΑΝΝΑ	48	Trans γυναίκα / αμφιφυλόφιλη
ΡΟΖΑ	35	Cis γυναίκα /ετεροφυλόφιλη
ΕΛΕΝΗ	25	Cis γυναίκα / ετεροφυλόφιλη
ΔΕΣΠΟΙΝΑ	40	Cis γυναίκα / ετεροφυλόφιλη
ΑΓΓΕΛΙΚΗ	38	Cis γυναίκα / ετεροφυλόφιλη
ΟΡΦΕΑΣ	25	Cis άνδρας/ετεροφυλόφιλος
ΑΝΤΩΝΗΣ	30	Cis άνδρας/ομοφυλόφιλος
ΒΑΣΙΛΗΣ	26	Cis άνδρας/ ομοφυλόφιλος
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ	24	Cis άνδρας/ ομοφυλόφιλος
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	31	Cis άνδρας/ ομοφυλόφιλος
ΙΑΣΟΝΑΣ	23	Cis άνδρας/ ομοφυλόφιλος
ΣΤΡΑΤΗΣ	26	Trans άνδρας/ ομοφυλόφιλος
ΟΛΓΑ	28	Cis γυναίκα/ ετεροφυλόφιλη
ΦΙΛΙΠΠΟΣ	35	Cis άνδρας/ ομοφυλόφιλος
ΜΕΝΕΛΑΟΣ	39	Cis άνδρας/ ετεροφυλόφιλος
ΦΟΙΒΟΣ	65	Cis άνδρας / ομοφυλόφιλος

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Στιγμιότυπο οθόνης από το Google Maps με μερική άποψη της πόλης των Ιωαννίνων. Το μεγάλο βέλος δείχνει την τοποθεσία του Πάρκου Λιθαρίτσια και το μικρό βέλος το σημείο εκκίνησης και λήξης των αυτοοργανωμένων Pride των Ιωαννίνων, δηλαδή το σημείο ακριβώς μπροστά από το κτίριο της Περιφέρειας Ηπείρου.

ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ

(Τα αρχειακά τεκμήρια (τόσο αυτά που χρησιμοποιήθηκαν ως περιπτώσεις – παραδείγματα στο 1^ο κεφάλαιο όσο και τα υπόλοιπα που βρίσκονται παρακάτω) παρατίθενται μεταγραμμένα αυτούσια όπως ακριβώς ανακτήθηκαν από τα φύλλα των εφημερίδων κατά την αρχειακή έρευνα. Η μόνη παρέμβαση που έγινε από τον συγγραφέα ήταν η απόκρυψη των ονομάτων των ανθρώπων που αναφέρονται στα κείμενα για λόγους προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων)

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΝΑΥΤΩΝ

- 1) *Ηπειρωτικός Αγών* Πέμπτη 8 Απριλίου 1976, σελίδα 4, Τεύχος 13215 ΔΥΟ ΑΓΡΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ναύτης βρέθηκε «σφαγμένος» (υπέρτιτλος)

ΔΥΟ ΑΓΡΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ (τίτλος)

Το άλλο έγκλημα για «γυναικοδουλειές» (επεξηγηματικός υπότιτλος!)

ΑΘΗΝΑΙ 7- Σφαγμένος κυριολεκτικά βρέθηκε μέσα στην υπόγειο γκαρσονιέρα του [...] ο ναύτης [...], 22 ετών, που υπηρετούσε στο πολεμικό πλοίο [...]. Μέσα σε μια λίμνη αίματος και ανάμεσα σε φωτογραφίες γυμνών γυναικών και ομοφυλοφίλων ήταν κατακρεουργημένο το πτώμα του ναύτη.

Από τη νεκροψία διαπιστώθηκε ότι ο άγνωστος, μέχρι στιγμής δράστης, προσπάθησε κατ' αρχήν να στραγγαλίση με σχοινένιο βρόγχο το θύμα του. Και στη συνέχεια του έκοψε ολόκληρο το δεξιό μέρος του λαιμού με μαχαίρι μέχρι τον αυχένα. Το θύμα φορούσε μόνον ένα σλιπ.

Το πτώμα ήταν ανάσκελα στο πάτωμα. Στο λαιμό του (στην αριστερή μεριά) υπήρχε βρόγχος ενώ δίπλα του, στο πτώμα, βρέθηκε και άλλος βρόγχος από κορδόνι, που δεν εχρησιμοποίησε ο δράστης.

Το διαμέρισμα του θύματος αποτελείτο από δωμάτια. Το πρώτο δωμάτιο είχε ένα ντιβάνι και δύο πολυθρόνες, καθώς και ένα κλομπ, της ναυτικής αστυνομίας, κρεμασμένο στον τοίχο. Πάνω σε μία πολυθρόνα ήταν τα ναυτικά του ρούχα και μία γυναικεία περούκα με

μακρυνά καστανά μαλλιά. Στη μεσαία συρταρωτή πόρτα είχε φθάσει λίγο αίμα από το διπλανό δωμάτιο. Στο συνεχόμενο δωμάτιο όπου βρέθηκε και το πτώμα, υπήρχεν ένα διπλό κρεβάτι, δύο κουβέρτες και στους τοίχους του ήταν κρεμασμένες ή κολλημένες πολλές φωτογραφίες τραγουδιστριών, ηθοποιών, γυναικών γυμνών και σκηνές ομοφυλοφιλίας.

Δύο μαξιλάρια ήσαν πεσμένα στο πάτωμα ενώ μέσα σε μια μισάνοιχτη ντουλάπα βρέθηκαν χάπια «κόνταξ» που είναι ναρκωτικά και χρησιμοποιούνται για το βήχα. Ολόκληρο το πάτωμα του δωματίου γεμάτο αίμα. Όλο το αίμα του [...], όπως χαρακτηριστικώς είπε ο ιατροδικαστής κ. [...], είχε φύγη.

Σήμερα το πρωί ένας άγνωστος τηλεφώνησε στον πατέρα του ναύτη, που μένει στην [...], για να του πη: «Κάτι σοβαρό συμβαίνει στο γιο σας, στείλε κάποιον στο διαμέρισμά του για να δη τι συμβαίνει... Το κλειδί είναι στην πόρτα...

Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΠΤΩΜΑΤΟΣ

Στις 10.15 το πρωί ο πατέρας [...] τηλεφώνησε στην Αθήνα στο φίλο του [...], συνταξιούχο υπομοίραρχο που μένει στην Καλλιθέα και τον παρεκάλεσε να δη τι ακριβώς συνέβαινε. Ο κ. [...] επήγε στο διαμέρισμα, είδε το κλειδί στην πόρτα, αλλά δεν άνοιξε. Επήγε στο παράρτημα Ασφαλείας και ενημέρωσε το διοικητή αστυνόμο κ. [...]. Και οι δύο επήγαν στο διαμέρισμα όπου βρήκαν τον νέο σφαγμένο. Ύστερα απ' όλα αυτά έγινε πλήρης κινητοποίησης των αστυνομικών της Γενικής Ασφαλείας Αθηνών.

ΠΑΡΕΔΟΘΗ Ο ΔΡΑΣΤΗΣ

Κοντά στα μεσάνυχτα, παρουσιάσθηκε ο δολοφόνος, που εσκότωσε τον ναύτη [...], στον δικηγόρο κ. [...] και εν συνεχεία παρεδόθη στην Γενική Ασφάλεια Αθηνών. Ο δράστης, που είναι ναύτης και αυτός, και υπηρετούσε στο πολεμικό πλοίο [...], ονομάζεται [...], είναι 20 ετών και ως πολίτης έμενε εις [...] και ήτο χρυσοχόος.

ΚΑΙ ΑΛΛΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Ο [...], 29 ετών, ναυτικός, από το Γύθειο, εσκότωσε τον [...], 28 ετών, υδραυλικό από την Τρίπολη, γιατί του «έκλεψε την αγαπημένη του [...], 27 ετών, καλλιτέχνίδα.

Ο δράστης με μια μαχαιριά ξάπλωσε νεκρό τον «αντίζηλο» του μέσα στο σπίτι της νέας, στην οδό [...], στα [...]. Έγινε στις 3 ½ τα ξημερώματα σήμερα.

Πριν έναν, περίπου, χρόνο ο [...] εγνώρισε την [...], συνεδέθη μαζί της και τη θεωρούσε μνηστή του. Ας σημειωθεί ότι η κοπέλλα ήτο παντρεμένη και διαζευγμένη με δύο κοριτσάκια, την [...], 11 ετών και την [...], 10 ετών.

Κατετέθη μάλιστα ότι η νέα είχε ταξιδεύσει στο εξωτερικό με τον [...]. Προ τριμήνου όμως εχώρησαν με πρωτοβουλία της [...]. Ο [...] όμως της αγαπούσε και όταν στη 1 Φεβρουαρίου ξεμπαρκάρισε άρχισε να κυνηγά την πρώην μνηστή του.

Την ακολούθησε ακόμη και στον Βόλο, στην Λαμία και αλλού όπου η [...] επήγαινε ως τραγουδίστρια. Την είχε, μάλιστα, απειλήσει με μαχαίρι. Ακόμη της τηλεφώνησε και σπíti της.

Η [...] από τριμήνου, αφ' ότου εγκατέλειψε τον ναυτικό, συνεδέθη με τον [...]. Οι δύο άνδρες είχαν συναντηθή μια φορά και ο [...] είπε στον δράστη ότι θα έπρεπε να λύσουν τις διαφορές τους πολιτισμένα.

Ο φονιάς όμως είχε γίνει φορτικός στη νέα και απειλητικός για τον [...]. Έτσι χθες το βράδυ ο δράστης ετηλεφώνησε στο σπíti της [...]. Εκεί του είπαν ότι η [...] είχε πάει στο σπíti μιας φίλης της. Στο σπíti αυτό συναντήθηκε η [...] και ο [...].

Όπως κατετέθη επήγε εκεί για να παρακολουθήσει και ο δράστης.

Το βράδυ χθες η [...], ο [...] και ένα φιλικό τους ζευγάρι επήγαν σε ταβέρνα στην Κυψέλη. Εγύρισαν τα ξημερώματα στο σπíti της [...]. Ο δράστης γύρω στις 2 ½ το πρωί, ετηλεφώνησε στο σπíti της [...] και μίλησε και με τη νέα, αλλά και με τον [...]. Βριστήκανε τηλεφωνικώς. Σε λίγο όμως ο δράστης με ταξί έφθασε στο σπíti της [...]. Στον οδηγό του ταξί ο [...] του είπε να τον περιμένει.

Πως έγινε ο φόνος

Ο δράστης εκτύπησε το κουδούνι του σπιτιού και του άνοιξε η [...]. Επήγε κι ο [...] στην πόρτα. Εκεί λοιπόν στο διάδρομο οι δύο άνδρες ήλθαν στα χέρια.

Και σε μια στιγμή ο [...] λέει στην [...] που, προς στιγμήν φοβήθηκε κι έφυγε και ξαναγύρισε: «Πρόσεξε, με κτύπησε με μαχαίρι...». Κι' ενώ το θύμα έπεφτε αιμόφυρτο στον μικρό διάδρομο του σπιτιού ο δράστης έφευγε πετώντας και το μαχαίρι, που είχε σπάσει, στο διάδρομο.

Ο τραγικός [...] με μια μαχαιριά στην καρδιά υπέκυψε. Ο δράστης επήγε στο ταξί, είπε στον οδηγό ότι τον εσκότωσε, του έδωσε...τα στοιχεία του και πρόσθεσε: ας έλθει η

Αστυνομία να με βρει στο σπίτι». Ήθελε όμως ο δράστης να είναι βέβαιος για το θύμα του και γι' αυτό ξαναπήγε στο σπίτι. Είδε ησυχία και με το ταξί επήγε στο σπίτι της αδελφής του, στο [...]. Άλλαξε τα ρούχα του, που ήσαν καταματωμένα και επήγε στο αστυνομικό τμήμα [...] όπου και παραδόθηκε. Στη συνέχεια οδηγήθηκε στην Ασφάλεια Προαστίων, όπου συνεχίζονται οι έρευνες.

2) *Ηπειρωτικός Αγών* Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, σελίδα 4, Τεύχος 13216
ΑΠΕΛΟΓΗΘΗ ΧΘΕΣ Ο ΑΝΩΜΑΛΟΣ ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΗ

ΑΠΕΛΟΓΗΘΗ ΧΘΕΣ Ο «ΑΝΩΜΑΛΟΣ» ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΗ (τίτλος)

ΑΘΗΝΑΙ 8 – Απελογήθη σήμερα στην Ασφάλεια Αθηνών ο ναύτης [...], 20 ετών, που εσκότωσε τον «φίλον» του και συνάδελφό του [...], 22 ετών, από την [...].

Ο δράστης που εστραγγάλισε και κατέσφαξε τον «φίλο» του, μέσα στην γκαρσονιέρα τους, στην οδό [...] στην [...], δεν αποκαλύπτει το μέρος όπου έχει κρύψει το μαχαίρι.

Επιμένει, με την αρρωστημένη νοοτροπία του, ότι «το μαχαίρι ανήκει μόνο σ' αυτούς τους δύο και ότι δεν πρέπει να το αγγίξει τρίτο χέρι...». Το φονικόν όμως μαχαίρι είναι πειστήριον του εγκλήματος και οι αστυνομικοί επιμένουν και αυτοί με την σειρά τους για να το βρουν.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο δράστης ενθυμείται ημέρες και ώρες ακόμη από την ζωήν του με τον [...].

Ο φονιάς ειργάζετο ως χρυσοχόος μέχρι τον περασμένο Μάρτιο οπότε εστρατεύθη και αυτός στο Ναυτικό. Για τα αίτια του φόνου ο [...] επανέλαβε τους τρεις λόγους. Τον απασχολούσε κυρίως το γεγονός ότι ο [...] θα απεστρατεύετο και θα έφευγε και έτσι θα τον έχανε. Και δεν μπορούσε να ανθέξη στην ιδέα ότι ο [...] θα επήγαινε μ' «άλλους».

Ο [...] θα παραδοθή, ίσως αύριο, στο ναυτοκομείο όπου θα συνεχισθούν οι έρευνες. Τελικά θα παραπεμφθή στο Ναυτοδικείο.

Στο μεταξύ ήλθε στην Αθήνα ο πατέρας του θύματος και παρέλαβε το πτώμα του παιδιού του για να το μεταφέρει στην [...] μ' έξοδα του Ναυτικού.

- 3) *Ηπειρωτικός Αγών* Σάββατο 10 Απριλίου 1976, σελίδα 4, τεύχος 13217
ΒΡΕΘΗΚΕ ΤΟ ΜΑΧΑΙΡΙ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

ΒΡΕΘΗΚΕ ΤΟ ΜΑΧΑΙΡΙ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ (τίτλος)

ΑΘΗΝΑΙ 9 – Ο δράστης του σεξουαλικού εγκλήματος [...] 20 ετών, που εσκότωσε τον «φίλο» και συνάδελφόν του [...], στην γκαρσονιέρα τους, στην οδό [...], απεκάλυψε χθες το μέρος όπου είχε κρύψει το μαχαίρι.

Το βρήκαν οι αστυνομικοί στην αυλή του σπιτιού της γιαγιάς του [...], στην οδό [...], στον [...]. Πρόκειται για ένα μπαρμπερίκο ζυράφι με θήκη.

Ο δράστης θα οδηγηθή αύριο στο Ναυτονομείο.

- 4) *Πρωϊνός Λόγος*, Πέμπτη 8 Απριλίου 1976 σελίδα 1, Τεύχος 3074 ΝΑΥΤΗΣ
ΒΡΕΘΗΚΕ ΚΑΤΑΚΡΕΟΥΡΓΗΜΕΝΟΣ

Ναύτης βρέθηκε κατακρεουργημένος (τίτλος)

ΑΘΗΝΑΙ 7 – Σφαγμένος κυριολεκτικά βρέθηκε μέσα στην υπόγειο γκαρσονιέρα του ([...], στην [...]), ο ναύτης [...], 22 ετών, που υπηρετούσε στο πολεμικό πλοίο [...]. Μέσα σε μια μεγάλη λίμνη αίματος κι ανάμεσα σε φωτογραφίες γυμνών γυναικών και ομοφυλοφίλων ήταν κατακρεουργημένο το πτώμα του ναύτη.

Από την νεκροψία διαπιστώθηκε ότι ο άγνωστος, μέχρι στιγμής, δράστης, προσπάθησε κατ' αρχήν να στραγγαλίση με σχοινένιο βρόγχο το θύμα του. Και στη συνέχεια του έκοψε ολόκληρο το δεξιό μέρος του λαιμού με μαχαίρι μέχρι τον αυχένα. Το θύμα φορούσε μόνο ένα σλιπ.

Το πτώμα ήταν ανάσκελα στο πάτωμα. Στο λαιμό του (στην αριστερή μεριά) υπήρχε βρόγχος ενώ δίπλα του, στο πάτωμα, βρέθηκε κι άλλος βρόγχος από κορδόνι που δεν χρησιμοποίησε ο (κόβεται)

Το διαμέρισμα του θύματος αποτελείται από δύο δωμάτια. Το πρώτο δωμάτιο είχε ένα ντιβάνι και δύο πολυθρόνες, καθώς κι ένα κλομπ, της Ναυτικής Αστυνομίας κρεμασμένο στον τοίχο. π.άνω σε μια πολυθρόνα ήσαν τα ναυτικά του ρούχα και μια γυναικεία περούκα με μακρυνά καστανά μαλλιά. Στη μεσαία συρταρωτή πόρτα είχε φθάσει λίγο αίμα από το διπλανό δωμάτιο. Στο συνεχόμενο δωμάτιο, όπου βρέθηκε και το πτώμα, υπήρχεν ένα διπλό κρεβάτι, δύο κουβέρτες και στους τοίχους του ήταν κρεμασμένες ή κολλημένες πολλές φωτογραφίες ηθοποιών τραγουδιστριών γυναικών γυμνών και σκηνές ομοφυλοφιλίας.

5) *Πρωϊνός Λόγος*, Παρασκευή 9 Απριλίου 1976, σελίδα 4, Τεύχος 3075
ΑΠΕΛΟΓΗΘΗ Ο ΑΝΩΜΑΛΟΣ

Απελογήθη ο ανώμαλος που εφόνευσε τον ναύτη (τίτλος)

Ζήλευε τον «φίλο» του! (υπότιτλος)

ΑΘΗΝΑΙ 8- Απελογήθη σήμερα στην Ασφάλεια Αθηνών ο ναύτης [...], 20 ετών, που εσκότωσε τον «φίλο» του και συνάδελφό του [...] 22 ετών, από την [...].

Τίποτα το νεότερο δεν προσέθεσε ο ανώμαλος φονηάς στη σημερινή απολογία του.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο δράστης ενθυμείται ημέρες και ώρες ακόμη από την ζωή του με τον [...]. Είπε ότι γνώρισε το θύμα του το βράδυ στις 27 Οκτωβρίου του 1974 στην οδό Φιλελλήνων, στην αφετηρία των πρασίνων λεωφορείων του Πειραιώς. Πρώτος ο [...] τον «επεσήμανε» και του μίλησε. Το ίδιο βράδυ ο [...] τον επήγε σ' ένα δωμάτιο στον Κολωνό όπου εσύχναζαν κι άλλοι ανώμαλοι σεξουαλικά τύποι.

Ύστερα από λίγο ενοικίασαν την γκαρσονιέρα στην [...]. Την οικονομική διαχείριση την είχε ο δράστης, ενώ ο [...], που ήταν ναύτης έδινε 1.500- 2.000 δρχ. τον μήνα.

Ο φονιάς ειργάζετο ως χρυσοχόος μέχρι τον περασμένο Μάρτιο οπότε εστρατεύθη κι αυτός στο Ναυτικό. Για τα αίτια του φόνου ο [...] επανέλαβε τους τρεις λόγους. Τον απασχολούσε κυρίως το γεγονός ότι ο [...] θα απεστρατεύετο και θα έφευγε κι έτσι θα τον έχανε. Και δεν μπορούσε να ανθέξει στην ιδέα ότι ο [...] θα επήγαινε μ' «άλλους».

Ο [...] θα παραδοθή ίσως αύριον, στο Ναυτοκομείο όπου θα συνεχισθούν οι έρευνες. Τελικά θα παραπεμφθή στο Ναυτοδικείο.

6) *Πρωϊνός Λόγος, Σάββατο 10 Απριλίου 1976, σελίδα 1, Τεύχος 3076*
ΒΡΕΘΗΚΕ ΤΟ ΜΑΧΑΙΡΙ ΜΕ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΕΣΦΑΓΗ Ο ΝΑΥΤΙΚΟΣ

Βρέθηκε το μαχαίρι με το οποίο εσφάγη ο ναυτικός

ΑΘΗΝΑΙ 9 – Ο δράστης του σεξουαλικού εγκλήματος [...], 20 ετών, ναύτης, που εσκότωσε τον «φίλο» του και συνάδελφόν του [...], στην γκαρσονιέρα τους, στην οδό [...], απεκάλυψε χθες το μέρος όπου είχε κρύψη το μαχαίρι.

Το βρήκαν οι αστυνομικοί στην αυλή του σπιτιού της γιαγιάς του [...], στην [...], στον [...]. Πρόκειται για ένα μπαρμπέρικο ζυράφι με θήκη.

Ο δράστης θα οδηγηθή αύριο στο Ναυτονομείο.

7) *Μακεδονία, Πέμπτη 8 Απριλίου 1976, Σελίδες 1,3, Τεύχος 19041*
Δύο στυγερά εγκλήματα στην Αθήνα (υπέρτιτλος)
Ανώμαλος ναύτης κατέσφαξε ανώμαλο συνάδελφό του (τίτλος)
Επεχείρησε πρώτα να τον πνίξη- Απ' την [...] το θύμα (υπότιτλοι)

ΑΘΗΝΑΙ, 7 – Κατακρεουργήθηκε ναύτης του πολεμικού ναυτικού μέσα στην γκαρσονιέρα του, στην [...] από ομοφυλόφιλο συνάδελφο του, λίγο μετά την ερωτική περίπτυσή τους. το φοβερό έγκλημα διεπράχθη όταν το θύμα, που κατήγετο από την [...], ζήτησε να διακόψουν τον ομοφυλοφιλικό δεσμό τους, γιατί επρόκειτο να απολυθή και θα εγκατέλειπε την Αθήνα.

Αμέσως μετά τη σφαγή, άρπαξε 500 δραχμές του θύματος και ετράπη σε φυγή, με διερχόμενο ταξί. Πριν από τη σφαγή ο δράστης επεχείρησε να στραγγαλίσει το θύμα του που είχε αποκοιμηθεί, μετά την ομοφυλοφιλική περίπτυση περνώντας μ' ένα ναυτικό σχοινί, βρόγχο στον λαιμό. Ξύπνησε όμως και επακολούθησε συμπλοκή των δύο νεαρών.

Θύμα του πρωτοφανούς εγκλήματος υπήρξε ο [...], 22 ετών, που υπηρετούσε στο σκάφος του πολεμικού ναυτικού [...], και διατηρούσε γκαρσονιέρα δύο δωματίων στην [...].

Δράστης της σφαγής, υπήρξε ο [...], 20 ετών, από την Νίκαια Πειραιώς, χρυσοχόος στην ιδιωτική του ζωή, που υπηρετούσε αφ' ότου κατατάχθηκε προ τριών μηνών στο σκάφος [...]. Ο [...] συνελήφθη μετά από καταγγελία του δικηγόρου του, στον οποίο απεκάλυψε την πράξη του.

[Παρεμβάλλεται φωτογραφία του [...] με την εξής λεζάντα: Το θύμα της σφαγής [...], 22 ετών, ναύτης, από την [...]]

Δράστης και θύμα ήταν ομοφυλόφιλοι «ενεργητικοί» και «παθητικοί», και συζούσαν στην γκαρσονιέρα, αποτελώντας ένα παράνομο ζευγάρι, που στις ανώμαλες σχέσεις τους άλλαζαν ρόλο και έτσι ήταν και οι δύο ικανοποιημένοι και συζούσαν αρμονικά.

Αφορμή της φοβερής σφαγής, κατά τον δράστη, πάντοτε, ήταν το ότι το βράδυ της Τρίτης, αφού ο [...] «έκανε το κέφι του», δεν δέχθηκε μετά να κάνει και αυτός το δικό του. Αυτό το θεώρησε σαν παραβίαση της μακρόχρονης συμφωνίας τους και προσβολή, αλλά δεν ήταν μόνο αυτό. Του δήλωσε ο [...] πως η ιστορία μεταξύ τους πρέπει να πάρη τέρμα και τούτο όχι γιατί τον βαρέθηκε, αλλά γιατί υπηρετούσε στο ναυτικό τρία χρόνια και επρόκειτο αυτές τις ημέρες να απολυθή και φυσικά δεν μπορούσε πια να μένη στην Α-

[παρεμβάλλεται φωτογραφία του [...] με την εξής λεζάντα: Ο ομοφυλόφιλος ναύτης [...], 20 ετών, που κατέσφαξε τον συνάδελφό του]

-θήνα. Θα γύριζε στην [...], κοντά στους δικούς του, για να βοηθήσει τον πατέρα του, που όπως ήξερε, είχε εκεί ένα καφεπαντοπωλείο. Η άρνησή του και η δήλωση πως θα τον άφηνε, τον αναστάτωσε και τον έκανε να πάρει την απόφαση να τον σκοτώσει. Αυτά γινόντουσαν κατά τις 8 το βράδυ της Τρίτης και όταν ο [...] έπεσε να κοιμηθεί γύρω στις 9, ο [...] αποφάσισε να τον σκοτώσει. Τον άφησε να τον πάρει ο ύπνος και τότε πήγε στην κουζίνα, πήρε ένα ναυτικό σχοινί που το είχαν για να απλώνουν τα ρούχα τους, στην γκαρσονιέρα, έφτιαξε ένα βρόγχο, πήγε μετά στο κρεβάτι που κοιμόταν ο [...] του σήκωσε σιγά-σιγά το κεφάλι για να μην τον ξυπνήσει, και πέρασε από κάτω το σχοινί, το έκανε βρόγχο, και άρχισε να το σφίγγει.

ΣΥΜΠΛΟΚΗ

Με το σφίξιμο, όμως, ξύπνησε το θύμα του και πάλεψε για να απαλλαγή από το θανάσιμο σφίξιμο του βρόγχου. Έτσι δικαιολογείται και η αναστάτωση στο δωμάτιό. π.εταγμένα μαξιλλάρια, ριγμένες καρέκλες και τόσα άλλα. Ο δράστης όμως δεν εννοούσε να παραιτηθεί της αποφάσεώς του και μην μπορώντας να τον πνίξει με τον βρόγχο άρπαξε ένα διακοσμητικό μαχαίρι που βρισκόταν στο κομοδίνο και με αυτό τον έσφαξε. Του έκοψε κυριολεκτικά τον λαιμό. Πλημμυρισμένος στο αίμα δεν ήταν δυνατό να κάνει βήμα από κει μέσα τα έβγαλε όλα φόρε άλλα πολιτικά και εσώρουχα το ίδιο καθαρά αφού βέβαια προηγουμένως πλύθηκε στο λουτρό.

Η ΛΗΣΤΕΙΑ

Πήρε 500 δρχ. από το θύμα και κάτι ψηλά, μπήκε σε ένα ταξί και πήγε στην πλατεία Κουμουνδούρου. Από κεί πήρε το λεωφορείο και πήγε στην [...] όπου είχε ένα εξοχικό σπίτι η θεία του, η αδελφή της μητέρας του, [...] σύζυγος [...]. Εφθασε όμως αργά και μη θέλοντας όπως είπε να ην ανησυχήσει προτίμησε να ξενοχτήσει στο ύπαιθρο και πήγε προς το βουνό. Εκεί πέρασε την νύκτα του και σαν ξημέρωσε πήγε στο σπίτι της θείας του, όταν εκείνη βγήκε για λίγο να ταΐσει τις κατσίκες της, βρήκε την ευκαιρία και τηλεφώνησε στο σπίτι του σκοτώ-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ 3^Η ΣΕΛΙΔΑ

ΣΕΛΙΔΑ 3

Το σεξουαλικό έγκλημα των Αθηνών (υπέρτιτλος)

Η ΣΦΑΓΗ ΤΟΥ ΑΝΩΜΑΛΟΥ ΝΑΥΤΗ ΑΠΟ ΑΝΩΜΑΛΟ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟ ΤΟΥ (τίτλος)

Ο δράστης ειδοποίησε τους γονείς του θύματος. – Είχε τύψεις, ισχυρίζεται, και δήλωσε μεταμέλεια.- (υπότιτλος)

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ 1^Η ΣΕΛΙΔΑ

μένου στην [...]. Στο τηλέφωνο απήντησε η μητέρα του. Της είπε πως κάτι συνέβη στον [...]. Ειδοποιήθηκε ο συνταξιούχος υπομοίραρχος [...], συγγενής της στην Αθήνα από τον πατέρα του [...] και απεκαλύφθη το έγκλημα.

Όπως λέει ο δράστης είχε μετανοήσει και ήλπιζε να τον βρουν ζωντανό. Γι' αυτό έσπευσε να τηλεφωνήσει έστω και μετά από τόσες ώρες. Μετά ειδοποίησε την μητέρα του η οποία δούλευε καθαρίστρια σε ένα ιδιωτικό σχολείο. Ο πατέρας του είναι εργάτης και δουλεύει στον Πειραιά. Πήγε η μητέρα του στο σπίτι της αδελφής της και μετά πήγαν μαζί, μάνα και γιος, στο σπίτι της γιαγιάς του τελευταίου στην [...], [...]. Σε κανένα από τους συγγενείς του ούτε και στην μάνα του δεν είπε τι έχει κάνει.

Ο ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

Τους είπε πως βαρέθηκε στο ναυτικό, αν και τόσο λίγο είχε υπηρετήσει και έφυγε. Και επειδή η φυγή του θα του δημιουργούσε προβλήματα, τους ζήτησε να βρουν έναν δικηγόρο, για να τον βοηθήσει. Και οι δικοί του αποτάθηκαν στον δικηγόρο [...], που έχει γραφείο στην λεωφόρο [...]. Εκεί πήγε ο [...] και μόνο σ' αυτόν είπε την αλήθεια. Ο δικηγόρος ειδοποίησε την γενική ασφάλεια, όργανα της οποίας πήγαν εκεί και τον συνέλαβαν. Τον οδήγησαν στην ασφάλεια και τον παρέδωσαν στον προϊστάμενο της διώξεως κοινού εγκλήματος κ. [...]. Εκεί ανακρινόμενος ομολόγησε την εγκληματική πράξη του, κρατώντας μια φωτογραφία του θύματος του στα χέρια του, κλαίγοντας και ρωτώντας αν πέθανε ο [...].

«Πέστε μου, έλεγε συνεχώς στους αστυνομικούς, αν ζη ο [...]. Πέστε μου ζη...» και εξέθεσε σ' αυτόν ολόκληρη την ιστορία του που χρονολογείται εδώ και δύο χρόνια. Τότε γνωρίστηκαν τυχαία στην [...] και από τότε ταίριασαν και ζούσαν μαζί σαν ένα αρμονικό παράνομο ζευγάρι. Ήσαν και οι δύο ομοφυλόφιλοι και αλληλοϊκανοποιούσαν τις διαστροφές τους. Το πρωί της Τρίτης ο [...] δεν είχε υπηρεσία, όπως είπε, και πήγε από το πρωί στην γκαρσονιέρα. Έφαγε ένα σάντουιτς και έπεσε να ξαπλώσει,

περιμένοντας το φίλο του και σύντροφό του . Το απόγευμα ήρθε και αυτός φέρνοντας δυο γιαούρτια, δύο παγωτά και μια σοκολάτα. Έφαγαν τα παγωτά και άφησαν τα γιαούρτια και τη σοκολάτα για αργότερα. Ξάπλωσαν και εκεί ο [...] ικανοποίησε την διαστροφή του. Δεν θέλησε όμως να κάνει και ο σύντροφός του, όπως αναφέραμε, την δική του επιθυμία και έτσι παρεξηγήθηκαν και έγινε το φοβερό αυτό σφάξιμο.

Η υπόθεση θα ολοκληρωθή από την ασφάλεια και μετά η δικογραφία θα διαβιβασθή στο αρχηγείο του ναυτικού για να παραπεμφθή στο ναυτοδικείο, το οποίο είναι αρμόδιο για να τον δικάση. Στο μεταξύ, είχαν αναμιχθή και οι ναυτικές υπηρεσίες, παράλληλα προς τις αστυνομικές, οι οποίες και τον είχαν επισημάνει. Την υπόθεση παρακολούθησε ο λοχαγός της στρατιωτικής δικαιοσύνης κ. [...] και ο διευθυντής της ναυτονομίας κ. [...], οι οποίοι και έλαβαν γνώση της όλης υποθέσεως και της απολογίας του δράστου. Εντός της αύριον (σήμερα) η υπόθεση θα ολοκληρωθή από την γενική ασφάλεια και η δικογραφία θα διαβιβασθή στον αρχηγό του ναυτικού για τα περαιτέρω.

Ο [...] βρέθηκε με το σλιπ του μόνο. Είχε στον λαιμό του περασμένο και έναν βρόγχο από κορδόνι. Κάτω στο πάτωμα βρέθηκε άλλος ένας βρόγχος από το ίδιο κορδόνι μα ο θάνατός του δεν είχε προέλθει από τον βρόγχο, αλλά από το τραύμα του λαιμού, στην πρόσθια τραχηλική χώρα ως πίσω στον αυχένα, όπως είπε ο προϊστάμενος της ιατροδικαστικής υπηρεσίας κ. [...]. Τόσο δε άγρια ήταν τα κτυπήματα, ώστε έσπασαν και οι τραχηλικοί σπόνδυλοι. Οι τοίχοι του δωματίου όπου έγινε το έγκλημα, ήταν γεμάτοι από φωτογραφίες γυμνών γυναικών και ανδρών σε άσεμνες στάσεις, παρουσίαζαν δύο άνδρες ολόγυμνους αγκαλιασμένους, γυναίκες και άνδρες σε σεξουαλικές στάσεις διαστροφής, φωτογραφίες γυναικών σε λεσβιακές στάσεις, φωτογραφίες ηθοποιών, γυναικών και ανδρών, Ελλήνων και ξένων, και ένα σωρό ακόμη φωτογραφίες με διαστροφές.

Όταν ο υπομοίραρχος πήγε στην «γκαρσονιέρα» κτύπησε το κουδούνι, αλλά δεν πήρε απάντηση. Το κλειδί ήταν πάνω στην πόρτα. Δεν άνοιξε γιατί αμέσως κατάλαβε πως κάτι κακό έγινε και προτίμησε να πάη στο παράρτημα ασφαλείας της [...] και να ζητήσει την δική τους επέμβαση. Μαζί με τον διοικητή πήγαν στην υπόγεια «γκαρσονιέρα» και μόλις άνοιξαν βρήκαν την συρταρωτή πόρτα που χώριζε τα δυο δωμάτια κλειστή. Το πρώτο αυτό δωμάτιο δεν έδειχνε πως είχε γίνει κάποιο κακό. Υπήρχαν εκεί λίγα έπιπλα, σχεδόν άδειο το δωμάτιο, σε μια καρέκλα η στολή του ναύτη. Μα ύστερα από μια προσεκτική ματιά που έρριζαν, είδαν πως στην άκρη της συρταρωτής πόρτας υπήρχαν

αίματα. Την έσυραν και τότε βρέθηκαν μπροστά στο φοβερό θέαμα. Το παιδί του φίλου του βρισκόταν σφαγμένο ανάσκελα στο πάτωμα. Όλα αναστατωμένα. Καρέκλες αναποδογυρισμένες, τα μαξιλάρια πεταμένα στο πάτωμα, το διπλό κρεβάτι, δυο κουβέρτες κοντά στο κρεβάτι, δύο ζευγάρια παπούτσια, ένα παντελόνι ναυτικό κρεμασμένο στην μπετούγια του παραθύρου. Στο πρώτο δωμάτιο μέσα στην μισάνοικτη ντουλάπα βρέθηκαν και πέντε κουτιά «κοτέξ», υπνωτικού δηλαδή φαρμάκου. Βρέθηκε ακόμη στο ίδιο δωμάτιο και μια γυναικεία περρούκα με μαλλιά καστανά και αίματα στον διάδρομο και στο λουτρό, όπου ο σφαγέας πήγε να πλυθή.

ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

Ο αξιωματικός της αστυνομίας δεν πείραζε τίποτε. Και αμέσως ειδοποίησε τον προϊστάμενό του διοικητή της ασφαλείας αστυνομικό διευθυντή κ. [...] και τον προϊστάμενο της υπηρεσίας διώξεως κοινού εγκλήματος κ. [...], οι οποίοι έφθασαν στον τόπο του εγκλήματος. Ταυτοχρόνως ειδοποιηθείς κατέφθασε ο προϊστάμενος της ιατροδικαστικής υπηρεσίας κ. [...] και συνεργείο της διευθύνσεως εγκληματολογικών αναζητήσεων το οποίο και πήρε φωτογραφίες που απεικόνιζαν όλη αυτή την κατάσταση. Στο πάτωμα ματωμένα αποτυπώματα πελμάτων, πελμάτων γυμνών, πράγμα που πρόδιδε πως ο δράστης ήταν γυμνός. Παρατήρησε ακόμη και τραύμα στον καρπό του χεριού του θύματος και αυτό προδίδει πως το θύμα θέλησε να αμυνθή και ο [...] τον κτύπησε και του προκάλεσε και αυτό το τραύμα και όπως λέει ο κ. [...], ο κακούργος έσφαξε τον ναύτη την στιγμή που τον είχε ρίξει κάτω με τον βρόγχο στο λαιμό, κόβοντάς του κυριολεκτικά το λαιμό. Το τραύμα αυτό του λαιμού έχει μήκος 20 εκατοστά. Είναι ένα τραύμα φοβερό και έγινε με πρωτοφανή μανία για να σπάσουν και οι σπόνδυλοι του αυχένα.

Το περασμένο καλοκαίρι ο [...] είχε πάρη άδεια και θα πήγαινε στην [...] και όπως λέγει ο [...], που είχε καθαριστήριο απέναντι, τον παρακάλεσε να προσέξη τα τρία καναρίνια του και του τα έδωσε γιατί βέβαια δεν ήθελε να μπαίνει στο δωμάτιό του και να δη όλες εκείνες τις ολόγυμνες σ' αυτές τις άσεμνες στάσεις και του τα έδωσε γιατί ο φίλος του, όπως του είπε, είχε κάνει εγχείρηση και ήταν στο νοσοκομείο. Ύστερα από μια βδομάδα ήλθε ο Ρούσσο και τα πήρε και μετά τους ξανάβλεπε και πάλι μαζί. Ήταν η μόνη παρέα που έβλεπε να κάνει ο [...] με αυτόν τον «λιγνό και κουνιστό».

- Τι είχαν οι δυο τους δεν ξέρω και πολύ περισσότερο τι κάνανε.

Δεν ρωτούσα γιατί ξέρω πως όταν είσαι περίεργος χάνεις τους πελάτες σου. Κάνε

λοιπόν, έλεγα στον εαυτό μου, την δουλείτσα σου και μην φυτρώνης εκεί που δεν σε σπέρνουν. Έτσι λένε στο δικό μου το χωριό. Και κάνοντας έτσι έχω τους πελάτες μου και κερδίζω το μεροκάματό μου».

Όσοι έχουν εξετασθή ως την ώρα λένε πως ο ναύτης ήταν καλός και κανείς δεν ανάφερε, ότι είχε διαστροφή και πως άρεσε να έχει σχέσεις με άνδρες. Μόνο ένας μικρός που του πήγαινε κάτι ψώνια είπε πως μια φορά είχε δη αυτόν και έναν άλλον γυμνούς αλλά δεν έδωσε σημασία γιατί άνδρες ήταν και μπορούσαν να γυρίζουν και γυμνοί μέσα στο σπίτι τους αφού έκανε και ζέστη.

[...]

8) ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1976, Τεύχος 19042, Σελίδες 1, 9
ΟΜΟΛΟΓΕΙ Ο ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΣ ΝΑΥΤΗΣ (υπέρτιτλος)

Τον κατακρεούργησε γιατί «δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς αυτόν» (τίτλος)

Ο δράστης, παρά τους ισχυρισμούς του, ήταν μόνο «παθητικός» - Πρωτοφανές χαρακτηρίζεται το έγκλημα (υπότιτλοι)

ΑΘΗΝΑΙ, 8 – Η εγκατάλειψη ήταν η αφορμή που έκανε τον [...] να πάρη την απόφαση να σκοτώση τον «σύντροφό» του στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις τους. Και αυτό και μόνο και όχι γιατί ο [...] αρνήθηκε να παίξει τον ρόλο που είχε παίξει πριν από λίγο ο [...], να αλλάξουν δηλαδή ρόλο στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις τους. Ο ισχυρισμός του [...] ότι ήταν «παθητικός» αλλά και «ενεργητικός» δεν ευσταθεί. Το λέει ο [...] για να δικαιολογήση την εγκληματική του πράξη. Ότι τάχα θεώρησε σαν θανάσιμη προσβολή ότι ο φίλος του έπαιζε αυτό το παιγνίδι σε βάρος του και πως ύστερα από αυτό θόλωσε το μυαλό του και πως από εκείνη την στιγμή και ύστερα, δεν ήξερε τι έκανε.

Και έσφαζε εκείνος που αγαπούσε πραγματικά και δεν ήθελε με κανέναν τρόπο να τον χάση. Εκείνο που τον έκανε να χάση εντελώς τον έλεγχο των πράξεων του, όπως ομολόγησε κατά την κατάθεσή του ενώπιον του αστυνομικού διευθυντού κ. [...], είναι η δήλωση του [...] ότι η ιστορία αυτή μεταξύ τους, οι σχέσεις τους έπρεπε αναγκαστικά να πάρουν ένα τέλος. Όχι βέβαια γιατί έπαυσε και αυτός να τον αγαπά, αλλά γιατί τελείωνε η θητεία του στο ναυτικό και ήταν υποχρεωμένος να γυρίση στην [...], κοντά στους δικούς του, για να βοηθήση τον πατέρα του και λέει ο [...]: «Εκείνος μπορούσε να κάνει χωρίς

εμένα, όχι όμως εγώ χωρίς αυτόν. Τον ένοιωθα σαν κάτι δικό μου και ποτέ ούτε για μια στιγμή δεν μου πέρασε από την σκέψη πως ήταν δυνατό κάποια μέρα να χωρίσουμε».

Τώρα βέβαια που έχει ηρεμήσει βλέπει πιο καθαρά τα πράγματα και δέχεται πως οι σχέσεις τους κάποια μέρα θα τελείωναν. Μα εκείνη την ώρα που του το είπε του ήρθε τόσο απότομα ώστε δεν μπόρεσε να σκεφθή λογικά και να μην κάνει αυτό που έκανε. Και όχι μόνο λυπάται για τον τραγικό θάνατο του φίλου του αλλά και δεν μπορεί ακόμη να πιστέψει πως αυτός ο λεπτοκαμωμένος μπόρεσε να κάνει καλά τον [...] και να τον σφάζει. Μα εκείνη την ώρα ήταν τρελλός. Το μυαλό του, λέει, είχε σαλέψει. Εκεί τα ρίχνει κατά την κατάθεσή του ο [...] και λέει και άλλα πολλά γύρω από τις σχέσεις τους που δεν μπορούν να έχουν θέση σαν λεπτομέρειες στην εξιστόρηση των συνθηκών ενός εγκλήματος για τέτοια αφορμή.

Η ουσία είναι μία, τον αγαπούσε παθολογικά και όταν του είπε πως διέκοπτε και θα έφευγε για

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΕΛΙΔΑ

[ΣΕΛΙΣ 9]

ΤΥΦΛΩΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΘΟΣ Ο ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΣ ΚΑΤΑΦΕΡΕ ΝΑ ΕΞΟΥΔΕΤΕΡΩΣΗ ΤΟΝ ΟΓΚΩΔΗ ΕΡΑΣΤΗ ΤΟΥ (τίτλος)

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗΝ Ι^Η ΣΕΛΙΔΑ

την [...], τον σκότωσε, γιατί δεν μπορούσε να αντέξει τον χωρισμό τους, ό, τι δηλαδή θα έκανε και μια παθολογικά ερωτευμένη χάνοντας τον φίλο της. Αυτή είναι όλη η ιστορία [...] και [...], η οποία με την κατάθεση του τελευταίου, κλείνει για την γενική ασφάλεια των Αθηνών και η δικογραφία διαβιβάζεται στο ναυτοδικείο, όπου θα ακουσθούν σε δημόσια συνεδρίαση όλες οι λεπτομέρειες αυτής για την ελληνική πραγματικότητα υποθέσεως.

Εκείνο που μένει να βρεθή είναι το μαχαίρι. Με κανένα, όμως, τρόπο ο [...] δεν θέλει να πη που το έχει και δεν το λέει γιατί δεν θέλει να το πιάσει άλλος στο χέρι του. Αυτό είπε τόσο στον διοικητή της ασφαλείας κ. Κ. [...], όσο και στον προϊστάμενο της διώξεως κοινού εγκλήματος κ. [...]. Και όλη η προσπάθεια και των δύο στο να πείσουν αυτόν να αποκαλύψει που έχει κρύψει το φονικό όργανο, που αποτελεί ένα πειστήριο.

Βέβαια, υποθέσεις ανωμάτων τύπων που βρήκανε τελικά τον θάνατο. και θάνατο μάλιστα τραγικό και ίσως πιο πολύ, αναφέρονται στα εγκληματικά χρονικά. Αλλά το θύμα ήταν πάντα ο «παθητικός» τύπος και όχι ο «ενεργητικός». Έχουμε την υπόθεση του [...], που κατακρεουργήθηκε κατά τρόπο φοβερό. Μια υπόθεση που συνετάραξε την ελληνική κοινωνία την εποχή εκείνη, κατά την οποία τα ήθη και τα έθιμα ήταν πιο πολύ αυστηρά. Ήταν μια υπόθεση στην οποία μπλέχθηκε και ένας αστυφύλακας, γιατί βρέθηκαν στο δωμάτιο που ήταν σφαγμένος ο [...] τα «αιματηρά δακτυλικά αποτυπώματά του». Θεωρήθηκε αυτός ως ο σφαγέας. Τελικά, όμως, με βούλευμα ο αστυφύλακας απαλλάχτηκε, η υπόθεση έκλεισε και ο δράστης έμεινε άγνωστος.

Ο [...]

Άλλη περίπτωση ήταν η περίπτωση του [...], τον οποίο έσφαξε ο [...]. Και εδώ θύμα ο «παθητικός» άνθρωπος για τον οποίον κανείς δεν έβαλε ποτέ στο μυαλό του ότι ήταν ανώμαλος. Και τον σκότωσε ο [...], γιατί αρνήθηκε να του δώσει όσα του ζητούσε. Του πήρε, αφού τον έσφαξε, όσα λεφτά βρήκε, αλλά και το ρολόι του και αυτό ήταν που τον πρόδωσε. Πέταξε ο [...] το μαχαίρι κάπου εκεί στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου, κοντά στο εθνικό θέατρο, σε μια σχάρα και βέβαιος ότι κανείς δεν μπορούσε να τον υποψιασθή, κυκλοφορούσε ελεύθερα. Και δεν μπορούσε να τον υποψιασθή, γιατί ο [...], που, όπως είπαμε, είχε καλό όνομα, δεχόταν τον [...] με κάθε προφύλαξη. Κανείς δεν τον είχε δη να έχει σχέσεις με ανθρώπους του φυράματος του [...]. Για τούτο και ήταν πολύ δύσκολο να αποκαλυφθή ο δράστης. Κάποιος, όμως, από τους συναδέλφους του [...] είπε πως είχε ένα ρολόι και το ρολόι αυτό, κατά την έρευνα που έγινε στο σπίτι του, δεν βρέθηκε. Ζητήθηκε τότε από τους αστυνομικούς συντάκτες των εφημερίδων να μην αναφέρουν ότι ο φονιάς είχε πάρει το ρολόι του [...]. Οι αστυνομικοί συντάκτες συμμορφώθηκαν, υποβοηθώντας κατ' αυτόν τον τρόπο το έργο της γενικής ασφαλείας Αθηνών και ο [...], σίγουρος πια πως κανείς δεν ήξερε για το ρολόι του [...], πήγε σε έναν σαράφη, στην [...], να το «σκοτώσει». Όλοι, όμως, οι σαράφηδες ήσαν ειδοποιημένοι και όταν πήγε ο [...] να το πουλήσει, ο σαράφης του ζήτησε τα στοιχεία του για να τα γράψει στο βιβλίο του, στο βιβλίο που είναι υποχρεωμένος να τηρή. Αλλά ο [...], όπως είπαμε, ήταν σίγουρος πως κανείς δεν ήξερε για το ρολόι και δεν δίστασε να δώσει τα πραγματικά του στοιχεία, τα οποία και οδήγησαν στην σύλληψή του, ώστε να υποστή τις συνέπειες της εγκληματικής πράξεώς του.

Και σε περιπτώσεις ακόμη ερωτικής αντιζηλίας, γιατί αναφέρονται και τέτοιες, πάλι το θύμα είναι ο «παθητικός» και όχι ο «ενεργητικός». Πιάστηκαν δύο ανώμαλοι, γιατί ο ένας πήρε τον φίλο του άλλου και στο καυγά επάνω ο προδομένος σκότωσε τον αντίζήλό του. Ο «ενεργητικός», για τον οποίο έγινε το φονικό, δεν έπαθε τίποτα.

Είναι, λοιπόν, η περίπτωση [...] ασυνήθιστη. Είναι μια περίπτωση, όπου το ανώμαλο ερωτικό πάθος οδήγησε στο έγκλημα, με την αφαίρεση της ζωής του προσώπου στο οποίο στρεφόταν όλη αυτή η παθολογική αγάπη.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, 17ΧΡΟΝΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΟΣ ΕΣΦΑΞΕ ΤΗΝ ΓΙΑΓΙΑ ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΗ 4 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1980 Σελίδα 1, Τεύχος 14535

Τον παρατήρησε γιατί...έβαφε τα μαλλιά του (υπέρτιτλος)

17χρονος οικοδόμος έσφαξε την γιαγιά του (τίτλος)

ΑΘΗΝΑΙ, 3 – Ο [...] 17 χρονών, οικοδόμος, έσφαξε χθες την γιαγιά του [...] 75 χρονών.

Ο δράστης που έμενε μαζί με την γιαγιά του στην οδό [...] στην [...] παρατηρήθηκε από αυτή στις 7 η ώρα ψες γιατί ο νεαρός ήταν μπροστά στον καθρέπτη και έβαφε τα μαλλιά του.

Η παρατήρηση αυτή εξαγρίωσε τον νεαρό ο οποίος άρπαξε ένα τραπεζομάχαιο και την έπληξε στο στήθος και στο λαιμό. Στη συνέχεια έφυγε από το σπίτι πήγε σε μια δισκοθήκη όπου συνάντησε τρεις φίλους του και τον μεγάλο του αδελφό στους οποίους και απεκάλυψε το έγκλημά του.

Στις 9 η ώρα ψες ο νεαρός μαζί με τους φίλους του και τον αδελφό του παρουσιάστηκε στο αστυνομικό τμήμα όπου και παραδόθηκε.

Ο [...] είπε στους αστυνομικούς ότι σκότωσε την γιαγιά του γιατί την άκουσε να βρίζει τον πατέρα του που έχει πεθάνει πριν ένα χρόνο.

Ο δράστης που έχει βαμμένα κατάξανθα μαλλιά, μάτια βαμένα και μαδημένο φρύδι έμενε στην οδό [...] με την γιαγιά του, τον αδελφό του [...] 19 χρονών οικοδόμο, την μάνα του, τον πατριό του-η μάνα του δύο μήνες μετά τον θάνατο του συζύγου της

παντρεύτηκε ένα χωρισμένο με 4 παιδιά- στο σπίτι επίσης έμεναν και τα δύο από τα 4 παιδιά του πατριού του.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, ΨΥΧΡΑΙΜΟΣ Ο ΕΓΓΟΝΟΣ ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ
ΣΑΒΒΑΤΟ 6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1980 Σελίδα 4, Τεύχος 14537

Ψυχραιμος ο εγγονός-δολοφόνος στην αναπαράσταση του φόνου (τίτλος)

ΑΘΗΝΑΙ Στις 10.30 χθες το πρωί πραγματοποιήθηκε στο σπίτι της οδού Μαγκριώτου 4, η αναπαράσταση της δολοφονίας της [...] 85 ετών, από τον εγγονό της [...].

Παρίσταντο ο εισαγγελεύς κ. [...], ο προϊστάμενος της ιατροδικαστικής υπηρεσίας Αθηνών κ. [...] ο αστυνομικός διευθυντής κ. [...] και ο αναπληρωτής του διευθυντού του ΚΒ' αστυνομικού τμήματος κ. [...].

Ο δράστης περιέγραψε το έγκλημα, ακριβώς όπως και κατά την προανάκριση αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι δεν ενοχλήθηκε τόσο όταν τον απεκάλεσε «τραβεστί» και «αλήτη», αλλά του ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι, όταν προσέλαβε την μνήμη του πατέρα του. Περιέγραψε πως πήγε στην κουζίνα και πήρε το μαχαίρι και πως μετά το έγκλημα, πλήθηκε και άλλαξε ρούχα και έφυγε. Για την σκηνή του φόνου, δεν θυμόταν σχεδόν τίποτε, εκτός από την πρώτη μαχαιριά.

Έξω από το σπίτι είχε συγκεντρωθεί πλήθος κόσμου. Κανείς όμως δεν έδειξε πρόθεση αποδοκιμασίας του δράστη. Μάλλον τον έβλεπαν με συμπάθεια.

Δύο φορές, όταν έμπαινε στο σπίτι και όταν μιλούσε για τη στιγμή της δολοφονίας, ο [...] λιποθύμησε.

Με δάκρυα στα μάτια, η μητέρα του νεαρού δράστη, [...], 54 ετών παρακολούθησε την αναπαράσταση.

Μιλώντας στους δημοσιογράφους, λίγο αργότερα είπε: «Η μάνα μου ήταν γκρινιάρα. Αυτή ήταν η αιτία του χωρισμού μου με τον άνδρα μου. Τον έβριζε συνέχεια. Ο [...] δεν γνώρισε τον πατέρα του, γιατί μας εγκατέλειψε, μόλις γεννήθηκε. Τον είδε μόνο μία φορά, όταν είχε τραυματισθεί σε τροχαίο και ήταν ετοιμοθάνατος στο νοσοκομείο. Ο [...] ήταν καλό παιδί και αγαπητό σε όλους, σχολείο δεν πήγε γιατί δεν είχαμε λεφτά. Για λίγο πήγε σε μία τεχνική σχολή, αλλά την άφησε και δούλεψε σε

οικοδομές και πούλαγε λεμονάδες στο στάδιο Καραϊσκάκη και σε θερινούς κινηματογράφους.

Επίσης, δήλωσε ότι θα υποβάλει μήνυση κατά της «απογευματινής» που είχε γράψει ότι ο γιος της είναι «τραβεστί».

Μακεδονία, Πέμπτη 4 Σεπτεμβρίου 1980 σελ. 1, 15 Τεύχος 20375

ΑΓΡΙΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΤΗ ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ (υπέρτιτλος)

Κατακρεούργησε τη γιαγιά του ένας 17χρονος (τίτλος)

ΟΤΑΝ ΤΟΝ ΑΠΟΚΑΛΕΣΕ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟ.- Ο ΔΡΑΣΤΗΣ ΕΙΧΕ ΕΠΙΣΤΡΕΨΕΙ ΑΠΟ ΚΟΜΜΩΤΗΡΙΟ ΜΕ ΒΑΜΜΕΝΑ ΚΟΚΚΙΝΑ ΤΑ ΜΑΛΛΙΑ (υπότιτλος)

[Υπάρχει φωτογραφία του δράστη με λεζάντα: Ο 17χρονος που κατέσφαξε τη γιαγιά του με τραπεζομάχαιο]

ΑΘΗΝΑ, 3 – Με τραπεζομάχαιο έσφαξε τη γιαγιά του νεαρός οικοδόμος ο οποίος δύο ώρες μετά το έγκλημά του πήγε και παραδόθηκε στην αστυνομία. Δράστης είναι ο [...], 17 χρονών και θύμα η γιαγιά του [...] 85 ετών.

Το έγκλημα έγινε μέσα στο σπίτι τους στην οδό [...] στη [...] γιατί η γιαγιά έθιζε τον ανδρισμό του εγγονού της και επί πλέον, όπως ισχυρίζεται ο δράστης, εξύβρισε τον πατέρα του ο οποίος έχει πεθάνει εδώ και δέκα μήνες περίπου.

Γύρω στις 7 μ. μ ο [...] επέστρεψε από ένα κομμωτήριο της περιοχής [...] όπου είχε πάει να φτιάξει τα μαλλιά του.

Όταν τον είδε η γιαγιά του με βαμμένα τα μαλλιά του κόκκινα και με περιποιημένες τις βλεφαρίδες και τα φρύδια του τον είπε ομοφυλόφιλο και τον εξύβρισε. Όπως λέει ο ίδιος ο [...] εκείνη την στιγμή εξύβρισε τον πατέρα του με αποτέλεσμα να βγει εκτός εαυτού να πάει στην κουζίνα να αρπάξει ένα τραπεζομάχαιο και να κατασφάζει την γιαγιά του.

Την χτύπησε περισσότερες από δέκα φορές σε διάφορα μέρη του λαιμού, ένα δε από τα χτυπήματα της κατέκοψε όλα τα αγγεία και το μαχαίρι έφθασε μέχρι τους σπονδύλους.

Την ώρα που ανεβοκατέβαζε με μανία ο νεαρός οικοδόμος το μαχαίρι του στον λαιμό και στον τράχηλο της γιαγιάς του ξέφυγε το χέρι του και αντί να χτυπήσει αυτήν χτύπησε το αριστερό του γόνατο με αποτέλεσμα να τραυματισθεί και εκείνος μάλλον ελαφρά.

ΣΕ ΑΠΟΘΗΚΗ

Όταν διαπίστωσε ότι η γιαγιά του ήταν πλέον νεκρή την έσυρε σε μια μικρή αποθήκη από τον διάδρομο που την είχε σφάζει, την τοποθέτησε εκεί ανάμεσα σε οικιακά σκεύη, άλλαξε παντελόνι και κατόπιν αφού έπλυνε το τραύμα του πήγε σ' ένα φαρμακείο όπου του παρασχέθηκαν οι πρώτες βοήθειες.

Στην συνέχεια, ο οικοδόμος, σαν να μην συνέβαινε τίποτα πήγε σε μια ντισκοτέκ που βρίσκεται στην λεωφόρο Ποσειδώνος του Παλαιού Φαλήρου και εκεί βρήκε δύο φίλους του. Τους είπε ότι είχε «κτυπήσει» την γιαγιά του και εκείνοι του υπέδειξαν να πάνε να βρουν τον αδελφό του [...], 19 χρονών, ο οποίος βρισκόταν στο γήπεδο του Μίλωνος, όπου επροponείτο στην ελληνορωμαϊκή πάλη.

Πραγματικά, πήγαν στο γήπεδο του Μίλωνος βρήκαν τον [...] ο οποίος εργάζεται ως ελαιοχρωματιστής αλλά είναι και χορευτής σε κέντρο και αφού του ανέφεραν το τραγικό συμβάν του συνέστησε και εκείνος να πάει στο τμήμα και να παραδοθεί. Τα δύο αδέρφια και οι δύο φίλοι ξεκίνησαν από το γήπεδο του Μίλωνα και πήγαν στο ΚΒ αστυνομικό τμήμα της περιοχής [...], όπου ο [...] παραδόθηκε στον αξιωματικό υπηρεσίας.

Στον τόπο του εγκλήματος έφθασε αμέσως ο προϊστάμενος της ιατροδικαστικής υπηρεσίας Αθηνών κ. [...], ο διευθυντής της αστυνομικής υποδιευθύνσεως της περιοχής κ. [...] και άλλοι αξιωματικοί. Ο κ. [...] έκανε την αυτοψία και την νεκροψία του πτώματος της άτυχης γριούλας και διαπίστωσε ότι φέρει πολλαπλά κτυπήματα, για τα οποία όμως όπως είπε θα έχει λεπτομέρειες αύριο (σήμερα) το πρωί που θα κάνει και την νεκροψία του πτώματος.

ΠΑΛΕΨΑΝ

Τέλος, ο κ. [...] είπε, ότι μεταξύ δράστου και θύματος ακολούθησε πάλη, διότι η ηλικιωμένη γυναίκα παρά τα 85 χρόνια της προέβαλε αντίσταση και αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι έφερε αρκετές μαχαιριές και στα δύο της χέρια.

Στους αστυνομικούς συντάκτες, που πλησίασαν τον νεαρό δολοφόνο και σε ερωτήσεις τους, απάντησε: -Σκότωσα τη γιαγιά μου γιατί με αποκάλεσε ομοφυλόφιλο, γιατί μου έβρισε τον πατέρα μου που πέθανε πριν από δέκα μήνες περίπου και γιατί γκρίνιαζε συνεχώς και δεν μας άφηνε σε χλωρό κλαδί. Μας γκρίνιαζε όλους και μένα και την μητέρα μου και τον αδελφό μου και όλους μας».

- Γιατί έβαψες τα μαλλιά σου;
- Τα έβαψα γιατί ήταν πολύ μαύρα.
- Πηγαίνεις τακτικά στο κομμωτήριο;
- Μέχρι τώρα έχω πάει δύο φορές.

Στη συνέχεια απαντώντας σε άλλες ερωτήσεις ο δολοφόνος τόνισε ότι η μητέρα του χώρισε με τον πατέρα του πριν από καιρό και ότι ο πατέρας του πέθανε πριν από δέκα μήνες.

Δύο μήνες μετά τον θάνατο του πατέρα τους η μητέρα τους ξαναπαντρεύτηκε έναν εργάτη ο οποίος ήταν παντρεμένος χωρισμένος με τέσσερα παιδιά.

Στο σπίτι τους στην οδό [...], στη [...], έμεναν ο δράστης, ο αδελφός του [...], η μητέρα τους, ο πατριός τους και

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΕΛ.

ΣΕΛΙΔΑ 15

Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΙ ΠΟΛΥ ΨΥΧΡΑΙΜΑ ΠΩΣ ΚΑΤΕΣΦΑΞΕ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΗΝ 85ΧΡΟΝΗ ΓΙΑΓΙΑ ΤΟΥ (τίτλος)

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗΝ 1^Η ΣΕΛΙΔΑ

τα δύο από τα τέσσερα ετεροθαλή αδέλφια του.

Πάντοτε, όμως, μάλωναν γιατί η γιαγιά τους γκρίνιαζε και όπως είπε ο δολοφόνος, αυτή ήταν η αιτία να χωρίσει ο πατέρας του με τη μητέρα του.

Δεν φαινόταν να είχε μετανιώσει το έγκλημά του ο νεαρός οικοδόμος και στις ερωτήσεις των δημοσιογράφων απαντούσε με ψυχραιμία, όπως και στις ερωτήσεις του προϊσταμένου της ιατροδικαστικής υπηρεσίας και των αστυνομικών.

Την ώρα που έγινε το έγκλημα, γύρω στις 7 μ.μ. στο σπίτι βρίσκονταν μόνο ο δράστης και η γιαγιά του. Οι άλλοι είχαν βγει έξω για διάφορες δουλειές.

Ο νεαρός δολοφόνος με τη δικογραφία που σχηματίζεται σε βάρος του θα παραπεμφθεί αύριο (σήμερα) το πρωί στην εισαγγελεία Αθηνών.

[...]

Μακεδονία ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 5 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1980, Σελίδα 1, Τεύχος 20376

ΕΓΙΝΕ ΝΕΚΡΟΨΙΑ (υπέρτιτλος)

17 μαχαιριές κατέφερε στη γιαγιά του ο 17χρονος (τίτλος)

Η ΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΟΨΕ ΤΟΝ ΛΑΡΥΓΓΑ (υπότιτλος)

ΑΘΗΝΑ, 4 – Ο προϊστάμενος της ιατροδικαστικής υπηρεσίας Αθηνών κ.[...], έκανε τη νεκροτομή της [...], 85 χρονών, την οποία κατακρεούργησε με τραπεζομάχαιο στο σπίτι της οδού [...] στη [...] ο εγγονός της [...], 17 χρονών, οικοδόμος, επειδή τον αποκάλεσε «ομοφυλόφιλο».

Ο κ. [...], διαπίστωσε ότι η γυναίκα είχε δεχθεί 17 μαχαιριές, στο λαιμό, τα χέρια και το στήθος. Το μεγαλύτερο από τα κτυπήματα είχε μήκος 14 εκατοστά στην δεξιά πλευρά του λαιμού και της έκοψε τα μεγάλα αγγεία, όλους τους μυς και τον λάρυγγα.

Μακεδονία ΣΑΒΒΑΤΟ 6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1980, Σελίδα 1, Τεύχος 20377

[Φωτογραφία του δράστη με λεζάντα: ο 17χρονος δολοφόνος της γιαγιάς του που λιποθύμησε μόλις μπήκε με τον εισαγγελέα και τους αστυνομικούς στο σπίτι που διέπραξε το έγκλημα, κάθεται στο ντιβάνι μόλις συνήλθε και απαντά στις ερωτήσεις των ανακριτικών αρχών για τον τρόπο που χτύπησε με μαχαίρι το θύμα]

ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΤΟΥ (υπέρτιτλος)

Δύο φορές λιποθύμησε στην αναπαράσταση ο 17χρονος δολοφόνος (τίτλος)

Δεν θυμάται πόσες μαχαιριές έδωσε στη γιαγιά του, όταν έβρισε τον πεθαμένο πατέρα του.- (υπότιτλος)

ΑΘΗΝΑ, 5 – Έγινε στη Νέα Σμύρνη, λίγο πριν το μεσημέρι, η αναπαράσταση του εγκλήματος του [...], 17 χρονών οικοδόμου, ο οποίος την Τετάρτη στην περιοχή [...]

κατέσφαξε τη γιαγιά του [...], 85 χρονών, επειδή τον αποκάλεσε ομοφυλόφιλο και του έβρισε τον πατέρα του που είχε πεθάνει πριν από δέκα μήνες περίπου.

Η αναπαράσταση έγινε παρουσία του εισαγγελέα κ. [...] και παραβρέθηκαν σ' αυτή ο προϊστάμενος της ιατροδικαστικής υπηρεσίας Αθηνών κ. [...], ο αστυνομικός διευθυντής κ. [...] και άλλοι αξιωματικοί της γενικής ασφαλείας Αθηνών και της εγκληματολογικής υπηρεσίας. Πολύς κόσμος είχε συγκεντρωθεί γύρω από το σπίτι του δράστη, καθώς επίσης και συγγενείς του οικοδόμου και της 85χρονης [...].

Όταν μπήκε στο δωμάτιο όπου έγινε το φονικό, ο νεαρός δολοφόνος σωριάσθηκε στο πάτωμα λιπόθυμος. Σε λίγο συνήλθε και άρχισε να περιγράφει με ψυχραιμία πως ακριβώς κατέσφαξε την ηλικιωμένη γιαγιά του.

Ειδικότερα ο [...], είπε ότι είχε γυρίσει πριν από μερικές ώρες από το κομμωτήριο, όπου είχε πάει να φτιάξει τα μαλλιά του και τα φρύδια του.

- Έπινα ούζο στο δωμάτιό μου και άκουγα μουσική είπε. Εκείνη την στιγμή, μπήκε μέσα η γιαγιά μου και άρχισε να με φωνάζει αλήτη, τραβεστί κ.λ.π. Δεν έδωσα όμως σημασία, γιατί αυτή η γκρίνια και οι χαρακτηρισμοί ήταν σχεδόν καθημερινοί. Σε λίγο όταν εκείνη έφευγε και πήγαινε να μπει στην κουζίνα, την άκουσα να βρίζει τον πατέρα μου, ο οποίος έχει πεθάνει πριν από δέκα μήνες. Ανέβηκε τότε το αίμα μου στο κεφάλι και φυσικά έχοντας και το

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ 7^Η ΣΕΛΙΔΑ

ΣΕΛΙΔΑ 7

ΜΑΝΑ, ΠΑΤΡΙΟΣ, ΑΔΕΛΦΙΑ, ΦΙΛΟΙ ΤΟΝ ΣΚΙΑΓΡΑΦΟΥΝ (υπέρτιτλος)

Παιδί διαλυμένης οικογένειας μεγάλωσε σε γκρίνια και μιζέρια ο 17χρονος δολοφόνος (τίτλος)

Μάνα ορφανή και θετή κόρη της γιαγιάς.- Ο πατέρας τους εγκατέλειψε.- Συγκλονιστικές μαρτυρίες.- Δεν ήταν «τραβεστί» ούτε ομοφυλόφιλος (υπότιτλος)

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ 1^Η ΣΕΛΙΔΑ

προηγούμενο, δηλαδή που με είπε, ομοφυλόφιλο και αλήτη, μπήκα εις την κουζίνα, άρπαξα ένα τραπεζομάχαιο και έδωσα ένα δυνατό κτύπημα στο λαιμό της γιαγιάς μου. Από εκεί και πέρα, πόσες άλλες μαχαιριές της έδωσα, δεν θυμάμαι τίποτε.

Ο προϊστάμενος της ιατροδικαστικής υπηρεσίας επέμεινε να πει ο νεαρός δολοφόνος, πως ακριβώς έδωσε τις άλλες μαχαιριές στην γιαγιά του.

Και πάλι ο νεαρός δολοφόνος λιποθύμησε και αφού συνήλθε μετά από λίγο είπε:

- Μετά από αυτό το κακό που έκανα, πήγα στο μπάνιο, πλύθηκα, άλλαξα παντελόνι, κλείδωσα την γιαγιά μέσα στο σπίτι και έφυγα μ' ένα ταξί και πήγα σε ντισκοτέκ στο Παλαιό Φάληρο. Εκεί βρήκα δύο φίλους μου στους οποίους απεκάλυψα το έγκλημά μου. Πήγαμε κατόπιν στο γήπεδο, όπου βρισκόταν ο αδελφός μου [...] στον οποίο είπα για το κακό που είχα κάνει στη γιαγιά μου. Εκείνος και οι φίλοι μου μού είπαν ότι θα έπρεπε να πάμε στην αστυνομία για να αναφέρουμε το περιστατικό.

Πραγματικά παρουσιάσθήκαμε στον αξιωματικό υπηρεσίας του ΚΒ αστυνομικού τμήματος της περιοχής [...] και παραδόθηκα σ' αυτόν. Η μητέρα του δράστου, [...], όταν τελείωσε την αναπαράσταση, άρχισε να τον αγκαλιάζει και να τον φιλάει, ενώ τα δάκρυα έτρεχαν συνέχεια από τα μάτια της καθ' όλο το διάστημα που γινόταν η αναπαράσταση.

Ο νεαρός δολοφόνος μετά την αναπαράσταση, οδηγήθηκε στην εισαγγελία Αθηνών, όπου εναντίον του ασκήθηκε ποινική δίωξη, για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, που χαρακτηρίστηκε σαν ιδιαζόντως ειδεχθής και για παράνομη οπλοφορία. Ο εισαγγελέας ποινικής αγωγής χαρακτήρισε τον [...] ιδιαίτερα επικίνδυνο για την δημόσια ασφάλεια.

Μετά την άσκηση της ποινικής διώξεως σε βάρος του, ο νεαρός οικοδόμος παραπέμφθηκε στον τακτικό ανακριτή, για να απολογηθεί.

ΜΙΑ Η ΜΑΝΑ ΤΟΥ

Με την ψυχή στο στόμα ήρθαν στην Αθήνα από την Ελίκα, ένα χωριό έξω από την Σπάρτη, η μάνα και ο πατριός του 17χρονου δράστη. Εκείνος, ένας 65νταρης με σκαμμένο από την κούραση πρόσωπο και εκείνη μια 45αρα γυναικούλα. Μπήκαν φοβισμένοι στο ΚΒ' αστυνομικό τμήμα [...], όπου κρατείται ο [...]. Εκείνος κοιμόταν. Τον ξύπνησαν και τον έφεραν από το κρατητήριο να τους δει. Πλησίασε τρεκλίζοντας. Σωριάστηκε στην καρέκλα, δίπλα τους, και δεν είπε λέξη. Ο πατριός άπλωσε το χέρι και του χάιδεψε τα βαμμένα μαλλιά. Η μάνα έσκυψε και τον φίλησε στο μέτωπο, πάνω από τα βγαλμένα φρύδια και τα περιποιημένα μάτια. Δεν είπε λέξη ούτε εκείνη. Ύστερα ήρθαν τ' αδέρφια του. Με τον ένα έχουν την ίδια μάνα. Ο άλλος ήταν γιος του πατριού του. Τον

αγκάλιασαν και τον φίλησαν. Δεν του είπαν λέξη ούτε εκείνοι. Απόμειναν όλοι πέντε λεπτά βουβοί

- Έφαγες; Να σου φέρουμε κάτι από δίπλα; τον ρώτησαν ύστερα.
- Δεν θέλω να φάω τίποτε, δεν πεινάω», ψέλλισε.

Κανείς δεν τόλμησε να τον ρωτήσει «γιατί;», «πως το έκανες;».

Μόνος του κάποια στιγμή γύρισε και είπε:

- Έκανα τη μεγαλύτερη τρέλα της ζωής μου. Δεν ξέρω πως».

Και ύστερα έτοιμος να κλάψει σηκώθηκε να φύγει. Δεν μπορούσε να πάρει τα πόδια του. Έτρεξε ο αδελφός του ο [...], τον πήρε απ' τον ώμο και τον πήγε κούτσα-κούτσα στο κρατητήριο.

Η μάνα τώρα σκουπίζει τα μάτια της κι ανάβει τσιγάρο. Ο αναπτήρας τρέμει μαζί με το χέρι της.

Πλησίασαν τη μάνα του οι δημοσιογράφοι:

- Με λένε [...], τους είπε. Δεν ξέρω πόσο χρονών είμαι. Δεν ξέρω ούτε την μάνα μου, ούτε τον πατέρα μου. Ξέρω πως ήμουν ορφανή στο ορφανοτροφείο της Κωνσταντινουπόλεως. Εκεί δεν μ' έλεγαν [...], με έλεγαν [...]. [...] μ' έβγαλε η γριά όταν ήρθε και με πήρε για να με υιοθετήσει.

«Γριά» λέει τη θετή μάνα της, που έσφαζε ο γιος της.

- Γιατί σου άλλαξε το όνομα;
- Μου φαίνεται ότι δεν ήθελε να με ξαναβρούν οι δικοί μου, που μ' έβαλαν στο ορφανοτροφείο μαζί με την αδελφή μου. Πάει αυτή...ψάχνω και δεν μπορώ να την βρω.
- Σε μεγάλωσε, λοιπόν, η μακαρίτισσα.
- Με μεγάλωσε σαν ζητιάνα. Με έστελνε να ζητάω ελεημοσύνη από πόρτα σε πόρτα. Σε τίποτα δεν ήταν μάνα μου, έστω και θετή.
- Στην Ελλάδα πότε ήρθατε;
- Το 1948. Ζητιάνα κι εδώ αλλά μ' άλλο τρόπο. Η γριά ήταν γραμμένη στην πανελλήνια ένωση τυφλών. Μουβαζε, το λοιπόν, έναν τυφλό δίπλα μου και μ' έστελνε από σπίτι σε σπίτι για να ζητάω λεφτά «υπέρ των τυφλών». Κράταγε το δέκατο για τον εαυτό της και τα υπόλοιπα τα έδινε στην ένωση.
- Μετά χρόνια παντρεύτηκες;

- *Ναι, τον [...]. Ήταν αλλοδαπός. Δεν ξέρω από που. Από την Βουλγαρία, από την Κωνσταντινούπολη, δεν ξέρω να σου πω. Ήταν και νόθος. Ανώνυμο τον είχαν στα χαρτιά των αλλοδαπών. Η γριά τον βάφτισε και τον έβγαλε [...].*

- *Με τον [...] απέκτησες δύο παιδιά;*

- *Τον [...] και τον [...], 19 χρονών ο ένας και 17 ο άλλος. Όταν ο [...] πάτησε τα τρία ο πατέρας του μας παράτησε κι έφυγε. Εγώ τότε έγινα καθαρίστρια κι έμενα σ' ένα σπίτι που μας νοίκιασε η γριά στη [...]. Δεν σας είπα, ότι η γριά είχε δύο σπίτια και τα νοίκιαζε.*

- *Και πότε ξαναπαντρεύτηκες;*

- *Πριν δύο-τρία χρόνια. Πήρα τον [...]. Τον ήξερα όμως από χρόνια. Τέσσερα-πέντε θάτανε. Δεν μπορούσαμε όμως να παντρευτούμε πιο γρήγορα γιατί δεν είχα βγάλει διαζύγιο. Το πήρα όμως και παντρεύτηκα. Ο [...] ήταν χήρος και είχε τέσσερα παιδιά από την πρώτη του γυναίκα.*

- *Έτσι, έχετε έξι παιδιά. Που μείνατε;*

- *Μαζί με την γριά στην οδό [...], στη [...]. Εκεί που έγινε το κακό. Στο μεταξύ, πριν από ένα χρόνο πεθαίνει και ο πρώτος μου άνδρας. Έπινε, βλέπεις, τάπια μια μέρα, έγινε σκνίπα, ανέβηκε σ' ένα μηχανάκι και πήγε κι έπεσε σ' ένα φορτηγό, στο Αιγάλεω. Σκοτώθηκε. Τα παιδιά μου τον έκλαψαν σαν πατέρα τους κι ας μας είχε εγκαταλείψει.*

- *Με τη γριά πως τα πηγαίνατε;*

- *Στραβά και ανάποδα. Μέρα δεν ησύχαζε το σπιτικό μας. Τάβαζε με όλους. Γκρίνια και γρουσουζιά απ' το πρωί μέχρι το βράδυ. Δεν αγαπούσε παρά μόνο τις λίρες της που τις είχε από την Κωνσταντινούπολη. Φοβόταν μη της τις κλέψουμε. Πότε τις έκρυβε στο στρίφωμα της κουρτίνας, πότε στο στρώμα της, πότε σε κουβάρια μαλλί και στο κοντί με τ' αλάτι. Δεν πήγαινε καλά το σπίτι μας, μαζί της. Δεν μπορούσαμε όμως να την κάνουμε πέρα. Μια φορά σηκωθήκαμε και φύγαμε από το σπίτι για να γλιτώσουμε από τη γκρίνια της. Ήρθε και έπεσε στα πόδια μας και μας παρακάλεσε να γυρίσουμε πίσω. Ε, τι να κάνουμε, γυρίσαμε.*

«Σήμερα το πρωί μας ειδοποίησε η αστυνομία στο χωριό. Είχαμε πάει στο κτήμα μας, να ξεκαλοκαιριάσουμε. Τον [...] τον είχαμε μαζί μας, μαζί με τ' άλλα δυο παιδιά μας, τον [...] και τον [...]. Κύττα τώρα πως ταφέρει η τύχη: Ακούσαμε από το ραδιόφωνο, ότι αυτοί που είχαν πράσινο χαρτί έπρεπε να παρουσιαστούν

για μια άσκηση. Ο [...] είχε πράσινο χαρτί και μας είπε, ότι έπρεπε να έρθει στην Αθήνα για να μην φάει καμιά «καμπάνα». Ο [...] του είπε τότε ότι θα φύγει μαζί του. Έτσι ήρθε στην Αθήνα.

- Κι εδώ μάθατε ότι σκότωσε την γιαγιά του;

- Πως να το πιστέψουμε; Το πιο καλό και το πιο φιλότιμο παιδί μας να πάρει μαχαίρι; Πως ήταν δυνατόν; Αρρωστήσαμε, σου λέω. Πήραμε ένα ταξί και ήρθαμε σαν παλαβοί. Έκανα εμετό σ' όλο τον δρόμο. Ο άνδρας μου κόντεψε να πεθάνει, έχει έλκος. Με γάλα και γιαούρτη κρατιέται στα πόδια του.

- Γιατί νομίζετε ότι αυτό το «καλό και φιλότιμο» παιδί σκότωσε την γιαγιά του;

- Ήταν νευρικό παιδί και δεν ανεχόταν να τον θίξει κανείς. Τον έβρισε η γριά. Τούπε τόσα πράγματα. Έσπασαν τα νεύρα του και έκανε ό,τι έκανε. Δύσκολο είναι να γίνεις φονιάς, άμα σου ανέβει το αίμα στο κεφάλι;

ΤΙ ΕΙΠΕ Ο ΠΑΤΡΙΟΣ

Ο πατριός ακούει τη γυναίκα του και παλεύει να μερώσει το στομάχι του μ' ένα μπουκάλι γάλα. Παίρνει σε μια στιγμή τον λόγο και είπε:

- Ό,τι έκανε, έκανε. Εκείνο, που δεν δέχομαι είναι να μου λένε το παιδί τραβεστί και ομοφυλόφιλο. Βάφει τα μαλλιά του. Και λοιπόν; Ο καθένας είναι ελεύθερος να κάνει ό,τι θέλει το κεφάλι του. Ας τ' αφήσουν αυτά. Αν είχα καταλάβει, ότι ήταν κάτι τέτοιο θα τον έσφαζα με τα ίδια μου τα χέρια. Δεν ανέχομαι τέτοιες ντροπές εγώ.»

Ήταν και η [...] μαζί του. Ετεροθαλής αδελφή του [...]. Έτοιμη να βάλει το χέρι της στη φωτιά για τον «αδελφό» της:

- Όλοι είχαμε να κάνουμε με την καλοσύνη του, είπε. Θυσία γινόταν για όλους μας. Δεν είχες τσιγάρα και πήγαινε να σ' αγοράσει. Ή και να δανειστεί για να πάρει, όταν δεν είχες λεφτά. Δούλευε. Τι θέλεις και δεν είχε κάνει στην ζωή του; Ελαιοχρωματιστής, οικοδόμος, σποράκια πούλαγε στους κινηματογράφους της [...]. Αλλά τι τα θες; Ήταν άτυχο παιδί. Τραυματισμένο στην ψυχή του. Δεν είχε έναν άνθρωπο να πει τον πόνο του, να τον συμβουλευτεί».

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΥ

Ο [...], ο αδελφός του [...], ήταν αυτός που τον πήγε στην αστυνομία μόλις του είπε ότι σκότωσε την γιαγιά του. Όλη την μέρα ήταν έξω από το αστυνομικό τμήμα με μια φίλη του, 18 χρονών.

- Έπαθα σοκ όταν το άκουσα, είπε στους δημοσιογράφους. Πήγαμε μαζί στο σπίτι και είδαμε τη γιαγιά μας μέσα στα αίματα. Μετά τον πήρα και πήγαμε στο τμήμα.

- Ποιες ήταν οι σχέσεις με την γιαγιά του;

- Καταλαβαίνετε κι εσείς, πως μια γυναίκα 88 χρόνων, δεν στέκεται καλά στα μυαλά της. Ήταν και λίγο...τρελλή.

- Τι έλεγε ο αδερφός σου, μετά το έγκλημα;

- Δεν έλεγε τίποτα. Απλώς, είχε μετανιώσει. Όποιος και νάταν στη θέση του θάχε μετανιώσει. Τώρα, εκείνο που με νοιάζει, είναι ο αδελφός μου.

- Τι προβλήματα είχατε στις σχέσεις σας με την γιαγιά;

- Δεν είχαμε προβλήματα. Ειδικά εγώ δεν είχα κανένα πρόβλημα. Το ίδιο νομίζω και ο [...]. Όμως ήταν παράξενη. Μας είχε διώξει από το σπίτι για ένα χρόνο και μέναμε στο [...]. Κάποτε μετάνιωσε και ζήτησε να γυρίσουμε. Γυρίσαμε, που καλύτερα να μην γυρνάγαμε καθόλου. Και πάλι κάθε τόσο, μας έλεγε να φύγουμε. Δεν ήταν στα καλά της. Τώρα, νομίζω πως ο αδελφός μου έχει πια ξοφλήσει. Έχει καταστραφεί. Δέκα χρόνια φυλακή...

[...]

- Γιατί, ξαφνικά, έβαψε τα μαλλιά του;

- Τάχε ξαναβάψει παλιότερα πολύ λίγο. Εγώ δεν βλέπω τίποτα κακό που τάβαψε. Ήταν όμορφος. Είχε γίνει ένας διαγωνισμός σε ντισκοτέκ για το πιο όμορφο παιδί της βραδιάς. Βγήκε πρώτος ο [...]. Το πήρε απάνω του. Έβαψε τα μαλλιά, γιατί νόμιζε ότι θάναι πιο ωραίος, πως του πάνε. Είναι ο πρώτος που στην παρέα κάνει κάτι τέτοιο. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν ήταν «τραβεστί», όπως έγραψε μια εφημερίδα. Είχε κοπέλλες...ήταν άντρας, πως να το κάνουμε; Ήξερα τα ραντεβού του, τα πάντα.

ΜΙΑ ΦΙΛΗ ΤΟΥ

[...]

- Λένε, ότι ο [...] είναι ομοφυλόφιλος. Εσύ τι λες;

- Είναι το πιο τρελλό πράγμα που έχω ακούσει σε αυτή την υπόθεση. Ομοφυλόφιλος ο [...]; Από που κι ως που;

- Κάτι λένε για τα βαμμένα του μαλλιά, για τα φρύδια του...

- Άκουσε να δεις. Ο [...] είναι και ελαιοχρωματιστής. Μια μέρα που έβαφε, έπεσε νέφτι στα μαλλιά του και τα μισά άσπρισαν. Δεν μπορούσε να τα έχει δίχρωμα και πήγε και τάβαψε. Τα φρύδια του τάβαψε γιατί του κάηκαν. Άρπαζαν φωτιά από τον αναπτήρα του.

Η ΠΑΡΕΑ ΤΟΥ

Όλοι οι φίλοι του που συνάντησαν οι δημοσιογράφοι, συμφωνούν πως ο δολοφόνος δεν είναι τραβεστί.

- Τι είναι αυτά που γράφουν ότι ο [...] είναι τραβεστί..., έλεγαν εξοργισμένοι.

- Και πως εξηγείτε ότι είχε φτιαγμένα τα φρύδια του;

- Θα νόμιζε έτσι ότι γινόταν πιο ωραίος. Ότι τον πρόσεχαν. Όχι δεν ήταν τραβεστί ή «αδελφή» ή ομοφυλόφιλος. Πριν δύο μήνες που τον βλέπαμε στην πλατεία και στα σφαιριστήρια, ούτε τα μαλλιά του είχε βαμμένα, ούτε τα φρύδια του αλλοιωμένα.

Κάποιος από τους νέους, τυπογράφος, στο επάγγελμα, γνώριζε τ' αδέρφια του καλύτερα, μίλησε πρόθυμα:

- Έχω ακούσει ότι στη ντισκοτέκ [...] όπου σύχναζε ο αδελφός του, ο [...], ήταν ντισκ τζόκεϋ, αλλά και ο [...], γινόντουσαν διάφορα. Αλλά ο [...] ήταν αντίθετος και με χαπάκια και διάφορα τέτοια. Δεν μπορώ να πιστέψω, ότι αυτό το παιδί σήκωσε μαχαίρι. Ήταν πολύ καλό παιδί. Βέβαια έδειχνε στεναχωρημένος για την οικογενειακή του κατάσταση όταν μιλούσε για τον χωρισμό των γονιών του.

Ένας άλλος είπε:

- Σε μια μέρα μέσα αποφάσισε να αλλάξει το χρώμα των μαλλιών του. Μια βδομάδα πριν, ήταν κανονικά.

Ένας νέος διατύπωσε μια άλλη άποψη:

- Εγώ γνώρισα τον αδελφό του, τον [...], στο γυμναστήριό. π.ροπονιόταν στην ελληνορωμαϊκή. Ήταν ντίσκ τζόκεϋ. Άκουσα ότι στην ντισκοτέκ αυτή σύχναζε και μια τραβεστί, η [...]. Κι ότι γινόντουσαν κι άλλα.

1) ΑΓΡΙΑ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ 15ΕΤΟΥΣ ΤΡΟΦΙΜΟΥ ΠΕΜΠΤΗ 27 Μαρτίου

1980 Σελίδα 1, Τεύχος 14404, *Ηπειρωτικός Αγών*

ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ (υπέρτιτλος)

Άγρια δολοφονία 15ετους τροφίμου (τίτλος)

Δεν βρέθηκε ο δράστης (υπότιτλος)

ΑΘΗΝΑΙ, 26 – Μυστηριώδες έγκλημα που διαπράχθηκε τη νύχτα της Τρίτης, απασχολεί από χθες το πρωί τις αστυνομικές αρχές των Πατρών.

Θύμα του εγκλήματος είναι ο 15ετής [...], από τον [...], τρόφιμος από το 1971 του [...]Ορφανοτροφείου [...] και μαθητής Δημόσιας Τεχνικής Σχολής.

Το πτώμα του [...] βρέθηκε νωρίς το πρωί, σε κεντρική οδό της πόλεως. Ήταν ολόκληρο τυλιγμένο σε κουβέρτες δεμένο με σκοινί και τοποθετημένο επί του πεζοδρομίου. Οι αστυνομικοί που έσπευσαν επί τόπου, μόλις διεπίστωσαν ότι πρόκειται περί πτώματος το μετέφεραν αμέσως στο νεκροτομείο. Από την αυτοψία και την νεκροτομή, που ακολούθησε διαπιστώθηκε ότι επρόκειτο περί εγκλήματος. Το νεαρό θύμα-η ταυτότητά του δεν έχει εξακριβωθεί ακόμη-έφερε πολλαπλά τραύματα στο στήθος με μαχαίρι και στην ωμοπλάτη. Λίγο αργότερα εξακριβώθηκε η ταυτότητα του [...] και άρχισε η προανάκριση. Από τις καταθέσεις των υπευθύνων του Ορφανοτροφείου, προέκυψε ότι ο [...] εθεωρείτο, από τα καλά παιδιά του ιδρύματος δεν είχε δώσει ποτέ αφορμή για τίποτε και στη Σχολή του ήταν από τους άριστους μαθητές, χθες το απόγευμα ζήτησε από την Διεύθυνση του Ιδρύματος άδεια για να λείψει λίγες ώρες. Ο [...], λόγω (τ)ης καλής διαγωγής του, ήταν από τους λίγους τροφίμους του Ιδρύματος που μπορούσε να λάβει τέτοια άδεια. Που επρόκειτο να πάει και με ποιον επρόκειτο να συναντηθεί, δεν έγινε ακόμη γνωστό από την προανάκριση. Ήδη γίνεται έρευνα για να διαπιστωθούν οι συναναστροφές του θύματος, οπότε δεν αποκλείεται, από την εξέταση των νέων προσώπων, που θα γίνουν γνωστά, να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις διαλευκάνσεως του εγκλήματος και ανακαλύψεως και συλλήψεως του δολοφόνου.

2) ΣΕΣΗΜΑΣΜΕΝΟΣ ΚΑΚΟΠΟΙΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 28 Μαρτίου 1980

Σελίδα 1, Τεύχος 14405, *Ηπειρωτικός Αγών*

Διαλευκάνθηκε το έγκλημα της Πάτρας (υπέρτιτλος)

*ΣΕΣΗΜΑΣΜΕΝΟΣ ΚΑΚΟΠΟΙΟΣ Ο ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ ΤΟΥ 15ΕΤΟΥΣ ΤΡΟΦΙΜΟΥ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ (τίτλος)*

Ασήμαντα τα αίτια της πράξεώς του (υπότιτλος)

ΑΘΗΝΑΙ, 27 – Τηλεγράφημα από την Πάτρα αναφέρει ότι διαλευκάνθηκε πλήρως από την Γενική Ασφάλεια της πόλεως, η δολοφονία του 15ετούς [...], τρόφιμου [...] ορφανοτροφείου. Δράστης του εγκλήματος είναι ο [...], ετών 22, σεσημασμένος κακοποιός, ο οποίος συνελήφθη και ομολόγησε την ενοχή του. Στο δωμάτιο βρέθηκαν και τα πειστήρια του εγκλήματος.

Τα αίτια του εγκλήματος δεν είναι σεξουαλικά, όπως δημοσιεύθηκε χθες σε πολλές εφημερίδες, αλλά τελείως ασήμαντα. Όπως ισχυρίσθηκε ο δράστης, διέπραξε τον φόνο γιατί την ώρα που βρίσκονταν στο δωμάτιό του, του «ήλθε ξαφνικά στο μυαλό να κάνει κάτι κακό». Άρπαξε τότε ένα μαχαίρι που είχε κλέψει προ εβδομάδος από ένα ψητοπωλείο και κτύπησε με αυτό το θύμα του.

Η διαλεύκανση του εγκλήματος δεν παρουσίασε δύσκολα, γιατί από της πρώτης ώρας οι αστυνομικοί έκριναν ότι για να εγκαταλειφθεί το πτώμα στο σημείο που βρέθηκε, σε μια διασταύρωση δηλαδή της πόλεως, εσήμαινε ότι δεν μεταφέρθηκε με αυτοκίνητο αλλά στα χέρια. Συνεπώς το σημείο του φόνου έπρεπε να είναι κάπου εκεί κοντά. Η έρευνα που ακολούθησε στην περιοχή, οδήγησε τους αστυνομικούς σ' ένα σπίτι της οδού [...], σε δωμάτια του οποίου έμεναν εργένηδες. Προσήχθη στην αστυνομία και διαπιστώθηκε ότι στον αντίχειρα του δεξιού χεριού υπήρχαν ίχνη αίματος. Ερευνήθηκε εν συνεχεία το δωμάτιό τους, όπου βρέθηκε ύφασμα ακριβώς όμοιο με αυτό που ήταν τυλιγμένο, μέσα στις κουβέρτες το κεφάλι του θύματος και άλλο όμοιο με αυτό που είχε δεθεί το δέμα. Στην τουαλέτα βρέθηκε μια ναΐλον σακούλα με ματωμένα ρούχα και στο τραπέζι ένα μεγάλο μαχαίρι με ίχνη αίματος επίσης. Προ των διαπιστώσεων αυτών ο

δράστης αναγκάστηκε να ομολογήσει. Είπε ότι γνώριζε από καιρό τον [...] και όταν την Τρίτη το βράδυ τον είδε να περνά μπροστά από μία καφετέρια στα [...] για να πάει στον κινηματογράφο, τον κάλεσε να καθίσει για να πάει στον καφετέρια, γύρω στις 9 το βράδυ της ίδιας ημέρας θέλησε να φύγει και το θύμα τον ακολούθησε μέχρι το δωμάτιό του, για να περάσει η ώρα πριν επιστρέψει στο ορφανοτροφείο. Στο δωμάτιο συζήτησαν για λίγο και σε μια στιγμή, όταν ο [...] άρχισε να κοιτάζει μερικές φωτογραφίες με γυμνά, τότε ο δράστης «ένοιωσε την ανάγκη να κάνει κάτι κακό» και διέπραξε τον φόνο. Τύλιξε το πτώμα σε δύο κουβέρτες, το έδεσε, και λίγο μετά τις 1 τη νύκτα το μετέφερε στον ώμο και το άφησε στο πεζοδρόμιο των οδών [...] και [...], σε απόσταση 30 μέτρων από το δωμάτιό του. Μετά πήγε στο σπίτι των γονέων του, άλλαξε ρούχα, γιατί τα δικά του ήταν ματωμένα κοιμήθηκε και το πρωί γύρισε στο δωμάτιό του όπου και συνελήφθη.

Ο [...] που ρέπει στον άτακτο και κακοποιοό βίο είχε εγκαταλείψει το σπίτι του από καιρό και έμενε μόνος, έχει δε διαπράξει κλοπές και άλλα αδικήματα.

Η αναπαράσταση του φόνου επρόκειτο να γίνει χθες αλλά ματαιώθηκε γιατί στον τόπο του εγκλήματος, συγκεντρώθηκε πολύς κόσμος με πρόθεση να λιντσάρει τον δράστη.

3) Εφημερίδα *Μακεδονία* ΠΕΜΠΤΗ 27 ΜΑΡΤΙΟΥ 1980 Τεύχος 20241

Σελίδες 1, 13

ΑΓΡΙΟΣ ΦΟΝΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ (υπέρτιτλος)

Σφαγμένος βρέθηκε με 12 μαχαιριές 15χρονος μαθητής (τίτλος)

Τρόφιμος ορφανοτροφείου.- Ενδείξεις ότι πρόκειται για σεξουαλικό έγκλημα (υπότιτλος)

ΠΑΤΡΑ, 26 – Δεκαπενταετής τρόφιμος του «[...] Ορφανοτροφείου» και μαθητής κατωτέρας δημοσίας τεχνικής σχολής, δολοφονήθηκε άγρια με 12 μαχαιριές στην πλάτη, την νύχτα της Τρίτης, από άγνωστο ή άγνωστους δράστες.

Πρόκειται για τον [...], από το χωριό [...], το πτώμα του οποίου βρέθηκε τυλιγμένο σε μια κουβέρτα και επιμελώς δεμένο στις 7 το πρωί της Τετάρτης, στην Πάτρα στο πεζοδρόμιο της οδού [...], τρία μέτρα μετά τη συμβολή της με την [...]. Από την νεκροψία και νεκροτομή που διενεργήθηκε στο γενικό νοσοκομείο, διαπιστώθηκε ότι ο μικρός μαθητής έφερε 12 διαμπερή τραύματα από ισάριθμα πλήγματα με μακρύ και στενό

μαχαίρι που είχε δεχθεί στην πλάτη και τα οποία κατέληγαν στο στήθος. Ο [...] ήταν κανονικά ντυμένος. Φορούσε πουλόβερ, πουκάμισο, παντελόνι κοτλέ, εσώρουχα και κάλτσες. Το πτώμα ήταν εσωτερικά τυλιγμένο ολόκληρο με ύφασμα μουσταρδί ριγωτό σαν και αυτό που χρησιμοποιούν συνήθως για την επένδυση κλινοστρωμάτων. Εξωτερικά ήταν διπλωμένο με μια παλιά κουβέρτα χρώματος γκρι. Το συσκευασμένο πτώμα είχε δεθεί εξωτερικά σε τέσσερα σημεία, τους ώμους, την μέση, τους μηρούς και τα άκρα των ποδιών, με τεμάχια υφάσματος, ίδια σαν και αυτό που χρησιμοποίησε ο δράστης για το εσωτερικό περιτύλιγμα. Την ύπαρξη του πτώματος που είχε αφεθεί σε πρηνή θέση στο χωμάτινο πεζοδρόμιο αντελήφθηκε αρχικά διερχόμενος, που ειδοποίησε την αστυνομία.

Επί τόπου έφθασαν οι αστυνομικοί και ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών κ. [...] και εκλήθη ο ιατροδικαστής κ. [...], ο οποίος απεκάλυψε το κεφάλι του πτώματος που επεδείχθη σε παρατυχόντες συμπολίτες για τυχόν αναγνώριση. Ένας νεαρός άρχισε ξαφνικά να κλαίει φωνάζοντας, ότι ξέρει την ταυτότητα του νεκρού, ο οποίος διαμένει στις εργατικές κατοικίες. Αμέσως, συνοδευόμενος από αστυνομικούς μετέβη στις κατοικίες αλλά διεπιστώθη, ότι πρόκειται για λάθος. Αργότερα και ενώ είχε αναφερθεί από το [...] η εξαφάνιση του [...] εκλήθη στο νοσοκομείο ο διευθυντής του ιδρύματος ο οποίος και αναγνώρισε το πτώμα.

Ο [...], που έμενε στο ίδρυμα από επταετίας, είχε δειπνήσει μαζί με άλλους τροφίμους στις 8

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΕΛΙΔΑ

ΣΕΛΙΔΑ 13

ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ (τίτλος)

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ 1^Η ΣΕΛΙΔΑ

το βράδυ της Τρίτης και εν συνεχεία ζήτησε άδεια από τον υπάλληλο της υπηρεσίας, όπως λόγω της ονομαστικής του γιορτής πάει στον κινηματογράφο και επιστρέψει στο ίδρυμα στις 11 την νύκτα. Ο υπάλληλος έδωσε την άδεια, δοθέντος, ότι είναι τακτική του ιδρύματος να χορηγείται άδεια στα μεγαλύτερα παιδιά, αλλά ο [...] δεν επέστρεψε την νύκτα και το πρωί κατήγγελλη η εξαφάνισή του.

Μετά την αναγνώριση της ταυτότητας του θύματος, οι διωκτικές αρχές άρχισαν αναζητήσεις στα ατομικά κυρίως είδη του μαθητή, όπου εκτός από χριστιανικά βιβλία, εικόνες αγίων και μερικές αφίσες από ράλλυ αυτοκινήτων, βρέθηκαν και ιδιόχειρα σκίτσα με έρωτες ομοφυλοφύλων. Επίσης στις τσέπες του και σε άλλα ατομικά του είδη βρέθηκε μια ατζέντα και σημειώματα με διευθύνσεις και τηλέφωνα διαφόρων ατόμων. Έτσι οι μέχρι τούδε ενδείξεις πείθουν, ότι πρόκειται για άγριο σεξουαλικό έγκλημα, αλλά μέχρι στιγμής δεν έχει υπάρξει αποτέλεσμα, όσον αφορά στη σύλληψη του δράστη. Οι ανακρίσεις συνεχίζονται.

4) ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ Μακεδονία, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 28 ΜΑΡΤΙΟΥ 1980, Τεύχος 20242, Σελίδα 1

ΕΝΑΣ ΑΝΕΡΓΟΣ (υπέρτιτλος)

Πιάστηκε ο δολοφόνος του 15χροονου στην Πάτρα (τίτλος)

ΣΤΟ ΔΩΜΑΤΙΟ ΤΟΥ ΒΡΕΘΗΚΕ ΤΟ ΜΑΧΑΙΡΙ (υπότιτλος)

ΠΑΤΡΑ, 27 – Ο [...], 22 χρονών άνεργος, είναι ο δράστης της δολοφονίας του μικρού τροφίμου του ορφανοτροφείου [...].

Τον [...] συνέλαβαν οι αστυνομικοί τρεις ώρες μετά την ανεύρεση του πτώματος του [...]στην διασταύρωση των οδών [...] και [...] το πρωί της Τετάρτης.

Ο [...]είχε ως γνωστόν καταφέρει δώδεκα πλήγματα με μαχαίρι στο θύμα του και στο δωμάτιό του που βρισκόταν λίγα μέτρα πιο κάτω από τον τόπο ανευρέσεως του πτώματος βρέθηκαν το μαχαίρι, η κουβέρτα που είχε τυλίξει το πτώμα, ατομικά είδη με αίματα και κοιλίδες που ξεκινούσαν από τον τοίχο του δωματίου και έφθαναν στο δάπεδο.

Τα αίτια της δολοφονίας δεν έγιναν ακόμη γνωστά.

5) ΔΙΚΑΖΕΤΑΙ Ο ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΚΑ ΠΑΘΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 14 ΜΑΡΤΙΟΥ 1980, Σελίδα 4, Τεύχος 7307, Πρωϊνός Λόγος

Στην Αμερική (υπέρτιτλος)

Δικάζεται ο μεγαλύτερος δολοφόνος! (τίτλος)

Σκότωσε 33 παιδιά... (υπότιτλος)

ΣΙΚΑΓΟ, 13 – Οι ένορκοι κακουργιοδικείου του Σικάγου – επτά άντρες και πέντε γυναίκες – ύστερα από συζήτηση δύο ωρών, εκήρυξαν την ενοχή του [...], 37 χρόνων, για την δολοφονία 33 παιδιών και νεαρών ανδρών, που είχε στραγγαλέσει σε διάστημα επτά ετών, αφού προηγουμένως ικανοποιούσε μαζί τους τα ομοφυλοφιλικά πάθη του.

Ο [...] άκουσε ατάραχος την καταδικαστική απόφαση και εγκαταλείποντας την αίθουσα του Δικαστηρίου γύρισε χαριτολογώντας και είπε στο φύλακά του: «Θα τα ξαναπούμε αύριο φίλε...».

Σύμφωνα με την αμερικανική νομοθεσία, μετά την απόφαση των ενόρκων ότι ο [...] είναι ένοχος των κατηγοριών που του αποδίδονταν, θα συνέλθει σήμερα άλλο Δικαστήριο για να αποφασίσει ποια ποινή θα του επιβληθεί.

Ο [...], που έχει -ήδη- χαρακτηριστεί ως «ο μεγαλύτερος δολοφόνος στην αμερικανική ιστορία», θεωρείται σχεδόν βέβαιο ότι θα καταδικαστεί σε θάνατο.

6) ΠΙΚΑΝΤΙΚΑ ΦΙΛΗΔΟΝΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΣ ΣΑΒΒΑΤΟ 15

MARTIOY 1980, Σελίδα 1, Τεύχος 7308, Πρωϊνός Λόγος

ΠΙΚΑΝΤΙΚΑ... (στήλη)

ΟΠΩΣ είναι γνωστό, πριν λίγες ημέρες, συνελήφθη, στην Αθήνα, ένας νεαρός πρεζάκιας, κατηγορούμενος ότι, πριν δύο περίπου χρόνια, σκότωσε τον φιλήδονο βιομήχανο [...]. Ο συλληφθείς έκανε, αυθόρμητα, πλήρη ομολογία του εγκλήματος. Στις 11 Μαρτίου το πρωί, έγινε αναπαράσταση σε κάποιο προάστιο της Αθήνας.

Ε, λοιπόν! Με την ευκαιρία αυτή, μεγάλη απογευματινή εφημερίδα, δημοσίευσε το ίδιο απόγευμα μια σειρά από...καλλιτεχνικές φωτογραφίες που παρουσίαζαν τον φονηρά-πρεζάκια σε διάφορες πόζες «μοιραίου» γόητα. Μέτρησα από περιέργεια. Μια φωτογραφία 14X10 στην πρώτη σελίδα. 5 διάφορες πόζες, σε χώρο 38X10 και ένα «κεφάλι» 19X14 στην τρίτη σελίδα.

Είδατε προβολή νεαρού εγκληματία!

Έπειτα παραπονιόμαστε και διαπορούμε γιατί φουντώνει η εφηβική εγκληματικότητα.

Θα δημοσίευε, άραγε, τόσο πλούσιο φωτογραφικό ρεπορτάζ η ίδια εφημερίδα, αν π.χ. ερχόνταν στην Αθήνα ο Μάρλον Μπράντο;

Αμφιβάλλουμε!.. [...]

7) ΒΡΩΜΕΡΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΟΣ ΣΑΒΒΑΤΟ 29 ΜΑΡΤΙΟΥ 1980,
Σελίδα 6, Τεύχος 7319, Πρωϊνός Λόγος

Βρωμερές υποθέσεις (τίτλος)

ΑΘΗΝΑΙ, 28 – Από την ασφάλεια Προαστίων συνελήφθη ο [...], 33 ετών, γιατί εδιώκετο για αποπλάνηση ανηλίκου αγοριού. Τώρα κατηγορείται για παρασιώπηση εγκλήματος.

Ο [...] ήταν φίλος του σεξουαλικά ανώμαλου [...], βιομηχάνου, που τον εσκότωσε στις 21 Νοεμβρίου 1977 ο τοξικομανής [...], 21 ετών. ο [...] σύστησε τον [...] στον [...] κι εγνώριζε ότι ο νεαρός [...] ήταν ο δολοφόνος του [...], αλλά δεν τον απεκάλυψε και φρόντισε να φύγει για το Βέλγιο, απ' όπου επανήλθε τον Αύγουστο του 1978.

ΥΠΟΘΕΣΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΥ [...]

8) Εφημερίδα *Μακεδονία* ΤΕΤΑΡΤΗ 23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1977, Τεύχος
19535, Σελίδες 1, 3

ΦΡΙΚΙΑΣΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ (υπέρτιτλος)

Σκότωσαν με κατσαβίδι νεαρό εργοστασιάρχη (τίτλος)

Σεξουαλικοί πιθανόν είναι οι λόγοι

ΣΕ ΠΟΛΥΤΕΛΕΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΤΟ ΠΤΩΜΑ (υπότιτλοι)

[Φωτογραφία με λεζάντα: Ανατριχιαστική φωτογραφία, που δίνει το μέτρο της βαρβαρότητας, με την οποία δολοφονήθηκε ο 25χρονος εργοστασιάρχης [...], το κατσαβίδι όπως του το κάρφωσαν οι δράστες απ' το δεξί μάτι. Ήταν τόση η μανία ώστε η άκρη του κατσαβιδιού έχει βγει απ' το μέτωπο.]

ΑΘΗΝΑ, 22 – Δολοφονημένος μέσα στο αυτοκίνητο βρέθηκε νεαρός εργοστασιάρχης στην παραλιακή οδό Αθηνών-Σουνίου. Έφερε 16 περίπου χτυπήματα στο κεφάλι, μάλλον από κατσαβίδι, ενώ μέσα στο αυτοκίνητό του είχε δημιουργηθεί λίμνη αίματος. Επίσης στο αυτοκίνητό του βρέθηκε και ένα περιοδικό με φωτογραφίες ομοφυλοφιλικών ερώτων, ενώ μέσα και έξω από αυτό βρέθηκαν κατσαβίδια.

Οι δράστες της εγκληματικής ενεργείας παραμένουν άγνωστοι και καταζητούνται από την χωροφυλακή. Πιστεύεται, ότι πρόκειται για έγκλημα τιμωρίας μάλλον σεξουαλικής φύσεως, τα δε ελατήριά του πρέπει να αναζητηθούν στους φίλους και γενικότερα στις παρέες.

Θύμα της στυγεράς δολοφονίας είναι ο [...], 25 χρονών, ιδιοκτήτης μαζί με τον αδελφό του, τριών εργοστασίων κατασκευής χαλιών από ψάθες. Είχε αρκετά χρήματα, σύχναζε σε χαρτοπαικτικές λέσχες του Κολωνακίου και άλλων περιοχών, ενώ έκανε παρέα όπως έγινε γνωστό, με νεαρά άτομα από τα οποία τα περισσότερα δεν εργαζόνταν. Έμενε μόνος του σε γκαρσονιέρα στην οδό [...]της περιοχής [...]. Ο πατέρας του είχε πεθάνει προ τριετίας και ο αδελφός του μένει με την μητέρα του στη λεωφόρο [...], κοντά στο [...].

ΠΩΣ ΒΡΕΘΗΚΕ

Ο [...] βρέθηκε σκοτωμένος στις 11 το πρωί, στο [...] χιλιόμετρο της παραλιακής λεωφόρου Αθηνών-Σουνίου, 50 μέτρα μακριά από την γαλαρία που ο πολύς κόσμος την ξέρει σαν «τρύπα του Καραμανλή». Το πτώμα του βρέθηκε μέσα στο αυτοκίνητό του υπ' αριθμό [...] στο κάθισμα του οδηγού. Ήταν πεσμένος προς τα δεξιά, έφερε 16 χτυπήματα περίπου από σιδερένιο όργανο, ενώ τα αίματα είχαν πλημμυρίσει το αυτοκίνητο.

Το «παρμπρίζ» της [...] έφερε τρία κτυπήματα, ένα στο αριστερό, ένα στο κέντρο και ένα στο δεξιό μέρος και προκλήθηκαν από σιδερένιο όργανο. Το κτύπημα που είδαν στο κέντρο ήταν τόσο δυνατό ώστε κτύπησε το παρμπρίζ» ώστε τρύπησε το «παρμπρίζ» ενώ τα δύο άλλα ήταν πιο ελαφράς μορφής.

ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ ΠΑΛΗ

Τόσο τα χτυπήματα στο «παρμ

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ 3^Η ΣΕΛΙΔΑ

ΤΟ ΦΟΒΕΡΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΤΟ ΣΟΥΝΙΟ (υπέρτιτλος)

Οι δολοφόνοι του νεαρού εργοστασιάρχη διέπραξαν και ληστεία (τίτλος)

Στα ρούχα του θύματος βρέθηκαν μόνο 50 δραχμές.- Μεταξύ των ανωμάτων αναζητούνται οι δράστες (υπότιτλοι)

[Φωτογραφία με λεζάντα: Ο ιατροδικαστής κ. [...], γονατιστός εξετάζει επιτοπίως το πτώμα του νεαρού εργοστασιάρχη, που κείται ολόγυμνο στο έδαφος]

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ 1^Η ΣΕΛΙΔΑ

πρίτζ» όσο και τα πλήγματα στο κεφάλι του [...] φανερώνουν ότι προηγήθηκε πάλη μεταξύ δράστη ή δραστών και θύματος. Τα κλειδιά του αυτοκινήτου δεν βρέθηκαν ούτε στο αυτοκίνητο ούτε στις τσέπες του θύματος.

Βρέθηκαν μια πένσα και πέντε κατσαβίδια στο τόπο του εγκλήματος.

[Φωτογραφία με λεζάντα: Τα ρούχα του θύματος καταματωμένα. Τα έβγαλαν στον τόπο του εγκλήματος, για να εξετάσει το πτώμα ο ιατροδικαστής]

Η πένσα βρέθηκε σε απόσταση πέντε μέτρων περίπου μακριά από το αυτοκίνητο, προς την θάλασσα. Το αυτοκίνητο ήταν σταθμευμένο στο δεξιό μέρος της οδού προς το Σούνιο και σε μικρή απόσταση από την θάλασσα. Από τα πέντε κατσαβίδια, τα δύο ήσαν μικρά και τα υπόλοιπα τρία, μέτρια. Τα πλήγματα στο κεφάλι του [...] προκλήθηκαν από σιδερένιο όργανο ή

[φωτογραφία με λεζάντα: Ο [...], ανεψιός του πρώην υπουργού [...], που δολοφονήθηκε στο Σούνιο]

με τα μεγαλύτερα κατσαβίδια και την πένσα ή με άλλο όργανο που όμως δεν βρέθηκε στον τόπο του εγκλήματος.

Αίματα βρέθηκαν και στα τζάμια της δεξιάς μπροστινής πόρτας και μάλιστα μισοσκουπισμένα. Μια ρανίδα αίματος εξ άλλου βρέθηκε στη θάλασσα κοντά στο σημείο που ήταν σταθμευμένο το πολυτελές αυτοκίνητο του θύματος.

ΠΑΝΤΟΥ ΑΙΜΑΤΑ

Κηλίδες αίματος βρέθηκαν και έξω από το αυτοκίνητο και ειδικότερα από το σημείο της ακροθαλασσιάς μέχρι το σημείο του αυτοκινήτου. Το πτώμα του [...] το είδε πρώτος ο ασφαλιστής κ [...] ο οποίος ειδοποίησε την άμεσο επέμβαση της χωροφυλακής.

Αρχικά επικράτησε η εντύπωση ότι επρόκειτο για αυτοκτονία. Από την άμεσο επέμβαση ειδοποιήθηκε ο διοικητής της ασφαλείας προαστίων ταξίαρχος [...] και ο αντισυνταγματάρχης [...], οι οποίοι μαζί με τους ταγματάρχες [...] και [...], πήγαν στο [...] χιλιόμετρο της παραλιακής λεωφόρου Αθηνών-Σουνίου. Οι αξιωματικοί της χωροφυλακής διαπίστωσαν ότι πρόκειται για άγριο έγκλημα και αρκετά σκοτεινό.

Από τις έρευνες που ακολούθησαν βρέθηκαν στην τσέπη του [...] μόνο ένα 50δραχμο και μερικά κέρματα. Αυτό σημαίνει, κατά τους αξιωματικούς της χωροφυλακής ότι ο δράστης ή οι δράστες μετά το έγκλημα πήραν τα χρήματα του νεαρού βιομήχανου. Ο [...] φορούσε λευκό πουλόβερ, μάλλινο πλεχτό άσπρο πουκάμισο, μπλε παντελόνι, μπλε κάλτσες και μαύρα παπούτσια. Ήταν ψηλός, μελαχροινός, με μαύρα μαλλιά και πυκνό μουστάκι. Ένα από τα 16 τραύματα έχει διαπιστωθεί ότι προκλήθηκε με κατσαβίδι που μπήκε από το δεξί μάτι και βγήκε από το μέτωπο.

Οι δύο πίσω πόρτες της πράσινης [...] ήταν κλειδωμένες ενώ οι δύο μπροστινές ξεκλειδωτες αλλά κλεισμένες. Το αυτοκίνητο ο [...] το αγόρασε τον περασμένο Ιούνιο από το [...].

ΑΤΥΧΟΣ ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ

Από την μέχρι τώρα προανάκριση έγινε γνωστό, ότι ο [...] είχε αρραβωνιαστεί τον περασμένο Μάιο, αλλά περί τα τέλη Σεπτεμβρίου διέλυσε τους αρραβώνες του. Ήταν ανεψιός του πρώην υπουργού [...] και η οικογένεια του είναι σημαντικά πλούσια.

Αργότερα, έγινε γνωστό ότι στις τσέπες του βρέθηκαν το δίπλωμα οδηγήσεως κρις-κραφτ (το είχε αγοράσει πέρυσι τον Ιούνιο), άδεια οδηγήσεως αυτοκινήτου και η ταυτότητά του.

Τους αξιωματικούς ασφαλείας προαστίων απασχολούν πολλά ερωτηματικά για το φρικιαστικό έγκλημα. Μερικά από αυτά είναι τα εξής:

- Ποιους έκανε παρέα τις τελευταίες μέρες το θύμα;
- Χθες το βράδυ με ποιον ή ποιους διασκέδασε;

- Τι το ήθελε το περιοδικό με τις φωτογραφίες ανωμάλων τύπων;
- Πως βρέθηκαν τα αίματα έξω από το αυτοκίνητο και η ρανίδα στη θάλασσα;
- Με τι σκότωσε ο δράστης τον [...]; Με τα κατσαβίδια ή χρησιμοποίησε και άλλο όργανο;

Όλα αυτά τα ερωτηματικά καθώς και επίσης και άλλα σχετικά με τις παρέες του θύματος απασχολούν τους αξιωματικούς της χωροφυλακής.

9) Εφημερίδα *Μακεδονία* ΠΕΜΠΤΗ 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1977, Τεύχος 19536, Σελίδες 1, 3

ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΙΣ 13 «ΚΑΤΣΑΒΙΔΙΕΣ» (υπέρτιτλος)

Και σφαίρες δέχτηκε ο νεαρός βιομήχανος

ΑΠΟ ΕΓΓΥΤΑΤΗ ΑΠΟΣΤΑΣΗ

Άφαντος ακόμη ο μανιακός δολοφόνος.- Το θύμα είχε διπλή ζωή.- Την άγνωστη πλευρά της διερευνούν οι αστυνομικοί

[φωτογραφία με λεζάντα: Και άλλη έρευνα έγινε χθες στην παραλιακή λεωφόρο του Σουνίου, όπου βρέθηκε δολοφονημένος ο νεαρός εργοστασιάρχης [...]. Οι έρευνες αυτές ήταν επισταμένες και πολύ προσεκτικές, αλλά κανένα στοιχείο δεν προέκυψε. Ο δολοφόνος, που ήταν μανιακός, ήταν και πολύ προσεκτικός.]

ΑΘΗΝΑ, 23 – Ανεξιχνίαστο παραμένει το φρικιαστικό έγκλημα που διεπράχθη στο [...] χιλιόμετρο της παραλιακής λεωφόρου Αθηνών-Σουνίου. Το θύμα ο [...], 25 χρονών, εργοστασιάρχης βρέθηκε δολοφονημένος μέσα στο αυτοκίνητό του, μια πράσινη [...], στο δεξιό μέρος της λεωφόρου από άγνωστο μέχρι στιγμής δράστη.

Το έγκλημα χαρακτηρίζεται σεξουαλικό από την χωροφυλακή και είναι έγκλημα μανίας και εκδικήσεως. Ως πιθανός δράστης θεωρείται σεσημασμένος κακοποιός με τον οποίον συναντήθηκε ο [...] την Δευτέρα το βράδυ στην περιοχή Μεταξουργείου.

Στο μεταξύ ο προϊστάμενος της ιατροδικαστικής υπηρεσίας Αθηνών [...] έκανε την νεκροτομή και την νεκροψία του [...] και διαπίστωσε ότι φέρει 17 συνολικά τραύματα. Συγκεκριμένα φέρει 13 τραύματα στο τριχωτό της κεφαλής στην αριστερά

ινιοβρεγματική χώρα που προκλήθηκαν «διά τέμνοντος και συνάμα θλώντος οργάνου» τρία τραύματα διαμπερή που προκλήθηκαν με πυροβόλο όπλο μικρού διαμετρήματος στο κεφάλι το οποίο «εβλήθη εκ μικράς αποστάσεως και ένα τραύμα τυφλό που προκλήθηκε με το ίδιο πυροβόλο όπλο και «εξ εγγυτάτης αποστάσεως» στον κρόταφο. Αυτό το τραύμα χαρακτηρίστηκε από τον κ. [...] σαν «χαριστική βολή».

Μετά απ' αυτήν την ιατροδικαστική εξέταση οι αξιωματικοί της ασφαλείας προαστίων της πρωτευούσης που ασχολούνται με την διαλεύκανση της υποθέσεως κινούνται προς κάθε κατεύθυνση για τον εντοπισμό του δράστη.

Από τις μέχρι στιγμής προανακρίσεις διαπιστώνεται, όπως έγινε γνω

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ 3^Η ΣΕΛΙΔΑ

ΤΟ ΑΠΟΤΡΟΠΑΙΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (υπέρτιτλος)

Ραντεβού με κακοποιό είχε ο βιομήχανος λίγο πριν δολοφονηθεί (τίτλος)

Στο Μεταξουργείο.- Αυτόν ψάχνουν οι αστυνομικοί.- Είναι ο υπ' αριθμ. 1 ύποπτος.- Τι λέει ο αδελφός του θύματος (υπότιτλοι)

[φωτογραφία με λεζάντα: Η πολυτελής [...], του θύματος, ερευνάται λεπτομερώς, από τους αστυνομικούς της σημάνσεως. Και το παραμικρό ίχνος αποτυπώματος, μπορεί να οδηγήσει στον δράστη. Ωστόσο οι αστυνομικοί δεν φαίνεται να στάθηκαν τυχεροί. Ο μανιακός δολοφόνος, φρόντισε να μη αφήσει το «επισκεπτήριο»]

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗΝ 1^Η ΣΕΛΙΔΑ

στό, ότι ο [...] ήταν ανώμαλος τύπος, με έντονη ζωή, χωρίς όμως να το δείχνει στο στενό του περιβάλλον. Εξετάστηκαν μέχρι στιγμής από την χωροφυλακή δεκάδες μαρτύρων μεταξύ των οποίων και η πρώην μνηστή του και οι φίλοι του με τους οποίους έκανε παρέα τον τελευταίο καιρό.

Η πρώην μνηστή του, [...], 25 χρονών, ανέφερε ότι κατά το διάστημα της πεντάμηνης διάρκειας του αρραβώνα τους, οι σχέσεις τους υπήρξαν φυσιολογικές, αλλά χώρισαν λόγω ασυμφωνίας χαρακτήρων. Επίσης είπε ότι το θύμα ήταν καλός χαρακτήρας αλλά λίγο δύστροπος. Εξ άλλου, οι φίλοι του με τους οποίους έκανε τακτικά, ανέφεραν ότι καταλαμβάνονταν από φοβία. Φοβόταν δηλαδή ότι θα τον λήστευαν και θα του έπαιρναν τα χρήματά του. Επίσης φοβόταν πολύ τους εκβιασμούς. Μερικοί φίλοι του

με τους οποίους είχε ιδιαίτερες σχέσεις κατέθεσαν ότι το θύμα πάντα είχε τέτοιους φόβους στο μυαλό του.

Ο [...], όπως διαπιστώθηκε, έφερε πάντοτε χρήματα μαζί του και μάλιστα τα τοποθετούσε σε ένα μικρό τσαντάκι που πάντοτε το είχε μαζί του. Το τσαντάκι αυτό παρά τις έρευνες της χωροφυλακής, δεν βρέθηκε πουθενά.

Επίσης, δεν βρέθηκε και το ακριβό χρυσό ρολόι που φορούσε πάντοτε το θύμα.

Ένα άλλο σοβαρό στοιχείο που προέκυψε από την μέχρι στιγμής προανάκριση, είναι και το ότι ο μανιακός δολοφόνος είναι τραυματισμένος.

Τον τραυμάτισε το θύμα κατά την φοβερή πάλη που προηγήθηκε μάλλον με κατσαβίδι. Έτσι εξηγούνται και τα αίματα που βρέθηκαν από την δεξιά εξωτερική πλευρά του αυτοκινήτου μέχρι τη θάλασσα. Ο δράστης μετά την πράξη του και φυσικά τον τραυματισμό του, πήγε προς την ακροθαλασσιά για να ξεπλύνει τα αίματα με τα οποία είχε λερωθεί.

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ

Σύμφωνα με άλλες πληροφορίες, ο [...] θεάθηκε για τελευταία φορά στις 7.30 μ.μ. της Δευτέρας στο Μεταξουργείο. Είχε πάει για να συναντήσει σεσημασμένο κακοποιό στην πλατεία [...] της περιοχής Μεταξουργείου, προκειμένου να του υποδείξει τρόπους να ασφαλίσει το διαμέρισμά του, γιατί πίστευε πως άγνωστοι θα έσπαζαν την πόρτα και θα τον λήστευαν. Με αυτόν τον σεσημασμένο κακοποιό ήρθε σε επαφή ο [...] και από τότε χάθηκαν τα ίχνη του, μέχρι την ώρα που βρέθηκε δολοφονημένος. Η ασφάλεια προαστίων αναζητεί τον κακοποιό που δεν αποκλείεται να είναι και ο δολοφόνος του [...]. Το όνομά του μάλλον δεν είναι γνωστό στους αξιωματικούς της χωροφυλακής που διενεργούν την προανάκριση, προσπαθούν όμως, να τον ανακαλύψουν μέσω φίλων του θύματος. Οι περισσότερες, λοιπόν, προσπάθειες των αστυνομικών στρέφονται προς αυτή την κατεύθυνση, χωρίς όμως να παραβλέπουν και τις άλλες πιθανότητες.

Εκείνο που διαπιστώνει κανείς είναι το γεγονός, ότι μεταξύ των αξιωματικών της χωροφυλακής που ασχολούνται με την εξιχνίαση του σκοτεινού εγκλήματος επικρατεί μια αισιοδοξία και η πεποίθηση ότι γρήγορα ο δράστης θα εντοπισθεί και θα συλληφθεί.

ΝΕΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Οι αστυνομικοί πήγαν στο [...] χιλιόμετρο της παραλιακής λεωφόρου Αθηνών-Σουνίου και έκαναν νέες έρευνες κα αυτοψία για την υπόθεση. Εκεί, όπως έγινε γνωστό, βρέθηκαν ο γρύλλος του αυτοκινήτου, ένα κουτί με εργαλεία και ένα σφυρί.

Επίσης μέσα στο αυτοκίνητο του θύματος βρέθηκαν και δύο βλήματα που προέρχονται από το περίστροφο που χρησιμοποίησε ο δράστης.

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΥ

Εξ άλλου, ο αδελφός του θύματος κ. [...] 28 χρονών που εξετάστηκε στην ασφάλεια προαστίων κατέθεσε ότι ο [...] «δεν ήταν κακός άνθρωπος» και ότι κοίταζε και βοηθούσε στην διεκπεραίωση διαφόρων υποθέσεων των εργοστασίων τους. Είπε επίσης ότι και στα τρία εργοστάσια υφαντουργίας που βρίσκονται στα [...], στο [...] και στην [...] και βγάζουν ψάθινους τάπητες εργαζόταν μαζί του σχεδόν τις ίδιες ώρες. Όταν ρωτήθηκε ποιος νομίζει ότι μπορεί να σκότωσε τον αδελφό του ο [...] είπε: «Και εγώ τα έχω χαμένα. Τίποτε δεν μπορώ να πω με βεβαιότητα. Τι ήθελε ο [...] στο Σούνιο; Δεν αποκλείεται να του έστησαν ενέδρα και να τον σκότωσαν. Αλλά γιατί; Μήπως για να του πάρουν χρήματα; Απ' ότι γνωρίζω όμως δεν είχε στις τσέπες του πολλά χρήματα. Δεν μπορώ να καταλάβω τι έγινε. Ποιος τον σκότωσε και γιατί;»

Πάντως ο [...] συνεργάζεται στενά με τους αξιωματικούς ασφαλείας προαστίων που ασχολούνται με την εξιχνίαση του φοβερού εγκλήματος.

Οι γείτονες επίσης του θύματος κατέθεσαν την χωροφυλακή που κλήθηκαν προς εξέταση ότι έβλεπαν σπάνια τον [...] να πηγαίνει ή να φεύγει από το σπίτι του στην οδό [...] των [...]. Μερικοί γείτονες είπαν ότι επέστρεφε σχεδόν πάντοτε αργά στο σπίτι του, αλλά δεν ενοχλούσε κανέναν. Ήταν διακριτικός στις σχέσεις του με όσους από αυτούς ερχόταν σε επαφή.

Σύμφωνα με άλλες σχετικές πληροφορίες το θύμα πέρασε για τελευταία φορά από το σπίτι που έμενε η μητέρα και ο αδελφός του στην λεωφόρο [...] τη Δευτέρα το απόγευμα. Φαίνεται ότι μετά την επίσκεψη αυτή στο πατρικό του σπίτι έφυγε για το ραντεβού που είχε στο Μεταξουργείο με τον σεσημασμένο κακοποιό.

ΤΟΝ ΓΝΩΡΙΖΕ

Εγινε επίσης γνωστό ότι από τα μέχρι στιγμής στοιχεία προκύπτει ότι ο δράστης της φρικιαστικής δολοφονίας γνώριζε ότι ο [...] είχε πάντοτε στο τσαντάκι του πολλά

χρήματα. Για τον λόγο αυτό αφού τον παρέσυρε στο ερημικό σημείο της παραλιακής λεωφόρου μετά την συζήτηση και την παρέα που έκαναν τον λήστεψε και του πήρε τα χρήματα. Προηγήθηκε άγρια πάλη μεταξύ δράστου και θύματος[...]

[...]

ΑΓΝΩΣΤΗ ΖΩΗ

Η ιδιωτική ζωή του [...], του 25χρονου Αθηναίου βιομήχανου ήταν άγνωστη σχεδόν στους δικούς του. Ούτε ο μεγαλύτερος αδελφός του, ούτε η μητέρα του, ούτε κανείς άλλος από τους συγγενείς του γνώριζαν, πως ο [...] περνούσε τις ελεύθερες ώρες του, αφού όχι μόνο δεν «ανοιγόταν» μαζί τους σε τέτοιου είδους συζητήσεις, αλλά δεν έκανε και πολύ παρέα μαζί τους. πριν τρία χρόνια έφυγε από το πατρικό του σπίτι -ένα τριώροφο παλαιό αρχοντικό στην οδό [...] και νοίκιασε διαμέρισμα στα [...], όπου και έμενε μόνος. Ο αδελφός του δεν είχε επισκεφθεί ποτέ το σπίτι και δεν ήξερε την ακριβή διεύθυνση του διαμερίσματος.

Για τους δικούς του Μάνος ζούσε μια ήρεμη ζωή, αποτραβηγμένος από πολλές παρέες, χωρίς έχθρες.

Ήταν γιος του [...], γνωστού Αθηναίου εργοστασιάρχη και ανεψιός του πολιτικού [...], που χρημάτισε επί κυβερνήσεως Πλαστήρα, υπουργός οικονομικών.

Όταν πέθανε ο πατέρας [...] τα δυο αδέλφια ([...]) και η μητέρα τους κληρονόμησαν τα τρία εργοστάσια υφαντουργίας και κατασκευής πλαστικών διαδρόμων που βρίσκονται στο [...].

Τα δύο αδέλφια, που διηύθυναν προσωπικά τα εργοστάσια κατάφεραν όχι μόνο να διατηρήσουν, αλλά και να αυξήσουν την παραγωγή και την πελατεία και γενικά οι δουλειές τους πήγαιναν αρκετά καλά.

Ο [...] έμεινε στο τριώροφο πατρικό σπίτι μέχρι τα 22 χρόνια. Από τότε για να ζήσει «ελεύθερος» και να είναι «ανεξάρτητος» όπως είπε, νοίκιασε δικό του διαμέρισμα στα [...] και έμενε μόνος. Η απόφασή του να ζήσει μόνος προκάλεσε την δυσaráσκεια του αδελφού του.

Στο πατρικό του σπίτι πήγαινε μια-δυο φορές την εβδομάδα. Έβλεπε τη μητέρα του, έτρωγε, καθόταν λίγο και έφευγε. [...]

«ΣΚΑΝΔΑΛΑ»

- 1) ΟΡΓΙΑ 56ΧΡΟΝΟΥ ΜΕ 2 15ΕΤΕΙΣ, ΣΑΒΒΑΤΟ 31 Μαΐου 1980, Σελίδα 1,
Τεύχος 14455, *Ηπειρωτικός Αγών*

ΟΡΓΙΑ 56ΧΡΟΝΟΥ ΜΕ 2 15ΕΤΕΙΣ

*ΑΘΗΝΑΙ 31 – Συνελήφθει στην οδό [...] ο [...] 56 ετών, οικοδόμος, γιατί
εδιώκετο με 4μηνη φυλάκιση για κλοπή.*

*Μέσα στο σπίτι βρέθηκαν και δύο 15ετείς οι οποίοι κατέθεσαν ότι ήταν εκεί από
δμήνου και έκαναν ασελγείς «ανάμικτες» πράξεις με τον [...].*

Ο ένας 15ετής εδιώκετο για κλοπή.

- 2) Η [...] ΗΤΑΝ ΑΝΔΡΑΣ, ΚΥΡΙΑΚΗ 1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1981 Σελίδα 4, Τεύχος
14658, *Ηπειρωτικός Αγών*

Αποκάλυψη, με τη δολοφονία της (υπέρτιτλος)

Η [...] ΗΤΑΝ...ΑΝΔΡΑΣ (τίτλος)

Δύο φορές Ολυμπιονίκης το 1932 και 1936 (υπότιτλος)

*Με μεγάλη τους έκπληξη οι γιατροί του Κλήβελαντ, ανακάλυψαν στο σώμα της
δολοφονημένης [...], στη ληστεία που αποπειράθηκαν να κάνουν νεαροί, στο κέντρο της
αμερικανικής μεγαλουπόλεως, ότι δεν επρόκειτο για...γυναίκα, αλλά για άνδρα...*

*Η είδηση έπεσε σαν βόμβα στους αθλητικούς κύκλους των ΗΠΑ και ιδιαίτερα στους
κύκλους του στίβου, αφού το όνομα της δολοφονημένης γυναίκας δεν ήταν άλλο από την
ολυμπιονίκη του Λος Άντζελες, το 1932, στα 100 μ. με χρόνο 11.9.*

*Έτσι, μετά από 50 χρόνια, ένας μύθος του κλασικού αθλητισμού καταρρίφθηκε και,
φυσικά προκάλεσε τρομερή εντύπωση και θλίψη. Γιατί η [...] ήταν, πάνω απ' όλα, ένας
θρύλος στα χρονικά του αμερικανικού αθλητισμού και το ρεκόρ της μοναδικό στην
ιστορία και την εποχή που σημειώθηκε.*

- Η [...], για όσους θυμούνται την αθλήτρια στην καταγωγή της, που ήταν
πολωνική), γεννήθηκε στην Πολωνία στις [...]. Σε ηλικία μονάχα ενός έτους οι

γονείς της μετανάστευσαν στις ΗΠΑ. Παρά το γεγονός ότι της έγιναν προτάσεις για να αλλάξει την υπηκοότητά της, η [...] παρέμεινε Πολωνέζα και όταν αργότερα έγινε μεγάλη αθλήτρια πήρε μέρος στους Ολυμπιακούς αγώνες με τα χρώματα της χώρας της.

- Στο Λος Άντζελες, το 1932 κέρδισε το χρυσό μετάλλιο στα 100 μέτρα.
- Το 1936, στο Βερολίνο, πήρε τη δεύτερη θέση, πίσω από τη νέγρα Αμερικάνα [...].
- Το 1938, πάντοτε σαν Πολωνέζα, πήρε μέρος στους πανευρωπαϊκούς αγώνες και κέρδισε δύο μετάλλια για την πατρίδα της, στα 100μ. και στα 200μ.
- Οι συμπατριώτες της, ήθελαν γυρίσει στην πατρίδα της και πράγματι τα κατάφεραν. Της βρήκαν μια δουλειά δακτυλογράφου, σ' ένα εργοστάσιο στη Βαρσοβία, που παρασκεύαζε γόμμες.
- Μετά τον παγκόσμιο πόλεμο, γύρισε στις ΗΠΑ και ζήτησε να της δοθεί η υπηκοότητα των ΗΠΑ. Αλλά και πάλι δεν τα κατάφερε γιατί έπρεπε προηγουμένως να παντρευτεί Αμερικανό.
- Κάτι τέτοιο δεν έγινε και η [...], άρχισε ένα ασυνήθιστο αγώνα για να δικαιωθεί. Η ΔΟΕ, δεν της αναγνώριζε το δικαίωμα να πάρει μέρος στους Ολυμπιακούς του Ελσίνκι και του Λονδίνου, αφού δεν είχε καμιά, ουσιαστικά, εθνικότητα...
- Σε ηλικία 45 χρονών, η [...], έτρεχε ακόμα μ' εξαιρετική επιτυχία στο ενεργητικό της είχε 10 ρεκόρ και 1.500 νίκες.
- Επιτέλους, βρήκε και σύζυγο στο Κλήβελαντ. Τον έλεγαν [...].
- Πήρε μέρος στους προκριματικούς για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μελβούρνης, στα 200 μ.
- Κέρδισε τον προκριματικό στην σειρά της, αλλά αποκλείστηκε από την αποστολή, γιατί δεν ήξερε ότι θα πήγαινε στην Μελβούρνη η αθλήτρια με τον καλύτερο χρόνο και όχι όποια είχε νικήσει στην κούρσα που έτρεξε εκείνη...
- Η [...], θυμούνται και γράφουν οι ιστοριογράφοι και οι βιογράφοι προσωπικοτήτων, δεν έλεγε να το βάλει κάτω... Έτρεχε ακόμα και στα 54 χρόνια της...Μάλιστα, σε μια κούρσα 60 μ., που έγινε στη Βαρσοβία, την ίδια εποχή, η [...] όπως ήταν το πραγματικό της όνομα στην Πολωνία, πήρε μέρος και σημείωσε χρόνο 8.7, όταν το ρεκόρ της (παγκόσμιο) ήταν 7.3
- Μετά χάθηκαν τα ίχνη της. Ώσπου...
- Στο Κλήβελαντ στις 4 Δεκεμβρίου, η αστυνομία βρήκε το πτώμα της μέσα στο αυτοκίνητό της, που ήταν παρκαρισμένο μπροστά σ' ένα μεγάλο κατάστημα. Είχε

προηγηθεί ληστεία και οι νεαροί κακοποιοί, την σκότωσαν για άγνωστους λόγους, ακόμα.

- *Στην εξέταση που έγινε στα αντικείμενά της, ανακαλύφθηκε πως επρόκειτο για την διάσημη πρωταθλήτρια του στίβου.*
- *Στο νεκροτομείο που μεταφέρθηκε, οι γιατροί που έκαναν την νεκροψία, αισθάνθηκαν την μεγαλύτερη έκπληξη της ζωής τους: το πτώμα που είχαν μπροστά τους, δεν ανήκε σε γυναίκα, αλλά είχε όλα τα στοιχεία ανδρικών χαρακτηριστικών...*
- *Ο άνδρας της [...] δεν βρισκότανε στη ζωή, για να διευκολύνει την Αστυνομία. Ούτε κανείς άλλος, αφού δεν υπήρχαν συγγενείς...*
- *Η βεβαιότητα ότι ήταν το πτώμα της [...], της μεγάλης αθλήτριας που συνεκλόνησε τον κόσμο στην εποχή της, δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία. Αλλά, η διάγνωση των γιατρών, επίσης, δεν μπορούσε να είναι λάθος...*
- *Η είδηση διαδόθηκε σαν αστραπή στους αθλητικούς κύκλους των ΗΠΑ. Τρομερό σοκ και άλλη τόση έκπληξη. Ένας θρύλος του παγκόσμιου στίβου, δεν υπήρχε πια...Μαζί του, όμως, πήρε και την δόξα που είχε δημιουργηθεί από τις εκπληκτικές νίκες και τα φανταστικά ρεκόρ, για την εποχή.*
- *Όλα είχαν καταρρεύσει πάνω στο μαρμαρένια τραπέζι του νεκροτομείου στο Κλήβελαντ...*

3) Η ΑΚΟΛΑΣΙΑ ΕΔΙΩΞΕ ΤΟΝ ΠΑΛΙΟ ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟ ΣΑΒΒΑΤΟ 18 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1980, Σελίδα 6, Τεύχος 14573. *Ηπειρωτικός Αγών*

ΣΤΟ ΑΛΛΟΤΕ «ΣΕΜΝΟ» ΔΑΣΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΩΝΗΣ (υπέρτιτλος)

Η ακολασία «έδιωξε» τον παλιό ρομαντισμό (τίτλος)

ΑΜΒΟΥΡΓΟ, Οκτώβριος - το δάσος της Βουλώνης, εξακολουθεί τα πρωινά, να παρουσιάζεται στους Παριζιάνους περιπατητές, σαν μια όαση φυσικής ομορφιάς δίπλα στη γαλλική πρωτεύουσα, ενώ τα βράδια μεταβάλλεται σε ένα υπαίθριο κέντρο πορνείας.

Γυναίκα, άντρας ή κάτι ενδιάμεσο; Αδύνατο είναι πολύ συχνά να καταλάβει κανείς μέσα στη νύχτα το ανθρώπινο γένος, από το σλιπάκι και μόνο, του ξανθού πλάσματος...

Στη θέα του, τ' αυτοκίνητα φρενάρουν απότομα στο πεζοδρόμιο της λεωφόρου, ενώ κάποιος κύριος με γυαλιά- και μουστάκι, αφού ανταλλάζει κάποιες κουβέντες μαζί του, κατεβαίνει από την Πεζώ του, το παίρνει και χάνονται πίσω από τους θάμνους.

Λίγα μέτρα πιο κει, γύρω από μια αριστοκρατική 16^η συνοικία, δίπλα μένη μια ομάδα ανδρών. Στο εσωτερικό της, μια γυναίκα ξαπλωμένη στο ριγμένο κάθισμα αποκαλύπτει με νωχελικό τρόπο τα...πάντα. Το σώου διαρκεί εφτά λεπτά. Εισπράττει, και η Μερσεντές κυλάει μαλακά πιο κάτω...

Κοινωνική πληγή

Παρίσι, 1980. Στο δάσος της Βουλώνης, το μεγαλύτερο δάσος πόλης, σ' όλη τη Δύση, προσφέρεται πάνω στο δροσερό χορτάρι, ό, τι αγνοεί επιμελώς, κάθε παρισινός, τουριστικός οδηγός.

Όταν σκοτεινιάσει, με ομίχλη ή και με χιόνι ακόμη, το δάσος αυτό, στην αριστοκρατική 16^η συνοικία, δίπλα στο ακριβό Νειγύ, μεταμορφώνεται στον μεγαλύτερο οίκο ανοχής του γαλλικού έθνους, σε μια ανοιχτή κοινωνική πληγή.

Σκουρόχρωμα κορίτσια από τις Αντίλλες, φιγούρες χορευτικές που κάνουν νοήματα στους περαστικούς, ντυμένες με ανύπαρκτα ρούχα, άντρες που τσαλακώνονται κάτω από κέδρους κι έλατα, ένας κόσμος της νύχτας προσφέρεται στις πράσινες αλέες, που τσαλακώνονται κάτω από κέδρους της Ιππασίας των κοσμικών...

Η πλατεία Πιγκάλ, επιχείρηση ελεγχόμενη από αραβικά, κυρίως, κεφάλαια, παραχωρεί σιγά-σιγά τη θέση της στο κοντινό δάσος, που φιλοξενεί, γύρω στους 600 συνολικά ομοφυλόφιλους, πόρνες, τραβεστί, επιδειξίες και «βουαγιέρ»...

Ατέλειωτες ουρές αυτοκινήτων, από Μπέντλεϋ μέχρι Μίνι, σχηματίζονται καθημερινά, στους περιφερειακούς δρόμους της Βουλώνης, ενώ οι επιβάτες τους, ενώ οι επιβάτες τους, με φακό στο χέρι, αναζητούν τον ερωτικό σύντροφο μεσ' στα σκοτεινά δρομάκια

«Μυστήριο»

Κι εδώ ίσως, βρίσκεται και το «μυστήριο» της γοητείας των ερωτικών καταστάσεων που προκύπτουν στο Παρίσι: Γιατί είναι αλήθεια, πως το Άμστερνταμ, η Κοπεγχάγη ή το Σαιν- Πάουλι του Αμβούργου, προσφέρουν μαζικότερα την ερωτική ικανοποίηση.

Το Παρίσι, όμως, διαθέτει πάντα την «κρυφή» απόλαυση...Μέσα σε σκοτεινά δάση, ιδιωτικές βίλες, ή παράνομα κλαμπ, το δέλεαρ, δεν είναι «εκτεθειμένο». Για να το συναντήσει κανείς, χρειάζεται μια προσπάθεια, ειδικές γνώσεις, ή...συστάσεις.

Στο δάσος της Βουλώνης, ο πελάτης γλιτώνει τα 650 φράγκα μιας μπουκάλας ούισκι των «ειδικών» κλαμπ, ενώ ταυτόχρονα μπαίνει σ' ένα φυσικό χώρο, όπου οι κοινωνικοί φραγμοί, δεν αποτελούν εμπόδιο.

Και πράγματι. Στη σκοτεινή ανωνυμία του δάσους, ο κάθε επιχειρηματίας, μπορεί να κάνει μια σύντομη στάση, λίγο πριν επιστρέψει στην συζυγική εστία.

ΠΕΡΣΙΑ – ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑΣ

- 1) ΚΙ ΑΛΛΕΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΣΙΑ ΠΕΜΠΤΗ 18 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1980, Σελίδα 1, Τεύχος 14547, *Ηπειρωτικός Αγών*

ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΣΙΑ

ΤΕΧΕΡΑΝΗ 17- Τέσσερα ακόμη άτομα εκτελέσθηκαν κατά τις δύο τελευταίες μέρες στην Περσία, όπως γράφουν οι εφημερίδες της Τεχεράνης.

Δύο από τους εκτελεσθέντες είχαν κατηγορηθεί για λαθρεμπόριο ναρκωτικών και οι υπόλοιποι δύο για ομοφυλοφιλία και «βλασφημίες κατά των Θείων».

Οι εκτελέσεις αυτές έγιναν στην Ταυρίδα (ανατολικό Αζερμπαϊτζάν).

- 2) ΣΥΝΤΟΜΑ ΝΕΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 4 ΙΟΥΛΙΟΥ 1980, Σελίδα 6, Τεύχος 7496 , *Πρωϊνός Λόγος*

ΑΠΟ...ΑΝΑΤΟΛΗ...ΣΕ ΔΥΣΗ (στήλη)

TEXEPANH- Δύο γυναίκες και δύο άνδρες εκτελέστηκαν με λιθοβολισμό στην πόλη Κερμάν της Ν. Περσίας, μετά την καταδίκη τους για σεξουαλικά αδικήματα.

3) ΤΟ ΡΑΜΑΖΑΝΙ ΓΙΟΡΤΑΖΕΤΑΙ..., ΤΡΙΤΗ 5 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1980, Τεύχος 7522

Πρωϊνός Λόγος

Το ραμαζάνι γιορτάζεται με εκτελέσεις στην Περσία (τίτλος)

Συνέντευξη του Μπάνι Σαντρ (υπότιτλος)

TEXEPANH, 4 – Πέντε άτομα εκτελέστηκαν σήμερα το πρωί στην Τεχεράνη μετά από καταδίκη τους με την κατηγορία της εμπορίας ναρκωτικών, όπως μετέδωσε ο ραδιοσταθμός της Τεχεράνης.

Συνολικά, από τις 4 Ιουλίου που άρχισε το ραμαζάνι στην Περσία, έχουν εκτελεσθεί στην χώρα αυτή 198 άτομα για διάφορες αιτίες, από τα οποία 24 από την Παρασκευή μέχρι την Κυριακή. Μεταξύ των 24 ατόμων περιλαμβάνεται και ένας άνδρας που λιθοβολήθηκε στο Κέρμαν, μετά από την καταδίκη του για την δολοφονία ενός μικρού παιδιού με το οποίο είχε συνάψει ομοφυλοφιλικές σχέσεις.

Ο πρόεδρος της Περσίας, Μπάνι Σαντρ δήλωσε σήμερα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα πετύχουν να εξασθενίσουν την Περσική επανάσταση, όπως ακριβώς δεν πέτυχαν να νικήσουν τους Βιετκόνγκ στον πόλεμο του Βιετνάμ.

4) TEXEPANH ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΗΘΩΝ, ΤΕΤΑΡΤΗ 6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1980, Τεύχος 7523, Πρωϊνός Λόγος

Τεχεράνη:

Εκτελέσεις για αδικήματα ηθών (τίτλος)

TEXEPANH, 5 – Όπως μετέδωσε σήμερα ο ραδιοφωνικός σταθμός της Τεχεράνης, τέσσερις άνδρες που είχαν κηρυχθεί ένοχοι μοιχείας, λαθρεμπορίου ναρκωτικών και ομοφυλοφιλίας, εκτελέστηκαν χθες στην πόλη ΜΠΟΡΟΥΤΖΕΡΤ, 300 περίπου χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Περσικής πρωτεύουσας.

5) ΤΟ 24ΩΡΟ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 4 ΙΟΥΛΙΟΥ 1980, Σελίδα 2,

Τεύχος 14484, *Ηπειρωτικός Αγών*

Το 24ωρο στον κόσμο (στήλη)

[...]

ΤΕΧΕΡΑΝΗ 2 – Έξη άτομα εκτελέστηκαν χθες την αυγή, στο Νατζαφαμπάντ της νοτιοδυτικής Περσίας, και το Χαμαντάν της ανατολικής ανακοίνωσε ο ραδιοσταθμός της Τεχεράνης.

Τρεις από τους εκτελεσθέντες καταδικάστηκαν σε θάνατο για λαθρεμπόριο ναρκωτικών, δύο για ομοφυλοφιλικές σχέσεις και ένας για συνεργασία με τη μυστική αστυνομία του εκπτώτου καθεστώτος του Σάχη «Σαβάκ».

6) ΑΛΛΟΙ 4 ΕΚΤΕΛΕΣΤΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΤΕΧΕΡΑΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ 6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1980, Σελίδα 1, Τεύχος 14511, *Ηπειρωτικός Αγών*

ΑΛΛΟΙ 4 ΕΚΤΕΛΕΣΤΗΚΑΝ ΧΘΕΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΕΡΑΝΗ

ΤΕΧΕΡΑΝΗ 5 – Όπως μετέδωσε χθες ο ραδιοφωνικός σταθμός της Τεχεράνης, τέσσερις άνδρες, που είχαν κηρυχθεί ένοχοι μοιχείας, λαθρεμπορίου ναρκωτικών και ομοφυλοφιλίας, εκτελέστηκαν, χθες στην πόλη Μπορουτζέρτ, 300 περίπου χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της περσικής πρωτεύουσας.

Το ισλαμικό δικαστήριο της ανωτέρω πόλεως είχε καταδικάσει τους τέσσερις άνδρες, αλλά ο περσικός ραδιοσταθμός δεν παρέσχε περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τα αδικήματα καθενός από τους καταδικασθέντες.

Αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις
των πληροφορητών και πληροφορητριών

Μανόλης

65 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

[...] Η πλέον ορατή ήτανε μία στην περιοχή της [...] και της [...] όπου υπήρχε ένα άτομο το οποίο εκπορνευόταν, δεχόταν πελάτες στο ισόγειο του σπιτιού του. Το ήξερε όλη η γειτονιά βέβαια. Οι άνδρες κρυφογελούσαν και κατ' επέκταση και εμείς τα μικρά παιδιά γιατί μας έκανε μεγάλη εντύπωση η θηλυπρέπεια, το ότι από όπου περνούσε άφηνε άρωμα. Παρφουμαριζόταν πάρα πολύ. Το να έχει ένας άνδρας ενήλικας εκείνη την εποχή βαμμένο μαλλί ήταν εξωφρενικό και παράδοξο, να έχει βαμμένο κίτρινο το μαλλί, το να φοράει πολλά δαχτυλίδια, το να περπατάει όπως περπατάει μια γυναίκα. Η φωνή να είναι διαφορετική, η χροιά της φωνής. Η παιδική περιέργεια...αρκετές φορές όταν σταματούσε κάποιο αμάξι...συνήθως κάποιοι προχωρημένης ηλικίας θα λέγαμε...για εκείνη την εποχή ήταν το προχωρημένης 50 και άνω...σήμερα έχουν αλλάξει τα δεδομένα βέβαια...ε, στο άνοιγμα της πόρτας εμείς κοιτούσαμε να δούμε πως είναι μέσα το δωμάτιο αυτό...το οποίο είχε πάρα πολλούς πίνακες, πολλή χλιδή...δεν ξέρω, πρέπει να είχε και ηχομόνωση...δεν ξέρω τι γινόταν και ο συγκεκριμένος αυτός είχε δουλέψει και σαν χορευτής σε νυχτερινά κέντρα της Αθήνας παλιότερα. Λοιπόν, προκαλούσε και τα κρυφά γέλια των γυναικών της περιοχής. Αργότερα, όταν πήγαμε στο γυμνάσιο συμμαθητές από άλλες περιοχές προσπαθώντας να μας πικάρουν μας λέγανε «α, είστε από αυτή την γειτονιά;».[...]Μιλάμε για την περίοδο...[...] την δεκαετία του '60 και μέχρι σχεδόν το τέλος της δεκαετίας του '70 γιατί το τέλος του ήταν τραγικό καθώς σκοτώθηκε σε ένα τροχαίο που έγινε κοντά στο Αίγιο με υπεραστικό λεωφορείο του ΚΤΕΛ Ιωαννίνων και σκοτώθηκαν κι άλλοι, όχι μόνο ο ίδιος. Κάποιοι είπαν...εγώ δεν το έχω διασταυρώσει ποτέ αυτό βέβαια αλλά κάποιοι είπαν ότι προσπάθησε...τόρα αλήθεια ήταν; Ψέμα ήταν; Δεν το ξέρω...προσπάθησαν να του το φορτώσουν κιόλας το τροχαίο...ότι έκανε στριπτίζ στον διάδρομο του λεωφορείου και χάζευε και γελούσε ο οδηγός και γι' αυτό κάνανε μετωπική και σκοτώθηκε τόσος κόσμος. [...]Η ειρωνεία της

γειτονιάς εκείνης της εποχής...του είχαν αλλάξει το όνομα και το είχαν κάνει γυναικείο.
[...]

[...] σημεία συνάντησης και «ψωνίσματος» όπως λέγανε εκείνη την εποχή ήταν τα σινεμά. Κυρίως, σε δύο σινεμά...όχι ότι στα υπόλοιπα δεν γινόταν αλλά σε μεγαλύτερη ένταση εκεί... στον [όνομα κινηματογράφου] και στην [όνομα κινηματογράφου] δηλαδή εμείς στην εποχή που ήμασταν μαθητές του γυμνασίου, βλέπαμε ξαφνικά μες την μέση της ταινίας ειδικά στην [όνομα κινηματογράφου] που ήταν και μικρό σινεμά, είχε μια πλατεία με όχι πολλές θέσεις, ακόμη λιγότερες στον εξώστη. Οι τουαλέτες εν τω μεταξύ ήταν στον εξώστη. Κάποιοι...τους ξέραμε... εντάξει, που λέγανε ότι είναι γκέι...εκείνη την εποχή δεν το λέγανε έτσι βέβαια... [...]Πούστηδες λέγανε...δεν λέγανε γκέι...ποιος έλεγε γκέι...αν έλεγες γκέι θα σου λέγανε «τι είναι αυτό;». Κανένας μας δεν ήξερε τον όρο. Λοιπόν, έφευγαν πρώτοι...ήταν δυο συγκεκριμένοι τότε ο ένας ήταν, τότε ο άλλος και μετά από δευτερόλεπτα πήγαινε και κάποιος άλλος στην τουαλέτα μαζί του. Στην μέση της ταινίας πάντα, ποτέ προς το διάλειμμα και θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι μια φορά που μας είχε αρέσει πολύ το έργο γιατί το συνηθίζαμε μικροί αυτό...αν είχαμε περιθώριο...αν πηγαίναμε ξέρω εγώ στην πρώτη παράσταση της Κυριακής που ξεκίναγε 03:30 η ώρα, 03:30-05:30...μας άρεσε...το βλέπαμε και δεύτερη φορά και βλέπαμε ότι και αυτοί κάθονταν και δεύτερη φορά, ενδεχομένως κάθονταν και σε τρίτη παράσταση και κάτι ανάλογο γινόταν και στον χειμερινό [όνομα κινηματογράφου]και ήταν ένας τόπος συνάντησης ξεκάθαρα. [...]

[...]Για τον ανδρικό πληθυσμό γιατί οι γυναίκες που ήτανε στην κυριολεξία τότε...στην τεράστια πλειονότητά τους, νοικοκυρές αγνοούσαν λέξεις που σήμερα είναι δεδομένο ότι τις ξέρουν όλοι όπως το τι σημαίνει «νταβατζής». Αγνοούσαν τι θα πει λεσβία, δεν μπορούσαν να το ερμηνεύσουν τι είναι αυτή η λέξη. Μόνο για την ανδρική ομοφυλοφιλία ξέρανε αλλά και πάλι δεν δίνανε ιδιαίτερη σημασία εκτός αν άκουγαν από το περίγυρο να βρίζει κάποιον δηλαδή κάποιος αν ερχότανε σε αντιπαράθεση λεκτική σε δημόσιο χώρο με κάποιον ομοφυλόφιλο θα του το έλεγε κατάμουτρα για να τον στιγματίσει και να αποχωρήσει εκείνος, ντροπιασμένος και με το κεφάλι κάτω, «τι θες βρε πούστη να μας πεις εσύ τώρα; Άντε τώρα μην πω περισσότερα...». Αυτή ήταν η αντιμετώπιση. [...]

ANNA

48 ετών, trans αμφιφυλόφιλη γυναίκα

[...]έχω ακούσει ιστορίες και από τον μπαμπά μου και γενικότερα έτσι...αστικούς μύθους ξέρω 'γω για διάφορους για τους οποίους λέγανε ότι «αυτός ο τάδε ήταν μάγκας, ήταν κωλομπαράς» [...] και μάλιστα να ένα λογογραφικό στοιχείο που νομίζω ότι είναι και ανθρωπολογικό και θα σου αρέσει. Συνήθως, οι κωλομπαράδες στα Γιάννενα ασχολούνταν με περιστέρια και πήγαιναν τα πιτσιρίκια ξέρω 'γω εκεί πέρα, τα μάζευαν για τα περιστέρια να τους κάνουν περιστεράδες και γινόταν το αλισβερίσι. Ήτανε...εγώ αυτά τα ξέρω μέσα από τον πατέρα μου και τις αφηγήσεις του και σε κουβέντες που...σε καφενεία που έχω ακούσει ήταν ότι υπήρχαν κωλομπαράδες αρκετοί, νομίζω οι πιο πολλοί ήταν στην [...]και οι πιο πολλοί κωλομπαράδες ήτανε περιστεράδες. [...] οι κωλομπαράδες *straight* θεωρούνταν...[...] Κοίταξε, στα Γιάννενα...γενικά, υπάρχει αυτό, ότι κάνουν την δουλειά τους με οποιοδήποτε κόστος. Υπάρχει αυτή η νοοτροπία σε αυτή την πόλη και πολύ φοβάμαι ότι θα αργήσει πάρα πολύ να την ξεπεράσει τη νοοτροπία αυτή αλλά γενικότερα ναι, ότι όταν κάποιος είναι ενεργητικός είναι μαγκιά! [...]

[...] το [Κισμέτ] ήταν ένα μαγαζί γενικά *openmind* μαγαζί από κάθε άποψη. Είχε μια δική του φιλοσοφία το[Κισμέτ], δεν ήταν όμως *friendly* ή οτιδήποτε. Είχα έναν φίλο γκέι εδώ στα Γιάννενα, μεγαλύτερης ηλικίας, ανοιχτά γκέι ο οποίος πήγαινε σε οποιοδήποτε στρέιτ μαγαζί, στα μπουζούκια και τέτοια πράγματα. Πολλές φορές βέβαια γινόταν αντικείμενο χλεύης, όχι από μένα φυσικά από τους αντράκλες τους Γιαννιώτες ή τις Γιαννιώτισσες ξέρω γω. Ήταν η καρικατούρα που είχε περάσει για τους θηλυπρεπείς γκέι μάλιστα τότε η κουλτούρα της εποχής ρε παιδάκι μου, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση. Αυτός ο άνθρωπος τώρα είναι σε μία ιδιαίτερα μεγάλη ηλικία και υποφέρει από μοναξιά και τα λοιπά. Έδωσε τις μάχες του εδώ πέρα γιατί ήτανε και του το είπα και το θεωρώ επικό το ότι «έζησες ανοιχτά στα Γιάννενα ως γκέι». Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα όμως να μην μπορεί να στεριώσει σε σχέση και αυτή τη στιγμή είναι μόνος του, σε κατάθλιψη θεωρώ, που βιώνει τις δικές του ματαιώσεις και έχει να κάνει πάρα πολύ με την περιοχή μας σε σχέση με αυτή τη γενιά. [...] εμένα ο μπαμπάς μου είχε την [Τούνδρα], έτσι...ναι, ο μπαμπάς μου την άνοιξε ως [Τούνδρα] δηλαδή ήτανε η [...]που την είχε πάρει μαζί με

τον συνέταιρό του, είχαν το *roof garden* και μετά έκανε ανακαίνιση την [...]και την έκαναν[Τούνδρα]. Ας πούμε, ερχόταν γκέι άτομα τότε, ήταν ένα *friendly* περιβάλλον παρόλο που ο μπαμπάς μου είναι πατριαρχικός, ήταν μάλλον...πατριαρχικός, ομοφοβικός στις κουβέντες ξέρω γω και τα λοιπά, πάντα, είχε γκέι φίλους. Είχε ένα γνωστό γκέι [...] από την Αθήνα, ο οποίος ερχόταν και τον βοηθούσε και στο μαγαζί όσον αφορά κάποια πράγματα... [...]ζούσε Αθήνα αλλά όταν ερχόταν στα Γιάννενα θα ερχόταν στην [...] και ακόμα και εδώ στα Γιάννενα είχε φίλους γκέι που ήτανε ανδροπρεπείς ξέρω γω αλλά το είχε ο κόσμος τούμπανο, «ο πούστης» λέγανε. Παρ' όλα αυτά είχε καλές σχέσεις μαζί τους και τον βοήθησαν κιόλας...Τώρα, που είπες για μαγαζιά θυμάμαι για ένα μαγαζί που λέγανε ότι το είχε ένας γκέι και εκεί γινόταν και τα πρώτα αυτοσχέδια *drag shows* της εποχής, τώρα μιλάμε στα 70s και στα 80s...ο [...], ο οποίος ήτανε στο...πως την λένε την περιοχή μωρέ...το Βιετνάμ το λέγαμε εδώ στα Γιάννενα...[...] [...]Και εκεί γινότανε και τα πρώτα αυτοσχέδια *drag shows* δηλαδή... [...]Ήτανε γκέι, παντρεμένος με παιδιά ο οποίος φορούσε και κάνα φουστάνι ξέρω γω και έκανε τα δικά του τέτοια εκεί μέσα... [...]Καφενείο, καφενείο-μπαρ, ναι. [...]Ναι και πήγαιναν...εντάξει, για χαβαλέ πήγαιναν οι άλλοι...[...]

Μενέλαος

39 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

[...]Υπήρχε και σαν ατάκα και σαν λέγειν ρε παιδί μου, η βρισιά «θα σε γαμήσω» και έφτανε σε επιθετικό σημείο ρε παιδί μου να σου περιγράφει κάποιος ότι θα σε γαμήσει και λες οκ αρχίζει και γίνεται awkward και σαν αντίληψη δηλαδή περίεργο αυτό που περιγράφεις. Εγώ δούλεψα οικοδομή αρκετά νωρίς και εγώ δούλευα με οικοδόμους που ήτανε σε μεγαλύτερη ηλικία, έπαιζε αυτή η ατάκα, το «α, το αδύνατο αγοράκι το πηδάμε» και είναι κουλ. Αυτό ήταν κουλ και έλεγες οκ. [...] Σε φάση το συζητούσανε ξέρω γω και έλεγες οκ...εγώ ήμουν σε φάση...το αντιλαμβανόμουν τότε ότι είναι γκέι όλοι... [...] Θυμάμαι δούλευα με ένα παιδί ρε παιδί μου που ήταν πολύ έτσι αδυνατούλης, ήτανε ήσυχος...ένα ήσυχο παιδάκι ήτανε απλά, δεν ήταν κάτι ρε παιδί μου...νομίζω straight ήταν ο άνθρωπος, δεν ήταν καν...δεν τον στόχευσαν επειδή ήταν γκέι και του κάναν bullying για αυτό το πράγμα αλλά του λέγανε ξέρω γω του τύπου ότι «άμα δεν τελειώσεις την δουλειά, θα σε γαμήσουμε» και κάτι τέτοια και πήγαινε σε ακραίο βαθμό και καταλάβαινες από τα συμφραζόμενα ρε παιδί μου ότι οι τύποι πρέπει να έχουν κάνει και τέτοια πράγματα και λες οκ, περίεργη αντίληψη.[...]

[...]Όταν αρχίζαμε να φτιάχνουμε ρε παιδί μου τις παρέες μας, αρχίσανε οι παρέες μας να έχουν και πιο πολιτική ταυτότητα, δημιουργήσες το chamber effect σου, άρχισες να έχεις το φίλτρο και να βλέπεις ότι στον δικό σου περίγυρο υπήρχαν γκέι πια γιατί όντας αριστερές οι παρέες οι δικές μας άρχισαν να υπάρχουνε γκέι, άρχισαν να υπάρχουνε ανοιχτά...άρχισαν να ανοίγονται σε εμάς αλλά ήταν τελείως διαφορετικό όμως ακόμα και τότε από τον περίγυρο της πόλης...η πόλη δεν ήταν έτσι ακόμα και υπήρχαν και τα στέκια τους ρε παιδί μου, υπήρχανε πολύ κλασικά στέκια στα Γιάννενα δηλαδή το περιοδικό Το κράξιμο, πως λεγότανε, το γκέι περιοδικό της Ρεβενιώτη...νομίζω αυτό πρέπει να είχαν αναφορές για την πόλη που είναι τα γκέι στέκια ρε παιδί μου, σε φάση νομίζω προστασία και αυτό το είχαμε μάθει από γκέι φίλο μας τότε στο λύκειο. Μας είχε πει ότι τα γκέι στέκια των Ιωαννίνων σύμφωνα με το περιοδικό και νομίζω μας είχε αυτό...τώρα, μπορεί να κάνω και λάθος και μας είπε 2-3 μπαρ που δεν ξέραμε ότι ήταν αυτό ρε παιδί μου...[...]το ένα ήταν το [Κισμέτ], το τωρινό[...]. Το άλλο ήτανε...περίμενε να θυμηθώ πως λεγότανε...[Πειρατής] νομίζω λεγότανε. Ήτανε μέσα στο...που ήταν το[...], ένα πολύ underground μπαράκι ρε παιδί μου... [...] πολύ μικρούλικο...νομίζω

[Πειρατής] λεγότανε[...] Ότι σα ναυτικό έτσι theme μέσα, κάτι τέτοιο. Αυτό θυμάμαι, ήμουν πολύ μικρός και το άλλο ήταν ένα πάρα πολύ γνωστό μαγαζί το οποίο ήταν πολύ γνωστό και ήταν όλη η πόλη ρε παιδί μου εκεί μέσα απλά, προφανώς θα ήτανε και ένα σημείο επαφής και για τους γκέι. [...]Θυμάμαι αυτά τα τρία που μας τα είχε πει ρε παιδί μου και ήτανε γκέι στέκια ξέρω γω. Τα undercover γκέι στέκια.[...]

[...]Bi, ήταν bisexual ρε παιδί μου, ήταν ανοιχτά στο πως θα φλερτάρει. Είχε κοπέλα, θα έπαιρνε και αγόρι από το χέρι και θα προσπαθούσε να φιλήσει αγόρια και τέτοια αλλά δεν ήταν κάτι συζητήσιμο δηλαδή δεν ήταν κάτι που... [...]δηλαδή ήταν και αυτό το οποίο δεν ξέρω πόσο σήμερα θα στεκόταν κάτι τέτοιο. Ένας φίλος σου για παράδειγμα που πηγαίνει ανοιχτά με άντρες και με γυναίκες, δεν θα σου κρύψει την ταυτότητά του ρε παιδί μου, θα σου πει ότι είναι bi, θα σου το πει φαντάζομαι πιο εύκολα από ότι τότε. Τότε, δεν ήταν! Ήταν straight. Στην κουβέντα ρε παιδί μου, στην πράξη δεν ήταν καθόλου straight, ήταν bi. Ήταν ένα χιούμορ κλασικό της παρέας που έλεγε «μην πάτε στο σπίτι του [...] μόνοι σας για μουσική» γιατί ήταν μουσικός αυτός «άλλο θέλει, δεν θέλει να παίζει κιθάρα». [...] το βλέπαμε όλοι. Ήταν ανοιχτό αλλά δεν το συζητούσαμε. Συζητούσαμε τα πάντα, τα γκομενικά του, για τα κορίτσια του και τίποτα για τα αγόρια του. Ήτανε ένα...κι αυτό φαντάζομαι ένα...στοιχείο της εποχής ήταν φαντάζομαι αλλά ναι, τρομερή περίπτωση, την θυμάμαι γιατί το σχολιάζαμε αυτό συνέχεια. [...] Πήγαινε για παράδειγμα για ρούχα κι έμπαινε μέσα στα μαγαζιά και έλεγε «θέλω αυτό το μπλουζάκι», του έλεγαν «αυτό είναι γυναικείο ρούχο» και έλεγε «ναι, το ξέρω» και έπαιρνε ακραίο ρούχο νυχτερίδα μανίκι, μπούστο ανοιχτό και παντελόνι καμπάνα χίπικο. Είχε χίπικα χαρακτηριστικά. Αδύνατος, μούσι, μακρύ μαλλί και τέτοια. [...]Σκέψου ότι ήταν ένας τύπος που μπορεί να φορέσει...είχε βάλει το μάτι, είχε βάλει τα νύχια του αλλά πιο πολύ ρε παιδί μου της περσόνας το ντύσιμο και επειδή είχε αυτή την άνεση να ντύνεται όπως θέλει, να φοράει ό, τι θέλει, ήταν και άνετος και να παίζει μπάλα με όποιον θέλει, να πάει με άντρες αλλά πως να σου πω...παρόλα αυτά ενώ ήταν φουλ ανοιχτός σε όλα ρε παιδί μου και ακομπλεξάριστο άτομο για την εποχή τότε, δεν το ακούμπαγες αυτό, ήταν κάτι που δεν το συζητούσαμε και αν το πέταγε κάποιος στην παρέα υπονοούμενο ρε παιδί μου θα το πέρναγε στο ντούκου, δεν τον ένοιαζε καν. Ήταν κάπως ρε παιδί μου σαν «ξέρω ότι δεν θα το καταλάβετε εσείς», σα να είναι 10 χρόνια μπροστά από εμάς και το άφηνε. Κάπως έτσι και δεν τον θεωρώ κομπλεξαρισμένο άτομο τον συγκεκριμένο. [...]

Ορφέας

25 ετών, cis ετεροφυλόφιλος άνδρας

[...] Εγώ νομίζω ότι δεν υπάρχει περίπτωση κάποιος που θα έχει στο μυαλό του έναν άνθρωπο γκέι, να μην θεωρεί αυτόματα δεδομένο ότι είναι αυτός που τον «παίρνει»... [...]ότι είσαι γκέι σημαίνει ότι είσαι...αν δεν το φτάσουμε σε χαρακτηρισμούς «πούστηδες» και τέτοια...γκέι τι σημαίνει; Ότι έχεις έναν σεξουαλικό προσανατολισμό ο οποίος -όχι για μένα, προφανώς...[...]Οπότε, γκέι τι σημαίνει;[...] στο μυαλό του αλλουνού όταν θα τους πεις γκέι, αυτομάτως το πρώτο πράγμα που θα σκεφτεί είναι ότι όσον αφορά τον σεξουαλικό προσανατολισμό είναι ότι «τον παίρνει»...[...] η πρώτη εικόνα κάποιου που δεν είναι απελευθερωμένος, σημαίνει ότι γκέι=τον παίρνω και όχι τον δίνω. [...] δηλαδή σημαίνει ότι...πως το εννοώ όμως, το «παίρνω» και το «δίνω»; Είμαι straight, τον «δίνω» σε γυναίκες, είμαι γκέι «τον παίρνω» από άντρες δηλαδή αν δεν κάτσεις να το αναλύσεις, το πρώτο πράγμα που συνεπάγεται σε πολλούς είναι ότι γκέι σημαίνει ότι είμαι παρεμφερής με τις γυναίκες και μου αρέσει να μου «τον δίνουν». Είναι δύσκολο ο άλλος να αντιληφθεί ότι ένας γκέι, με αυτόν τον σεξουαλικό προσανατολισμό [...] πολλοί δεν πάει το μυαλό τους μέχρι εκεί, δεν πάει να καταλάβουν, να συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχουν και γκέι που «τον δίνουν», που είναι πιο αρρενωποί ας πούμε, αν πρέπει να βάλουμε τους χαρακτηρισμούς έτσι...[...] Αν βάλουμε χαρακτηρισμούς αρρενωπός-θηλυπρεπής, υπάρχουν και γκέι που είναι αρρενωποί. Αυτοί όμως, δεν έρχονται αυτόματα στο μυαλό του άλλου που θα μιλήσει για γκέι καταστάσεις. Πρώτα πάντα, έρχεται ο θηλυπρεπής. Τι να πω...τουλάχιστον, έτσι έχει τύχει στο 80% των ανθρώπων που έχω συζητήσει εγώ επί του θέματος με τους οποίους δεν είναι του βασικού μου κύκλου, που έχουμε κάνει γενικές συζητήσεις... [...] Αυτό είναι, είναι αυτό...είναι αυτόματα η σκέψη...[...]

[...] Και αυτόν γκέι τον χαρακτηρίζουν αλλά δεν στέκονται τόσο σε αυτόν γιατί πολύ απλά νομίζω ότι το κοροϊδευτικό της υπόθεσης, το υποτιμητικό της υπόθεσης για αυτούς είναι ότι «τον παίρνεις». Εσύ «δώστον» και σε σκυλί. Το ότι «τον παίρνεις» και το ότι είσαι παθητικός είναι αυτό που σε κάνει γκέι στο μυαλό πολλών... [...]γιατί σε υποβαθμίζει μπροστά στην αρρενωπότητα του ίδιου τους ή αυτού που θεωρούν οι ίδιοι ότι πρέπει να είναι ένας άντρας. Πρέπει να είναι ένας άντρας αυτός που τον δίνει (χτυπάει το χέρι στο τραπέζι) όσον αφορά στο σεξουαλικό κομμάτι. Οπότε, και γκέι να είσαι, αν τον δίνεις, είσαι σε καλύτερη μοίρα από αυτόν που τον παίρνει. Εγώ έτσι το έχω φιλοσοφήσει πάντα με βάση το τι μου λένε... [...] Δεν υπάρχει περίπτωση κάποιος...πολύ

δύσκολα θα σου αναφέρει «ναι, αλλά ξέρεις υπάρχουν και αυτοί που τον δίνουν και...». Το πρώτο πράγμα που θα σου πουν και θα είναι αυτόματο «είσαι γκέι, είσαι πούστης, τον παίρνεις» τον κάνουν, τον ράνεις...δεν θα πάμε σε ανάλυση εκτός αν αναγκάσεις εσύ τον συνομιλητή σου να μιλήσετε... [...] Όσο μειώνονται οι ηλικίες υπάρχει λίγο μια...υπάρχει δηλαδή διαφοροποίηση, πάντα όμως, ξεκινάμε από αυτό. Νομίζω πολύ δύσκολα κάποιος...το πρώτο πράγμα που θα του πεί στο μυαλό δεν θα πει ότι είναι αυτός που «τον παίρνει». Ότι του αρέσουν οι άντρες, άρα του αρέσουν...δεν ξέρω...το περιβάλλον μου...[...]

Ρόζα

35 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

[...] ξέρω ότι όταν ήμουνα πιτσιρίκα το μόνο μαγαζί που δήλωνε gay-friendly ήταν το [Κισμέτ] στην [...] που το λένε τώρα [...], που δεν ξέραμε καν τι σημαίνει αυτό για να είμαι ειλικρινής όταν ήμασταν εμείς πιτσιρίκια δηλαδή έπρεπε να το ψάξουμε για να καταλάβουμε και όχι στο ίντερνετ γιατί δεν πολυδούλευε, κάποιον ρωτήσαμε μάλλον. Επίσης, εγώ η πρώτη φορά που είδα ανοιχτά ας πούμε, πως το λένε έτσι...εκδήλωση συναισθημάτων ας πούμε, έντονα ήτανε στο [Burroughs]. Στο [Burroughs] δηλαδή έχω δει άτομα να φιλιούνται...πουθενά αλλού... [...]Κορίτσια, αγόρια δεν έχω δει ποτέ, όχι...στα Γιάννενα δε νομίζω... [...]αλλά μόνο στο [Burroughs] έχω δει έτσι ανοιχτά [...]

[...] Ναι, είναι. Έχω δει δηλαδή...τόρα, φοβάμαι μην κάνω λάθος με τους όρους...δηλαδή και αγόρια που είναι ντυμένα με φορέματα σε κάποια events που δεν είναι κάποιο event τέτοιου τύπου, απλά έτσι ήρθαν για να πιούν το ποτό τους, έχω δει, ναι. Γενικά, ο [Δύστροπος Γρύπας] πάντα υποτίθεται ότι ήταν ανοιχτός χωρίς να το λέει γιατί δεν χρειαζόταν, ήταν λίγο πιο alternative μέρος από όταν ήμουνα εγώ πιτσιρίκα. Ε, ναι υπάρχει μια ελευθερία εκεί μέσα γιατί είναι ανοιχτοί κι αυτοί εκεί...[...]

[...] υπήρχε στο οικογενειακό περιβάλλον, υπάρχουνε δύο άντρες οι οποίοι είναι ομοφυλόφιλοι...ο ένας είναι ανοιχτά...είναι...ήταν επίσης...τόρα πρέπει να είναι γύρω στα 43 αν δεν κάνω λάθος. Θα σου πω...εκεί άργησε πάρα πολύ να το πει στους γονείς του και άργησε να το πει γιατί ήτανε εξαιρετικά ομοφοβικοί, εξαιρετικά όμως δηλαδή θυμάμαι ότι ο πατέρας του ήταν από τους τύπους που καθόταν στο καφενείο και θα έλεγε έτσι βροντερά ότι «μην μου βγει το παιδί πούστης ή ναρκομανής» πάρα πολύ έντονα δηλαδή...και προφανώς ο άλλος δεν το έλεγε και μετά εξαφανίστηκε δηλαδή έφυγε Γιάννενα αρχικά, σπούδασε και μετά εξαφανίστηκε, έφυγε Γερμανία και δεν είχε και πολλές επαφές μαζί τους. Τώρα πλέον, έρχεται πολύ σπάνια και τους βλέπει αλλά από όσο γνωρίζω δεν έχουνε σχέσεις και πολύ αγαπημένες δηλαδή έρχεται τυπικά, δεν θέλει πολλά-πολλά.[...]Ο δεύτερος, από το οικογενειακό περιβάλλον εννοώ, δεν είναι ανοιχτά γκέι...βέβαια, είναι θέμα άρνησης ξεκάθαρα...[...] μιλάμε για μία περίπτωση που το γνώριζε ο ίδιος από πολύ μικρός δηλαδή δεν πάλεψε ποτέ με την σεξουαλικότητά του και με την ταυτότητά του. Φοβάται να το πει πάρα πολύ, θεωρεί ότι δεν θα τους ξαναδεί. Βέβαια, ο πατέρας του εμένα μου έχει πετάξει κάνα δυο...δεν ξέρω αν ήθελε να με

ψαρέψει ή για να του μεταφέρω ότι τον αγαπάει ή ότι δεν έχει και τόσο σημασία. Του το έχω πει αλλά εκείνος φοβάται...[...]μου είπε ότι η γυναίκα του τον βάζει να παίρνει τηλέφωνο το βράδυ για να δει που είναι όταν αργεί όσο ζούσε μαζί τους ακόμη γιατί τώρα είναι 30 αυτός, τότε πρέπει να ήταν 24...κάπου τόσο...και μου είπε ότι «εγώ δεν θέλω να τον παίρνω γιατί μπορεί να είναι με το αγόρι του ή το κορίτσι του εκείνη την στιγμή» και δεν θέλει να ενοχλήσει. Νομίζω ότι ήταν είτε ψάρεμα είτε ήθελε να το μεταφέρω ότι όλα είναι εντάξει αλλά η αλήθεια είναι ότι πιο πολύ φοβάται την μάνα του γιατί θεωρεί ότι ο πατέρας του μπορεί να φρικάρει για καμιά βδομάδα και μετά θα του πει «γύρνα πίσω παιδάκι μου». Ναι, την μάνα του φοβάται κυρίως. Ναι, ναι. Θεωρεί ότι ο πατέρας του μάλλον θα το χωνέψει, είναι λίγο πιο εκρηκτικός αλλά ξέρει ότι μετά θα του φύγει γιατί είναι και πολύ συναισθηματικός. Η μητέρα του είναι λίγο πιο συγκροτημένη, πιο ψυχρή...αυτός είναι ο φόβος του. Επίσης, φοβάται ότι...τον αδερφό του...ότι δεν θα τον ξαναφήσει να δει τον ανιψιό του. Είναι ο μεγαλύτερος του φόβος οπότε δεν... [...]Κοίταξε, είναι αυτό...ας πούμε, το λέει συνέχεια επειδή είναι σε σχέση πάρα πολλά χρόνια ο συγκεκριμένος, νομίζω 7 ή 8 χρόνια, είναι λογικό να νευριάζει γιατί ας πούμε, μου λέει για τον άλλον ξάδερφό μας ότι «κάθε μήνα χωρίζει και κάθε μήνα μας φέρνει την καινούρια σχέση στο χωριό και εγώ είμαι σε σχέση σταθερή 7 χρόνια και δεν μπορώ να τον φέρω σε έναν γάμο, σε μία βάφτιση, σε ένα πανηγύρι...δεν μπορώ». [...]

[...]Τα συνθήματα; Α, κοίταξε, κάποια είναι πανέξυπνα, κάποια προσπαθούν να πάρουν πίσω την δύναμη δηλαδή την δύναμη κάποιων λέξεων που έχουνε γίνει βρισιές που υπάρχει, υπάρχει το κίνημα γενικά...[...]το κάνεις reclaim. Καλά κάνουν...κάποια ήταν πολύ βίαια...δε νομίζω ότι υπάρχει λόγος στο Pride, για μένα...κατάλαβες τι εννοώ; [...]γιατί αυτοί είναι και αυτοί τα γράψανε, κατάλαβες; Αυτό είναι μόνο...τώρα, από εκεί και πέρα... [...]...κοίταξε, όντως κάποια συνθήματα είναι πανέξυπνα...για τα ψηλοτάκουνα ξέρω γω και την φουστίτσα είναι πανέξυπνα δηλαδή καλά σου λέει. Θέλει συνθήματα έντονα μωρέ, εντάξει...είναι σαν μια μικρή επανάσταση η πορεία. Πρέπει να είναι δυναμική! [...]

Φοίβος

65 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

[...]Στην πρώτη, την μεγάλη μου την σχέση...ξέρεις, δεν είναι εύκολο να πεις είμαι παθητικός, είμαι ενεργητικός, συνήθως είναι και από τα δύο. Βέβαια, εγώ στις περισσότερες σχέσεις, τα περιστασιακά...στις άλλες δύο σχέσεις μου δηλαδή ήμουν παθητικός και με τους εκδιδόμενους, escort πάντα παθητικός. Για να λειτουργήσω ενεργητικά πρέπει να είμαι πολύ κοντά στον άλλο. Είναι ο καθένας πως το νιώθει αυτό. [...]Σε μία πολύ μεγάλη, σε μία μακροχρόνια σχέση πολύ συχνά δεν υπάρχουνε ρόλοι ενεργητικού, παθητικού ή μπορεί να...εγώ ξεκίνησα την πρώτη μου σχέση ως παθητικός αλλά στην πορεία επειδή ήτανε vers¹⁵⁴ ο φίλος μου και δεν το ήξερε, νόμιζε ότι είναι ενεργητικός, έγινα κι εγώ vers μαζί με αυτόν. [...]Υπάρχει και σήμερα αυτή η αντίληψη. Ότι ένας που είναι ενεργητικός και μπορεί να υπάρξει με άντρα, να λειτουργήσει με άντρα, σίγουρα μπορεί να λειτουργήσει και με γυναίκα. Υπάρχει αυτή η...τόρα βέβαια, στο μυαλό του καθενός δεν μπορώ να μπω αλλά νομίζω ότι και στην αρχαιότητα, στην αρχαία Αθήνα δεν ήτανε τόσο αρεστοί οι παθητικοί ομοφυλόφιλοι γιατί οι ενεργητικοί δεν εθεωρούντο ομοφυλόφιλοι. [...]Στις σύγχρονες κοινωνίες όχι αλλά...[...]υπάρχει μία τέτοια...υπάρχει και αυτή η άποψη.[...]

[...]Στο [Κισμέτ]έχω γνωρίσει κάποιον, μου είχε δώσει ραντεβού εκεί. Παλιά, που λεγότανε[Κισμέτ]. Αυτός μου το είχε προτείνει, εγώ δεν το ήξερα ως μαγαζί, είχα πάει αλλά δεν...και το συνδυάζω τώρα με αυτό που λες εσύ, ότι γινότανε παιχνίδι. Μπορεί και άτομα που δουλεύουνε εκεί να δίνουνε μία τέτοια τάση στο μαγαζί γιατί τα gay friendly μαγαζιά είναι μοδάτα μαγαζιά. Υπάρχουνε πάρα πολλοί straight που κολακεύονται να έχουνε γκέι φίλους. Δεν ξέρω γιατί. Μας θεωρούν εξωτικό είδος.[...]

[...]Εντάξει, πάντα έπαιρνα μέτρα προφύλαξης. Δυο φορές που έκανα σεξ χωρίς προφύλαξη αισθάνθηκα πολύ φοβισμένος και μάλιστα την δεύτερη φορά έκανα με το αυτοκίνητό μου 3 ώρες και ένα τέταρτο για να φτάσω στην Αθήνα όπου πήγα στο Λαϊκό νοσοκομείο και πήρα αντιρετροϊκή αγωγή, η οποία είναι η Pep, post exposure προφύλαξης για έναν, δύο μήνες; Τρεις μήνες; Δεν θυμάμαι. Για καιρό πάντως, έπαιρνα αυτή την αγωγή και δεν είχα εκτεθεί όμως...[...] Από ότι φάνηκε, από ότι κατάλαβα εγώ

¹⁵⁴ Vers: από το versatile. Είναι όρος που περιγράφει το άτομο που προτιμά τόσο τον «ενεργητικό» ρόλο όσο και τον «παθητικό» ρόλο στο ομόφυλο σεξ.

δεν είχα εκτεθεί. Πάντως, πήρα αγωγή από φόβο. Δεν είναι η Prep αυτή, η Prep pro exposure, ήτανε η Per η οποία εντός 72 ωρών πρέπει να την πάρεις. Αν την πάρεις εντός 48 είναι ακόμα καλύτερα ή εντός 24. Εγώ είχα πάει και έτρεχα με το αυτοκίνητο γιατί δεν ήθελα να περάσουν οι 48 ώρες επειδή παίδεψα πολύ το μυαλό μου μέχρι να αποφασίσω ότι πάω στην Αθήνα.[...]

[...]έχω ακούσει κι άλλα ότι όταν είχαν ανοίξει τα σύνορα με την Αλβανία, ερχόντουσαν οι απελπισμένοι και εξαθλιωμένοι Αλβανοί και τους βούταγαν από τα ΚΤΕΛ. Πηγαίνανε στις τουαλέτες των ΚΤΕΛ,, τα παλιά ΚΤΕΛ. Τα έχω ακούσει, ότι υπήρχανε τέτοια περιστατικά[...]

Φίλιππος

35 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

[...] Ωραία, ήταν φαντάσου μέσα στην καραντίνα ένα παιδί το οποίο εγώ του την έπεσα πολύ...και σε άντρες και...κατά κύριο λόγο σε άντρες γιατί δεν θεωρώ ότι είναι κακό να εκφράσεις σε κάποιον το ότι είναι ωραίος, δεν το πάω χυδαία τύπου θέλω να πελεκηθούμε...κι αυτός μου είχε πει «να, εγώ δεν έχω ξανακάνει κάτι με άντρα και θα το δούμε. Θέλω όταν έρθω να είσαι λίγο πιο fem» και λίγο «να ντυθείς». Εγώ...δεν με νοιάζει...είμαι σε φάση «θες να ντυθώ; Θα ντυθώ!» και σου λέω πάντα είναι ο καθένας τι μου βγάζει. Εννοείται, δε ντύθηκα...χέστηκα...σιγά μη ντυθώ για τον κάθε καραγκιοζάκο και του λέω...έρχεται...μου λέει «αλλά να ξέρεις δεν είμαι γκέι», «ωραία, μαζί σου» του λέω. Έρχεται και θυμάμαι ότι κάνουμε σεξ κανονικά γιατί θυμάμαι μου είχε πει «θέλω να βάλεις να παίζει πορνό στην τηλεόραση για να καυλώσω» κι αυτά και του λέω «δε νομίζω να το χρειαστείς». Μπορεί να έβαλα αλλά ήταν πολύ λίγο γιατί δεν χρειάστηκε και κάναμε πάρα πολύ ωραίο σεξ όντως και μετά του έλεγα «γιατί να μην το δούμε και κάπως αλλιώς αφού περνάμε πολύ ωραία στο κρεβάτι;» και μου λέει «όχι, γιατί δεν είμαι γκέι». «Ρε παιδί μου» του λέω «πως να σου το πω αλλιώς; Δεν σου λέω ότι είσαι γκέι και δεν με νοιάζει τι δηλώνεις αλλά straight δεν είσαι» [...]

[...]Κοίτα, εγώ ήρθα στα Γιάννενα και έμενα πάντα στην περιοχή κοντά στο [...] γιατί μου αρέσει πάρα πολύ. [...]. Πάντα, πάντα! Και ήταν ένα μαγαζί τότε στο [...] και περνούσα κάθε μέρα για να πάω στη σχολή ή στη δουλειά που παράλληλα δούλευα και έβλεπα έναν τύπο που πάντα είχαμε ένα περίεργο eye-contact. Πάντα, πάντα. Δεν μου πέρναγε αδιάφορος. Τότε, που είχα περισσότερη επικοινωνία με τους συγγενείς μου, με τις ξαδέρφες μου. Της λέω «τον ξέρεις;», μου λέει «τον ξέρω» και αυτά και «αυτός» μου λέει «δεν ξέρω αν είναι γκέι» και απλά, της λέω ξέρεις ότι εγώ το Σάββατο, την Κυριακή το πρωί θα πίνουμε το πρωί καφέ μαζί». Μου λέει «αποκλείεται». Πήγα, τον προσέγγισα κράου, ότι εγώ θέλω αυτό κι αυτό. Νομίζω τον προσέγγισα εγώ και μου είπε «ωραία, κι εγώ θέλω να γνωριστούμε». Έτσι, γνωριστήκαμε και ήμασταν μαζί με αυτόν τον άνθρωπο νομίζω 2 ή 2,5 χρόνια. Ήταν ελεύθερος αλλά ήταν και από τα άτομα που δεν ήξεραν οι φίλοι του για αυτόν. Εγώ πάντα ήμουν του τύπου ότι «δεν είναι ντροπή να το πεις και αν οι φίλοι σου σε αγαπάνε θα είναι εκεί» δηλαδή τα αυτονόητα αλλά δεν κατακρίνω και δεν ρίχνω ευθύνη σε κανέναν γιατί όταν είσαι κάπου όπως είναι τα Γιάννενα που είναι χωριό, μπορεί ρε παιδί μου να σκεφτείς ότι αν εγώ τους πω κάτι που ήταν ένας άνθρωπος

ο οποίος ήτανε τότε νομίζω 40, δεν θυμάμαι...39-40 πρέπει να ήτανε ρε φίλε...μην ήταν και λίγο μικρότερος και ξέρεις λόγω του ότι δεν σε έχουν δει ποτέ με κάποια, δεν έχεις δηλώσει ότι «έχω μια κοπέλα» ίσως να το ήξεραν οι φίλοι του και απλά δεν ήθελε να τους το γνωστοποιήσει αλλά μιλώντας με αυτόν τον άνθρωπο και μιλώντας, μιλώντας όλο και περισσότερο είπε στους φίλους του για αυτόν, τους είπε και για μένα και πλέον έχουμε μια πάρα πολύ καλή σχέση όπως έχω με όλους μου τους πρώην [...]

[...] Πάμε κάπου που να είναι απλά απόμερα δηλαδή [αναφέρει ένα χωριό έξω από την πόλη] οκ, [...] (αναφέρει ένα ξενοδοχείο στον παραλίμνιο δρόμο) σίγουρα...άνετα το [...], πέρνα ένα βράδυ να δεις τι γίνεται! Ο κριτσπέταλος! Ο άλλος με είχε πάει στο [...], κάπου στο [...] κοντά που είναι το [...] νεκροταφείο, λίγο παραδίπλα που έχει ένα μεγάλο πάρκινγκ δηλαδή τα άτομα με τα οποία βρίσκομαι ξέρουν που να πάμε. Ξέρουν τι γίνεται αλλά υπάρχουν μέρη στα Γιάννενα. Άπειρα. [...]

Αντώνης

30 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

[...] Νομίζω ότι υπάρχει αυτό να σου πω την αλήθεια, ότι υπάρχουν άτομα που ακόμα και σήμερα που φοβούνται να δηλώσουν ότι τους αρέσει το παθητικό σεξ. Πιθανότατα, για αυτούς τους λόγους [...] ότι μειώνεται ο ανδρισμός τους, είναι αυτό το κλασικό ειδικά άμα είναι σε σχέση, θα τον ρωτήσουν ξέρεις, «ποιος είναι ο άντρας στη σχέση και ποιος η γυναίκα;». Απαρχαιωμένες αντιλήψεις...δεν έχει να κάνει κατ' εμέ...δεν παίζει ρόλο αλλά φοβούνται, νομίζω ότι έχουν επηρεαστεί πάρα πολύ αρνητικά από τα δικά τους βιώματα, από αντιλήψεις συντηρητικές του περιβάλλοντός τους, της κοινωνίας, της οικογένειάς τους που ακόμα και αν έχουν κάνει coming out, φοβούνται να τους πουν ότι μου αρέσει αυτό [...] νομίζω ότι στην επαρχία ίσως είναι περισσότερο...εντάξει, στην Αθήνα είναι λίγο πιο ίσα κατανεμημένα δηλαδή δεν φοβούνται να μιλήσουνε. Πολύ απλά, το γράφουνε και ευθέως ότι «είμαι παθητικός» ή «θέλω μόνο top», «ψάχνω μόνο top». Μην έρχεστε αν είστε τίποτα άλλο που εντάζει, αυτοί δεν φοβούνται να το πούνε. Εντάζει, φαντάζομαι ότι και στην Αθήνα θα υπάρχουνε τέτοιοι που θα φοβούνται...άμα μπεις σε διαδικασία να μιλήσεις μαζί τους, το μαθαίνεις μετά. [...]

Βασίλης

26 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

[...] Κοίτα, εγώ θεωρώ ότι υπάρχει σε όλες τις ηλικίες αυτό. Ίσως είναι άτομα που δεν θέλουν να το αποδεχτούν να το πω ή που έχουν ένα κοινωνικό περίγυρο που δεν τους το επιτρέπει; Δεν ξέρω αλλά αυτό νομίζω ότι δεν έχει ηλικία δηλαδή το έχω δει και σε μεγάλους, το έχω δει και σε νεότερα παιδιά...[...] ε, είναι αυτοί που θα σου πούνε ξεκάθαρα «εγώ μόνο γαμάω», τύπου «μόνο top». Είναι η πολύ κλασική ατάκα αυτή και βλέπεις ότι παράλληλα προσπαθεί να έχει αυτό το βαρύ, το «μόνο top». Ας πούμε, κι αυτό το λέω γιατί είχα γνωρίσει έτσι και ένα νέο παιδί, μικρότερο και από μένα νομίζω που ήταν αυτή η φάση δηλαδή «εγώ με τα φιλαράκια μου είμαστε αλάνια». Τέλος πάντων, ήταν πολύ τέτοια η φάση. Ήτανε και λίγο Ρώσος και απλά θυμάμαι ότι αυτό με...γιατί είχαμε βγει ρε παιδί μου και καθώς μιλούσε είχα προβληματιστεί αφάνταστα δηλαδή προσπαθούσε να μου προβάλλει το...την straight πλευρά του, ότι «ξέρεις, εγώ είμαι straight και αυτό το κάνω απλά για να γαμάω και να περνάω την ώρα μου» αλλά σκεφτόμουνα και μέσα μου ρε παιδί μου, εντάξει από την στιγμή που πας με έναν άντρα...οκ, μπορεί να είσαι ο top αλλά πας με άντρα! Δηλαδή δεν σε προβληματίζει αυτό; Ναι, δηλαδή εγώ ας πούμε, δεν μπορούσα να σκεφτώ ποτέ πως θα το έκανα αυτό και δεν θα σκεφτόταν το μυαλό μου ότι ξέρεις, τι; Αφού, μου αρέσει να το κάνω αυτό και το κάνω από επιλογή μου, μήπως κάτι σημαίνει ας πούμε; Αλλά ναι, είχα σοκαριστεί από αυτό γιατί ήταν η πρώτη φορά που ήρθα σε επαφή με τέτοιο άτομο και ναι, είχα προβληματιστεί αρκετά. Πως γίνεται αυτό; [...]Στα Γιάννενα και το παιδί μάλιστα, ήταν και Γιαννιώτης αυτός, ήταν από εδώ απ' τα Γιάννενα. Ναι, απλά αυτό ρε παιδί μου, ήταν και πιο νέος από μένα, ήταν κάπου 22...πιο μικρός και εντάξει, ξέρεις εγώ θεώρησα ρε παιδί μου ότι ίσως είσαι ακόμα λίγο μικρός και του το είχα πει κιόλας γιατί εντάξει, σε αυτά τα πράγματα δεν κολλάω, τα λέω. Ε, του το είχα πει κιόλας ότι «ίσως θέλει να ωριμάσει μέσα σου αυτό το πράγμα» [...]

[...]Ε, κοίτα, εγώ γενικά ας πούμε, στο πανεπιστήμιο και τα προηγούμενα χρόνια...τώρα, όταν ήμουν φοιτητής ας πούμε, ένιωθα πάντα πιο άνετα. Δεν ξέρω γιατί, ίσως επειδή εκεί είναι πιο νέος ο κόσμος, δεν έχεις και τόσο πολύ τον κόσμο της πόλης ας πούμε, μέσα στο πανεπιστήμιο δηλαδή είχες να κάνεις περισσότερο με φοιτητές και τα λοιπά, εκεί πάντα ένιωθα πιο άνετα. Θέλω να πω...ας πούμε, καθόμουνα στο κυλικείο μιας σχολής θα ήμουν σίγουρα πιο αυθόρμητος από ότι να καθόμουνα σε μια καφετέρια στο

κέντρο. Βέβαια, εντάζει ακόμα και αυτό δηλαδή και τώρα και στο κέντρο να βρεθώ ή σε ένα νυχτερινό μαγαζί όποιο και αν είναι αυτό δηλαδή δεν έχω θέμα, θα εκφραστώ ελεύθερα[...]κοίτα αυτό βασικά σχετίζεται με αυτό που είπα και πριν δηλαδή νομίζω ότι γενικά για ένα νέο παιδί στα Γιάννενα ο χώρος του πανεπιστήμιου και όσα σχετίζονται με αυτό και οτιδήποτε άλλο πάντα, σου δίνει μια ελευθερία παραπάνω ειδικά ας πούμε αν είναι ένα πάρτι που το διοργανώνει μια ομάδα η οποία είναι φιλική ως προς την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και πας σε αυτό το πάρτι θα δεις ότι όντως τα άτομα είναι πιο χαλαρά, πιο ελεύθερα δηλαδή ούτε εγώ πήγαινα σε πολλά πάρτι αλλά σε όσα πάρτι είχε τύχει να πάω το έβλεπα και γύρω μου να συμβαίνει αυτό, ότι τα άτομα ήταν πιο ελεύθερα μεταξύ τους αλλά κι εγώ ο ίδιος γιατί το περιβάλλον έβλεπα ότι το σηκώνει ρε παιδί μου, ότι δεν θα υπήρχε θέμα να είμαι ελεύθερος [...]

Χριστόφορος

24 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

[...] Νομίζω ότι είμαι στην ίδια κατάσταση με τον [Βασίλη]. Στο πανεπιστήμιο σίγουρα θα εκφραζόμουν πιο εύκολα ειδικά άμα ήμουν στην Καλών Τεχνών. Εκτός, πάλι θα εκφραζόμουν... εκτός πανεπιστημίου εννοώ... αλλά εντάζει, νομίζω ότι πολλές φορές με έχω πιάσει να θέλω να κάνω μία κίνηση πολύ απλή, μπορεί να θέλω να πιάσω την μέση του [Βασίλη] ή οτιδήποτε και να κάνω ένα τσεκάρισμα στο περιβάλλον μου. Η αλήθεια είναι ότι δεν έχει τύχει να μου επιτεθούν λεκτικά, δεν μπορώ να θυμηθώ τουλάχιστον ή κάτι ξέρεις, έντονο αλλά παρόλα αυτά υπάρχει μια ανασφάλεια δηλαδή θα ελέγξω λίγο το περιβάλλον μου και αν νιώσω άνετα θα το κάνω, αν δε νιώσω άνετα δεν θα το κάνω [...] Ναι, νομίζω ότι μέσα σε ένα πάρτι που είναι γεμάτο με ανθρώπους γύρω-γύρω που είναι στην ηλικία μου... μπορεί ας πούμε, να το κάνει ένας πανεπιστημιακός σύλλογος που είναι ξεκάθαρα υπέρ των κουήρ ατόμων, πολλές φορές σε αφήσει το γράφουν κιόλας δηλαδή ότι «ομοφοβικές, τρανσοφοβικές, σεξιστικές συμπεριφορές δεν είναι αποδεκτές». Μόνο που το βλέπεις αυτό... μπορεί και να μη χρειάζεται... υπάρχουν κάποιοι που θεωρούν ότι δεν χρειάζεται να το αναφέρεις αλλά κάποιος μπορεί να το βλέπει και να ηρεμεί το κεφάλι του, δεν ξέρεις. Ναι, σίγουρα είσαι πιο εκφραστικός δηλαδή τώρα που το σκέφτομαι νομίζω ότι σε μαγαζιά έξω δεν έχω φλερτάρει ποτέ αλλά σε πάρτι σε πανεπιστημιακά ναι, έχω φλερτάρει. [...]

[...] Ας πούμε, αυτό που μπορώ να θυμηθώ τώρα είναι ότι ένα παιδί στην ηλικία μου από το grindr πάλι δηλαδή δεν τον είχα γνωρίσει από κοντά. Ας πούμε, είχαμε μιλήσει και μου έλεγε τύπου «σε έχω δει έξω, θέλω να έρθω να σου μιλήσω αλλά φοβάμαι μην με δουν οι φίλοι μου». Ναι και ήμουν σε φάση, οκ δεν ξέρω πως μπορώ να βοηθήσω σε αυτό. Ναι δηλαδή είχα γνωρίσει κάποιους ανθρώπους που ήταν μέσα στη ντουλάπα αλλά δεν μπορείς να κάνεις κάτι, είναι δικιά τους υπόθεση. Ας την λύσουνε ο καθένας στους ρυθμούς του. [...]

Ιάσοντας

23 ετών, cis ομοφυλόφιλος άνδρας

[...]Κοινωνικά θεωρώ ότι είναι περισσότερο κατακριτέος. Είναι λίγο λεπτό το ζήτημα, θα προσπαθήσω να το εξηγήσω χωρίς να παρεξηγηθώ. Εγώ προφανώς, θεωρώ ότι δεν ισχύει αλλά νομίζω ότι οι άνθρωποι το έχουνε κάπως μέσα τους ακόμη αυτό...[...] Και νομίζω ότι...νομίζω ότι είναι πιο κατακριτέο γιατί νομίζουνε οι άνθρωποι ότι ο ομοφυλόφιλος θέλει προσοχή και ίσως για αυτό να κάνει κάποια πράγματα όπως ας πούμε, κάποιοι λένε το να ντύνεται πιο...με γυναικεία ρούχα ή να βάφεται ας πούμε γιατί θέλει προσοχή και ίσως αυτό να μην το λένε για έναν άνθρωπο στερεοτυπικά τον που δεν μοιάζει τόσο ομοφυλόφιλος γιατί έχει πιο αρρενωπό χαρακτήρα ίσως, στο μυαλό της κοινωνίας φυσικά...[...] Θεωρώ ότι είναι παρεξηγήσιμο πραγματικά, σα να ήταν μία άβολη ερώτηση να κάνεις σε κάποιον. Δεν θυμάμαι αν είχα κακή εμπειρία με αυτό γιατί...δεν θυμάμαι πολύ καλά κάποια πράγματα. Θυμάμαι ότι μπορεί να μην ταίριαζα με κάποιους ανθρώπους διότι δεν ταιριαζαμε σε αυτό το κομμάτι...[...]

[...] Νομίζω ότι ειδικά σε μέρη που ήταν πολλοί φοιτητές ένιωθα πάντα περισσότερο άνετα, σε πάρτι στο πανεπιστήμιο ας πούμε που έβλεπες και συχνά ανθρώπους του ίδιου φύλου να φιλιούνται (τρυφερό γέλιο). Εγώ έμενα και στην εστία για 2-3 χρόνια οπότε και εκεί ένιωθα πάντα άνετα και εκεί ήμουν ανοιχτά ομοφυλόφιλος και με γνώριζαν οι άνθρωποι και ένιωθα πολύ οικεία και εκεί. Σε μαγαζιά...πάλι ιδεολογικά θα το πάω...συγκεχυμένα ας πούμε, με την Αριστερά γιατί εγώ θεωρώ τον εαυτό μου αριστερό και εκεί ένιωθα άνετα. Δεν ένιωθα άνετα σε μαγαζιά που υπήρχανε μεγάλοι άνθρωποι θα έλεγα...ξέρεις, παππούδες και τέτοια αλλά ειδικά όταν ήμουν και μικρότερος ας πούμε, που το είχα και περισσότερο ανάγκη θεωρώ, ήμουν ανοιχτός στην ιδέα ξέρεις, περπατώντας να κρατάω το χέρι του ανθρώπου που είμαι μαζί παρόλο που με άγχωνε και λίγο...το έκανα παρ' όλα αυτά... [...]

[...]Σε κάτι τζαμάλες μία φορά. [...] Ε, ήτανε...γνωριζόμασταν...βασικά, δεν γνωριζόμασταν...απλά, ήξερε...η [αναφέρει το όνομα μιας φίλης του] έβγαινε με ένα παιδί και αυτός ήξερε αυτό το παιδί και είχαμε πάει στις τζαμάλες και ήμασταν στον ίδιο χώρο και βρεθήκαμε εκεί και ξέρεις με κοιτούσε έτσι λίγο χαμογελαστά, μου άρεσε και μένα. Μετά, πήγε λίγο πιο έξω να καπνίσει, πήγα κι εγώ. Είναι πολύ άβολο να τα λες,

Γιάννη...αλήθεια... [...] επειδή σε νιώθω άνετα να ξέρεις, τα λέω και άνετα...[...]
Κάπως έτσι είχε γίνει...είχαμε φιληθεί εκείνη την μέρα. Μετά, μιλούσαμε
λίγο...ξαναβρεθήκαμε 2-3 φορές και μετά χαθήκαμε. Τον ξαναείδα μετά από λίγα χρόνια
και δεν μιλάμε πια.[...]

[...]Αν δεν πηγαίναμε σπίτι μου ή σπίτι του άλλου παιδιού μπορεί να πηγαίναμε εκεί γύρω
από την λίμνη, όχι για φουλ πράγματα αλλά θα μπορούσε και κάποιος πιο *extreme* να
κάνει και πιο φουλ πράγματα εκεί. Είχα πάει μία φορά εκεί μέσα στο κάστρο αλλά ήταν
πολύ βράδυ. [...]είχα πάει στο πανεπιστήμιο...[...]Στο πανεπιστήμιο, όχι. Στα
προηγούμενα που είπα...είχαμε κάνει...και στον [...] μία φορά... [...]το αισθανόμουνα,
το ότι είσαι σε ανοιχτό χώρο, όχι ότι θα μας δούνε και θα μας πούνε ότι είστε γκέι ας
πούμε...σίγουρα, νιώθεις εκτεθειμένος...[...]Με κάποιους ήταν περιστασιακό, με
κάποιους ξαναβρεθήκαμε.[...]

Ελένη

25 ετών, cis ετεροφυλόφιλη γυναίκα

[...]Οι χώροι είναι...θα σου πω...μετά από κάποια φάση...κυρίως ήταν το πανεπιστήμιο...δηλαδή, εκεί που πρωτοείδα πολλή ελευθερία στο να φιλιούνται, στο να δρουν όπως κάθε ζευγάρι straight...ναι πάρα πολύ στο πανεπιστήμιο...ήμουν στην σχολή την συγκεκριμένη (Καλών Τεχνών). Μετά, οι χώροι έξω ήτανε κυρίως μπαρ κυρίως το βράδυ ή μεγάλα πάρτι και του πανεπιστημίου δηλαδή στο χώρο του πανεπιστημίου που έχω πάει είτε στις εστίες του πανεπιστημίου[...]έρχεται ένα τέτοιο ζευγάρι παιδιών (αγοριών), οι οποίοι χόρευαν και ήταν...όχι, αυτό ήταν στις εστίες και χόρευαν μαζί πάρα πολύ όμορφα [...]υπήρχε πιο ουσιαστική αγάπη αλλά εκείνη την στιγμή το ένιωθαν, φαινόταν ότι ένιωθαν πάρα πολλή έλξη και αγάπη ο ένας για τον άλλον δηλαδή ούτε το πως φιλιότανε ούτε το πως ακουμπιότανε μου φαινόταν υπερβολικό, μου φαινόταν όλα πάρα πολύ αρμονικά δηλαδή όλα ήτανε τέλεια... [...]εκεί γύρισα και τους κοίταξα και τους κοίταξα με ευχαρίστηση [...]

Στρατής

26 ετών, trans ομοφυλόφιλος άνδρας

[...] Δεν πήγαινα χωριό εκείνα τα χρόνια που ψαχνόμουν. Βασικά, δεν πήγαινα χωριό από τα 18 μου... φάση ήμουν 22 όταν άρχισε αυτή διαδικασία και μέχρι και τα 24 δεν είχα πάει, [...] ενώ κανονικά πηγαίναμε κάθε καλοκαίρι... [...] όχι ακριβώς λόγω της κατάστασης που βρισκόμουν αλλά περισσότερο επειδή ένιωθα ότι η σχέση μου με τον πατέρα μου ήταν λίγο ασταθής μέχρι να βρούμε τα πατήματά μας και να ξεκαθαρίσουμε τα πράγματα τα οποία αφορούσαν το transition μου αλλά αυτό ήταν το μικρότερο κομμάτι δηλαδή αυτό ήταν 1-2 χρόνια, το υπόλοιπο ήταν ότι απλά έκανα άλλα πράγματα και δεν ανέβαινα. [...]

[...] Έχω γιαγιά Αθήνα εδώ μαζί αλλά ανεβαίνουμε μαζί στο χωριό. [...] Η γιαγιά μου το έζησε λίγο πολύ σαν... επειδή επηρέαζε πολύ τον πατέρα μου «ωχ, το παιδί μου έχει πρόβλημα με το παιδί του». Όταν έκανε κάπως settling αυτό, σταμάτησε να την νοιάζει τόσο. Την ενοχλεί γιατί της είναι κάτι τελείως ξένο αλλά φάση τον τελευταίο μισό χρόνο χρησιμοποιεί και σωστά pronouns. [...] Σε πολύ μεγάλο βαθμό. [...] Δεν με πολυνοιάζει τι λένε. Λόγω του background το οποίο έχω, σου το εξήγησα λίγο πολύ, είμαι λίγο πολύ «εχμ, δεν έγινε και κάτι» άνθρωπος δηλαδή έχω πολύ πιο σοβαρά προβλήματα να ασχοληθώ από το τι θα, πει ο Τάκης, ο Μάκης και ο Σάκης... πιο πολύ με ενοχλεί το αν θα πούνε κάτι στην οικογένειά μου, το αν θα τους πληγώσουν ή αν θα τσαντίσουν τον μπαμπά μου, αν ο μπαμπάς μου νιώθει ότι χρειάζεται να με υπερασπιστεί και τσακωθεί με κάποιον. Πιο πολύ με ενοχλεί αυτό και ο μπαμπάς μου έχει ξεκαθαρίσει πολύ ότι αυτό είναι δική του δουλειά δηλαδή έχει βάλει κι αυτός με τον τρόπο του ένα όριο εκεί πέρα οπότε είμαι κι εγώ σε φάση οκ, δικό σου θέμα. Για εμένα τα άτομα με τα οποία θα έκανα παρέα σαν παιδί [...] αυτοί ξέρουνε οπότε είμαι πολύ κομπλέ με αυτούς, δεν έχω κάποιο θέμα... [...] Η μαμά της [αναφέρει το όνομα της κοινής μας φίλης] έχει παίζει πολύ σημαντικό ρόλο για μένα σε όλο αυτό γιατί η μαμά της [...] είναι μια φιγούρα που πάντα την έβλεπα κάπως έτσι μητρικά. Το έχει αυτό σαν άνθρωπος δηλαδή είναι πολύ τρυφερή, είναι πολύ φροντιστική οπότε τον πρώτο χρόνο που πήγα στο χωριό εμένα το ένα πράγμα το οποίο με απασχολούσε ήταν η άποψή της. Για τους άλλους χέστηκα [...]

[...] Μπορεί να γίνει misgendering χωρίς να υπάρχει πρόθεση γιατί όντως αρκετοί δεν το ξέρουνε. Αρκετοί είναι σε φάση «η κόρη του Μήτσου». Δεν τους αφορά κιόλας να το

μάθουνε κατά την δική μου άποψη [...] κάποια στιγμή που θα έχω κόψει το στήθος μου και θα έρθω πάνω με μούσι θα το καταλάβουν ότι κάτι παίζει αλλά μπορεί να έχουνε φύγει και μέχρι τότε, δεν ξέρεις. Ένας ο οποίος το ξέρει και μου το παίζει έτσι προοδευτικός και «είμαι με τα παιδιά» και έτσι...αυτός με κάνει ηθελημένα misgendering...[...]

Ενδεικτικά αποσπάσματα από το εθνογραφικό μου ημερολόγιο

Ιούλιος 2024

Ένα απόγευμα μιας Τετάρτης αυτού του πολύ ζεστού Ιούλη του 2024, μία από τις καλύτερες μου φίλες με κάλεσε να πάω σε μία ζωγραφική «μπουγάδα», όπως την αποκάλεσε, που διοργάνωνε εκείνο το απόγευμα σε ένα café, που είναι κοντά στο κέντρο της πόλης. Η εσωστρέφειά μου με έκανε να αναρωτηθώ αν έχω όρεξη να πάω αλλά η αγάπη για την φίλη μου από την μια και η ανάγκη να εκφραστώ μέσω της ζωγραφικής από την άλλη, με έκαναν να πάω τελικά σε αυτή τη ζωγραφική «μπουγάδα». Ουσιαστικά, είναι μια συλλογική συνάντηση για ζωγραφική σε ένα μέρος όπου πέρα από την ίδια την ζωγραφική γίνεται και μια κοινωνική συγκέντρωση. Πηγαίνοντας εκεί, πέρα από τη φίλη μου βρήκα και άλλα άτομα, κυρίως κορίτσια τα οποία είτε ήταν συμφοιτήτριες της φίλης μου στην Καλών Τεχνών είτε ασχολούνταν γενικά με την ζωγραφική. Κάτσαμε στο ίδιο τραπέζι και πίνοντας καφέ συζητούσαμε και λέγαμε ο καθένας και η καθεμιά μας με τι ασχολούμαστε αυτή την περίοδο.

Όταν είπα ότι αυτή την περίοδο ασχολούμαι με την συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας και ανέφερα το θέμα της, ένα από τα κορίτσια που κατάγεται από μια πόλη δίπλα από την περιφερειακή ενότητα Ιωαννίνων, μου είπε ότι είναι bi (bixesual) και ότι αυτή την περίοδο την ανησυχεί ιδιαίτερα το γεγονός ότι πρέπει να φύγει από τα Ιωάννινα και να επιστρέψει στην πόλη καταγωγής της επειδή έφτασε στο τέλος των σπουδών της. Ανέφερε ότι έχει έντονο άγχος για το πως θα προσαρμοστεί ξανά σε αυτή την πόλη λόγω του συντηρητικού κοινωνικού της κλίματός. Ακούγοντας αυτή την συζήτηση, μπήκε στην κουβέντα και η κοπέλα που σέρβιρε στο συγκεκριμένο café και μας ανέφερε ότι και η ίδια περνάει μια δύσκολη φάση γιατί μόλις χώρισε με την σύντροφό της, με την οποία είχαν σχέση για αρκετό χρονικό διάστημα.

Οκτώβριος 2024

Κάνοντας το καθημερινό scroll down στο Instagram βλέπω ότι ένα σαββατοκύριακο του Οκτώβρη θα διεξαχθεί bazaar με χειροποίητες δημιουργίες στο ισόγειο των φοιτητικών εστιών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Μετά από λίγες μέρες μου στέλνει μήνυμα στο Instagram η φίλη μου, που διοργάνωσε τη ζωγραφική

«μπουγάδα» τον Ιούλιο και μου λέει ότι θα συμμετάσχει στο bazaar στις εστίες της με τα χειροποίητα κοσμήματα που κατασκευάζει προσκαλώντας με να πάω για να της κάνω παρέα και να δω και τις δημιουργίες των άλλων ατόμων που συμμετέχουν. Με χαρά της απαντάω ότι θα πάω. Παράλληλα, έχω μάθει πάλι από τα social media ότι θα συμμετέχει στο bazaar και μια κοινή γνωστή μας της οποίας η σύντροφος είναι συμφοιτήτρια της φίλης μου στην Καλών Τεχνών.

Φτάνω στο ισόγειο του κτιρίου που στεγάζονται οι εστίες όπου βρίσκω τη φίλη μου, η οποία είχε στήσει τον πάγκο της δίπλα από τις γνωστές μας που είναι ζευγάρι. Η συμφοιτήτρια της φίλης μου ήταν εκεί για να στηρίξει και να βοηθήσει την σύντρόφό της και όταν τις βρήκα ήταν αγκαλιασμένες τρυφερά. Γενικά, υπήρχε μια ατμόσφαιρα ελευθερίας και ασφάλειας ως προς την ερωτική τρυφερότητα καθώς είδα πολλά αγόρια να κρατάνε το χέρι ενός άλλου αγοριού και ακόμα περισσότερα κορίτσια να κρατιούνται χέρι-χέρι χωρίς να υπάρχει καμία αμηχανία ή αντίδραση για αυτό από τους υπόλοιπους επισκέπτες και τις υπόλοιπες επισκέπτριες του bazaar. Στο συγκεκριμένο περιβάλλον πέρα από τις υπέροχες, χειροποίητες δημιουργίες που εξέθεταν τα άτομα που συμμετείχαν υπήρχε και ένα προστατευτικό περιβάλλον για όλα τα άτομα που είτε συμμετείχαν είτε επισκέπτονταν το bazaar. Όπως άλλωστε, δηλωνόταν ρητά και κατηγορηματικά στην αφίσα του bazaar «Παραβιαστικές συμπεριφορές δεν είναι ανεκτές».

Ιανουάριος 2024 (α)

Σε κάποια μαθήματα ενός σεμιναρίου που παρακολουθούσα εκείνο τον μήνα στα Γιάννενα, γνώρισα τρεις εξαιρετικές γυναίκες με τις οποίες κάναμε παρέα κατά την διάρκεια των μαθημάτων και συνδεθήκαμε ψυχικά σχεδόν αμέσως. Την Δέσποινα (40 ετών), την Αγγελική (38 ετών) και την Ευαγγελία (20 ετών). Σε μία από τις καθημερινές μας συζητήσεις, τους ανέφερα το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας και με αφορμή αυτό ξεκίνησαν να μου αφηγούνται η καθεμιά τις δικές τους εμπειρίες ως ετεροφυλόφιλες γυναίκες σχετικά με τις ορατές όψεις της ομοφυλοφιλίας όπως τις έχουν βιώσει στην πόλη των Ιωαννίνων. Τους ζήτησα να κάνουμε μια ομαδική συνέντευξη, εξηγώντας τους το πλαίσιο και ότι θα χρησιμοποιήσω ψευδώνυμα και δέχτηκαν με μεγάλη προθυμία και χαρά.

Η Αγγελική είναι 38 ετών, ελεύθερη επαγγελματίας με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, παντρεμένη και μητέρα. Την πρώτη κιόλας μέρα που ανέφερα το θέμα

της διπλωματικής, η Αγγελική μου αφηγήθηκε αυθόρμητα μια ιστορία που βίωσε ο σύζυγός της σε ένα εργασιακό του περιβάλλον στο παρελθόν. Πριν αρχίσει να δουλεύει ως ελεύθερος επαγγελματίας, εργαζόταν ως υπάλληλος σε μία εταιρεία. Η Αγγελική μου μίλησε για έναν συνάδελφο του συζύγου της τον οποίο περιέγραψε ως ευγενικό, ικανότατο στην δουλειά του και γενικά ως έναν εξαιρετικό άνθρωπο και εργαζόμενο. Αυτός ο άνθρωπος είναι ομοφυλόφιλος και «θηλυπρεπής» και εξαιτίας αυτού, το αφεντικό του συζύγου της Αγγελικής τον απέλυσε διότι δέχτηκε παράπονα από πελάτες της εταιρείας λόγω της «θηλυπρέπειας» του συγκεκριμένου ανθρώπου. Η Αγγελική μου ανέφερε ότι αυτό ήταν το πραγματικό αίτιο της απόλυσης παρότι δεν αναφέρθηκε ποτέ ρητά κατά την ανακοίνωσή της. Αναφερόταν όμως, σιωπηλά και κρυφά στους διαδρόμους της εταιρείας.

Η Ευαγγελία είναι 20 ετών, φοιτήτρια σε τμήμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Μιλάει εντελώς απενεχοποιημένα για την σεξουαλική της ζωή και όταν ανέφερα το θέμα της εργασίας μου είπε πολύ φυσικά ότι ο καλύτερός της φίλος είναι γκέι και αυτή την στιγμή σπουδάζει εκτός Ιωαννίνων. Με πληροφόρησε ότι όλος ο οικογενειακός και κοινωνικός περίγυρος του γνωρίζει για την σεξουαλική του ταυτότητα. Ο μόνος φόβος και το μοναδικό άγχος που έχει η Ευαγγελία σε σχέση με τον φίλο της είναι να μην έχει κάποια δυσάρεστη πρώτη σεξουαλική εμπειρία και του προκαλέσει κάποιο τραύμα.

Ιανουάριος 2024 (β)

Στα μέσα περίπου του Ιανουαρίου του ίδιου έτους, βρέθηκα σε μία πολιτική συγκέντρωση ενός νεότευκτου κόμματος την Αριστεράς. Σε αυτή την συγκέντρωση, βρήκα παλιούς φίλους και γνωστούς που είχα να δω καιρό λόγω της κομματικής μου αποστασιοποίησης. Καθώς έλεγα τα νέα μου σε μία γνωστή μου που την συμπαθώ ιδιαίτερα, με ρώτησε με τι ασχολούμαι αυτή την περίοδο. Της ανέφερα ότι δουλεύω την διπλωματική μου εργασία και της είπα το θέμα και αμέσως αφού μου εξέφρασε τον ενθουσιασμό της για αυτό, μου αφηγήθηκε αυθόρμητα μία ιστορία που είχε ακούσει από έναν συνάδελφό της εκεί όπου εργαζόταν.

Η Χρύσα είναι ετεροφυλόφιλη γυναίκα, περίπου 55 ετών, καθηγήτρια μέσης εκπαίδευσης, παντρεμένη και μητέρα. Κατά την μακρά περίοδο εργασίας της σε σχολεία των Ιωαννίνων ένας συνάδελφός της, της εκμυστηρεύτηκε ότι όταν ήθελε να παντρευτεί την γυναίκα που αγαπούσε, η οικογένειά της δεν την άφησε να τον

παντρευτεί επειδή ήταν γνωστό ότι ένας θείος του ήταν στιγματισμένος ως ομοφυλόφιλος.